

Univerza
v Ljubljani

Fakulteta
za gradbeništvo
in geodezijo

Jamova cesta 2
1000 Ljubljana, Slovenija
<http://www3.fgg.uni-lj.si/>

DRUGG – Digitalni repozitorij UL FGG
<http://drugg.fgg.uni-lj.si/>

To je izvirna različica zaključnega dela.

Prosimo, da se pri navajanju sklicujete na bibliografske podatke, kot je navedeno:

Klement, B., 2016. Vpliv bonitete zemljišč na določanje kmetijske namenske rabe. Magistrsko delo. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo. (mentorica Lisec, A., somentorica Zavodnik Lamovšek, A.): 136 str.

Datum arhiviranja: 29-09-2016

University
of Ljubljana

Faculty of
Civil and Geodetic
Engineering

Jamova cesta 2
SI – 1000 Ljubljana, Slovenia
<http://www3.fgg.uni-lj.si/en/>

DRUGG – The Digital Repository
<http://drugg.fgg.uni-lj.si/>

This is original version of final thesis.

When citing, please refer to the publisher's bibliographic information as follows:

Klement, B., 2016. Vpliv bonitete zemljišč na določanje kmetijske namenske rabe. M.Sc. Thesis. Ljubljana, University of Ljubljana, Faculty of civil and geodetic engineering. (supervisor Lisec, A., co-supervisor Zavodnik Lamovšek, A.): 136 pp.

Archiving Date: 29-09-2016

Univerza
v Ljubljani
Fakulteta
*za gradbeništvo
in geodezijo*

*Jamova c. 2
1115 Ljubljana, Slovenija
telefon (01) 47 68 500
faks (01) 42 50 681
fgg@fgg.uni-lj.si*

INTERDISCIPLINARNI
PODIPLOMSKI ŠTUDIJ
PROSTORSKEGA
IN URBANISTIČNEGA
PLANIRANJA

Kandidat:

BOŠTJAN KLEMENT, univ. dipl. inž. geod.

**VPLIV BONITETE ZEMLJIŠČ NA DOLOČANJE
KMETIJSKE NAMENSKE RABE**

Magistrsko delo štev.: 89/IP

**THE IMPACT OF SOIL PRODUCTIVITY INDEX ON
PLANNING OF AGRICULTURAL LAND USE**

Master of Science Thesis No.: 89/IP

Mentorica:

izr. prof. dr. Anka Lisec

Predsednica komisije in somentorica:

doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek

Člana komisije:

doc. dr. Mojca Kosmatin Fras

izr. prof. dr. Helena Grčman

Ljubljana, 21. september 2016

STRAN ZA POPRAVKE

Stran z napako

Vrstica z napako

Namesto

Naj bo

IZJAVA O AVTORSTVU

Spodaj podpisani študent Boštjan Klement, vpisna številka 26207183, avtor pisnega zaključnega dela študija z naslovom: Vpliv bonitete zemljišč na določanje kmetijske namenske rabe

IZJAVLJAM

1. *Obkrožite eno od variant a) ali b)*

- a) da je pisno zaključno delo študija rezultat mojega samostojnega dela;
- b) da je pisno zaključno delo študija rezultat lastnega dela več kandidatov in izpolnjuje pogoje, ki jih Statut UL določa za skupna zaključna dela študija ter je v zahtevanem deležu rezultat mojega samostojnega dela;

2. da je tiskana oblika pisnega zaključnega dela študija istovetna elektronski obliki pisnega zaključnega dela študija;

3. da sem pridobil vsa potrebna dovoljenja za uporabo podatkov in avtorskih del v pisnem zaključnem delu študija in jih v pisnem zaključnem delu študija jasno označil;

4. da sem pri pripravi pisnega zaključnega dela študija ravnal v skladu z etičnimi načeli in, kjer je to potrebno, za raziskavo pridobil soglasje etične komisije;

5. soglašam, da se elektronska oblika pisnega zaključnega dela študija uporabi za preverjanje podobnosti vsebine z drugimi deli s programsko opremo za preverjanje podobnosti vsebine, ki je povezana s študijskim informacijskim sistemom članice;

6. da na UL neodplačno, neizključno, prostorsko in časovno neomejeno prenašam pravico shranitve avtorskega dela v elektronski obliki, pravico reproduciranja ter pravico dajanja pisnega zaključnega dela študija na voljo javnosti na svetovnem spletu preko Repozitorija UL;

7. da dovoljujem objavo svojih osebnih podatkov, ki so navedeni v pisnem zaključnem delu študija in tej izjavi, skupaj z objavo pisnega zaključnega dela študija.

Ljubljana, 24.5.2016

Boštjan Klement

IZJAVE O PREGLEDU DELA

Delo so si ogledali:

- izr. prof. dr. Anka Lisec, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo,
- doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo,
- doc. dr. Mojca Kosmatin Fras, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo,
- izr. prof. dr. Helena Grčman, Univerza v Ljubljani, Biotehnična fakulteta.

BIBLIOGRAFSKO – DOKUMENTACIJSKA STRAN IN IZVLEČEK

UDK:	711.14:711.4(043.3)
Avtor:	Boštjan Klement, univ. dipl. inž. geod.
Mentor:	izr. prof. dr. Anka Lisec
Somentor:	doc. dr. Alma Zavodnik Lamovšek
Naslov:	Vpliv bonitete zemljišč na določanje kmetijske namenske rabe
Tip dokumenta:	magistrsko delo
Obseg in oprema:	136 str., 41 pregl., 68 sl., 16 graf., 3 en.
Ključne besede:	kmetijska zemljišča, upravljanje zemljišč, boniteta, kmetijska namenska raba, trajno varovana kmetijska zemljišča, Prekmurje, Slovenija

Izveček

Naloga obravnava problematiko določitve kmetijske namenske rabe na osnovi pridelovalnega potenciala zemljišč, izraženega z boniteto zemljišča, ki je evidentirana v zemljiškem katastru. V teoretičnem delu smo predstavili zakonodajo s področja varstva kmetijskih zemljišč, prostorskega načrtovanja in področja zemljiškega katastra v Sloveniji, ki je ključna za razumevanje nastanka in uporabe bonitete zemljišč za določitev kmetijske namenske rabe prostora. Pri tem je poudarek na Zakonu o kmetijskih zemljiščih, ki izvira iz leta 1996, in njegovim spremembam, predvsem spremembi iz leta 2011, ki uvaja novo kategorizacijo kmetijskih zemljišč z dvema skupinama: trajno varovana kmetijska zemljišča (TVKZ) in ostala kmetijska zemljišča (OKZ).

V nalogi smo analitično obravnavali boniteto zemljišč v trinajstih občinah v pomurski statistični regiji z namenom ugotoviti, ali je boniteta kmetijskih zemljišč primeren kriterij za določitev območij TVKZ in OKZ. Tako smo po posameznih občinah določili povprečne vrednosti bonitet, razporedili kmetijska zemljišča v bonitetne razrede, analizirali boniteto kmetijskih zemljišč na območjih osuševanj in območjih trajnih nasadov ter v povezavi z naklonom terena. Določili smo tudi tri različice območij TVKZ in OKZ za vseh trinajst občin, da bi lahko primerjali območja TVKZ in OKZ z območji stare kategorizacije kmetijskih zemljišč, to je z območji najboljših kmetijskih zemljišč (K1) in drugih kmetijskih zemljišč (K2). Ugotovili smo, da je boniteta zemljišč primerna za določitev območij TVKZ in OKZ. Vendar se je izkazalo, da je ista mejna vrednost bonitete za določitev TVKZ neprimerna za vse občine v nalogi. Tako smo poleg bonitete kmetijskih zemljišč predlagali še dva kriterija za določitev TVKZ: območja delujočih namakalnih sistemov in intenzivnih sadovnjakov. V nalogi smo ugotovili, da so območja TVKZ in OKZ precej bolj razpršena kot območja K1 in K2, zato je treba za določitev območij TVKZ in OKZ nujno upoštevati dodatne kriterije, kot so: območja vinogradov, osuševanj in komasacije ter upoštevati naklon terena, da se zagotovi večjo homogenost in zaokroženost območij TVKZ in OKZ.

BIBLIOGRAPHIC – DOCUMENTALISTIC INFORMATION

UDC: 711.14:711.4(043.3)
Author: Boštjan Klement, B.Sc
Supervisor: assoc. prof. Anka Lisec, Ph.D.
Co-supervisor: assist. prof. Alma Zavodnik Lamovšek, Ph.D.
Title: The impact of soil productivity index on planning of agricultural land use
Document type: M. Sc. Thesis
Notes: 136 p., 41 tab., 68 fig., 16 graph., 3 eq.
Key words: agricultural land, land management, soil productivity index, agricultural land use, prime agricultural land conservation areas, Prekmurje, Slovenia

Abstract

This master thesis addresses challenges of the determination of agricultural land use, based on the land production potential indicated by the soil productivity index, which is recorded in the land cadastre. In the theoretical part, legislation of protection of agricultural land, spatial planning and land cadastre in Slovenia are presented. They are crucial for understanding the implementation and use of the land productivity index for the determination of agricultural land use. The focus is on current “*Agricultural Land Act*”, which was introduced in 1996, with amendments, in particular the amendment from 2011, which has brought a new categorization of agricultural land with two categories: prime agricultural land conservation areas (TVKZ) and other agricultural areas (OKZ).

The thesis presents analytical studies of the soil productivity index in thirteen municipalities in Pomurje region in order to determine whether the soil productivity index of agricultural land is a suitable criterion for determining the areas of TVKZ and OKZ. For each municipality the average value of soil productivity index and distribution of agricultural land considering soil productivity index classes was determined. Furthermore, the analysis of the soil productivity index of agricultural land in drainage areas and in areas of permanent crops (plantations) was conducted, and the soil productivity index was analyzed considering the slope of the terrain. The thesis provides results of three versions of TVKZ and OKZ areas for all thirteen municipalities, which are then compared with the areas of the old agricultural land classification, i. e. with the best agricultural land (K1) and other agricultural land (K2). The results of our research confirmed the suitability of the soil productivity index for determining the areas of TVKZ and OKZ. However, it has been shown that the same limit value of the soil productivity index is not suitable to determine the areas of TVKZ in all municipalities that were included into our research. Thus, two new criteria were defined for determining areas of TVKZ: areas with irrigation systems and intensive orchard plantations. The thesis concludes that the determined areas of TVKZ and OKZ are geographically much more dispersed than the areas of K1 and K2. To ensure the homogeneity of the TVKZ and OKZ areas it is necessary to consider additional criteria: vineyard areas, drainage areas, land consolidation areas and the slope of the terrain.

ZAHVALA

Za pomoč in podporo pri nastajanju magistrskega dela se iskreno zahvaljujem mentorici izr. prof. dr. Anki Lisec in somentorici doc. dr. Almi Zavodnik Lamovšek.

Zahvaljujem se tudi svoji družini za podporo v času študija in pisanja magistrskega dela.

KAZALO VSEBINE

Stran za popravke.....	I
Izjava o avtorstvu.....	II
Izjava o pregledu dela.....	III
Bibliografsko-dokumentacijska stran in izvleček.....	IV
Bibliographic-documentalistic information.....	V
Zahvala.....	VI
1 UVOD.....	1
1.1 Namen in cilj naloge.....	3
1.2 Struktura naloge.....	4
2 POMEN KMETIJSTVA V PROSTORU.....	5
2.1 Kmetijstvo v Sloveniji.....	5
2.2 Upravljanje kmetijskih zemljišč v Sloveniji pred letom 1990.....	6
2.2.1 Zasnova uporabe prostora SR Slovenije.....	8
2.2.2 Agrokarta kot osnova za določitev kmetijske namenske rabe.....	10
2.3 Upravljanje kmetijskih zemljišč v Sloveniji po letu 1990 in Zakon o kmetijskih zemljiščih.....	11
2.3.1 Spremembe in dopolnitve ZKZ pomembne za prostorsko planiranje.....	12
2.3.2 Odškodnina zaradi spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč.....	15
2.4 Zakon o kmetijstvu.....	18
2.4.1 Evidenca dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč.....	18
2.5 Krajinska tipologija.....	20
2.5.1 Pomen geolitološke podlage na oblikovanje krajine.....	20
2.5.2 Krajinska tipologija v Sloveniji.....	25
3 KMETIJSKA ZEMLJIŠČA V PROSTORSKIH AKTIH.....	29
3.1 Zakon o urejanju prostora.....	29
3.1.1 Urejanje prostora pred letom 2002.....	29
3.1.2 Urejanje prostora po letu 2002.....	30
3.1.3 Osnovne in podrobnejše namenske rabe.....	31
3.2 Prostorsko planiranje po letu 2007.....	33
4 BONITETA ZEMLJIŠČ V ZEMLJIŠKEM KATASTRU.....	37
4.1 Zakon o zemljiškem katastru.....	37
4.1.1 Vrste rabe zemljišč v zemljiškem katastru.....	37
4.2 Zakon o evidentiranju nepremičnin, državne meje in prostorskih enot.....	41
4.3 Zakon o evidentiranju nepremičnin.....	41

4.3.1	Boniteta zemljišč	42
4.3.2	Merila za bonitiranje zemljišč	43
5	METODA RAZISKOVALNEGA DELA IN PODATKI.....	51
5.1	Metodologija raziskovalnega dela.....	51
5.2	Predstavitev uporabljenih podatkov.....	56
5.3	Opis študijskih območij.....	59
6	REZULTATI.....	63
6.1	Analiza bonitete kmetijskih zemljišč	63
6.1.1	Določitev povprečne bonitete kmetijskih zemljišč za posamezno občino.....	63
6.1.2	Analiza površin kmetijskih zemljišč glede na bonitetne razrede v izbranih občinah	63
6.1.3	Analiza bonitete glede na naklon kmetijskih zemljišč v izbranih občinah.....	64
6.1.4	Analiza bonitete trajnih nasadov v izbranih občinah.....	69
6.1.5	Analiza bonitete kmetijskih zemljišč na območju izvedenih melioracij	72
6.2	Določitev TVKZ in OKZ po posameznih občinah in primerjava z območjem K1.....	73
6.2.1	TVKZ(O) in OKZ(O) – povprečna boniteta v občini.....	73
6.2.2	TVKZ(D) in OKZ(D) – povprečna boniteta v državi.....	75
6.2.3	TVKZ(K) in OKZ(K) – povprečna boniteta v krajinski enoti.....	76
6.2.4	Primerjava vseh treh območij TVKZ in območij K1	78
6.3	Rezultati po posameznih občinah.....	79
6.3.1	Občina Apače	79
6.3.2	Občina Črenšovci	82
6.3.3	Občina Dobrovnik	85
6.3.4	Občina Kuzma	89
6.3.5	Občina Ljutomer.....	92
6.3.6	Občina Murska Sobota	95
6.3.7	Občina Odranci.....	99
6.3.8	Občina Rogašovci.....	101
6.3.9	Občina Šalovci.....	104
6.3.10	Občina Tišina.....	107
6.3.11	Občina Turnišče.....	109
6.3.12	Občina Velika Polana	113
6.3.13	Občina Veržej	116
7	ZAKLJUČEK IN RAZPRAVA	121
8	POVZETEK	127
9	SUMMARY	129
VIRI	131

KAZALO GRAFIKONOV

Grafikon 1: Primerjava površin K1 in TVKZ(O) po občinah	74
Grafikon 2: Primerjava površin K1 in TVKZ(D) po občinah.....	76
Grafikon 3: Primerjava območij TVKZ(K) in K1 po občinah.....	78
Grafikon 4: Primerjava območij TVKZ in K1 po občinah.	78
Grafikon 5: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Apače.....	80
Grafikon 6: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Črenšovci.....	83
Grafikon 7: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Dobrovnik	86
Grafikon 8: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Kuzma	91
Grafikon 9: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Ljutomer	93
Grafikon 10: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Odranci.....	100
Grafikon 11: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Rogašovci	102
Grafikon 12: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Šalovci.....	105
Grafikon 13: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Tišina.....	107
Grafikon 14: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Turnišče.....	110
Grafikon 15: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Velika Polana	113
Grafikon 16: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Veržej	117

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Razvrstitev zelo primernih in primernih območij po medobčinskih območjih (regijah) (Zasnova uporabe prostora SR Slovenije, 1975).....	9
Preglednica 2: Stopnja pridelovalne sposobnosti za izbrane pridelke (Pravilnik o izdelavi agrokarte, 1986).....	11
Preglednica 3: Odškodnina za spremembo namembnosti kmetijskih zemljišč po ZKZ iz leta 1996 (ZKZ, 1996).....	16
Preglednica 4: Višina odškodnine spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč po ZKZ-C (2011)..	17
Preglednica 5: Osnovne dejanske rabe (Interpretacijski ključ, 2013).	20
Preglednica 6: Vrste območij osnovne in podrobnejše namenske rabe prostora (Vrste območij osnovne in podrobnejše namenske rabe prostora, 2004).	32
Preglednica 7: Skupine vrste rabe v zemljiškem katastru (Pravilnik o vodenju vrst rabe zemljišč v zemljiškem katastru, 1982).....	38
Preglednica 8: Prevedbena tabela za katastrski okraj Murska Sobota (GURS MS, 2015).....	43
Preglednica 9: Geološke podlage (Merila za bonitiranje, 2008).	44
Preglednica 10: Osnovno točkovanje lastnosti tal (TT) (Merilo za bonitiranje, 2008).	45
Preglednica 11: Točkovanje lastnosti klime (TK) (Merila za bonitiranje, 2008).....	46
Preglednica 12: Točkovanje lastnosti reliefa (TR) (Merila za bonitiranje, 2008).....	47
Preglednica 13: Statistični podatki o občinah, vključenih v raziskavo.....	60
Preglednica 14: Kmetijska namenska raba po posameznih občinah.	61
Preglednica 15: Analiza bonitete kmetijskih zemljišč po bonitetnih razredih.....	64
Preglednica 16: Površine kmetijskih zemljišč po bonitetnih in naklonskih razredih v občini Apače. ..	65
Preglednica 17: Površine kmetijskih zemljišč po bonitetnih in naklonskih razredih v občini Dobrovnik	66
Preglednica 18: Površine kmetijskih zemljišč po bonitetnih in naklonskih razredih v občini Kuzma ..	66
Preglednica 19: Površine kmetijskih zemljišč po bonitetnih in naklonskih razredih v občini Ljutomer.	67
Preglednica 20: Površine kmetijskih zemljišč po bonitetnih in naklonskih razredih v občini Rogašovci	68
Preglednica 21: Površine kmetijskih zemljišč po bonitetnih in naklonskih razredih v občini Šalovci .	68
Preglednica 22: Površina trajnih nasadov določena iz podatkov dejanske rabe.....	70
Preglednica 23: Površina trajnih nasadov določena iz preseka območij dejanske in namenske rabe ...	70
Preglednica 24: Analiza bonitete pri trajnih nasadih (1211 in 1221)	72
Preglednica 25: Površine kmetijskih zemljišč po bonitetnih razredih na območjih melioracij po posameznih občinah	72

Preglednica 26: Določitev TVKZ in OKZ na podlagi povprečne vrednosti bonitete kmetijskih zemljišč po posamezni občini.....	73
Preglednica 27: Določitev TVKZ in OKZ na podlagi povprečne vrednosti bonitete kmetijskih zemljišč v državi.....	75
Preglednica 28: Določitev TVKZ in ostalih zemljišč na podlagi povprečne vrednosti bonitete kmetijskih zemljišč po posameznih krajinskih enotah	77
Preglednica 29: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Apače ...	81
Preglednica 30: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Črenšovci	84
Preglednica 31: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Dobrovnik	88
Preglednica 32: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Kuzma ..	91
Preglednica 33: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Ljutomer.	94
Preglednica 34: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v mestni občini Murska Sobota	98
Preglednica 35: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Odranci.	101
Preglednica 36: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Rogašovci.	103
Preglednica 37: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Šalovci	106
Preglednica 38: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Tišina .	108
Preglednica 39: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Turnišče	111
Preglednica 40: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Velika Polana.....	115
Preglednica 41: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Veržej.	118

KAZALO SLIK

Slika 1: Podtipi strateških območij za kmetijstvo in pridelavo hrane (Osnutek Uredbe o območjih za kmetijstvo in pridelavo hrane, ki so strateškega pomena za RS, 2016).....	14
Slika 2: Krajina na produ in pesku (Stritar, 1990).....	23
Slika 3: Krajina na glinah in ilovicah (Stritar, 1990).....	24
Slika 4: Krajina na mehkih karbonatnih kamninah (Stritar, 1990).....	25
Slika 5: Subpanonske regije (Marušič et al., 1998).....	28
Slika 6: Katastrski okraji v Sloveniji (Košir in Šmajdek, 2013).....	39
Slika 7: Zasnova določitve najkakovostnejših kmetijskih zemljišč.....	51
Slika 8: Diagram poteka določitve TVKZ.....	54
Slika 9: Grafični prikaz območij enake bonitete.....	57
Slika 10: Prikaz občin, ki so vključene v raziskavo v nalogi.....	59
Slika 11: Naklon terena v občini Apače.....	65
Slika 12: Naklon terena v občini Ljutomer.....	67
Slika 13: Naklon terena v občini Šalovci.....	69
Slika 14: Prikaz neujemanja intenzivnih in ekstenzivnih trajnih nasadov s kmetijsko namensko rabo	71
Slika 15: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Apače.....	80
Slika 16: Namenska raba prostora v občini Apače.....	81
Slika 17: Namenska raba prostora v občini Apače z območjema TVKZ(D) in OKZ(D).....	82
Slika 18: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Črenšovci.....	83
Slika 19: Območja trajni nasadov in osuševanja v občini Črenšovci.....	84
Slika 20: Namenska raba prostora v občini Črenšovci.....	85
Slika 21: Namenska raba prostora v občini Črenšovci z območjema TVKZ(O) in OKZ(O).....	85
Slika 22: Dobrovniški vinogradi.....	86
Slika 23: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Dobrovnik.....	87
Slika 24: Območja trajni nasadov in osuševanja v občini Dobrovnik.....	87
Slika 25: Naklon terena v občini Dobrovnik.....	88
Slika 26: Namenska raba prostora v občini Dobrovnik.....	89
Slika 27: Namenska raba prostora v občini Dobrovnik z območjema TVKZ(O) in OKZ(O).....	89
Slika 28: Močvirnata kmetijska zemljišča v občini Kuzma.....	90
Slika 29: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Kuzma.....	90
Slika 30: Namenska raba prostora v občini Kuzma.....	92
Slika 31: Namenska raba prostora v občini Kuzma z območjema TVKZ(O) in OKZ(O).....	92
Slika 32: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Ljutomer.....	93
Slika 33: Območja trajnih nasadov in osuševanja v občini Ljutomer.....	94

Slika 34: Namenska raba prostora v občini Ljutomer	95
Slika 35: Namenska raba prostora v občini Ljutomer z območjema TVKZ(D) in OKZ(D).....	95
Slika 36: Namakalni sistem v okolici mesta Murske Sobote.	96
Slika 37: Boniteta kmetijskih zemljišč v mestni občini Murska Sobota.....	97
Slika 38: Območje trajni nasadov, osuševanj in komasacij v mestni občini Murska Sobota.....	97
Slika 39: Namenska raba prostora v mestni občini Murska Sobota.....	98
Slika 40: Namenska raba prostora v mestni občini Murska Sobota z območjema TVKZ(D) in OKZ(D)	98
Slika 41: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Odranci.	99
Slika 42: Območje osuševanj v občini Odranci	100
Slika 43: Namenska raba prostora v občini Odranci	101
Slika 44: Namenska raba prostora v občini Odranci z območjema TVKZ(D) in OKZ(D).....	101
Slika 45: Naklon terena v občini Rogašovci	102
Slika 46: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Rogašovci	103
Slika 47: Območje trajni nasadov in osuševanj v občini Rogašovci.....	103
Slika 48: Namenska raba prostora v občini Rogašovci	104
Slika 49: Namenska raba prostora v občini Rogašovci z območjema TVKZ(K) in OKZ(K).....	104
Slika 50: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Šalovci	105
Slika 51: Namenska raba prostora v občini Šalovci.....	106
Slika 52: Namenska raba prostora v občini Šalovci z območjema TVKZ(O) in OKZ(O).	106
Slika 53: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Tišina.	108
Slika 54: Namenska raba prostora v občini Tišina.....	109
Slika 55: Namenska raba prostora v občini Tišina z območjema TVKZ(D) in OKZ(D)	109
Slika 56: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Turnišče	110
Slika 57: Območja trajni nasadov in osuševanj v občini Turnišče.....	111
Slika 58: Namenska raba prostora v občini Turnišče.....	112
Slika 59: Namenska raba prostora v občini Turnišče z območjema TVKZ(D) in OKZ(D)	112
Slika 60: Kmetijska zemljišča na območju občine Velika Polana.	113
Slika 61: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Velika Polana.	114
Slika 62: Območje trajnih nasadov in osuševanj v občini Velika Polana	114
Slika 63: Namenska raba prostora v občini Velika Polana	115
Slika 64: Namenska raba prostora v občini Velika Polana z območjema TVKZ(O) in OKZ(O).....	116
Slika 65: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Veržej	117
Slika 66: Območja trajnih nasadov in osuševanj v občini Veržej	118
Slika 67: Namenska raba prostora v občini Veržej	119
Slika 68: Namenska raba prostora v občini Veržej z območjema TVKZ(D) in OKZ(D).....	119

LIST OF GRAPHS

Chart 1: Comparison of K1 in TVKZ(O) areas in the municipalities.	74
Chart 2: Comparison of K1 and TVKZ(D) areas in the municipalities.....	76
Chart 3: Comparison of TVKZ(K) and K1 areas in the municipalities.....	78
Chart 4: Comparison of TVKZ areas and K1 in the municipalities.	78
Chart 5: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Apače.....	80
Chart 6: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Črenšovci.....	83
Chart 7: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Dobrovnik.....	86
Chart 8: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Kuzma.....	91
Chart 9: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Ljutomer.....	93
Chart 10: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Odranci.....	100
Chart 11: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Rogašovci.....	102
Chart 12: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Šalovci.....	105
Chart 13: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Tišina.....	107
Chart 14: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Turnišče.....	110
Chart 15: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Velika Polana.....	113
Chart 16: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Veržej.....	117

LIST OF TABLES

Table 1: Classification very suitable and suitable areas for inter-municipal areas (regions) (Zasnova uporabe prostora SR Slovenije, 1975).....	9
Table 2: Level of productivity of selected agricultural products (Pravilnik o izdelavi agrokarte, 1986).	11
Table 3: The land development tax for conversion of agricultural land to built-up land by the ZKZ 1996 (ZKZ, 1996).	16
Table 4: The amount of the land development tax for conversion of agricultural land to built-up land by the ZKZ - C (2011).....	17
Table 5: Basic actual use (Interpretacijski ključ, 2013).	20
Table 6: Types areas of basic and detailed land use (Vrste območij osnovne in podrobnejše namenske rabe prostora, 2004).....	32
Table 7: Groups of land use in the land cadastre (Pravilnik o vodenju vrst rabe zemljišč v zemljiškem katastru, 1982).....	38
Table 8: Translation table for cadastral district Murska Sobota (GURS MS, 2015).	43
Table 9: Geological substratum (Merila za bonitiranje, 2008).	44
Table 10: Basic scoring of the soil properties (TT) (Merilo za bonitiranje, 2008).	45
Table 11: Scoring of the climate features (TK) (Merila za bonitiranje, 2008).....	46
Table 12: Scoring properties of the relief (TR) (Merila za bonitiranje, 2008).....	47
Table 13: Statistical data of municipalities, included in the research.	60
Table 14: Agricultural land use by the individual municipality.....	61
Table 15: Analysis of soil productivity index for soil productivity index classes of agricultural land .	64
Table 16: Areas of agricultural land by soil productivity index and slope classes in the municipality of Apače.....	65
Table 17: Areas of agricultural land by soil productivity index and slope classes in the municipality of Dobrovnik	66
Table 18: Areas of agricultural land by soil productivity index and slope classes in the municipality of Kuzma	66
Table 19: Areas of agricultural land by soil productivity index and slope classes in the municipality of Ljutomer	67
Table 20: Areas of agricultural land by soil productivity index and slope classes in the municipality of Rogašovci.....	68
Table 21: Areas of agricultural land by soil productivity index and slope classes in the municipality of Šalovci.....	68
Table 22: Area of permanent crops determined by records on actual land use.....	70

Table 23: Area of permanent crops defined by overlaying data of the actual land use and planned land use.....	70
Table 24: Analysis of the soil productivity index of land with permanent crops (1211 and 1221).....	72
Table 25: Areas of agricultural land by soil productivity index classes in areas of reclamation in municipalities	72
Table 26: Determination of TVKZ and OKZ based on the average value of soil productivity index of agricultural land by municipalities	73
Table 27: Determination of TVKZ and OKZ based on the average value of soil productivity index of agricultural land in country.....	75
Table 28: Determination of TVKZ and OKZ based on the average value of soil productivity index of agricultural land in individual landscape units	77
Table 29: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Apače	81
Table 30: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Črenšovci	84
Table 31: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Dobrovnik	88
Table 32: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Kuzma.....	91
Table 33: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Ljutomer.....	94
Table 34: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Murska Sobota	98
Table 35: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Odranci.....	101
Table 36: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Rogašovci.....	103
Table 37: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Šalovci.....	106
Table 38: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Tišina.....	108
Table 39: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Turnišče.....	111
Table 40: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Velika Polana.	115
Table 41: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Veržej.....	118

LIST OF FIGURES

Figure 1: Subtypes of strategic areas for agriculture and food production (Osnutek Uredbe o območjih za kmetijstvo in pridelavo hrane, ki so strateškega pomena za RS, 2016).....	14
Figure 2: Landscape on the sandbank and sand (Stritar, 1990).....	23
Figure 3: Landscape on the clay (Stritar, 1990).....	24
Figure 4: Landscape on the soft carbonate rocks (Stritar, 1990).....	25
Figure 5: Sub panonian regions (Marušič et al., 1998).	28
Figure 6: Cadastral districts in Slovenia (Košir in Šmajdek, 2013).	39
Figure 7: Concept of determination of the highest quality agricultural lands.	51
Figure 8: Flowchart of the determination of TVKZ.....	54
Figure 9: Grafic display of areas with the same soil productivity index.....	57
Figure 10: Display of the municipalities included in the research in the thesis.	59
Figure 11: The slope of the terrain in the municipality of Apače.	65
Figure 12: The slope of the terrain in the municipality of Ljutomer.....	67
Figure 13: The slope of the terrain in the municipality of Šalovci.....	69
Figure 14: Mismatch of intensive and extensive perennial crops in agricultural land use.....	71
Figure 15: Soil productivity index in the municipality of Apače.....	80
Figure 16: Land use in the municipality of Apače.....	81
Figure 17: Land use in the municipality of Apače with TVKZ (D) and OKZ (D) areas.....	82
Figure 18: Soil productivity index in the municipality of Črenšovci.....	83
Figure 19: Areas of permanent crops and drainages in the municipality of Črenšovci.....	84
Figure 20: Land use in the municipality of Črenšovci.....	85
Figure 21: Land use in the municipality of Črenšovci with TVKZ (D) and OKZ (D) areas.....	85
Figure 22: Dobrovnik vineyards.	86
Figure 23: Soil productivity index in the municipality of Dobrovnik.....	87
Figure 24: Areas of permanent crops and drainages in the municipality of Dobrovnik.	87
Figure 25: The slope of the terrain in the municipality of Dobrovnik.	88
Figure 26: Land use in the municipality of Dobrovnik.....	89
Figure 27: Land use in the municipality of Dobrovnik with TVKZ (D) and OKZ (D) areas.....	89
Figure 28: Agricultural wetlands in the municipality of Kuzma.....	90
Figure 29: Soil productivity index in the municipality of Kuzma.....	90
Figure 30: Land use in the municipality of Kuzma.....	92
Figure 31: Land use in the municipality of Kuzma with TVKZ (D) and OKZ (D) areas.....	92
Figure 32: Soil productivity index in the municipality of Ljutomer.....	93
Figure 33: Areas of permanent crops and drainages in the municipality of Ljutomer.....	94

Figure 34: Land use in the municipality of Ljutomer.....	95
Figure 35: Land use in the municipality of Ljutomer with TVKZ (D) and OKZ (D) areas.....	95
Figure 36: Irrigation system in Murske Sobote surrounding.....	96
Figure 37: Soil productivity index in the municipality of Murska Sobota.....	97
Figure 38: Areas of permanent crops, drainages and land consolidations in the municipality of Murska Sobota.....	97
Figure 39: Land use in the municipality of Murska Sobota.....	98
Figure 40: Land use in the municipality of Murska Sobota with TVKZ (D) and OKZ (D) areas.....	98
Figure 41: Soil productivity index in the municipality of Odranci.....	99
Figure 42: Areas of permanent crops and drainages in the municipality of Odranci.....	100
Figure 43: Land use in the municipality of Odranci.....	101
Figure 44: Land use in the municipality of Odranci with TVKZ (D) and OKZ (D) areas.....	101
Figure 45: The slope of the terrain in the municipality of Rogašovci.....	102
Figure 46: Soil productivity index in the municipality of Rogašovci.....	103
Figure 47: Areas of permanent crops and drainages in the municipality of Rogašovci.....	103
Figure 48: Land use in the municipality of Rogašovci.....	104
Figure 49: Land use in the municipality of Rogašovci with TVKZ (D) and OKZ (D) areas.....	104
Figure 50: Soil productivity index in the municipality of Šalovci.....	105
Figure 51: Land use in the municipality of Šalovci.....	106
Figure 52: Land use in the municipality of Šalovci with TVKZ (D) and OKZ (D) areas.....	106
Figure 53: Soil productivity index in the municipality of Tišina.....	108
Figure 54: Land use in the municipality of Tišina.....	109
Figure 55: Land use in the municipality of Tišina with TVKZ (D) and OKZ (D) areas.....	109
Figure 56: Soil productivity index in the municipality of Turnišče.....	110
Figure 57: Areas of permanent crops and drainages in the municipality of Turnišče.....	111
Figure 58: Land use in the municipality of Turnišče.....	112
Figure 59: Land use in the municipality of Turnišče with TVKZ (D) and OKZ (D) areas.....	112
Figure 60: Agricultural land in the Municipality of Velika Polana.....	113
Figure 61: Soil productivity index in the municipality of Velika Polana.....	114
Figure 62: Areas of permanent crops and drainages in the municipality of Velika Polana.....	114
Figure 63: Land use in the municipality of Velika Polana.....	115
Figure 64: Land use in the municipality of Velika Polana with TVKZ (D) and OKZ (D) areas.....	116
Figure 65: Soil productivity index in the municipality of Veržej.....	117
Figure 66: Areas of permanent crops and drainages in the municipality of Veržej.....	118
Figure 67: Land use in the municipality of Veržej.....	119
Figure 68: Land use in the municipality of Veržej with TVKZ (D) and OKZ (D) areas.....	119

KRATICE

DMR	Digitalni model reliefa
DMV	Digitalni model višin
DOF	Državni ortofoto
GERK	Grafična enota rabe kmetijskih zemljišč
GIS	Geografski informacijski sistem
GJI	Gospodarska javna infrastruktura
K1	Najboljša kmetijska zemljišča
K2	Ostala kmetijska zemljišča
KMG	Kmetijsko gospodarstvo
KMG-MID	Identifikacijska številka kmetijskega gospodarstva
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS
OKZ	Ostala kmetijska zemljišča
OPN	Občinski prostorski načrt
REN	Register prostorskih enot
RKG	Register kmetijskih gospodarstev
SPRS	Strategija prostorskega razvoja Slovenije
TVKZ	Trajno varovana kmetijska zemljišča
ZEN	Zakon o evidentiranju nepremičnin
ZENDMPE	Zakon o evidentiranju nepremičnin, državne meje in prostorskih enot
ZKme	Zakon o kmetijstvu
ZKZ	Zakon o kmetijskih zemljiščih
ZPNačrt	Zakon o prostorskem načrtovanju
ZPS	Zemljišče pod stavbo
ZPUP	Zakon o planiranju in urejanju prostora
ZSZ	Zakon o stavbnih zemljiščih
ZUreP	Zakon o urejanju prostora
ZUN	Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor
ZZK	Zakona o zemljiškem katastru

1 UVOD

Tema magistrske naloge je vpliv pridelovalnega potenciala zemljišč, ki ga obravnavamo preko bonitete zemljišč evidentirane v zemljiškem katastru, na določitev kmetijske namenske rabe pri prostorskem planiranju.

Namenska oz. planska raba prostora predstavlja glavno vsebino prostorskih planskih aktov. Na odločitve o planirani rabi prostora vplivajo številni dejavniki in dejstva v prostoru. Za kakovostne odločitve v prostoru so med drugim izrednega pomena podatki o rabi zemljišč oziroma pokrovnosti tal ter o njihovih spremembah (Lisec, Pišek in Drobne, 2013). Poseben izziv pri lokalnem prostorskem planiranju predstavlja podeželje s kmetijskimi zemljišči, kjer se srečujemo z večfunkcionalno vlogo podeželskega prostora in se funkcije zemljišč, s tem pa tudi rabe, pogosto prepletajo (Klaus, 2003; FIG, 2004; Lisec in Lobnik, 2007). Prosen (1993) je že pred več kot dvema desetletjema izpostavil pomembnost vzdržne vloge večfunkcionalnega podeželskega prostora, ki jo je mogoče vzdrževati samo s pravilnim planskim prijemom na različnih ravneh planiranja ob upoštevanju vseh dejavnosti v prostoru, ki so soodvisne. V podeželskem prostoru k ohranjanju njegove prepoznavnosti ter uspešnemu povezovanju z mestnimi območji bistveno pripomore ravno kmetijska dejavnost. Načrtovanje kmetijske rabe zemljišč je tako eden od izredno pomembnih vidikov prostorskega planiranja, kjer je treba upoštevati tako posebnosti podeželja, potrebe potrošnikov, hkrati pa je treba upoštevati vidike varovanja zdravja ljudi in okolja, zagotavljati je treba trajnostno rabo naravnih virov in ohranjati biotske raznovrstnosti ter značilnosti kmetijske kulturne pokrajine.

Tematiki varstva kmetijskih zemljišč se posvečajo številni raziskovalci v Evropi. Na tem mestu je treba izpostaviti tudi Evropsko tematsko strategijo varovanja tal (Thematic Strategy ..., 2006). V Sloveniji med pomembnejše raziskovalce tega področja štejemo Stritarja (1990), ki je v svojem delu poudarjal, da je za ustrezno inventarizacijo prostora, predvsem na področju ruralnega sveta, potrebna kakovostna določitev posameznih prostorskih segmentov, kot so kategorije zemljišč glede na pridelovalni potencial tal. Zato se uporabljajo pedološke karte s kategorijami zemljišč, ki prikazujejo naravne danosti, kot so geolitološka osnova, relief, hidrologija, nosilnost tal itn. Na tak način lažje določimo območja, ki so bolj oz. manj primerna za posamezne dejavnosti v prostoru, predvsem z ekološkega in okoljskega vidika, vključujoč vidik varovanja tal in kmetijskih zemljišč. Te kategorije so se v Sloveniji v začetku 90-ih let uporabljale za številna odločanja in izdelavo agrokarte kot strokovne podlage za načrtovanje kmetijstva. Za področje prostorskega planiranja pa te kategorije niso bile uporabljene. V planih so bile nadomeščene s poenostavljeno kategorizacijo kmetijskih zemljišč, in sicer z dvema novima kategorijama: 1. in 2. območje kmetijskih zemljišč. Kasneje sta se ti kategoriji preimenovali v najboljša in druga kmetijska zemljišča. Sprememba zakonodaje na področju upravljanja kmetijskih zemljišč v letu 2011 pa je uvedla pojma trajno varovana in ostala kmetijska zemljišča. Taka razdelitev povzroča precej težav pri prostorskem načrtovanju, še posebej ker niso jasno določeni cilji varovanja in kriteriji uvrščanja teh zemljišč v omenjene kategorije. Tu se pojavi vprašanje, ali ne bi bilo primerneje imeti več kategorij kmetijskih površin.

Kljub zakonodaji, s katero naj bi že več desetletji podpirali trajnostno gospodarjenje z zemljišči, so kakovostna kmetijska zemljišča v Sloveniji prepogosto predmet širitve mest, gradnje infrastrukture in drugih oblik degradacije tal (Cimprič, Zavodnik Lamovšek in Lisec, 2013). Glavna pomanjkljivost normativne oblike varstva kmetijskih zemljišč, ki v Sloveniji sega v 70-ta leta preteklega stoletja, je odsotnost ustrezne kategorizacije kmetijskih zemljišč kot neposredne podlage za planske kategorije. V Sloveniji je bila z Navodilom o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije (Uradni list SRS št. 45/1982) izdelana natančna kategorizacija kmetijskih zemljišč, ki se že dolgo več ne uporablja in se,

kot že omenjeno, ni uveljavila v prostorskem planiranju. Poznala je šest kategorij kmetijskih zemljišč in dve kategoriji nekmetijskih zemljišč.

Na zakonodajnem področju predstavlja danes v Sloveniji temelj prostorskega planiranja Zakon o prostorskem načrtovanju – ZPNačrt (Uradni list RS št. 33/2007), ki določa kot osnovni cilj trajnostni razvoj prostora, za katerega je nujna učinkovita in gospodarna raba zemljišč. Trajnostno upravljanje zemljišč in trajnostni prostorski razvoj se nanašata tako na razvoj urbanih kot podeželskih območij (Lisec in Prosen, 2008). Gospodarno rabo, varstvo, promet in zakup kmetijskih zemljišč je s prehodom v tržno gospodarstvo na novo uredil Zakon o kmetijskih zemljiščih – ZKZ (Uradni list RS št. 59/1996). Kmetijska zemljišča so se na podlagi njihovih naravnih lastnosti, lege, oblike in velikosti parcel delila na najboljša kmetijska zemljišča, to so zemljišča, ki so najprimernejša za kmetijsko obdelavo, in druga kmetijska zemljišča, ki so manj primerna za kmetijsko obdelavo. Kmetijska zemljišča so se v planskih aktih lokalnih skupnosti določila po kategorijah (najboljša in ostala kmetijska zemljišča).

ZKZ je od leta 1996 doživel kar pet sprememb. Največ sprememb, ki so pomembne za prostorsko načrtovanje in določevanje kmetijske namenske rabe, je prinesel Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih – ZKZ-C (Uradni list RS, št. 43/2011), pa tudi Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih – ZKZ-E (Uradni list RS št. 27/2016). Leta 2011 sta se na novo uvedli dve novi kategoriji kmetijskih zemljišč: območja trajno varovanih kmetijskih zemljišč in območja ostalih zemljišč, ki sta prinesli tudi nove kriterije kategorizacije kmetijskih zemljišč. Za njuno določitev se uporabljajo podatki o boniteti kmetijskih zemljišč, izvedenih komasacijah, osuševanju, namakanju, bližini vodnih virov, primernih za namakanje, obstoju trajnih nasadov in lokalne značilnosti kmetijske pridelave in rabe kmetijskih zemljišč.

Boniteta se pri tem določi z bonitiranjem, ki je metoda določevanja pridelovalnega potenciala kmetijskih zemljišč. Ocenjevanje tal po pridelovalni oz. proizvodni sposobnosti se je v Sloveniji prvič uporabljalo že leta 1984 na osnovi slovenskim razmeram prilagojenega avstrijsko-nemškega sistema bonitiranja (Lisec, 2004). Ta sistem vrednotenja kmetijskih zemljišč se je uveljavil predvsem pri agrarnih operacijah, medtem ko je boniteto zemljišč kot novo evidenco za vso Slovenijo skupaj z dejansko rabo uvedel Zakon o evidentiranju nepremičnin – ZEN (Uradni list RS št. 47/2006 in 65/2007 – odločba US) v zemljiškem katastru. Nova katastrska podatka tako nadomeščata podatke vrste katastrske rabe zemljišč, katastrske kulture in katastrske razrede iz starih zakonov Zakona o zemljiškem katastru – ZZKat (Uradni list SRS št. 16/1974) in Zakona o evidentiranju nepremičnin, državne meje in prostorskih enot – ZENDMPE (Uradni list RS št. 52/2000). Boniteta zemljišča pri tem izraža proizvodno sposobnost zemljišča, ki se določi v obliki bonitetnih točk. Bonitetne točke se v zemljiškem katastru izračunajo na podlagi lastnosti tal, podnebja, reliefa in posebnih vplivov in se ugotavljajo po merilih za bonitiranje zemljišč (Uradni list RS št. 47/2008).

ZKZ-C določa, da se v prostorskem aktu lokalne skupnosti določijo območja trajno varovanih in ostalih kmetijskih zemljišč, območja primerna za osuševanje in velike namakalne sisteme, območja za izvajanje agrarnih operacij in območja za odpravljanje zaraščanja. Vsi posegi na območja kmetijskih zemljišč morajo biti prikazani v elaboratu posegov na kmetijska zemljišča. Vlada Republike Slovenije je marca leta 2013 obravnavala osnutek Uredbe o trajno varovanih kmetijskih zemljiščih, s katero naj bi določila kvote trajno varovanih kmetijskih zemljišč po posameznih lokalnih skupnostih, kriterije za določitev območij trajno varovanih kmetijskih zemljišč in območja trajno varovanih kmetijskih zemljišč za posamezno lokalno skupnost. Kvota za posamezno lokalno skupnost naj bi bila izražena v hektarjih na podlagi bonitete kmetijskih zemljišč v skladu s predpisi, ki urejajo evidentiranje nepremičnin. Obseg trajno varovanih kmetijskih zemljišč se za posamezno lokalno skupnost določi na način, da so v kvoto trajno varovanih kmetijskih zemljišč vključena vsa kmetijska zemljišča v občini, ki imajo boniteto večjo od povprečne bonitete vseh kmetijskih zemljišč v državi. Pri tem obseg trajno varovanih kmetijskih

zemljišč ne sme presegati 80 % vseh kmetijskih površin v občini. Območja trajno varovanih zemljišč so določena na podlagi bonitete zemljišč, upoštevajo pa se tudi območja z izvedenimi komasacijami ali osuševanji ter območja, ki omogočajo namakanje ali so zanj primerna (Osnutek Uredbe o trajno varovanih kmetijskih zemljiščih, 2013). V začetku leta 2016 je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS predstavilo Osnutek Uredbe o območjih za kmetijstvo in pridelavo hrane, ki so strateškega pomena za Republiko Slovenijo (2016). Strateška območja za kmetijstvo in pridelavo hrane predstavljajo potencialna območja trajno varovanih kmetijskih zemljišč. Območja trajno varovanih kmetijskih zemljišč naj bi se po postopku, kot ga določa zakon, ki ureja prostorsko načrtovanje, določila v prostorskih aktih lokalnih skupnosti. Podlaga za določitev območij trajno varovanih kmetijskih zemljišč v prostorskih aktih lokalnih skupnosti bo strokovna podlaga s področja kmetijstva, v okviru katere se bo pripravil predlog območij trajno varovanih kmetijskih zemljišč.

1.1 Namen in cilj naloge

Namen naloge je ugotoviti, ali bodo nova zakonodaja na področju kmetijstva in prostorskega načrtovanja ter z njo povezana pravila uspešno varovala najboljše kmetijske površine v prihodnosti in s tem prispevala k varovanju kmetijskih zemljišč. Tako v nalogi ugotavljamo, ali in kako kakovostno je mogoče določiti kmetijsko namensko rabo iz podatkov o boniteti kmetijskih zemljišč.

V nalogi podrobneje analiziramo boniteto kmetijskih zemljišč po posameznih izbranih občinah, da bi ugotovili mejne vrednosti bonitete za določitev območij trajno varovanih kmetijskih zemljišč in ostalih kmetijskih zemljišč. Pri tem se srečamo s pojmom boniteta zemljišča, ki določa pridelovalno oz. proizvodno sposobnost zemljišča in je izražena v obliki bonitetnih točk, ter kmetijska namenska raba, ki predstavlja eno od namenskih rab, določenih v prostorskih aktih. V nalogi predstavljamo dostopne podatke o boniteti zemljišč in kmetijski namenski rabi v Sloveniji, njihov nastanek in metodologijo zajema ter namen uporabe teh podatkov. Nastanek bonitete zemljišč je namreč ključnega pomena za kakovostno analizo bonitete kot kriterija za določitev kmetijske namenske rabe.

Cilj naloge je ugotoviti, ali je mogoče določiti tako mejno vrednost bonitete zemljišč, ki bo omogočala vzpostavitev trajno varovanih zemljišč v poljubnih občinah. V nalogi smo zato poskusili odgovoriti na raziskovalno vprašanje: **Ali je izključno boniteta zemljišč zadosten kazalnik za določitev trajno varovanih kmetijskih zemljišč?**

Pri tem smo s pomočjo raziskovalnega dela poskušali izpolniti zastavljena cilja naloge:

1. Odgovoriti na raziskovalno vprašanje.
2. Določiti predlog nabora dodatnih kriterijev za določitev trajno varovanih kmetijskih zemljišč.

S pomočjo praktičnega dela naloge, ki smo ga izvedli na območju trinajstih občin v pomurski statistični regiji, smo testirali delovni hipotezi:

1. Z novo kategorizacijo kmetijskih zemljišč na dve kategoriji – trajno varovana kmetijska zemljišča in ostala kmetijska zemljišča – se je delež trajno varovanih kmetijskih zemljišč glede na prejšnjo kategorizacijo najboljših kmetijskih površin zmanjšal.
2. Za namen varovanja kmetijskih zemljišč je treba upoštevati dodatne kriterije (poleg bonitete), da bi varovali kmetijska zemljišča v primerljivem obsegu kot po stari zakonodaji.

Cilj naloge je predstaviti podatke o boniteti zemljišč in kmetijski namenski rabi, opraviti njihovo analizo v izbranih trinajstih občinah ter številčno in opisno preveriti pravilnost zastavljenih hipotez ter s tem odgovoriti na raziskovalno vprašanje.

1.2 Struktura naloge

Magistrska naloga je sestavljena iz šestih poglavij. V prvem delu je uvodni pregled obravnavanega področja z namenom in ciljem naloge. Predstavljeni sta delovni hipotezi, raziskovalno vprašanje ter struktura naloge. V drugem delu je pregled literature obravnavanega področja. V tretjem poglavju je predstavljen zakonodajni del, ki je pomemben za nastanek evidence bonitete zemljišč v Sloveniji in na področju določevanja kmetijske namenske rabe.

V četrtem delu so podrobneje opisani metodologija raziskovalnega dela, podatki, ki so bili uporabljeni pri raziskovalnem delu, in območje raziskave. V petem delu so najprej predstavljeni rezultati analiz bonitete po posameznih občinah, nato so prikazani rezultati določitve tajno varovanih kmetijskih zemljišč (v nadaljevanju TVKZ) in ostalih kmetijskih zemljišč (v nadaljevanju OKZ) na primeru vseh trinajstih občin. Rezultate tako določenih območij TVKZ in OKZ smo primerjali z območji K1 in K2.

V zadnjem poglavju so predstavljeni zaključki raziskovalnega dela z namenom potrditve oz. zavrnitve v začetku naloge postavljenih hipotez.

2 POMEN KMETIJSTVA V PROSTORU

Pri splošnem pregledu področja, ki ga obravnava naša naloga, želimo predstaviti pomen kmetijstva v prostoru in njegov vpliv na načrtovanje rabe le-tega. Pri tem je poudarek na opredelitvi prostora za kmetijstvo, njegovem varovanju in izboljšanju kmetijskih površin za dolgoročni razvoj. S problemom opredelitve kmetijskega prostora in njegovo kategorizacijo na pet primernih stopenj se je ukvarjal že dokument Zasnova uporabe prostora SR Slovenije leta 1975. Leta 1982 je Navodilo o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije (1982) kmetijska zemljišča razvrstilo v kategorije na podlagi njihove dosedanje rabe, možnosti njihove rabe za kmetijsko proizvodnjo in njihovih naravnih danosti. Pomen kategorizacije zemljišč na podlagi kakovosti pedosekvenc (talnih združb) je poudarjal Stritar (1990). Opredelil je pedosekvence tako, da ustrezajo naravnim mejam krajinskih sistemov v Sloveniji. Problem opredelitve kmetijskega prostora in poskusi njegove kategorizacije so predstavljeni v nadaljevanju poglavja.

2.1 Kmetijstvo v Sloveniji

Slovenija leži na območju, kjer se stikajo različne podnebne in geomorfološke značilnosti alpskega, mediteranskega in panonskega sveta. Za Slovenijo je značilna raznovrstna kulturna krajina, stavbna in naselbinska dediščina, ki je posledica različnih kulturnih vplivov v preteklosti. Kot nacionalno posebnost je treba izpostaviti gozdnatost, ohranjenost vodotokov ter biotsko in krajinsko raznovrstnost (SPRS, 2003). Slovenija poleg Murskega in Dravskega polja ter Vipavske doline nima veliko območij, primernih za intenzivno kmetijstvo. Največkrat se kmetijska raba prepleta še z drugimi rabami, kar daje Sloveniji biotsko in krajinsko pestrost, kmetijstvo pa je prepleteno z vrsto naravnih, družbenih in gospodarskih dejavnikov. Da bi lažje razumeli vlogo kmetijstva v prostoru, je treba predstaviti osnovne značilnosti kmetijstva v Sloveniji in njegove usmeritve v prihodnosti.

Osnovna naloga kmetijstva je pridelava in prireja rastlinskih in živalskih prehranskih pridelkov. Slovenija z domačo pridelavo ne pokriva svojih potreb po kmetijsko živilskih proizvodih, stopnja samooskrbe pa je za živalske proizvode precej višja kot za rastlinske. Naravni pogoji za kmetovanje in zgodovinski razvoj agrarne strukture v Sloveniji ne omogočajo visoke produktivnosti v kmetijstvu. Problem slovenskega kmetijstva predstavlja tudi pozidava in spreminjanje namembnosti kmetijskih zemljišč z najboljšim pridelovalnim potencialom v stavbna zemljišča (Perpar in Udovč, 2010). Strategija prostorskega razvoja Slovenije – SPRS (2003) je v urbaniziranih, ravninskih in dolinskih območjih predvidela tudi do 0,5 % rast števila prebivalstva in na podeželju do 2 % upadanje števila prebivalcev v sledečih letih.

S problemom zmanjševanja kmetijskih zemljišč se je ukvarjala že Zasnova uporabe prostora SR Slovenije iz leta 1975, ko je bilo predstavljeno, da se je v 60-ih in 70-ih letih prejšnjega stoletja po grobih ocenah na račun urbanizacije izgubilo okoli 2000 ha najprimernejših kmetijskih površin. Tako so v SR Sloveniji letne izgube znašale okoli 0,1 % kmetijskih zemljišč. Na ravninskem delu pa je ta delež še bistveno višji in je po takratnih ocenah znašal 0,5 %. Tako je bilo leta 1973 po katastrskih podatkih ugotovljeno, da je delež kmetijskih površin 45,1 % celotnega ozemlja Slovenije, od tega 32,1 % obdelovalnih. Po uradnih katastrskih podatkih je takrat delež gozda znašal 48,8 % ozemlja Slovenije, vendar naj bi zaradi zaostanka pri posodabljanju podatkov katastrske klasifikacije že leta 1973 presegal 50 %. Že takrat je bil izpostavljen izredno skromen delež orne zemlje na prebivalca. Na enega prebivalca je leta 1973 prišlo 16 arov njiv in vrtov, 38 arov obdelovalne zemlje oziroma 53 arov kmetijske zemlje, 57 arov gozda ter 7 arov nerodovitnega zemljišča. Napovedi iz leta 1973 so bile, da

naj bi se površina kmetijskih zemljišč do leta 1990 zmanjšala za okoli 150.000 ha, gozd pa naj bi pokrival več kot polovico Slovenije.

Zasnova uporabe prostora SR Slovenije (1975) je na kmetijskih zemljiščih predvidevala velika območja melioracij, s katerimi bi izboljšali kakovost kmetijskih zemljišč. Na vseh melioracijskih območjih v Sloveniji s površino večjo od 200.000 ha bi bilo treba preprečiti poplave, osušiti mokra zemljišča, sušnim območjem pa v vegetacijski dobi zagotoviti dodatno vlago. Občutljiva na sušo so ravninska območja s plitvimi in peščenimi tlemi ter slabo oskrbovanimi glinenimi tlemi. Sušna območja se nahajajo tudi na močno vetrovno izpostavljenih legah, kjer so tla izpostavljena večji toploti in močnejšemu izhlapevanju. Naravna sušna območja najdemo na peščeno prodnatem področju Pomurja, Dravskega polja, Savinjske doline, Krškega polja in prodnatem delu Ljubljansko-kranjske ravnine. Območja, izpostavljena močnim vetrovom in posledično suši, se nahajajo na Vipavskem, Koprskem in tudi Beli krajini (Zasnova uporabe prostora SR Slovenije, 1975). Do osamosvojitve se je v Sloveniji izvedlo več večjih komasacij in hidromeliracijskih projektov, a nikakor ne v načrtovanem obsegu. V času tranzicije se je izvajanje komasacij in meliracij ustavilo, šele v zadnjem desetletju so se projekti komasacij in melioracij ponovno začeli izvajati (glej Lisec et al., 2013). V preteklih desetletjih je bilo v Sloveniji zaznati trend zaraščanja zemljišč, prav tako se je veliko površin namenilo pozidavi in izgradnji gospodarske javne infrastrukture, kar kažejo tudi podatki Statističnega urada RS.

Danes so v Sloveniji pogoji za kmetovanje precej omejeni, tako tudi delež bruto domačega proizvoda v nacionalnem gospodarstvu znaša samo 2,1 % in ima v zadnjem obdobju padajoč trend. Območja z neugodnimi pogoji za kmetovanje zasedajo 2/3 države in kmetovanje na teh območjih ob povišanih stroških ne dosega visoke produktivnosti. V strukturi rabe kmetijskih zemljišč prevladuje trajno travinje, ki narekuje živinorejsko proizvodnjo, za katero se porabi tudi dobršen del njiv (Kmetijstvo na Slovenskem, 2014).

V Programu razvoja podeželja 2007–2014 je podano, da so leta 2005 kar 59,8 % ozemlja Slovenije pokrivali gozdovi, kmetijska zemljišča so pokrivala 32 %, preostalih 8,2 % pa so bila ostala zemljišča (pozidano, močvirja ipd.). Ocene temeljijo na podatkih evidence o dejanski rabi kmetijskih zemljišč in gozdov kmetijskega ministrstva. Čeprav se je metodologija za zajem podatkov v preteklem desetletju spreminjala in primerjave med leti niso zelo zanesljive (Pišek, Drobne in Lisec, 2013), je mogoče sklepati na trend zmanjševanja kmetijskih zemljišč. Še bolj skrbi podatek, da se Slovenija po obsegu kmetijskih obdelovalnih površin (njiv in vrtov) glede na celotno površino države uvršča na 25. mesto v EU. Te obsegajo le 8,8 % države, evropsko povprečje pa znaša 25,9 % (Perpar in Udovč, 2010). Glede na trend velike količine sprememb rabe tal iz kmetijske v nekmetijsko rabo je pričakovati, da se bo delež kmetijskih obdelovalnih površin zmanjševal tudi v prihodnje.

Zanimivi so tudi podatki o kmetijskih gospodarstvih, ki pravijo, da je bilo v Sloveniji 1. junija 2013 le še 72.377 kmetijskih gospodarstev, ki so gospodarila na 477.023 ha kmetijskih površinah. Vsako kmetijsko gospodarstvo je obdelovalo povprečno 6,6 hektarja kmetijskih zemljišč in v povprečju redilo 5,5 glav živine. Od leta 2010 se je število kmetijskih gospodarstev zmanjšalo za približno 3 %. Z živinorejo se je ukvarjalo visokih 80 % vseh kmetijskih gospodarstev (Struktura kmetijskih gospodarstev, 2014).

2.2 Upravljanje kmetijskih zemljišč v Sloveniji pred letom 1990

Začetki urejanja prostora na področju kmetijskih zemljišč segajo v leto 1973, ko je Zakon o kmetijskih zemljiščih opredelil kmetijska zemljišča kot vsa obdelovalna in neobdelovalna zemljišča, ki so

namenjena za kmetijsko proizvodnjo. Zemljišča, ki so bila namenjena za potrebe kmetijstva, so bila razdeljena na (Zakon o kmetijskih zemljiščih, 1973):

- območja, trajno namenjena za kmetijsko uporabo in katerih namembnosti praviloma ni bilo mogoče spreminjati,
- območja zemljišč, ki se lahko uporabijo za nekmetijske namene, le na način, ki ga je določal zakon in
- območja zemljišč, ki se smejo uporabljati tudi v druge, s kmetijstvom povezane, namene.

Zakon je predvideval tudi odškodnino v primeru spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč in urejal ostale določbe povezane s kmetijskimi zemljišči.

Prve spremembe kmetijske zakonodaje je prinesel Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih iz leta 1979, ki je kmetijska zemljišča razdelil na zemljišča, primerna za uporabo sodobne tehnologije in oblikovanje kompleksov ter druga zemljišča. Za namene planiranja kmetijske proizvodnje in razvoja kmetijstva v občini je zakon predvidel še izdelavo občinskih agrokart.

Tehnična navodila za podrobno razvrstitev zemljišč v kategorije je določalo Navodilo o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije (1982), ki je kmetijska zemljišča razvrstilo v kategorije na podlagi njihove dosedanje rabe ter glede na možnosti njihove rabe za kmetijsko proizvodnjo in njihove naravne danosti. Pri naravnih danostih so se upoštevale reliefne značilnosti, podnebne razmere in pedološke lastnosti. Kmetijska zemljišča so bila razdeljena v naslednje kategorije (Navodilo o strokovnih ..., 1982):

- I. kategorija: gre za kmetijska zemljišča, ki omogočajo najširšo kmetijsko rabo, z naklonom do največ 10 % in ležijo na talni enoti klimazonalna rjava tla, ki se pojavljajo na vseh združbah tal.
- II. kategorija: gre za kmetijska zemljišča z delno otežkočeno možnostjo kmetijske rabe zaradi razgibanega reliefa (10–20 %) ter slabših fizikalnih in kemičnih lastnosti tal. Pojavlja se na združbi oglajenih tal, pseudooglejenih tal in združbi rjavih tal na produ in pesku.
- III. kategorija: gre za kmetijska zemljišča z otežkočeno možnostjo kmetijske rabe zaradi večjih nagibov (nad 20 %) in vlage v depresijah ter prepletanj travniških in njivskih površin.
- IV. kategorija: so kmetijska zemljišča, kjer je kmetijska raba tal in obdelava zelo otežkočena, ponekod celo onemogočena, zaradi vlage v tleh in pogostih poplav. Na takih zemljiščih prevladujejo travniki in so za izboljšanje rabe tal predvidene hidromelioracije.
- V. kategorija: gre za zemljišča na razgibanem reliefu (ponekod naklon večji od 45 %), tla so plitva in za obdelavo so potrebni posebni lahki stroji.
- VI. kategorija: gre za zemljišča z močno zmanjšano možnostjo za kmetijsko rabo zaradi velikega nagiba in kamnitosti tal. Pojavljajo se predvsem v hribovitem in gorskem svetu.
- VII. kategorija: ne omogoča kmetijske rabe zaradi naravnih pogojev. Ta zemljišča se nahajajo na območjih kamnolomov, gramoznic, mestnih parkov itd.
- VIII. kategorija: gre za zemljišča, ki jih ni mogoče uporabiti za kmetijsko rabo, saj so v večini pozidana.

Leta 1982 sprejet Zakon o varstvu kmetijskih zemljišč je pred spreminjanjem namembnosti predvidel zaščito najboljših kmetijskih zemljišč, tako da se z družbenim planom občine takih zemljišč ni smelo nameniti za nekmetijsko rabo razen v posebnih primerih. Kasneje je Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih (1986) določil zemljišča, ki so temelj proizvodnje hrane v Sloveniji. Sem je uvrstil kmetijska zemljišča, ki omogočajo najširše možnosti za rabo tal, zemljišča, ki imajo določene pomanjkljivosti in jih je mogoče s prostorsko ureditvenimi operacijami izboljšati, zemljišča v kompleksih in zemljišča, primerna za trajne nasade.

2.2.1 Zasnova uporabe prostora SR Slovenije

Zasnova uporabe prostora SR Slovenije (1975) ima poudarek na opredelitvi prostora za kmetijstvo in možnost varovanja in izboljšanja za dolgoročni razvoj zadostnih primernih kmetijskih površin. Tako ne zajema celotne analize, saj v njej niso obravnavani družbeno-gospodarski problemi. Gradivo določa lastnosti, ki jih mora imeti zemljišče, primerno za kmetijske namene:

- je primerno za obdelavo s stroji in sodobnim orodjem,
- zadržuje erozijo in ohranja rodovitnost,
- zadržuje vlago in omogoča zračnost do potrebne globine,
- vsebuje potrebna hranila za pridelke, strukturo tal in biološko aktivnost,
- nima škodljivih kemičnih ali bioloških lastnosti, ki onemogočajo normalen razvoj rastlin.

Pri tem se v Sloveniji srečujemo z raznolikimi naravnimi danostmi in neenakimi človekovimi posegi na kmetijska zemljišča v preteklosti. Pri naravnih danostih se srečujemo z različnimi talnimi in podnebnimi razmerami, osončenostjo ter nagibom. Neenaki človeški posegi na zemljišča pa se kažejo v neenakem krčenju gozdov, iz katerih je pretežno nastal slovenski kmetijski prostor. Da bi se izognili težavam raznolikosti, se vrednotenje primernosti posameznega območja za kmetijsko pridelavo ugotavlja na osnovi kriterijev za vsestransko kmetijsko rabo in ne samo za določene kmetijske kulture (npr. vinogradništvo). Posamezne primernostne stopnje je bilo treba posplošiti in so tako nastale »pretežne« primernosti zemljišč.

Tako so bili določeni dejavniki, ki določajo naravne primernosti:

- Relief – poleg stopnje nagiba terena se je upoštevala še njegova osončenost.
- Kakovost tal (pedološke lastnosti) – ovrednotene so bile fizične lastnosti tal, ki vplivajo na možnost uporabe kmetijske mehanizacije v določenih vremenskih razmerah, ter biološke in kemične lastnosti tal, ki vplivajo na rodovitnost tal. Pokazala se je potreba po izdelavi prvih pedoloških kart na najbolj kmetijsko perspektivnih območjih. Prve pedološke karte je izdelala Biotehnična fakulteta Univerze v Ljubljani leta 1963.
- Podnebje – ključna dejavnika sta količina in razporeditev toplote in padavin čez leto. Pri tem je posebej upoštevana nadmorska višina.

Na podlagi tako opredeljenih dejavnikov je bilo določenih pet stopenj primernih območij za kmetijsko pridelavo (Zasnova uporabe prostora SR Slovenije, 1975):

- I. *Zelo primerna območja* – sem spadajo območja, ki omogočajo gojenje vseh vrst rastlin, ki uspevajo pri nas ob uporabi najsodobnejše kmetijske tehnologije. Nahajajo se v ravninskih delih Slovenije (Pomurje, Apaško, Dravsko, Krško in Ptujsko polje, Celjska in Gorenjska kotlina ter spodnja Vipavska dolina) na peščeno prodnatih fluvio-glacialnih in deloma tudi na holocenskih nasipih. Nekaj izjem v obliki majhnih otokov se nahaja tudi na kraških poljih. Ta območja se večinoma uporabljajo za njive in redkeje na slabši kakovosti zemljišč za travnike, ponekod pa so prisotni še vinogradi, sadovnjaki in hmeljišča.
- II. *Primerna zemljišča* – med ta območja so se uvrstila zemljišča z ugodnimi pogoji za kmetijstvo brez pomanjkljivosti. Nahajajo se na bolj ravninskih ali malo nagnjenih pobočjih gričevnatega sveta s širokimi griči, ki jih razmejujejo ozke doline. Ta območja se nahajajo na nekaterih delih Goričkega, Slovenskih goric, Haloz, Kozjanskega, dolinska območja spodnje Krke, Ilirsko-bistriška kotlina z Brkini, del Koprškega in Vipavske doline. Zemljišča se uporabljajo za njive, sadovnjake in deloma travnike. Izbor poljščin je zaradi slabših lastnosti tal in reliefa ponekod omejen.
- III. *Srednje primerna zemljišča* – ta območja zajemajo zemljišča z ugodnimi naravnimi pogoji za kmetijsko rabo, toda z nekaterimi pomanjkljivostmi, ki otežujejo njivsko obdelavo zemljišč.

Prisotna so po celotni Sloveniji. Največ območij te skupine je v predalpskem hribovju osrednje Slovenije, terciarnem hribovju vzhodne Slovenije in na robovih nekaterih večjih kotlin. Pojavlja se tudi ponekod na območju Krasa, gričevnatem svetu in v ravninskih delih, kjer so prisotne depresije. Za območja je značilno prepletanje njiv in travnikov. Večji njivski kompleksi se lahko nahajajo na bolj ravninskih področjih apnenca in dolomita.

- IV. *Malo primerna zemljišča* – ta zemljišča imajo bistveno pomanjkljive naravne pogoje in so pretežno namenjene travniški rabi. Nahajajo se na kraških planotah Dolenjske, Notranjske in Primorske, v Škofjeloško-Cerkljanskem in višjem predalpskem hribovju severovzhodne Slovenije ter na robovih alpskih planot.
- V. *Pogojno primerna zemljišča* – sem spadajo zemljišča z bistvenimi pomanjkljivostmi glede naravnih pogojev, ki pa jih je mogoče izboljšati ali odpraviti samo s posebnimi ukrepi, kot so agromelioracije.

Na hribovitih delih, kjer prihaja do velikega prepredanja različnih naravnih danosti in ni mogoče določiti pretežne stopnje primernosti, so se določila posebna območja.

Na osnovi primernosti zemljišč je bila izdelana karta zelo primernih in primernih zemljišč za kmetijstvo. Izračunala se je tudi površina najprimernejših kmetijskih območij (zelo primerna in primerna kmetijska zemljišča). Tako je bilo ugotovljeno, da je bilo v Sloveniji 22,6 % najprimernejših kmetijskih območij. Največji delež (50 %) najprimernejših kmetijskih zemljišč je dosegla le Pomurska regija (preglednica 1). V vseh ostalih regijah pa je bil delež precej nižji. Ugotovljeno je bilo, da je izven Ljubljanske in Celjske kotline, Dravskega in Murskega polja malo število najprimernejših kmetijskih območij z relativno majhnim obsegom površin.

Preglednica 1: Razvrstitev zelo primernih in primernih območij po medobčinskih območjih (regijah) (Zasnova uporabe prostora SR Slovenije, 1975).

Table 1: Classification very suitable and suitable areas for inter-municipal areas (regions) (Zasnova uporabe prostora SR Slovenije, 1975).

Medobčinsko območje (regije)	Zelo primerna območja		Primerna območja		Zelo primerna in primerna območja		
	Št. območij	Površina (ha)	Št. območij	Površina (ha)	Št. območij	Površina (ha)	% od vseh kmet. površin
Pomursko	6	26.550	25	19.790	31	46.340	50,69
Mariborsko	10	20.810	43	10.275	53	31.085	25,11
Koroško	4	2.780	3	1.140	7	3.920	11,91
Celjsko	10	8.740	18	5.000	28	13.740	13,12
Zasavsko	-	-	-	-	-	-	-
Posavsko	3	4.230	18	13.385	21	17.615	38,89
Dolenjsko	6	3.610	25	23.735	31	27.345	32,73
Ljubljansko	16	12.370	42	15.280	58	27.650	15,70
Širše Ljubljansko	21	23.880	49	18.600	70	42.480	19,91
Zgornje Gorenjsko	3	2.040	6	3.540	9	5.580	19,70
Širše Gorenjsko	8	13.550	13	6.860	21	20.410	31,16
Notranjsko	5	1.300	17	8.020	22	9.320	14,45
Goriško	3	3.130	20	6.690	23	9.820	10,88
Obalno-Kraško	4	1.440	19	9.410	23	10.850	15,59
SR Slovenija	75	98.510	243	119.585	311	218.059	22,78

Pri prostorski razporeditvi najprimernejših območij je bilo v Zasnovi uporabe prostora SR Slovenije (1975) ugotovljeno, da se večja sklenjena območja najprimernejših kmetijskih območij nahajajo na območjih najmočnejše urbanizacije (v bližini urbanih območij). Najprimernejša kmetijska zemljišča so se tako že takrat določila za nekmetsko namensko rabo. A pri tem je treba poudariti, da s pozidavo tla izgubijo svojo primarno funkcijo, ki jo je skoraj nemogoče povrniti v prvotno stanje. Res je, da v ravninskem svetu na zmanjšanje deleža kmetijskih zemljišč vpliva urbanizacija, v ostalih gričevnatih in hribovitih delih Slovenije pa opuščanje bolj strmih in manj donosnih zemljišč in s tem zaraščanje, a z zaraščanjem se pridelovalni potencial tal ne uniči.

2.2.2 Agrokarta kot osnova za določitev kmetijske namenske rabe

Leta 1987 je bilo v časniku Naša skupnost zapisano, da je treba za potrebe bolj kakovostnega ovrednotenja proizvodne sposobnosti kmetijskih zemljišč v roku treh let izdelati agrokarto za tista zemljišča, ki so namenjena za kmetijsko proizvodnjo (P. B., 1987). V ta namen so bila sprejeta tehnična navodila za izdelavo agrokarte (1987), s katerimi so želeli zagotoviti enotno metodologijo, da bi bile agrokarte med seboj čim bolj primerljive. Navodila niso imela namena vplivati na strokovne odločitve izdelovalcev posameznih agrokart, ampak so z njimi zagotavljali vsebinsko primerljivost posameznih agrokart. Tako so navodila temeljila na prej sprejetem Pravilniku o izdelavi agrokarte (1986) in so oblikovala notno dispozicijo, minimalno informacijsko podlago in način prikaza rezultatov (Germek et al., 1987).

Pravilnik o izdelavi agrokarte (1986) je določal vsebino in enotno metodologijo za izdelavo agrokarte in določil, da se v agrokarti opredelijo in določijo:

- enotna proizvodna območja;
- sedanja in možna raba kmetijskih zemljišč;
- možne proizvodne usmeritve se določi glede na pretežno usmeritev: poljedelsko, živinorejsko vinogradniško, sadjarsko, vrtnarsko ter njihove medsebojne kombinacije;
- zemljišča za osuševanje, namakanje in agromelioracije;
- potrebe po komasacijah in arondacijah;
- območja hribovitega sveta;
- območja s težjimi proizvodnimi pogoji;
- območja skupnih pašnikov;
- obseg možne skupne in tržne proizvodnje;
- stanje kmečkega prebivalstva in organiziranost kmetijstva – upošteva se število in velikost kmetij, struktura lastništva in starost kmetov zaposlenih na kmetiji.

Na osnovi Pravilnika za izdelavo agrokarte (1986) se je pridelovalna sposobnost kmetijskih zemljišč določala po posameznih ocenjevalnih enotah in je bila določena v količini pridelka na enoto površine. Kot ocenjevalne enote so bile uporabljane kategorije kmetijskih zemljišč, določene na podlagi Navodila o strokovnih merilih določitev zemljišč v kategorije (1982).

Navodilo je kmetijska zemljišča razvrstilo v osem kategorij (ocenjevalnih enot) na podlagi njihove rabe, možnosti njihove rabe za kmetijsko proizvodnjo in njihovih naravnih danosti. Pridelovalna sposobnost njiv se je določevala s količino pridelka ozimne pšenice, krompirja in količine koruze za zrnje ne glede na dejansko rabo. Izražena je bila v trimestni številki, kjer je prva številka pomenila potencial možnega pridelka pšenice na hektar, na drugem mestu krompirja in na tretjem koruze (preglednica 2).

Preglednica 2: Stopnja pridelovalne sposobnosti za izbrane pridelke (Pravilnik o izdelavi agrokarte, 1986).

Table 2: Level of productivity of selected agricultural products (Pravilnik o izdelavi agrokarte, 1986).

	Pridelek t/ha	Stopnja
1. Ozimna pšenica	Manj kot 2	0
	2–3	1
	3–4	2
	4–5	3
	Več kot 5	4
2. Krompir	Manj kot 15	1
	15–25	2
	25–35	3
	Več kot 35	4
3. Koruza za zrnje	Manj kot 2	0
	2–3	1
	3–5	2
	5–7	3
	Več kot 7	4

2.3 Upravljanje kmetijskih zemljišč v Sloveniji po letu 1990 in Zakon o kmetijskih zemljiščih

Z osamosvojitvijo Slovenije in s prehodom v tržno gospodarstvo je bilo treba na kmetijskem področju na novo urediti in določiti gospodarno rabo, varstvo, promet in zakup kmetijskih zemljišč. Zakon o kmetijskih zemljiščih – ZKZ, ki je to področje krovno urejal, je bil sprejet šele leta 1996. ZKZ (1996) je določal, da med kmetijska zemljišča spadajo zemljišča, ki so primerna za kmetijsko pridelavo, razen stavbnih in vodnih ter za druge namene določenih zemljišč. Med kmetijska zemljišča so spadala tudi vsa zemljišča v zaraščanju, ki na podlagi Zakona o gozdovih (1993) niso bila določena kot gozd. Kmetijska zemljišča so se na podlagi njihovih naravnih lastnosti, lege, oblike in velikosti parcel delila na dve kategoriji:

- **najboljša kmetijska zemljišča**, to so zemljišča, ki so najprimernejša za kmetijsko obdelavo in
- **druga kmetijska zemljišča**, ki so manj primerna za kmetijsko obdelavo.

V planskih aktih lokalnih skupnosti sta ti dve kategoriji praviloma prikazani za posamezno parcelo. Planski akti pa so vsebovali še podatke o območjih z omejenimi možnostmi za kmetijstvo, območjih agrarnih operacij in območjih skupnih pašnikov. V območja z omejenimi možnostmi za kmetijstvo spadajo:

- hribovska in gorska območja, kjer so omejene možnosti za kmetijstvo zaradi nagibov zemljišč, nadmorske višine, težkih klimatskih pogojev in slabše rodovitnosti tal;
- ter območja z drugimi naravnimi in socialnimi omejitvami.

ZKZ (1996) varuje najboljša kmetijska zemljišča pred spreminjanjem namembnosti, tako da nekmetijsko rabo dopušča samo v primerih, če ni mogoče uporabiti zemljišč, ki so manj primerna za kmetijsko proizvodnjo in če gre za namen (Zakon o kmetijskih zemljiščih, 1996):

- izkoriščanja rudnin, pomembnih za Republiko Slovenijo,
- gradnje infrastrukturnih objektov, določenih v dolgoročnih planih države oz. občin,
- gradnje objektov za potrebe zaščite in reševanja ter objektov za urejanje vodnih režimov,
- dodatnega opremljanja z dejavnostmi, ki so nujno potrebne za zadovoljevanje funkcij,
- nujne funkcionalne zaokrožitve komunalno opremljenih območij kompleksne graditve,
- gradnjo objektov za zaščito in reševanje ter za širitev pokopališč.

V občinskih planskih aktih se lahko najboljša kmetijska zemljišča izjemoma nameni za nekmetijsko rabo, če ni mogoče uporabiti drugih kmetijskih zemljišč in gozdov. Dovoljena je gradnja objektov, ki so namenjeni primarni kmetijski proizvodnji (hlev, silosi, strojne lope ipd.), gradnja objektov za zaščito in reševanje ter za širitev pokopališč.

Zakon o kmetijskih zemljiščih (1996) je ponovno uvedel odškodnine zaradi spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč, določil pravila pri prometu s kmetijskimi zemljišči, uredil pravila pri zakupu kmetijskih zemljišč, uredil področje agrarnih operacij, skupnih pašnikov ter določil kazenske, prehodne in končne določbe. Zakon je določil, da obstoječa razvrstitev zemljišč v prvo in drugo območje kmetijskih zemljišč ostane v veljavi, dokler planski akti ne bodo spremenjeni oziroma izdelani na novo. Tako je ostalo v veljavi do sprejetja novih predpisov tudi Navodilo o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije iz leta 1982.

2.3.1 Spremembe in dopolnitve ZKZ pomembne za prostorsko planiranje

ZKZ je od leta 1996 doživel kar pet sprememb, med katerimi je za prostorsko planiranje najpomembnejši Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kmetijskih zemljiščih – ZKZ-C iz leta 2011. Veliko sprememb pa prinaša tudi zadnja sprememba zakonodaje z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o kmetijskih zemljiščih – ZKZ-E iz leta 2016.

ZKZ-C (2011) je prinesel pomembne spremembe na področje prostorskega planiranja in določanja kmetijske namenske rabe. Uvedli sta se dve novi kategoriji kmetijskih zemljišč: trajno varovana kmetijska zemljišča (TVKZ) in območja ostalih kmetijskih zemljišč (OKZ), ki sta prinesli tudi nove kriterije kategorizacije kmetijskih zemljišč. Za njuno določitev se uporabljajo podatki o:

- boniteti kmetijskih zemljišč,
- izvedenih komasacijah, osuševanju in namakanju,
- bližini vodnih virov, primernih za namakanje,
- obstoju trajnih nasadov in
- lokalnih značilnostih kmetijske pridelave in rabe kmetijskih zemljišč.

ZKZ-C (2011) določa, da se v prostorskem aktu lokalne skupnosti določijo območja trajno varovanih in ostalih kmetijskih zemljišč, območja, primerna za osuševanje in velike namakalne sisteme, območja za izvajanje agrarnih operacij in območja za odpravljanje zaraščanja. Vsi posegi na območja kmetijskih zemljišč morajo biti po tem zakonu prikazani v elaboratu posegov na kmetijska zemljišča. Na območju **trajno varovanih kmetijskih zemljišč** se brez spremembe namenske rabe lahko načrtuje:

- agrarne operacije in vodne zadrževalnike za potrebe namakanja kmetijskih zemljišč;
- pomožne kmetijske objekte, kot so rastlinjaki, poljske poti, ograje za pašo živali, obore za rejo divjadi, ograje za trajne nasade in opore za mreže proti toči;
- omrežja gospodarske javne infrastrukture: vodovod, kanalizacija, elektroenergetski in telekomunikacijski vodi, naftovodi, plinovodi in vročevodi ter vsi pripadajoči objekti;
- posege začasne ureditve za potrebe obrambe in varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami;
- časne objekte in rekonstrukcije cest.

Na območju trajno varovanih kmetijskih zemljišč tudi ni dopustno vzpostavljati območij za omilitvene in izravnalne ukrepe po predpisih, ki urejajo ohranjanje narave, razen kadar gre za prostorske ureditve državnega pomena s področja cestne in železniške infrastrukture.

Na območju ostalih kmetijskih zemljišč se brez spremembe kmetijske namenske rabe lahko načrtuje vse, kar je dopustno na območju trajno varovanih zemljišč, kot tudi vse pomožne kmetijske objekte.

ZKZ-C (2011) določa, da se območja trajno varovanih kmetijskih zemljišč ne smejo spreminjati najmanj deset let od uveljavitve akta lokalne skupnosti, s katerim so bila določena. V omenjenem obdobju se lahko s spremembo kmetijske namenske rabe pred iztekom roka načrtuje objekte cestne infrastrukture lokalnega pomena, preselitve kmetijskih gospodarstev ter objekte vodne infrastrukture in vodne ureditve lokalnega pomena. Lokalna skupnost mora vse posege poskusiti najprej načrtovati na območjih nekmetijske namenske rabe, potem na območjih ostalih kmetijskih zemljišč in šele nato na območjih trajno varovanih kmetijskih zemljišč. Zakon dopušča spremembo trajno varovanih kmetijskih zemljišč šele po izteku obdobja desetih let v skladu z merili za določanje trajno varovanih kmetijskih zemljišč. Pred iztekom desetletnega obdobja je na območju trajno varovanih kmetijskih zemljišč mogoče načrtovati prostorske ureditve državnega pomena, kot so cestna, železniška, energetska, vodna in obrambna infrastruktura ter infrastruktura, potrebna za zračni promet in obrambo oz. varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami. Pri tem je treba pri pripravi študije možnosti izdelati še analizo posegov na kmetijska zemljišča. V vsakem primeru pa je treba vse posege načrtovati najprej na območjih nekmetijske namenske rabe.

ZKZ-C (2011) je ponovno uvedel odškodnino za spremembo namembnosti kmetijskih zemljišč ter spremenil še nekaj določil glede darilne pogodbe, agromelioracijskih in komasacijskih postopkov ter inšpekcijskega nadzora. Z dnem uveljavitve ZKZ-C sta nehali veljati Navodilo o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije (1982) in Navodilo o določitvi zemljišč, ki so temelj proizvodnje hrane v Republiki Sloveniji (Uradni list SRS št. 29/1986 in Uradni list RS št. 59/1996).

Na podlagi ZKZ-C je Vlada RS marca 2013 pripravila Osnutek uredbe o trajno varovanih zemljiščih, s katero je poskusila podrobneje določiti pogoje, kriterije in kvote za določitev trajno varovanih kmetijskih zemljišč po posameznih lokalnih skupnostih. Kot izhodišče za določitev kvote trajno varovanih kmetijskih zemljišč za posamezno lokalno skupnost je bila vzeta povprečna boniteta kmetijskih zemljišč v državi, ki je znašala 41,53 bonitetne točke. V območja trajno varovanih kmetijskih zemljišč bi se tako uvrščala vsa kmetijska zemljišča, ki imajo:

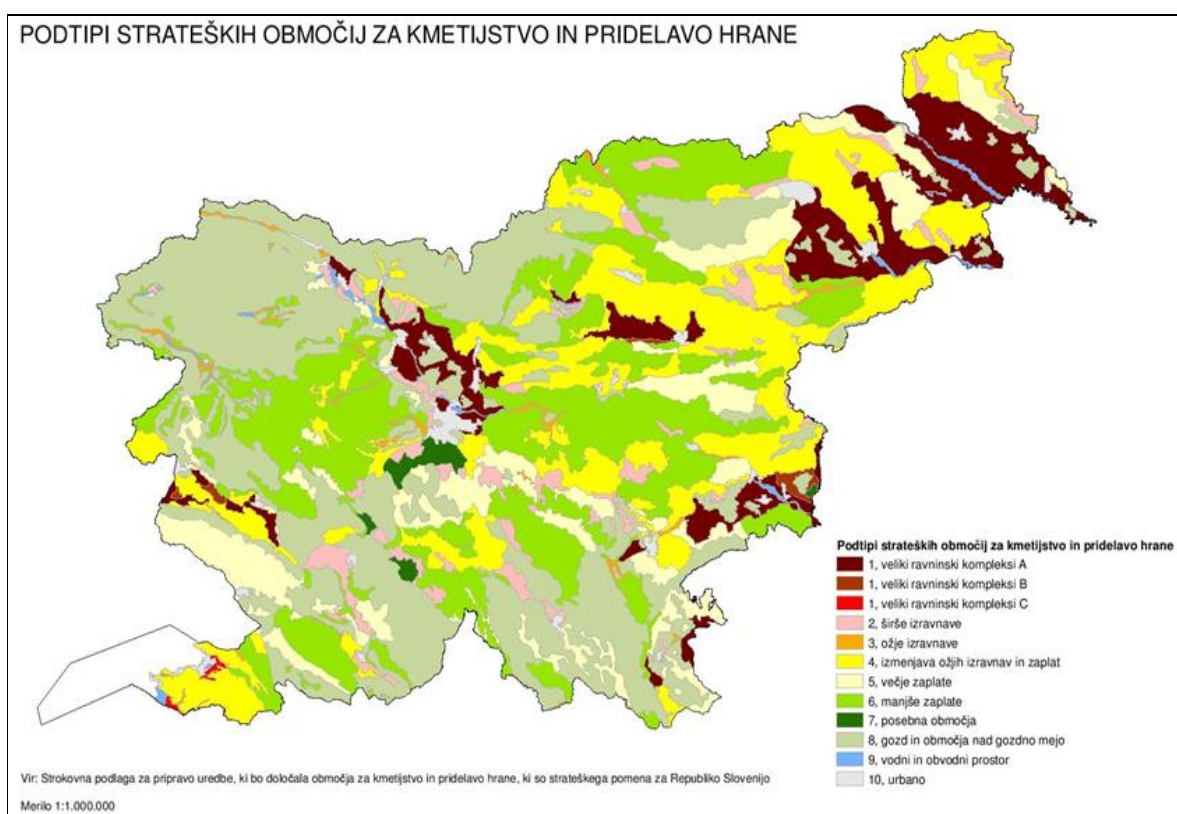
- boniteto višjo od povprečja države (41,53 točke),
- zemljišča, kjer so bile izvedene komasacije, osuševanja ali namakanja in
- zemljišča primerna za namakanje.

Pri tem je bila določena omejitev, da je lahko v območje trajno varovanih kmetijskih zemljišč uvrščenih največ 80 % vseh kmetijskih površin v posamezni občini. Za vsako območje trajno varovanih kmetijskih zemljišč bi se določilo: identifikacijsko številko, ime območja, povprečno boniteto, parcelno številko, katastrsko občino in površino območja. Vsa območja bi se tudi grafično prikazala in bi bila dostopna v digitalni obliki kot sloj geografsko-informacijskega sistema.

ZKZ-C (2011) in ZKZ-E (2016) določata, da mora Vlada RS določiti strateška območja za kmetijstvo in pridelavo hrane, ki bodo predstavljala potencialna območja trajno varovanih kmetijskih zemljišč. Zato je bil pripravljen Osnutek uredbe o območjih za kmetijstvo in pridelavo hrane, ki so strateškega pomena za Republiko Slovenijo (2016), in sicer na podlagi rezultatov študije Pintar et al. (2015), ki predlaga naslednje štiri tipe strateških območij za kmetijstvo in pridelavo hrane in njihove podtipe (slika 1):

1. izjemno pomembna območja za kmetijstvo in pridelavo hrane:
 - a. veliki ravninski kompleksi A,
 - b. veliki ravninski kompleksi B,
 - c. veliki ravninski kompleksi C in
 - d. širše izravnave;
2. zelo pomembna območja za kmetijstvo in pridelavo hrane:

- a. ožje izravnave,
 - b. izmenjava ožjih izravnav in zaplat in
 - c. večje zaplate;
3. pomembna območja za kmetijstvo in pridelavo hrane:
 - a. manjše zaplate in
 - b. posebna območja;
 4. ostala območja za kmetijstvo in pridelavo hrane:
 - a. gozd in območja nad gozdno mejo,
 - b. vodni in obvodni prostor in
 - c. urbana območja.

Slika 1: Podtipi strateških območij za kmetijstvo in pridelavo hrane (Osnutek Uredbe o območjih za kmetijstvo in pridelavo hrane, ki so strateškega pomena za RS, 2016, 10).

Figure 1: Subtypes of strategic areas for agriculture and food production (Osnutek Uredbe o območjih za kmetijstvo in pridelavo hrane, ki so strateškega pomena za RS, 2016, 10).

Osnutek Uredbe o območjih za kmetijstvo in pridelavo hrane, ki so strateškega pomena za Republiko Slovenijo (2016), za določitev TVKZ predlaga naslednje podtipne strateških območij za kmetijstvo in prehrano:

- veliki ravninski kompleksi A,
- veliki ravninski kompleksi B,
- veliki ravninski kompleksi C,
- širše izravnave,
- ožje izravnave,
- izmenjave ožjih izravnav in zaplat,
- večje zaplate,

- manjše zaplate,
- posebna območja,
- gozdovi in območja nad gozdno mejo,
- vodni in obvodni prostori,
- urbano.

Takšna predlagana območja naj bi predstavljala strokovno podlago za določitev območij TVKZ v prostorskih aktih lokalne skupnosti. Preko strokovne podlage vstopa ministrstvo pristojno za kmetijstvo kot nosilec urejanja prostora v postopek priprave in sprejemanja prostorskega akta lokalne skupnosti. Končna določitev območij TVKZ in OKZ bo izvedena na osnovi usklajevanja različnih nosilcev urejanja prostora v postopku priprave prostorskih aktov lokalne skupnosti. Pristojen minister bo določil podrobnejše pogoje za določitev TVKZ znotraj posameznih podtipov strateških območij za kmetijstvo in pridelavo hrane.

Sprejetje ZKZ-E v letu 2016 je prineslo tudi nekaj sprememb na področje določevanja trajno varovanih zemljišč. ZKZ-E (2016) poskuša poenostaviti določitev TVKZ, zato v strokovnih podlagah ni več potrebno preverjanje bonitet, določitev območij, primernih za agrarne operacije, in določitev območij, primernih za odpravo zaraščanja. Med kriterije za določitev TVKZ določa dodatni kriterij nagib terena do 11 odstotkov in spreminja tretji kriterij tako, da se glasi: razpoložljivost vodnih virov, primernih za namakanje (ZKZ-E, 2016, 2. člen).

2.3.2 Odškodnina zaradi spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč

Odškodnina zaradi spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč je eden od pomembnih ukrepov na področju varovanja kmetijskih zemljišč v Sloveniji. Gre za finančni ukrep, ki je bil v preteklosti večkrat tudi povsem ukinjen in se je v spremenjenih oblikah izvajanja vedno znova pojavil. Njegovi začetki segajo v 70. leta prejšnjega stoletja, ko je Stritar s sodelavci na osnovi izdelanih študij o ogroženosti kmetijskih zemljišč in tal opozoril na hitro pozidavo kmetijskih zemljišč (Cimprič, 2013). Leta 1973 je bil sprejet Zakon o kmetijskih zemljiščih, ki je določal plačilo posebnega prispevka zaradi spremembe namembnosti zemljišča. Sprememba namembnosti kmetijskega zemljišča je bila dopustna le, če je bila v skladu z občinskim prostorskim planom. Kasneje je bil sprejet interventni Zakon o varstvu kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti (1982), ki je določil, da se najboljših kmetijskih zemljišč z družbenim planom ne sme nameniti nekmetijski rabi. Tako jih je zaščitil pred spreminjanjem namembnosti. Odškodnina zaradi spremembe namembnosti pa se je ohranila tudi pri prehodu v samostojno Slovenijo in tržno gospodarstvo. Spremembe načina obračunavanja odškodnine zaradi spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč sta prinesli tudi dve spremembi ZKZ iz leta 1996 (glej tudi Cimprič, Zavodnik Lamovšek in Liseč, 2013).

Odškodnina zaradi spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč – ZKZ

Zakon o kmetijskih zemljiščih – ZKZ (1996), je ohranil odškodnine zaradi spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč. Odškodnina se je plačevala, ko se je zemljišče nehalo uporabljati za kmetijsko oziroma gozdno proizvodnjo. Višina odškodnine se je določila na podlagi površine zemljišča, ki je po predpisanem dovoljenju določeno za gradnjo objekta, in na podlagi površine zemljišča, ki je s predpisanim dovoljenjem namenjeno za redno rabo objekta (takrat gradbena parcela).

Višina odškodnine je bila odmerjena v znesku na kvadratni meter ob upoštevanju lege in kakovosti zemljišč. Kakovost in lego zemljišča se je določalo s številom točk na kvadratni meter glede na katastrsko kulturo, katastrski razred ter katastrski okraj, kot prikazuje preglednica 3.

Preglednica 3: Odškodnina za spremembo namembnosti kmetijskih zemljišč po ZKZ iz leta 1996 (ZKZ, 1996).**Table 3: The land development tax for conversion of agricultural land to built-up land by the ZKZ 1996 (ZKZ, 1996).**

Katastrske kulture in razredi						Št. točk po skupinah kat. okrajev		
njive, vinogradi, sadovnjaki, hmeljišča	travniki, eks. sadovnjaki	barjanski travniki	plantaze gozdnega drevja	pašniki	gozd	1	2	3
						1		
2						90	75	55
3	1					80	65	55
4	2					65	60	55
5	3		1			40	35	30
6	4	1	2			20	15	10
7	5	2	3	1		10	10	7,5
8	6	3	4	2	1	5	5	5
	7	4		3	2	2,5	2,5	2,5
	8			4	3	1,5	1,5	1,5
				5	4	1	1	1
				6	5	0,5	0,5	0,5
				7	6	0,5	0,5	0,5
				8	7	0	0	0
					8	0	0	0

Katastrski okraji so se razdelili v tri skupine glede na pomembnost in delež kmetijske proizvodnje:

1. katastrski okraji, ki so najbolj pomembni za kmetijsko proizvodnjo (Brežice, Celje, Gorica, Koper, Ljutomer, Maribor, Murska Sobota, Ptuj, Sežana, Vipava ...),
2. za kmetijsko proizvodnjo slabše primerni katastrski okraji (Črnomelj, Kočevje, Radgona, Tržič, Vrnsko-Laško ...) ter
3. katastrski okraji, kot so Bohinj, Kranjska Gora, Pohorje, Tolmin, ki imajo izredno omejene pogoje za kmetijsko proizvodnjo.

Odškodnina zaradi spremembe namembnosti se ni plačala za spremembo namembnosti kmetijskih zemljišč, namenjenih za gradnjo kmetijsko gospodarskih objektov, ki so povezani s kmetijsko proizvodnjo, za zemljišča, ki so namenjena za gradnjo poljskih in gozdnih poti, za zemljišča namenjena za gradnjo objektov za potrebe zaščite in reševanja, objektov vzdrževanja naravnih vodotokov ter vodnogospodarskih objektov in naprav.

Odškodnina se je odmerjala tudi za posege na kmetijska zemljišča, ko je bila gradnja v nasprotju s predpisi za gradnjo na omenjenem območju in se je višina odmerjala od površine zemljišča pod objekti ter površine, ki služijo redni rabi objekta. Tudi v primeru spremembe namembnosti objekta se je odmerjala ustrezna odškodnina. Sredstva, ki so se zbrala iz naslova odškodnin, so v deležu 70 % pripadala državi, ostalih 30 % pa občini in so se namenjala za najrazličnejše ukrepe za razvoj kmetijstva (Cimprič, 2013).

Odškodnina zaradi spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč – ZKZ-C

ZKZ-C je po letu 2002, ko je bila odškodnina za spremembo namembnosti zaradi spremenjene planerske in gradbene zakonodaje umaknjena, to namensko plačilo ponovno uvedel (Cimprič, Zavodnik

Lamovšek in Lisec, 2013). Odškodnina zaradi spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč zaradi gradnje na kmetijskem zemljišču se ne odmerja, kadar gre za rekonstrukcijo oziroma odstranitev objektov ter gradnjo nezahtevnih objektov po predpisih, ki urejajo ta področja. Odškodnina zaradi spremembe namembnosti se plača od površine parcele, na kateri se bo zgradil objekt.

Zakon o evidentiranju nepremičnin, ki je bil sprejet leta 2006, je ukinil katastrske razrede in kulture ter jih v zemljiškem katastru nadomestil z boniteto zemljišč. Tako se višina odškodnine spremembe namembnosti odmeri na kvadratni meter na podlagi bonitete kmetijskega zemljišča, evidentirane v zemljiškem kaatstru, kot je prikazano v preglednici 4.

Preglednica 4: Višina odškodnine spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč po ZKZ-C (2011).

Table 4: The amount of the land development tax for conversion of agricultural land to built-up land by the ZKZ - C (2011).

	B (boniteta)	V (evro)
Odškodnina zaradi spremembe namembnosti/m ² = B x V	1–20	0,05
	21–40	0,18
	41–60	0,20
	61–75	0,22
	76–100	0,25

Odškodnina za spremembo namembnosti se odmeri v upravnem postopku za izdajo dovoljenja za gradnjo in je prihodek državnega proračuna Republike Slovenije.

Odškodnina zaradi spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč – ZKZ-D

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kmetijskih zemljiščih – ZKZ-D je leta 2012 prinesel spremembo Zakona o kmetijskih zemljiščih na področju določanja načina in višine obračunavanja odškodnine za spremembo namembnosti kmetijskih zemljišč. ZKZ-D določa, da se odškodnina odmeri samo za kmetijska zemljišča, katerih bonitetne točke so enake ali večje od 50, pri tem pa se odškodnina nanaša na tlorisno površino preseka stavbe z zemljiščem kmetijske dejanske rabe. Zaradi tega mora projektna dokumentacija za objekte, za katere je potrebno plačilo spremembe namembnosti, vsebovati podatek o vrsti in površini dejanske rabe, na kateri leži tlorisna površina objekta. Odškodnina zaradi spremembe namembnosti se izračunan po naslednji enačbi (1):

$$\text{Odškodnina zaradi spremembe namembnosti/m}^2 = \text{tlorisna površina} \times A \quad (1)$$

Faktor A se določi glede na boniteto zemljišča, na katerem leži tloris objekta, in znaša:

- za gradnjo objektov, ki spadajo v skupino objektov transportne infrastrukture in drugih gradbeno inženirskih objektov:
 - boniteta zemljišča od 51 do 60: 1 evro,
 - boniteta zemljišča od 61 do 75: 3 evre,
 - boniteta zemljišča od 76 do 100: 5 evrov;
- za gradnjo drugih objektov:
 - boniteta zemljišča od 51 do 60: 4 evre,
 - boniteta zemljišča od 61 do 75: 12 evrov,
 - boniteta zemljišča od 76 do 100: 20 evrov.

Kadar tloris objekta leži na zemljiščih z različnimi bonitetami, se za vsak del tlorisa zemljišča kmetijske rabe upošteva pripadajoča boniteta. Odškodnina za spremembo namembnosti objektov se ne plačuje za enostavne objekte, rekonstrukcijo in odstranitev objektov, spremembo namembnosti objektov, nadzidave objektov, gradnjo kmetijskih objektov ter gradnjo gradbenih inženirskih objektov. Ker se z

novim načinom obračunavanja odškodnina odmerja samo od tlorisne površine objekta, se je višina odškodnin zelo znižala (Cimprič, Zavodnik Lamovšek in Lisec, 2013).

2.4 Zakon o kmetijstvu

Zakon o kmetijstvu (Zkme) iz leta 2000 določa cilje in ukrepe kmetijske politike, načrtovanje razvoja kmetijstva in podeželja, kakovost, označevanje in promet s kmetijskimi pridelki oziroma živili, javne službe, zbirke podatkov, postopke in organe za izvedbo zakona, raziskovalno delo, izobraževanje in razvojno-strokovne naloge ter inšpekcijski nadzor. Novi zakon o kmetijstvu (ZKme-1) iz leta 2008 dodatno določa varnost živil rastlinskega izvora v primarni proizvodnji, kakovost živil v vseh fazah proizvodnje, predelave in prometa, varovanje interesov potrošnikov, ohranjanje biotske raznovrstnosti v kmetijstvu, dopolnilne dejavnosti na kmetiji in ureja izvajanje številnih evropskih uredb s področja kmetijstva. Cilji in ukrepi kmetijske politike so usmerjeni v razvoj trajnostnega kmetijstva, s katerim se vzdržuje biotska raznovrstnost živalskih in rastlinskih vrst, ohranja tla ter njihovo rodovitnost.

ZKme-1 določa zbirke podatkov, ki jih vodi, vzpostavlja in upravlja ministrstvo, pristojno za kmetijstvo in gozdarstvo. Med pomembnejše zbirke podatkov sodijo: register kmetijskih gospodarstev (RKG), register plačilnih pravic, različne evidence v živinoreji, register komasacij (še ni vzpostavljen), register melioracijskih sistemov in naprav, pedološka karta in evidenca dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč.

V evidenci melioracijskih sistemov in naprav se shranjujejo in vzdržujejo podatki v grafičnem in pisnem delu. V grafičnem delu je predstavljeno melioracijsko območje s parcelami, vključenimi v melioracijska območja. Pisni del vsebuje podatke o imenu območja, površini, seznamu parcel itn.

V registru kmetijskih gospodarstev (RKG) so za posamezno kmetijsko gospodarstvo shranjeni podatki o identifikacijski številki kmetijskega gospodarstva (KMG-MID), naslovu, sedežu in nosilcu kmetijskega gospodarstva, dejavnosti, kmetijskih zemljiščih v uporabi, staležu rejnih živali ter drugi specifični podatki.

Evidenca dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč je evidenca namenjena ugotavljanju dejanskega stanja rabe zemljišč kot pogoja za izvajanje ukrepov kmetijske politike. Vsa zemljišča, ki po dejanski rabi spadajo v kmetijska zemljišča, lahko nosilec kmetijskega gospodarstva prijavi kot grafično enoto rabe kmetijskih zemljišč (GERK) za namene pridobivanja podpore kmetijske politike. GERK je strnjena površina kmetijskega zemljišča enega obdelovalca z enako vrsto dejanske rabe znotraj posameznega bloka. Kmetijska gospodarstva, ki so registrirana v RKG in imajo ustrezno urejene GERK-e, za ustrezno izvajanje ukrepov kmetijske politike dobivajo plačilo v obliki subvencij.

2.4.1 Evidenca dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč

Dejanska raba je ena od tematsko povezanih vsebin o kmetijskih zemljiščih, ki se vzdržuje poleg območij melioracij, pedološke karte in zemljišč v rabi kmetijskih gospodarstev (GERK). Podatke iz evidence dejanske rabe posreduje ministrstvo, pristojno za kmetijstvo Geodetski upravi Republike Slovenije. Dejanska raba v zemljiškem katastru je danes zelo posplošen podatek in ločuje kategorije rabe, kot so gozdna, kmetijska, pozidana in sorodna zemljišča ter vode. Vzpostavljena je bila na podlagi evidence kmetijskega ministrstva, ta pa na temelju fotointerpretacije državnega ortofota (PISO, 2015), zato na tem mestu opozarjamo na omejenost položajne natančnosti te evidence, ki je med drugim odvisna od kakovosti državnega ortofota (DOF) in interpretacije.

Začetki evidence dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč segajo v leto 1997, ko je takratno Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS (v nadaljevanju MKGP) začelo vzpostavljati geografski informacijski sistem (GIS) na področju kmetijstva za določanje in vzdrževanje podatkov o dejanski rabi zemljišč (Pišek, 2012). Uporabljal bi se kot podlaga za pripravo in izdelavo prostorskih aktov, vzpostavitev registrov trajnih nasadov, določanje območij z omejenimi dejavniki ter kot podlaga in pomoč pri izdelavi raznolikih prostorskih analiz, določitev gozdne meje itd. MKGP je leta 1998 začel s pilotnim projektom, da bi razvili metodologijo za zajem rabe. Dejanska raba se je v Sloveniji začela zajemati v letu 1999 v okviru Projekta posodobitve evidentiranja nepremičnin (angl. *Real estate registration modernisation project*) (Pišek, 2012).

Pravna osnova za zajem in spremljanje rabe kmetijskih zemljišč je določena z zakonom ZKme, v katerem je v 101. členu zapisano, da ministrstvo, pristojno za kmetijstvo, vzpostavi in vodi kataster dejanske rabe kmetijskih zemljišč. ZKme v 107. členu določa, da se kataster dejanske rabe vzpostavi za namene izvajanja administrativnih kontrol in vzpostavitev katastrov trajnih nasadov (vinogradi, sadovnjaki, hmeljišča in oljčniki). V katastru rabe kmetijskih zemljišč se vodijo naslednje vrste rabe: njive in vrtovi, hmeljišča, vinogradi, intenzivni sadovnjaki, ekstenzivni sadovnjaki, oljčniki, trajni travniki, plantaže gozdnega drevja in zemljišča v zaraščanju. Predviden je bil 7-letni cikel obnavljanja podatkov in način povezovanja podatkov rabe kmetijskih zemljišč z zemljiškim katastrom. Namen je bil posodobiti rabe zemljišč v zemljiškem katastru s presekom rabe zemljišč in digitalnega katastra, vendar pa je tak pristop zaradi posebnosti položajne heterogene natančnosti tako zemljiškega katastra kot evidence dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč problematičen.

Metodologija, uporabljena za zajem rabe zemljišč, je bila izdelana na preverjenih in izboljšanih pilotnih projektih in se ni veliko spreminjala. Največ je bilo sprememb interpretacijskega ključa, ki se je poskušal prilagoditi dejanskim potrebam kmetijske službe. Leta 2002 je bila dejanska raba prvič zajeta za celotno območje Slovenije (Vrščaj, 2008). Nato se je evidenca dejanske rabe obnavljala po delih glede na nastanek novih DOF-ov leta 2005, 2009, 2010 in 2011 (MKGP, 2011).

Zadnja različica evidence dejanske rabe je bila zajeta leta 2013, ko je bil sprejet najnovejši interpretacijski ključ. Tipologija dejanske rabe, ki se uporablja pri zajemu, je bila izdelana na osnovi osnutka ECE mednarodnih standardov za klasifikacijo rabe zemljišč (Statistična in ekonomska komisija za Evropo; Konferenca evropskih statistikov – 33. plenarna seja, junij 1985) okvira *Land Use Statistical Framework (Eurostat – CESD – Communautaire)* ter razvrščanja pokrovnosti zemljišč *CORINE land cover nomenclature* (CORINE land cover, Technical guide, EC Luxemburg, 1994). Prilagojena je potrebam kmetijstva v Sloveniji, vendar se posredno in neposredno uporablja tudi pri določanju (Interpretacijski ključ, 2013):

1. dejanske rabe v zemljiškem katastru,
2. višine katastrskega dohodka,
3. odškodnine za spremembo namembnosti zemljišča,
4. spremembe bonitete zemljišč v zemljiškem katastru, ki so po dejanski rabi kmetijska ali gozdna,
5. upravičenosti do socialnih podpor,
6. statistične analize, znanstvene raziskave in drugo.

Evidenca dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč vsebuje podatke, ki so zajeti v skupine dejanske rabe, te pa so naprej razdeljene na vrste dejanske rabe po šifrah, kot prikazuje preglednica 5.

Preglednica 5: Osnovne dejanske rabe (Interpretacijski ključ, 2013).**Table 5: Basic actual use (Interpretacijski ključ, 2013).**

Skupina dejanske rabe	Šifra	Vrsta dejanske rabe (najmanjša površina zajema)
NJIVE IN VRTOVI	1100	Njiva
	1160	Hmeljišče (500 m ²)
	1180	Trajne rastline na njivskih površinah (1000 m ²)
	1190	Rastlinjak (25 m ²)
TRAJNI NASADI	1211	Vinograd (500 m ²)
	1212	Matičnjak (500 m ²)
	1221	Intenzivni sadovnjak (1000 m ²)
	1222	Ekstenzivni oziroma travniški sadovnjak (1000 m ²)
	1230	Oljčnik (500 m ²)
	1240	Ostali trajni nasadi (500 m ²)
TRAVNIŠKE POVRŠINE	1300	Trajni travnik (1000 m ²)
	1321	Barjanski travnik
	1800	Kmetijsko zemljišče, poraslo z gozdnim drevjem (1000 m ²)
DRUGE KMETIJSKE POVRŠINE	1410	Kmetijsko zemljišče v zaraščanju (1000 m ²)
	1420	Plantaža gozdnega drevja (1000 m ²)
	1500	Drevesa in grmičevje (1000 m ²)
	1600	Neobdelano kmetijsko zemljišče (1000 m ²)
GOZD	2000	Gozd (2500 m ²)
OSTALA NEKMETIJSKA ZEMLJIŠČA	3000	Pozidano in sorodno zemljišče (25 m ²)
	4100	Barje (5000 m ²)
	4210	Trstičje (5000 m ²)
	4220	Ostalo zamočvirjeno zemljišče (5000 m ²)
	5000	Suho, odprto zemljišče s posebnim rastlinskim pokrovom (5000 m ²)
	6000	Odprto zemljišče brez ali z nepomembnim rastlinskim pokrovom (5000 m ²)
	7000	Voda

2.5 Krajska tipologija

Krajine predstavljajo najbolj avtentično evropsko kulturno dediščino in so rezultat naporov, ki so jih predhodne generacije Evropejcev vložile v njihovo ustvarjanje (Marušič, 2006). Zato je cilj Sveta Evrope, da se v svojih članicah doseže čim večjo enotnost pri ohranjanju krajin (Bratina Jurkovič, 2008). Krajina nastaja z vzajemnim delovanjem med prostorom, posamezniki in družbo, ki jo s svojim delovanjem spreminjajo. Kadar krajino opišemo s fizičnimi lastnostmi, razberemo samo krajinsko podobo v trenutnem času in tako ni nujno, da razumemo tudi njeno širšo družbeno predstavo (Kučan, 2006). Kljub temu da krajina predstavlja življenjski prostor vseh nas, ima na področje urejanja krajine vpliv zelo malo ljudi (Marušič, 2006). Vendar, kot ugotavlja Fairclough (2006), moramo spoznati, da imamo krajino v lasti vsi, le vsak na svoj način (kot spomin na odraščanje, delovno mesto, počitnice itn.).

2.5.1 Pomen geolitoške podlage na oblikovanje krajine

Razmerje in odnos človeka do narave se lahko v krajini in krajinskih sistemih po mnenju Stritarja (1990) kaže različno glede na intenzivnost odnosa. Če so človekova prisotnost v prostoru ter delovanje in udejstvovanje izraziti, tedaj govorimo o kulturni krajini. Kadar je človeška navzočnost nezaznavna, govorimo o naravni krajini. Kako močna je dejavnost človeka na nekem prostoru, je odvisno od več parametrov (geolitoška podlaga, relief, podnebje, hidrosfera), ki vsi skupaj kot rezultanto opredeljujejo tla. S kakovostjo tal je izražena stopnja antropogenega preoblikovanja prostora. Krajino,

ne glede na to, ali gre za naravno ali kulturno, opredeljujejo fizični parametri okolja, ki so lahko med seboj v odvisnosti in zvezi. Iz globalnega vidika predstavlja podnebje najpomembnejši dejavnik okolja, ki na našem planetu ustvarja večje podnebne pasove in v njih značilne krajinske sisteme. Najbolj značilni krajinski sistemi, ki jih v prvi vrsti pogojuje podnebje, so krajina večnega snega in ledu, območje tundre, tajge, krajina listopadnega gozda, puščava, pragozd itn. (Stritar, 1990).

Stritar (1990) je pri tem poudaril edinstveno funkcijo, ki jo opravljajo tla. Pomembnost vrednosti talne odeje je za človekov obstoj ključna in se kaže skozi zgodovino kot nenehen boj za tista rodovitna območja na našem planetu, kjer je možno pridelovati dobrine, potrebne za življenje. Zato je funkcija tal v kontekstu prostorskega raziskovanja po mnenju Stritarja (1990) premalo upoštevana. Do podobnega zaključka bi se dalo priti tudi danes, ko uporabljamo precej stare podatke o kakovosti tal oz. jih slabo vzdržujemo ter premalo vključujemo v prostorsko planiranje.

Po mnenju Stritarja (1990) je za večje prostorske segmente značilna vzajemna zveza med podnebjem, krajinskimi sistemi in tlemi. Tako je podnebje ključno za nastanek puščav in podobnih večjih prostorskih segmentov. Geolitološka podlaga ima na oblikovanje krajinskih sistemov in podsistemov v manjših prostorskih segmentih večji vpliv kot podnebje. Določa združbo ali več združb tal, ki se nahajajo v prostoru in človeku omogočajo različne rabe tal. Zato geolitološka podlaga pri oblikovanju krajine sodeluje neposredno in posredno. Neposredno določa kakovost drugih parametrov okolja: relief, (mikro)klima in vodovje. Posreden vpliv pa se kaže v združbi ali združbah tal. Geolitološka osnova posreduje tlem materialno osnovo mineralnega značaja. Od mineralne sestave tal je namreč odvisna kakovost tal, ki vpliva na uspešno rast rastlin. Tu je predvsem pomembna vsebnost kalcija, ki je prisoten v tleh, nastalih iz karbonatnih kamnin, in omogoča boljše pogoje za rast in razvoj, še posebej gojenim rastlinam. Tla, ki so nastala iz nekarbonatnih kamnin (tonalit, kremenčevih peščenjakov, kremenovih peskov itn.), so precej bolj kislina in rodovitnost na teh tleh ni tako dobra. Mineralna sestava odloča tudi, ali je v tleh dovolj ostalih hranil, npr. kalija in fosforja. Geolitološke podlage, ki omogočajo ohranjanje dobre mineralne sestavine tal, so bolj primerne za gojenje rastlin. Kamninska osnova pa poleg kemičnih lastnosti tal določa tudi njene fizikalne lastnosti. Fizikalne lastnosti tal določajo, ali so tla peščena-lahka, srednje težka ali težka glinasta. V grobem pri analizi tal razdelimo kamnine v tleh generalizirano po kriteriju, koliko karbonatov vsebujejo. Po tem kriteriju se kamnine opredeljuje na karbonatne in nekarbonatne. Tako je ekološka vrednost tal predvsem odvisna od kamnine, iz katere so se tla razvila. Kamninska osnova je lahko zelo pestra (bogata) ali skromna in enostranska, v kateri prevladujejo kremen in minerali s siromašno zalogo bioelementov oziroma rastlinskih hranil. Ekološka vrednost tal določa rabo tal v primarni proizvodnji, ki določa odnos človeka do narave v nekem prostorskem segmentu (Stritar, 1990).

Hitrost nastanka tal je po ugotovitvah Stritarja (1990) odvisna od hitrosti razpadanja kamnin. Kamnine, ki hitreje razpadajo, omogočajo hitrejšo tvorbo tal. Pri tem je zelo pogosto prisotna erozija, ki je delno pedogenetki proces (saj vpliva na nastanek tal), hkrati pa tudi oblikuje krajino in ji daje svojevrsten pečat. Na obstojnejših kamninah je tvorba tal precej daljši proces. Tvorba tal na apnencih in dolomitih je izredno počasna, regeneracija tal izredno otežena, saj je prisotna tanka talna odeja, ki ji vsebuje večje ali manjše količine skal na površju. Mlajše kamnine se pojavljajo na nižjih legah, kjer oblikujejo ravnine in bolj ali manj oblikovane terase. Starejše kamnine se nahajajo v reliefu, ki oblikuje gričevja. Še starejše kamnine pa srečujemo v planinskem in goratem reliefu. Tako relief kot funkcija geolitološke podlage in tektonskih in erozijskih procesov dajejo krajini svojevrsten morfološki izraz. Relief, ki vsebuje komponento nadmorske višine, lahko oblikuje različne klimatske pogoje. Tako je na primer klimatska razlika med Bledom, ki leži na 500 m nadmorske višine in Kredarico na 2400 m nadmorske višine večja kot med Ljutomerom in Novo Gorico, ki ležita na podobni nadmorski višini, vendar sta oddaljena več kot 200 km. Pomembnost reliefa kot funkcija geolitološke podlage se kaže še v osončenosti, kjer je bilo

ugotovljeno, da je izkoristek sončne energije na južnih legah za 30–40 % večji kot na drugih legah (Stritar, 1990).

Pomembna funkcija geolitoške podlage je tudi nosilnost tal. Dejavnik nosilnosti tal je pomemben pri načrtovanju poselitve in tudi vpliva na primarno proizvodnjo, saj je od njega odvisen sodoben način kmetovanja (Stritar, 1990).

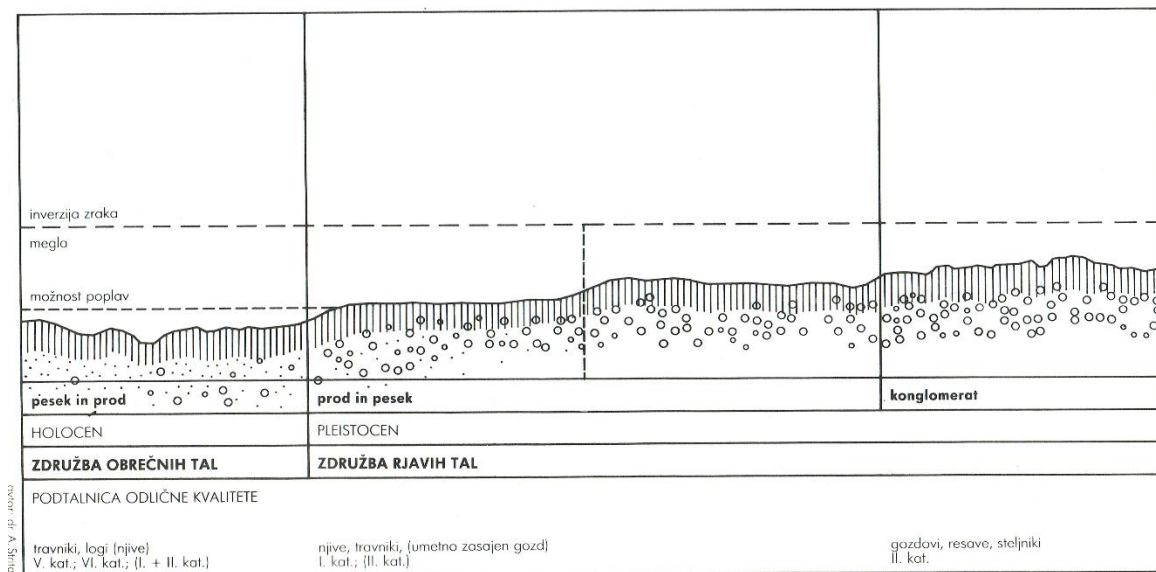
Različne kakovosti talnih združb opredeljujejo v prvi vrsti kamninske osnove, ki se kažejo v kategorijah zemljišč ter nakazujejo način in kakovost rabe tal (njiva, travnik, pašnik itn.). Stritar (1990) je združbe tal ali pedosekvence opredelil tako, da dejansko ustrezajo naravnim mejam krajinskih sistemov v Sloveniji. Tako je določil pet pedosekvenec, ki so opisane v nadaljevanju (Stritar, 1990):

1. pedosekvenca na produ in pesku,
2. pedosekvenca na glinah in ilovicah,
3. pedosekvenca na mehkih karbonatnih kamninah,
4. pedosekvenca na trdih karbonatnih kamninah,
5. pedosekvenca na nekarbonatnih kamninah.

1. Pedosekvenca na produ in pesku

Pedosekvenca na produ in pesku se pojavlja v ravninski naravni regiji ob večjih rekah (ob Savi, Dravi, Muri, Soči, itd.). Za krajino je značilna njivska raba tal, ki se pretežno uporablja za poljedelske namene. Ta območja so pogosto podvržena urbanizaciji pri širitvi naselij. Glede na litološke značilnosti proda ločimo karbonatne prodnate zasipe, karbonatne prodnate sedimente z večjo primesjo nekarbonatnih prodnikov in nekarbonatne prodnate sedimente. Karbonatni prodnati zasipi so značilni za alpske reke. Delež karbonatne komponente je že manjši na Dravskem polju, v starejših prodnatih zasipih Mure pa zasledimo le nekarbonaten prod. Ta pedosekvenca se razdeli na dva podsistema: združbo obrečnih tal in združbo rjavih tal (Stritar, 1990).

Obrečna tla se pojavljajo na holocenskem območju, ki ga predstavlja prva obrečna terasa. Ta območja v preteklosti niso bila privlačna za poselitev zaradi pogostih poplav (slika 2). V zadnjih desetletjih pa so z regulacijo rek postala precej privlačna za urbanizacijo. Privlačna so zaradi ravninskega sveta in zelenega obvodnega pasu. Skrivajo pa tudi vrsto nevarnosti ob katastrofalnih poplavah in drugih nesrečah na nasipih ter jezovih. Vsekakor je ta prostor bolj primeren za namene rekreacije in določene kmetijske rabe (travniki), ki jo je mogoče uspešno združiti s pomembno funkcijo naravnega izravnalnega prostora v primeru poplav (Stritar, 1990).

Slika 2: Krajina na produ in pesku (Stritar, 1990, 61).

Figure 2: Landscape on the sandbank and sand (Stritar, 1990, 61).

Rjava tla so nastala na starejših, običajno pleistocenskih, terasah in se pretežno v primarni rabi tal pred travniki in gozdovi uporabljajo za njive. Ta območja so v povojnih časih postala zelo močno podvržena urbanizaciji. Območja omogočajo ceneno gradnjo, saj je nosilnost tal visoka, mogoče je izkoristiti izkopana prod in pesek. Povečini gre za precej potresno varen svet, pod tlemi pa se nahajajo velike količine pitne vode. Poselitev teh območij ima tudi negativne strani, ki se kažejo v pogostosti megle, toplotne inverzije, pojavlja se smog ter onesnaževanje tal in s tem podtalnice. S kmetijskega vidika gre za strateško pomembno območje za pridobivanje hrane. Kakovost zemljišč in raven relief omogočata zelo ekonomično pridelovanje hrane. Z urbanizacijo združbe rjavih tal na produ so ogrožene preskrbe z vodo, s čistim zrakom in s hrano (Stritar, 1990).

Združba rjavih tal se nahaja tudi na dvignjenih holocenskih ali pleistocenskih terasah. Velik delež proda in peska omogoča hitro odcejanje vlage in perkolacija vode ni preprečena. Združbe rjavih tal imajo dobre kemične lastnosti, zato se uporabljajo za pridelavo hmelja, krompirja, žitaric in celo vrtnin. Deli se na rjava tla na produ, kislja rjava tla na produ, rjava sprana tla na produ in sprana tla na apnenčastem konglomeratu. Rjava tla na produ so dobra podlaga rastlinam, če se prod nahaja v globini pod 20 cm, ostale lastnosti, kot je delež organskih snovi, niso tako pomembne, saj so odraz gnojenja in nege v preteklosti. Kislja rjava tla na produ se nahajajo na področju Dravskega polja in v Prekmurju na starejših prodnatih nanosih. Od rjavih tal na produ se razlikujejo po manjši nasičenosti z bazami. Zaradi izpranih karbonatov so tla kislja. Tu poznamo še globoka kislja rjava tla, kjer se prod nahaja globoko v podtalju. Rjava sprana tla na produ so globlja in navadno manj zasičena kot rjava tla na produ. Sodijo v prvo kategorijo tal, saj velikih omejevalnih dejavnikov ta tla nimajo in ob ustreznem gnojenju omogočajo veliko rodovitnost in najširšo kmetijsko izrabo (Stritar, 1990).

2. Pedosekvenca na glinah in ilovcah

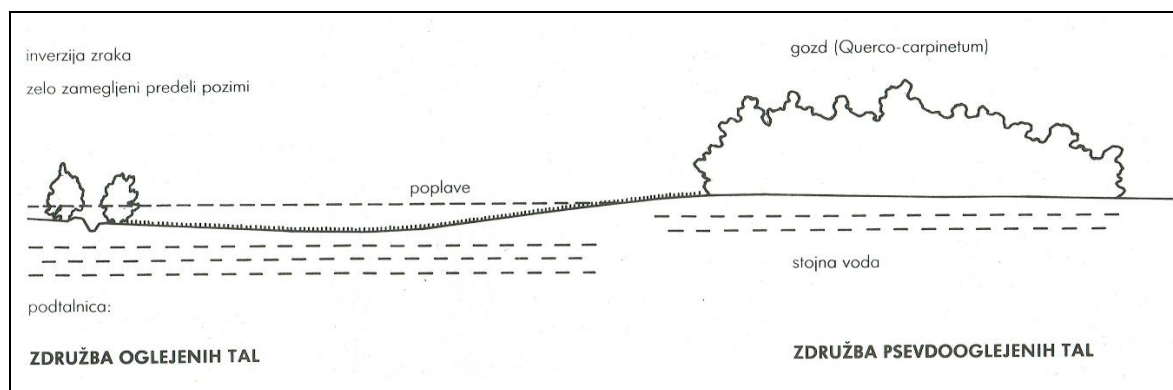
Pedosekvenca na glinah in ilovcah ima prepoznavne morfološke posebnosti. Njeno prostorsko osnovo predstavlja ravninski svet (depresijski del in melioracijska območja) z rahlo dvignjenim obrobjem (gričevnat svet). V ravninskem delu je razširjena združba oglejenih tal, na obrobju pa se pojavlja združba psevdoglejenih tal. Glavna lastnost te pedosekvence je pojav podzemne vode blizu površine tal, kar

zmanjšuje njeno vrednost za primarno rabo (slika 3). Zato je najbolj razširjen način rabe v tej pedosekvenci travinje, le na dvignjenih in nekoliko bolj odcednih mestih srečujemo njivski svet. V depresijah se ob močnejšem dežju velikokrat zadržuje voda, oglašena tla pa so podvržene tudi veliki verjetnosti poplav. Združba oglajenih tal se pojavlja na poplavnih območjih, združba psevdoglejenih tal pa izven poplavnih območij (Stritar, 1990).

Ta območja je možno s ustreznimi melioracijskimi ukrepi (ureditev vodotokov, kanalizacijskih sistemov, utrjene površine) spremeniti v primeren prostor za bivanje. S posegi se poleg ureditev tal, zmanjša tudi vlažnost zraka in tako območje postane zelo primerno za poselitev. Stritar (1990) pri tem poudarja, da npr. 10 hektarska meliorirana površina, namenjena urbanizaciji, predstavlja že zajeten prostor, medtem ko za potrebe kmetijstva ni velike izgube (Stritar, 1990).

Pri združbi oglajenih tal poznamo močno oglašena tla, ki so slabe kakovosti, kjer uspeva gozd ali slabše travinje, srednje oglejena tla so še vedno prevlažna za obdelovanje ter rjava oglašena tla, ki so primernejša za obdelovanje (Stritar, 1990).

Za psevdoglejena tla je značilna slaba prepustnost tal, kar pomeni, da se padavinska voda zadržuje v gornjem delu profila ali celo na površini tal. Predstavniki psevdoglejenih tal so stagnoglej, psevdoglej, ravninski psevdoglej ter pobočni psevdoglej (Stritar, 1990).

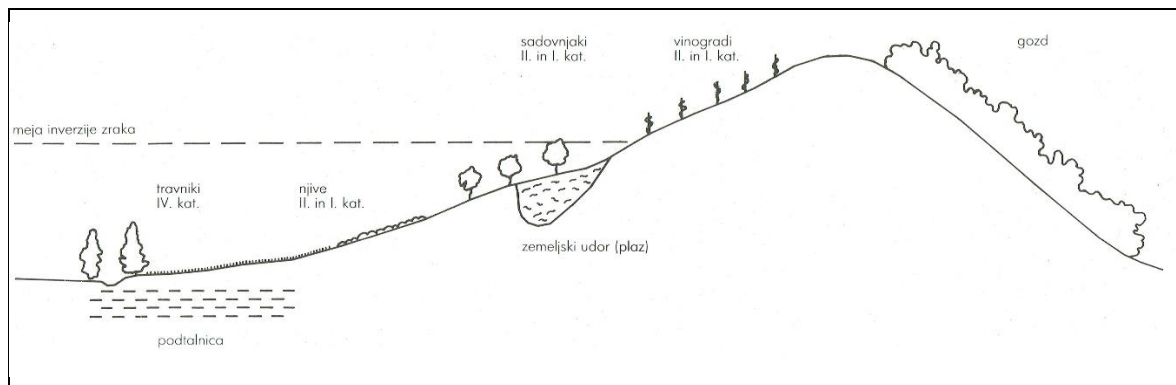

Slika 3: Krajina na glinah in ilovicah (Stritar, 1990, 83).

Figure 3: Landscape on the clay (Stritar, 1990, 83).

3. Pedosekvenca na mehkih karbonatnih kamninah

Pedosekvenca na mehkih karbonatnih kamninah se pojavlja v večjem obsegu v vzhodni Sloveniji (Goričko, Slovenske gorice, Haloze, Kozjansko, Bizeljsko in predeli na Dolenjskem) in določenih predelih zahodne Slovenije (Koprsko, Vipavska dolina z obrobjem, Brda in predeli v Brkinih). Omejena krajina se pojavlja pod 600 m nad morjem, le določeni vrhovi segajo višje. Večjo poselitev teh krajev preprečujejo erozija, plazenje in zemeljski udori. Za krajino so značilni številčni sadjarsko-vinogradniški okoliši, ki dajejo krajini poseben pečat (slika 4). Združba rjavih tal se deli na združbo rjavih tal na laporjih, ki je značilna za vzhodni del Slovenije in združbo rjavih tal na flišu (laporji in peščenjaki), ki je značilna za zahodno Slovenijo (Stritar, 1990).

Slika 4: Krajina na mehkih karbonatnih kamninah (Stritar, 1990, 94).

Figure 4: Landscape on the soft carbonate rocks (Stritar, 1990, 94).

4. Pedosekvenca na trdih karbonatnih kamninah

Pedosekvenca na trdih karbonatnih kamninah je pomembna, saj se pojavlja v skoraj vseh naravnih regijah v Sloveniji. V območju apnencev in dolomitov opazujemo kraške pojave in ta svet imenujemo kras. Tako govorimo o planinskem oziroma goratem krasu in nižinskem oz. dolinskem krasu. Navadno so to področja predvsem v hribovitem in alpskem svetu, kjer znaša količina letnih padavin 1500 mm in tudi več. Padavine na kraškem svetu hitro odtečejo (odcedijo) v kraško podtalje. V tej pedosekvenci je kakovostnejših kmetijskih površin sorazmerno malo. Pojavlja se več talnih združb, ki imajo vrsto omejevalnih dejavnikov, kot so globina tal, nagib terena, pojav skalovja itd. Ker je poselitev zaradi zahtevnosti terena pogosto omejena, velikokrat ogroža najboljša kmetijska zemljišča (Stritar, 1990).

5. Pedosekvenca na nekarbonatnih kamninah

Za nekarbonatne kamnine je značilno, da vsebujejo manj kot 5 % kalcijevega karbonata oz. karbonati v kamnini sploh niso prisotni. Krajina na nekarbonatnih kamninah se v Sloveniji nahaja na Pohorju, Kozjaku, Pokljuki, predelih Zasavja, gričevnatem delu vzhodne Slovenije itd. Krajina je porasla z gozdovi, katerih delež je pogosto večji od 75 %. Vendar zakisana tla še drevesnim vrstam pogosto ne dajejo dobrega rastišča, zato so tam gozdovi slabše kakovosti (Stritar, 1990).

2.5.2 Krajska tipologija v Sloveniji

Uspešnost upravljanja krajine je odvisna od pripravljenosti sektorjev, ki delujejo v krajini, da med seboj sodelujejo. Načrt namenske rabe predstavlja združujoč koncept različnih sektorjev, da se med seboj povežejo in uskladijo glede razdelitve namenske rabe. Kot ugotavlja Marušič (2006), se pri planiranju v prostoru, pogosto srečujemo s težavo, da vsak sektor želi planirati prostor po svoje in sam. Kot pojasnjuje Thomson (2006), se s podobnimi težavi srečujejo tudi na Škotskem, kjer vsak od 32 lokalnih organov na področju načrtovanja rabe prostora deluje nekoliko drugače.

Pri varovanju krajine se po mnenju Marušiča (2006) največkrat poslužujemo neposrednega varstva krajine z razglasitvami različnih narodnih in krajinskih parkov. Gre za sprejetje nekakšnega načrta rabe prostora, ki velikokrat niti ne temelji na znanstvenih dejstvih. Velikokrat je sprejemanje varstvenih območij skrito pred javnostjo z izgovorom, da gre za zadevo znanosti. Tako občine in države pri sprejemanju odločitev težijo k izrabljanju norm za zaščito javnega interesa. Marušič (2006) ugotavlja, da je tak način primeren za manjša območja, kjer ne prihaja do velikih konfliktov glede rabe prostora. Nasprotno krajinsko planiranje prostora z vgrajenimi varstvenimi zahtevami omogoča učinkovito

uresničevanje varnostnih ciljev na javno dostopen in demokratičen način. Krajinsko načrtovanje poudarja pomen reševanja razvojnih in varstvenih problemov krajine na posreden način, tako da se usmerja odločitve o novem razvoju v prostoru (Marušič, 2006).

V Sloveniji je leta 1998 Biotehnična fakulteta Univerze v Ljubljani po naročilu Ministrstva za okolje in prostor izdelala Regionalno razdelitev krajinskih tipov v Sloveniji, v kateri Marušič et al. (1998) Slovenijo razdelijo na pet krajinskih tipov:

- krajine alpske regije,
- krajine predalpske regije,
- kraške krajine notranje Slovenije,
- krajine primorske regije in
- krajine subpanonske regije.

Pri tem je bila pri regionalizaciji na najširše krajinske enote privzeta regionalizacija, ki jo je izdelal Ilešič (1972, cit. po Marušič, J. et al., 1998). Na prvi hierarhični ravni členitve na regije so se najbolj upoštevale podnebne razmere in delno tudi geološke. Pri naslednji hierarhični ravni členitve regij na manjše enote je bil poleg podnebnih meril vključen še makrorelief. Na zadnji ravni se je za členitev enot upoštevala krajinska podoba ob predpostavki, da imajo enote na najnižji ravni najbolj podobno krajino.

V nalogi obravnavamo občine, ki ležijo v severovzhodni Sloveniji in tako spadajo v subpanonsko regijo. Zato bomo podrobneje opisali subpanonsko regijo, za katero so značilne obsežne ravnine brez izrazitega obrobja, razgibano vinogradniško gričevje z majhnimi relativnimi višinskimi razlikami in doline v gričevju. Subpanonska regija se deli na:

- Prekmurje,
- Vzhodno štajerska regija,
- Južno subpanonska regija.

Prekmurje leži na severovzhodnem delu Slovenije na levem bregu reke Mure. Območje zajema naplavno ravnino (Dolinsko in Ravensko) ter terciarno gričevje Goričkega in Lendavskih goric ob avstrijski in madžarski meji (slika 5). Krajina je razpoznavna po različnih geomorfoloških oblikah, ki jo predstavlja ravnica, odpirajoča se proti JV, in gričevje s kopastimi vrhovi in dolgimi, zaobljenimi, vzporedno potekajočimi hrbti. Slemenata ločujejo bolj ali manj ozke doline z dolinskimi potoki (Marušič et al., 1998).

Krajinska enota Goričko obsega terciarno gričevje med državno mejo z Avstrijo in Madžarsko ter na južni strani po robu pleistocenske rečne terase (Domajinci–Marjanci–Bogojina–Dobrovnik). Leži na silikatnih terciarnih peskih in prodih z dolinami številnih manjših potokov ter širših dolin rek Ledave, Male in Velike Krke in Kobiljanskega potoka (Marušič et al., 1998).

Za severozahod Goričkega, kjer ležita občini Rogašovci in Kuzma, je značilna ozka dolina reke Ledave, okrogli hribi (Kugla in Srebrni breg), izviri slatin in trdne kamnine. Ravno trdne kamnine sestavljajo tršo geološko sestavo karbonskih filitnih skrilavcev in bazaltne tufa, zaradi česa je tu relief višji in strmejši. Reka Ledava je tu glavna površinska voda, ki izvira v Avstriji in v katero se steka večina manjših potokov v tem delu Goričkega. Dolina reke Ledave je ponekod širša, zato je večji del prostora namenjen za kmetijsko rabo. Na dvignjenih in prisojnih legah predvsem zahodnega dela Goričkega se nahaja tudi nekaj večjih območij vinogradov in sadovnjakov. Za krajino je značilna tudi široka, zamočvirjena dolina, ki se je ohranila le v varovalnem poplavnem območju Ledavskega jezera. V širokih dolinah, kjer so bile opravljene komasacije in melioracije, je v krajini nastal nov vzorec, v katerem ni mogoče zaznati take pestrosti krajinskih prvin. Za naselja v dolinah je značilna obcestna poselitev ali

poselitev na robovih dolin. Po gričih so razporejeni manjši razpršeni zaselki, ki dopolnjujejo vasi v dolinah (Marušič et al., 1998).

Vzhodni del Goričkega, na katerem leži občina Šalovci, je reliefno usmerjen proti vzhodu, kamor teče večina potokov, ki se stekajo v Veliko Krko. Velika Krka izvira v Sloveniji, vendar pri Hodošu zapusti Slovenijo in se pod Lendavo na meji z Madžarsko znova izlije v Ledavo. Vzhodno Goričko ima precej razgiban teren, kateremu se prilagaja polikulturno kmetovanje, ki predvsem upošteva osončenost. Zato je veliko prepletanja njivskih, travniških in gozdnih površin. Značilen je večji delež gozda, ki je tudi posledica zmanjševanja prebivalstva in postopno opuščanje kmetijske rabe, ki ima za posledico zaraščanje z gozdom. Dolinski svet ob potokih, ki je zamočvirjen, pokrivajo travniki, njive pa so tam umaknjene na pobočja (Marušič et al., 1998).

Za osrednji del Goričkega, v katerem leži tudi del občine Dobrovnik, je značilno, da ravninske dele pokrivajo njive in travniki, po gričevju pa so razporejeni vinogradi. Poselitev poteka po dolinah v obliki obcestnih vasi, na gričevju pa je poselitev precej bolj razpršena. Posamezne objekte obdajajo vinogradi in sadovnjaki, ki so povečini počitniške hišice.

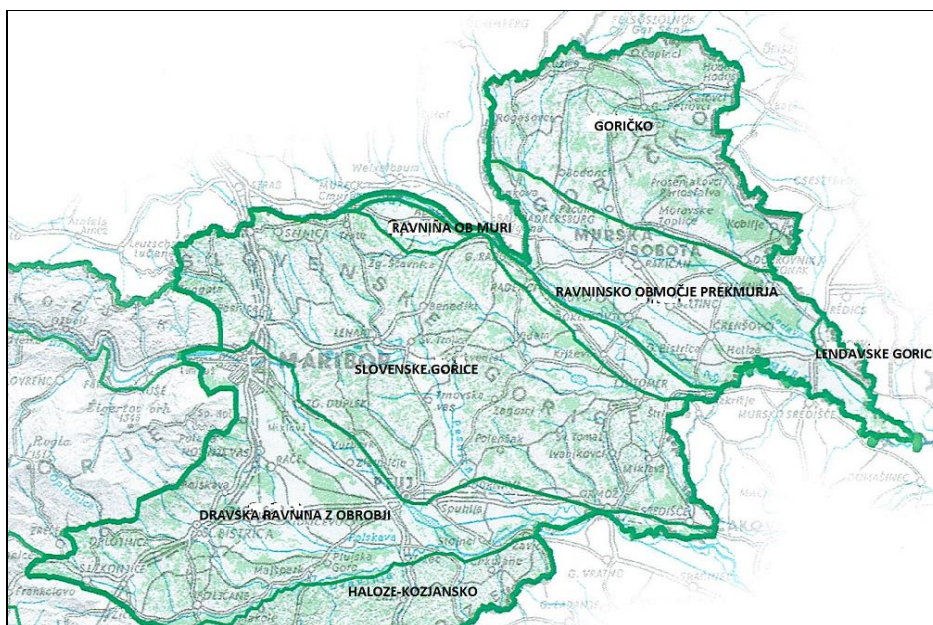
Krajinska enota Ravninsko območje Prekmurja leži na ravninskem levem bregu Mure, ki ga na severu obdaja Goričko. Deli se na Ravensko, Dolinsko in Poplavno območje reke Mure (slika 5). Za območje je značilna najintenzivnejša kmetijska krajina v Sloveniji. Na Ravenskem prevladujejo veliki kompleksi njivskih površin, kjer se goji veliko različnih kulturnih rastlin. Na Dolinskem so kompleksi njivskih površin že veliko manjši in jih delijo številne drevesne žive meje in travniki, ponekod tudi z značilnim močvirnim rastjem. Območja na oglajenih tleh so bila v preteklosti pogosto podvržena vodno gospodarskimi posegom in melioracijam za potrebe osuševanja tal. Poplavno območje reke Mure z značilnimi mrtvicami pa večinoma pokriva gozd z nekaj travniki in bolj redkimi njivami. Tekoče površinske vode predstavlja nekaj manjših potokov, ki tečejo vzporedno z reko Muro in se komaj pod Lendavo izlivajo v reko Muro. Izvedene regulacije vodotokov so povzročile padec podtalnice na tem območju in s tem večino leta suhe struge manjših potokov. Na območju se nahaja tudi veliko manjših ter večjih gramoznic (Marušič et al., 1998).

Ravninsko območje Prekmurja je precej gosto poseljeno z nekaj večjimi vasmi in mestom Murska Sobota. Za večino vasi je značilna obcestna poselitev, ki je ponekod tudi gručasta. Naselja se zaradi velikega zanimanja za poselitev širijo tudi na najboljše kmetijska zemljišča. Na območju Ravenskega in Poplavnega območja reke Mure ležita občini Tišina in Murska Sobota. Občine Turnišče, Velika Polana in Odranci ležijo na Dolinskem, Občina Črenšovci pa se razprostira na Dolinskem in tudi Poplavnem območju reke Mure. Kot ugotavlja Marušič et al. (1998), Ravninsko območje Prekmurja kljub intenzivnemu kmetijstvu in navzven monotonosti prostora ponuja različne krajinske tipe. Za Ravensko je značilen krajinski vzorec velikega merila, kjer nekdanja trakasta delitev zemljišč zaradi agrotehničnih ukrepov čedalje bolj izginja. Za Dolinsko je že značilna bolj členjena njivska krajina, ki s posameznimi gozdnimi površinami oblikuje drugačen krajinski vzorec. Reka Mura s svojimi rokavi in meandri znotraj območja nasipov oblikuje edinstven krajinski vzorec in daje širšemu Prekmurju razpoznavnost v prostoru.

Krajinsko enoto Vzhodno štajersko regijo na vzhodu omejuje reka Mura, na severu državna meja z Avstrijo, na jugu državna meja s Hrvaško, zahodna meja pa poteka po dolini Bistrice in se za Babno goro obrne proti severu (slika 5). Krajinska pestrost regije se kaže po geomorfoloških oblikah terciarnega gričevja, dravski in murski ravnini in gričevnatem svetu. Znotraj Vzhodne štajerske regije poznamo naslednje krajinske enote: Ravnina ob Muri, Slovenske gorice, Dravska ravnina z obrobji ter Haloze–Kozjansko (Marušič et al., 1998).

Ravnina ob Muri zajema ravnino na desnem bregu Mure, ki jo na eni strani omejuje reka Mura, na drugi pa Slovenske gorice. Območje leži na naplavni ravnici, pleistocenski rečni terasi in naplavinjskih tleh s prodnato geološko podlago, za katero je značilno intenzivno kmetijstvo. Odprta kmetijska krajina je ponekod členjena s pasovi gozdov, ki obdajajo potoke in posameznimi manjšimi gozdovi. Gre za izrazito kmetijsko krajino s prevladujočimi njivskimi površinami in redkimi travniki. Območja, kjer je bila visoka podtalnica in so bila glinena tla v preteklosti podvržena številnim melioracijskim in regulacijskim delom. Tako so nastali tudi večji njivski kompleksi, značilna trakasta struktura njivskih površin, pa čedalje bolj izginja (Marušič et al., 1998).

V krajinsko enoto območje Ravnine ob Muri spadajo občine Apače, Veržej ter tudi večina območja občine Ljutomer. Občina Apače leži na Apaškem polju, ki je na eni strani omejena z amfiteatrsko obliko Slovenskih goric, na drugi strani pa z reko Muro. Krajina na Apaškem polju je členjena z ravninskim gozdom na sredini, ki zmanjšuje odprtost krajini. Za občino Veržej je značilna lega na povsem ravninskem delu ob reki Muri s precej intenzivnim kmetijstvom in redkimi travnatimi ter gozdnimi površinami, ki se pojavljajo samo na Poplavnem območju reke Mure, večinoma znotraj nasipov. Poselitev v Ravnini ob Muri je večinoma obcestna in obcestno-gručasta z nekaj izjemami gručastih vasi. Tudi območje občine Ljutomer leži v Ravnini ob Muri, vendar njen severozahodni del že spada v krajinsko enoto Slovenske gorice. Slovenske gorice zajemajo krajino, za katero so značilen razgiban relief z meandrastimi potoki, mozaična krajina, zaprtost ter tradicionalna kulturna krajina z izjemnimi vinogradniškimi krajinskimi vzorci. Pobočni ali terasasti vinogradi, ki so značilni za Jeruzalemsko–Ormoško področje se odlično prilagajajo reliefnim značilnostim, ki jih na osojnejših in strmehjših legah členi gozd. Dolinsko dno pokrivajo travniki in v manjši meri njivske površine. Pri občini Ljutomer je treba omeniti še področje doline Ščavnice, v kateri so z agrotehničnimi ukrepi in regulacijo reke močno zmanjšali ekološko in krajinsko pestrost ter povečali intenzivno kmetijsko rabo. Poselitev v Slovenskih goricah je zelo raznolika in se pojavlja v obliki trških naselij na kopastih vrhovih ter kot razpršena poselitev v obliki posameznih zaselkov in kmetij (Marušič et al., 1998).

Slika 5: Subpanonske regije (Marušič et al., 1998, 15).

Figure 5: Sub panonian regions (Marušič et al., 1998, 15).

3 KMETIJSKA ZEMLJIŠČA V PROSTORSKIH AKTIH

V 20. stoletju je bil zaradi velike rasti mest večji poudarek na planiranju rabe prostora v mestih. V današnjem času, ko so v ospredju teme, kot so prehrabena varnost, biotske raznovrstnosti in podnebne spremembe, se daje vse večji pomen tudi ruralnemu planiranju. Pri tem se planerji pogosto srečujejo s težavo zagotoviti dovolj prostora za vse dejavnosti v prostoru ob hkratnem omogočanju njegovega čim boljšega izkoristka (Rudel, 2014).

Ruralno planiranje se je proti koncu 20. stoletja precej spremenilo na svetovni ravni. Po drugi svetovni vojni je bil zaradi pomanjkanja hrane velik poudarek na planiranju kmetijskih zemljišč z namenom zagotavljanja samooskrbe s hrano (Rudel, 2014). V zadnjih desetletjih pa je poudarek na večnamenskem kmetijskem prostoru (Wilson, 2001). V Evropi politika načrtovanja rabe prostora večinoma temelji na treh med seboj usklajenih ravneh: državnem, regionalnem in lokalnem. V ZDA pa je načrtovanje rabe zemljišč bolj decentralizirano (Rudel, 2014).

Prostorsko planiranje v Sloveniji se je po osamosvojitvi ob prehodu v demokratično ureditev spremenilo. Razvoj tržnega gospodarstva, centralizacija oblasti ter majhnost in razdrobljenost lokalnih skupnosti je zmanjšala pomen regionalnega načrtovanja (Politika urejanja prostora v RS, 2002).

Ker je prostor, ki ga planiramo, precej občutljiv, je treba upoštevati čim več različnih strok in s tem omogočiti interdisciplinarnost odločitev v prostoru. Interdisciplinarnost je pomembna tudi pri načrtovanju kmetijske namenske rabe z vidika varovanja zemljišč, zagotavljanja več funkcionalnosti podeželskega prostora in ohranjanja kulturne krajine. Zato v poglavju na kratko predstavljamo zakonodajo na področju prostorskega planiranja in področje osnovne in podrobnejše namenske rabe prostora, katere del je tudi kmetijska namenska raba, ki je glavna tema naše naloge.

3.1 Zakon o urejanju prostora

Področje urejanja prostora v Sloveniji glede na potek sprejemanja in spreminjanja zakonskih aktov delimo na obdobje pred letom 2002, ko je veljal z določenimi dopolnili Zakon o urejanju prostora – ZureP (1984), ter po letu 2002, ko je bil sprejet nov Zakon o urejanju prostora ZUreP-1 (2002). ZUreP-1 je bil prvi zakon, ki je v celoti urejal področje urejanja prostora in je bil sprejet v samostojni Sloveniji. V letu 2007 je bil nato sprejet Zakon o prostorskem načrtovanju – ZPNačrt (2007), ki je z nekaj spremembami in dopolnitvami v veljavi še danes.

3.1.1 Urejanje prostora pred letom 2002

Leta 1984 je bil sprejet ZUreP, ki je z Zakonom o urejanju naselij in drugih posegov v prostor – ZUN (1984) in Zakonom o stavbnih zemljiščih – ZSZ (1984) urejal področje urejanja prostora do leta 2002. Vmes je bil leta 1990 sprejet Zakon o planiranju in urejanju prostora – ZPUP (1990), ki je urejal vmesno obdobje in določil, da do sprejema novih predpisov veljajo prostorske sestavine za obdobje 1986–1990. Določil je postopek sprejemanja sprememb in dopolnitev prostorskih sestavin dolgoročnih in srednjeročnih družbenih planov občin na način, da so se strateški akti spreminjali po predpisih, ki so veljali za izvedbene akte (Fink, 2013).

ZUreP je družbeno planiranje predvidel sočasno in v soodvisnosti s planiranjem gospodarskih, socialnih in drugih sestavin družbenega razvoja. Poudarek je bil na nalogah, ki so se nanašale na varovanje in smotrno rabo dobrin splošnega pomena in na razvoj dejavnosti v prostoru ter na usklajeno namensko rabo prostora. Urejanje prostora je bilo usmerjeno v varovanje in smotrno rabo dobrin splošnega

pomena. Tako je bilo namensko rabo mogoče spremeniti le, če je zato obstajal širši družbeni interes, ugotovljen s spremembo dolgoročnega plana Socialistične Republike Slovenije ali s spremembo dolgoročnega plana občine. Kmetijska zemljišča, ki so predstavljala temelj proizvodne hrane v takratni Socialistični Republiki Sloveniji, so bila trajno namenjena za kmetijsko pridelavo. Njihova namenska raba se je lahko spremenila samo ob usposobitvi drugih zemljišč za kmetijsko proizvodnjo vsaj v enakem obsegu. Tudi vsi posegi na območje gozdov posebnega pomena, območij voda in območij vodnih virov so bili omejeni in so jih urejali podrobnejši predpisi.

Dolgoročno prostorsko planiranje

Dolgoročni plan Socialistične republike Slovenije (SRS) je v prostorskih sestavinah upošteval varovanje in smotrne rabe dobrin splošnega pomena, temeljne usmeritve in globalno zasnovo razvoja dejavnosti v prostoru ter določal globalno zasnovo namenske rabe prostora. Dolgoročni plan občine je v prostorskih sestavinah upošteval varovanja in smotrne rabe dobrin splošnega pomena ter usmeritve za razvoj dejavnosti v prostoru na ravni občine. Določal je tudi zasnovo namenske rabe prostora za:

- območje kmetijskih zemljišč in gozdov,
- raziskovanje in pridobivanje rudnin,
- območja vodnih virov ter območja naravnih znamenitosti in kulturnih spomenikov,
- ureditvena območja vseh naselij v občini in druga ureditvena območja za zaposlitev (industrijska območja, turistična območja),
- območja za rekreacijo v naravnem okolju,
- nevarna in ogrožena območja,
- območja odlagališč odpadkov,
- območja za posebne namene ter za druge potrebe splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite,
- vodnogospodarske ureditve.

Za območja mest oziroma naselij z več kot 3000 prebivalci ali več kot 1000 delovnimi mesti je dolgoročni plan občine predvideval tudi izdelavo urbanistične zasnove naselja.

Srednjeročno prostorsko planiranje

Na področju srednjeročnega prostorskega planiranja smo poznali srednjeročni družbeni plan SRS in srednjeročni družbeni plan občin. Smernice za srednjeročni plan občine so določene v skladu z dolgoročnim planom občine in ob upoštevanju strokovnih podlag, izhodišč in ciljev, ki se nanašajo zlasti na stanovanjsko graditev, graditev objektov družbenega pomena, proizvodnih objektov ter infrastrukturnih objektov in naprav, na pridobivanje in urejanje stavbnih zemljišč, na urejanje kmetijskih zemljišč, na varovanje in razvoj naravnih in z delom pridobljenih vrednot človekovega okolja, na varovanje in izboljševanje bivalnega in delovnega okolja ter na urejanje prostora za obrambo in zaščito.

3.1.2 Urejanje prostora po letu 2002

Leta 2002 je začel veljati novi Zakon o urejanju prostora (ZUreP-1), ki je nadomestil stari ZUreP iz leta 1984. ZUreP-1 v 3. členu določa, da je namen urejanja prostora omogočati skladen prostorski razvoj z usklajevanjem gospodarskih, družbenih in okoljskih vidikov razvoja. Poselitev je usmerjena na poselitvena območja, hkrati pa določa izjeme, ki omogočajo gradnjo zunaj poselitvenih območij. Gradnja na najboljših kmetijskih zemljiščih je po omenjenem zakonu dopustna, le če ni mogoče uporabiti zemljišč, ki so manj primerna za kmetijsko pridelavo. Pri tem ZUreP-1 v 59. členu določa, da če za poselitev v naselju ni več racionalnih možnosti, je mogoče s spremembo namenske rabe v poselitvenih območjih, poselitev širiti tudi izven naselja. Merila in pogoje za gradnje objektov zunaj poselitvenih območij tako določa namenska raba iz prostorskega reda občine. Občine so pogosto

uporabljale to določilo, da so lahko spreminjale namensko rabo in tako širile poselitev zunaj naselij tudi na najboljša kmetijska zemljišča.

Prostorske ureditve se določajo in načrtujejo s prostorskimi akti, ki se delijo na državne, občinske in skupne prostorske akte ter na strateške in izvedbene. Za prostorske akte je značilna medsebojna usklajenost in nadrejenost državnih prostorskih aktov nad občinskimi prostorskimi akti.

Strateški prostorski akti

Strategija prostorskega razvoja Slovenije je temeljni državni dokument o usmerjanju razvoja v prostoru na ravni celotne države. Določa izhodišča in cilje prostorskega razvoja Slovenije ter usmeritve na področju poselitve, gospodarske infrastrukture in razvoja krajine. Podobne lastnosti in vsebino ima tudi Strategija prostorskega razvoja občine, le da se nanaša na območje občine in mora biti usklajena z državno strategijo. Med strateške prostorske akte spada tudi Državni prostorski red, ki določa temeljna pravila za urejanje prostora na državni, regionalni in lokalni ravni. Strateški akti so usmerjevalni akti, ki jasno določajo cilje prostorskega razvoja in nimajo neposrednega vpliva na posameznika (Flogie, 2003).

Izvedbeni prostorski akti

Operativni oz. izvedbeni akti določajo pogoje za rabo zemljišč in gradnjo objektov, tako da je za vsako parcelo določen jasen režim poseganja v prostor (Flogie, 2003). Izvedbeni akti so državni in občinski lokacijski načrt ter prostorski red občine.

Zurep-1 določa prostorski red občine kot temeljni izvedbeni prostorski akt občine, katerega namen je v skladu s strategijo prostorskega razvoja občine določiti območja namenske rabe prostora. Določa še ostale pogoje in merila ter ukrepe za načrtovanje v prostoru, pripravo lokacijskih načrtov ter pogoje za pripravo projektov za pridobitev gradbenega dovoljenja. S prostorskim redom občine so za celotno območje občine določena območja osnovne namenske rabe prostora. Območja osnovne namenske rabe prostora se ob upoštevanju predpisov za posamezne dejavnosti oziroma področja določijo glede na fizične lastnosti prostora in predvideno namembnost določenega prostora ter se ne smejo prekrivati. Območja osnovne namenske rabe prostora se lahko delijo na površine podrobnejše namenske rabe po načelih pretežnosti, združljivosti in dopolnjevanja posameznih dejavnosti, pri čemer mora biti podrobnejša namenska raba v okvirih osnovne namenske rabe. Površine podrobnejše namenske rabe vključujejo tudi površine, namenjene javnemu dobremu. Območja osnovne namenske rabe oziroma površine podrobnejše namenske rabe prostora morajo biti v prostorskem redu občine prikazane tako natančno, da je njihove meje možno določiti v naravi in prikazati v zemljiškem katastru.

3.1.3 Osnovne in podrobnejše namenske rabe

Leta 2004 je bil sprejet Pravilnik o vsebini, obliki in načinu priprave prostorskega reda občine ter vrstah njegovih strokovnih podlag, ki podrobneje določa vsebino občinskega prostorskega reda: vrste območij osnovne in podrobnejše namenske rabe prostora, merila in pogoje za urejanje prostora ter ukrepe za izvajanje prostorskega reda občine. V 5. členu so podrobneje določene vrste območij osnovne namenske rabe prostora in površine podrobnejše namenske rabe prostora ter enotne grafične oznake za njihovo prikazovanje. Zaradi velikega števila slovenskih občin in posledično velikega števila izdelanih občinskih prostorskih redov so podrobna navodila glede vrst namenske rabe prostora in njihovega prikazovanja v prostorskem redu ključna za lažjo in preglednejšo uporabo. Tako je za vsak znak namenske rabe prikazana barva polnila in obrobe v barvnem modelu RGB ter velikost pisave (preglednica 6).

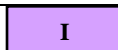

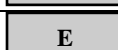
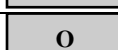
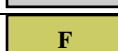

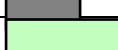
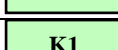
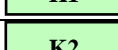
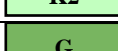

Merila in pogoji za urejanje prostora so (Pravilnik o vsebini, obliki in načinu ..., 2004):

1. Členitev prostora za določitev meril in pogojev za urejanje prostora.
2. Funkcionalna merila in pogoji, stopnje izkoriščenosti zemljišč za gradnjo, vrste objektov glede na namen ter funkcionalne in tehnične zasnove objektov.
3. Oblikovna merila in pogoji, tipologija zazidave, velikost in oblikovanje objektov ter ureditev njihove okolice in lega objektov na zemljišču.
4. Merila za določanje gradbenih parcel (velikost in obliko) in komunalno opremljanje zemljišč za gradnjo.
5. Druga merila in pogoji za urejanje prostora, ki se nanašajo na varstvo okolja, ohranjanje narave, varstvo kulturne dediščine in trajnostno rabo naravnih dobrin ter varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami. Tu so opredeljeni še lokacijski pogoji za postavitve enostavnih objektov.
6. Merila in pogoji za urejanje za gradnjo objektov zunaj poselitvenih območij.
7. Podrobnejša merila in pogoji za projektiranje in pripravo lokacijskih načrtov.

Med ukrepi za izvajanje prostorskega reda občine so navedeni predpisi, programi, finančni ukrepi, določene prednosti in terminski plani dopolnjevanja prostorskega reda s podrobnejšimi merili in pogoji ter drugi ukrepi.

Preglednica 6: Vrste območij osnovne in podrobnejše namenske rabe prostora (Vrste območij osnovne in podrobnejše namenske rabe prostora, 2004).

Table 6: Types areas of basic and detailed land use (Vrste območij osnovne in podrobnejše namenske rabe prostora, 2004).

Območja stavbni zemljišč		RGB(255,191,191)	
1.	Območja stanovanj	RGB(255,255,120)	
2.	Območja centralnih dejavnosti	RGB(255,147,133)	
3.	Območja proizvodnih dejavnosti	RGB(214,161,255)	
4.	Posebna območja	RGB(255,170,0)	
6.	Območja zelenih površin	RGB(154,204,0)	
7.	Območja prometne infrastrukture	RGB(255,255,255)	
8.	Območja komunikacijske infrastrukture	RGB(204,204,204)	
9.	Območja energetske infrastrukture	RGB(204,204,204)	
10.	Območja okoljske infrastrukture	RGB(204,204,204)	
11.	Območja za potrebe obrambe	RGB(204,204,102)	
12.	Površine razpršene poselitve	RGB(255,211,127)	
13.	Razpršena gradnja	RGB(130,130,130)	
Območja kmetijskih zemljišč		RGB(255,147,133)	
1.	Najboljša kmetijska zemljišča	RGB(194,255,191)	
2.	Druga kmetijska zemljišča	RGB(194,255,191)	
Območja gozdnih zemljišč RGB		RGB(120,181,196)	
Območja voda		RGB(154,215,237)	

se nadaljuje ...

nadaljevanje preglednice 6

1.	Območja površinskih voda	RGB(154,215,237)	V
2.	Območja vodne infrastrukture	RGB(154,215,237)	VI
Območja drugih zemljišč		RGB(194,137,50)	
1.	Območja mineralnih surovin	RGB(194,137,50)	L
	Območja za potrebe varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami	RGB(220,90,102)	N
Območja za potrebe obrambe		RGB(204,204,102)	f
Ostala območja		RGB(226,226,226)	oo

3.2 Prostorsko planiranje po letu 2007

Leta 2007 je bil na področju prostorskega planiranja sprejet novi Zakon o prostorskem načrtovanju – ZPNačrt (2007), ki je zamenjal do tedaj veljaven ZUreP-1. ZPNačrt je doživel kar nekaj sprememb in dopolnitev, ki jih je prineslo tudi sprejetje drugih z njim povezanih zakonov. Zakon določa vrste prostorskih aktov, njihovo vsebino in medsebojna razmerja, postopke za njihovo pripravo in sprejem ter ureja opremljanje stavbnih zemljišč ter vzpostavitev in delovanje prostorskega informacijskega sistema. Določa tudi cilje prostorskega načrtovanja in temeljna načela, kot je načelo trajnostnega razvoja. Načelo trajnostnega razvoja temelji na takšni rabi prostora, ki ob upoštevanju varovanja okolja, ohranjanja narave, trajnostne rabe naravnih dobrin ter drugih dobrin ter ohranjanju kulturne dediščine omogoča zadovoljevanje potreb sedanje ter tudi prihodnjih generacij. Trajnostni prostorski razvoj se nanaša tako na razvoj urbanih kot tudi podeželskih območij, čeprav so bila slednja v preteklosti nekoliko zapostavljena v smislu celovitega načrtovanja (Lisec in Prosen, 2008). Kljub temu so se z Zakonom o prostorskem načrtovanju zavrgli določeni instrumenti celovitega načrtovanja, kot so analiza ranljivosti prostora, analiza razvojnih možnosti za dejavnosti v prostoru ter krajinska zasnova, ki so omogočali prostorsko usklajeno načrtovanje (Mlakar, 2009). Tako se je povečala avtonomnost sektorskih zakonov in zmanjšala usklajenost med sektorji, ki je za prostorsko načrtovanje zelo pomembna. Zakon določa državne, občinske in regionalne prostorske akte.

Državni prostorski akti

Državna prostorska akta sta državni strateški prostorski načrt in državni prostorski red. Državni strateški prostorski načrt določa cilje in izhodišča prostorskega razvoja države ter usmeritve za načrtovanje ureditev državnega in lokalnega pomena z namenom zagotoviti usklajen in učinkovit prostorski razvoj ob smotni rabi naravnih in drugih virov. Pripravi ga pristojno ministrstvo, ki ga vsebinsko uskladi z ostalimi ministrstvi in občinami ter ga pošlje v potrditev vladi (Zakon o prostorskem načrtovanju, 2007).

Državni prostorski red določa splošna pravila prostorskega načrtovanja, pravila za načrtovanje poselitve ter pravila za načrtovanje in graditev objektov z namenom zagotavljanja kakovostnih življenjskih razmer v mestih in na podeželju. Lahko pa določa tudi podrobnejša navodila za urejanje prostora za posamezna območja oziroma za celotno območje države (Zakon o prostorskem načrtovanju, 2007).

Regionalni prostorski akti

Za načrtovanje prostorskih ureditev regionalnega pomena ZPNačrt (2007) določa izdelavo regionalnega prostorskega načrta. Regionalni prostorski načrt omogoča izvedbo regionalnega razvojnega programa, ki zahteva načrtovanje prostorskih ureditev na območju več občin. Vsi prostorski akti morajo biti med seboj usklajeni, kar pomeni, da mora biti regionalni prostorski načrt skladen z državnim prostorskim načrtom, občinski prostorski načrt pa tako z regionalnim kot tudi državnim prostorskim načrtom.

Občinski prostorski akti

ZPNačrt (2007) na ravni občinskih prostorskih aktov določa občinski strateški prostorski načrt in občinski prostorski načrt. Občinski strateški prostorski načrt je lahko samostojen akt, največkrat pa je del občinskega prostorskega načrta. Občinski prostorski načrt določa cilje in izhodišča prostorskega razvoja občine, načrtuje prostorske ureditve lokalnega pomena ter določa pogoje umeščanja objektov v prostor. Občinski prostorski načrt sestavljata strateški in izvedbeni del. Strateški del občinskega prostorskega načrta določa (Zakon o prostorskem načrtovanju, 2007):

- izhodišča in cilje ter zasnovo prostorskega razvoja občine;
- usmeritve za razvoj poselitve in za celovito prenovo, usmeritve za razvoj v krajini, za določitev namenske rabe zemljišč in prostorskih izvedbenih pogojev ter zasnovo gospodarske javne infrastrukture lokalnega pomena;
- območja naselij, vključno z območji razpršene gradnje;
- območja razpršene poselitve.

Izvedbeni del občinskega prostorskega načrta določa (Zakon o prostorskem načrtovanju, 2007):

- območja namenske rabe prostora;
- prostorske izvedbene pogoje;
- območja, za katera se pripravi občinski podrobni prostorski načrt.

V izvedbenem delu občinskega prostorskega načrta se prikažejo naslednja območja namenske rabe prostora: območja stavbnih, kmetijskih, gozdnih, vodnih in drugih zemljišč. Območje namenske rabe je prikazano tako natančno, da je njihove meje mogoče določiti v naravi in prikazati v zemljiškem katastru (Zakon o prostorskem načrtovanju, 2007).

Prostorsko izvedbeni pogoji določajo podrobne pogoje glede namembnosti posegov v prostor, pogoje glede priključevanja objektov na gospodarsko javno infrastrukturo (GJI), merila in pogoje za parcelacijo, pogoje za ohranjanje narave in kulturne krajine ter pogoje varovanja zdravja ljudi. Zunaj območja naselja se lahko načrtujejo samo prostorske ureditve in posamezni posegi, ki služijo kmetijski, gozdarski ali turistični rabi, opravljanju lokalnih gospodarskih služb, so namenjeni javnemu dobremu ter za namene obrambe ali varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami. Zakon določa, da je treba območja razpršene poselitve v čim večji meri ohranjati in posege načrtovati, tako da se ohranja prepoznavne značilnosti prostora (Zakon o prostorskem načrtovanju, 2007).

Sestavni del občinskega prostorskega načrta za območja mest ali naselij mestnega značaja je urbanistični načrt, ki določa območja celovite prenove naselja, javne površine, prometno ureditev, zelene površine, gospodarsko javno infrastrukturo ter temeljne strukture mesta (Zakon o prostorskem načrtovanju, 2007).

V izvedbenem delu občinskega prostorskega načrta se lahko predvidi območja, za katera se izdelava podroben občinski prostorski načrt. Ta določa podrobnejše prostorske ureditve za posamezna območja in tako olajša postopek priprave projekta za pridobitev gradbenega dovoljenja (Zakon o prostorskem načrtovanju, 2007).

Kljub sprejetju novega zakona o prostorskem načrtovanju so do sprejetja novih ostala v veljavi posamezna določila in podzakonski predpisi ZureP-1, potrebni za nemoteno izvajanje prostorskega planiranja.

»Ta stran je namenoma prazna.«

4 BONITETA ZEMLJIŠČ V ZEMLJIŠKEM KATASTRU

Boniteto zemljišč je kot novo evidenco v zemljiški kataster uvedel ZEN (2006). Določa proizvodno sposobnost zemljišč in v evidenci zemljiškega katastra nadomešča vrste rabe, kulture in razrede. Boniteta zemljišč se je najprej začela uporabljati za izračun katastrskega dohodka, vendar je nastalo ogromno težav. Leta 2011 je ZKZ–C boniteto zemljišč določil kot enega glavnih kriterijev za določitev trajno varovanih kmetijskih zemljišč in za izračun odškodnine ob spremembi namembnosti kmetijskih zemljišč zaradi gradnje na kmetijskem zemljišču. Zato v tem poglavju predstavljamo predhodno stanje te nove evidence ter način njenega nastanka in vzdrževanja. Tako bomo lažje razumeli njeno kompleksno vlogo, ki se ji jo namenja na področju prostorskega planiranja in varovanja kmetijskih zemljišč.

4.1 Zakon o zemljiškem katastru

Zemljiški kataster in z njim povezano vsebino so v bližnji preteklosti določali trije pomembni zakoni. Prvi od njih je Zakon o zemljiškem katastru – ZZKat (Uradni list SRS št. 16/1974), ki je določal, da zadeve zemljiškega katastra opravljata občinski geodetski organ in Geodetska uprava SR Slovenije. ZZKat je določil katastrsko občino kot temeljno teritorialno enoto zemljiškega katastra, znotraj katere se določajo in evidentirajo podatki zemljiškega katastra za vsako parcelo. V zemljiškem katastru so se za vsako parcelo shranjevali in vzdrževali podatki o nosilcih stvarno-pravnih pravic, o legi, obliki, površini, vrsti rabe, katastrskem razredu, katastrskem dohodku, rodovitnosti in proizvodni sposobnosti zemljišča, o posebnih režimih uporabe in razpolaganja z zemljišči, o pripadnosti zemljišča statističnim okolišem in o drugih podatkih o zemljiščih. ZZKat (1975) je določal, da se zemljišča v zemljiškem katastru evidentirajo glede na njihovo dejansko vrsto rabe in kot:

- katastrske kulture, če se uporabljajo oziroma so namenjene za kmetijsko in gozdno proizvodnjo;
- zemljišča pod gradbenimi objekti;
- zelene površine;
- nerodovitna zemljišča.

4.1.1 Vrste rabe zemljišč v zemljiškem katastru

Pravilnik o vodenju vrst rabe zemljišč v zemljiškem katastru (1982) je določal nomenklaturu, oznake in šifre vrste rabe zemljišč, merila in pogoje za uvrščanje zemljišč v vrste rabe, pravila za evidentiranje ter ugotavljanje vrst rabe zemljišč v zemljiškem katastru. Vsako zemljišče se je glede na dejansko rabo uvrstilo v eno od skupin vrst rabe, ki so bile določene z zakonom o zemljiškem katastru in v eno od vrst rabe zemljišč, ki so bile določene s Pravilnikom o vodenju vrst rabe zemljišč v zemljiškem katastru. V zemljiškem katastru so se vodile skupine vrst rabe, prikazane v preglednici 7.

Preglednica 7: Skupine vrste rabe v zemljiškem katastru (Pravilnik o vodenju vrst rabe zemljišč v zemljiškem katastru, 1982).**Table 7: Groups of land use in the land cadastre (Pravilnik o vodenju vrst rabe zemljišč v zemljiškem katastru, 1982).**

Nomenklatura	Oznaka	Šifra
Katastrske kulture		
Njive	nj	101
vrt	vr	102
plantažni sadovnjak	psd	103
ekstenzivni sadovnjak	sd	104
vinograd	vd	105
hmeljišče	hm	106
travnik	tr	107
barjanski travnik	btr	108
pašnik	pš	109
trstičje	trs	110
gozdna plantaža	gdp	111
gozd	gd	112
Zelene površine		
zelenica	zel.	301
pokopališče	vod.	302
park	park	303
igrišče	igr.	304

Nomenklatura	Oznaka	Šifra
Zemljišča pod gradbenimi objekti		
stanovanjska stavba	st. st	201
poslovna stavba	p. st	202
gospodarsko poslopje	g. posl	203
garaža	gar.	204
funkcionalni objekt	f. obj.	205
spomenik	spom.	206
porušen objekt	por. obj.	207
cesta	cesta	208
pot	pot	209
železnica	žel	210
dvorišče	dv.	211
prodajni trg	pr.trg	212
parkirišče	par.	213
odprto skladišče	odp.	214
odlagališče odpadkov	odl.	215
odprti kop	odp.	216
Nerodovitna zemljišča		
neplodno	npl.	401
vodotok	vod.	402
jezero	jez.	403
ribnik	rib.	404
močvirje	moč.	405

Vrste rabe zemljišč so se v zemljiškem katastru ugotavljale ob izvajanju zemljiško katastrske izmere in ob vzdrževanju zemljiškega katastra neposredno na zemljišču ter posredno na podlagi podatkov aerosnemanja. Strokovno-tehnična dela pri ugotavljanju vrst rabe zemljišč pod gradbenimi objekti, zelenimi površinami in nerodovitnimi zemljišči so opravljali geodetski strokovnjaki. Ugotavljanje vrste rabe za katastrsko klasifikacijo zemljišč so izvajali diplomirani inženirji agronomije oziroma gozdarstva.

Uvrščanje zemljišč pod gradbenimi objekti je bilo precej podrobno razčlenjeno. Pravilnik o vodenju vrst rabe zemljišč v zemljiškem katastru (1982) je določal sedem vrst stavb, ceste, pot, železnico, dvorišče in še druge bolj redke rabe, kot so prodajni trg, skladišča, odlagališča in kope. Na osnovi pravilnika je bilo zemljišču mogoče enostavno določiti vrsto rabe. Podobna klasifikacija je z nekaj izjemami še vedno prisotna v opisnem (atributnem) delu zemljiškega katastra, vendar se več ne vzdržuje in se z novimi postopki celo briše! Kot zelo uporaben podatek se je pokazala katastrska raba parcel in delov parcel pri stavbah, kjer smo poznali več vrst rab za stavbe oz. objekte. S sprejetjem Zakona o evidentiranju nepremičnin – ZEN v letu 2006 se je predvidelo v zemljiškem katastru shranjevanje podatka o rabi zemljišč za vse stavbe »zemljišče pod stavbo – ZPS«. Ker objektov, ki so bili v zemljiškem katastru evidentirani pred letom 2006, ni bilo mogoče evidentirati kot zemljišče pod stavbo, je bila leta 2013 uvedena vrsta rabe »zemljišče pod stavbo pred letom 2006 – ZPS*«. Vrste rabe, ko so ceste, poti, zelene površine in vse druge, pa je zamenjala enotna vrsta rabe »zemljišče«, kar je velik korak nazaj od popolnosti in celovitosti evidence, pa tudi od večnamenskosti katastra.

Katastrska klasifikacija

Katastrska klasifikacija je postopek določanja vrste rabe zemljišča in njegovo uvrščanje v katastrske kulture in katastrske razrede, ki je danes ukinjena in se ne izvaja več. V Sloveniji njeni začetki segajo v

19. stoletje, ko je za potrebe obdavčitve kmetijskih zemljišč nastal prvi na geodetski izmeri utemeljen zemljiški kataster na slovenskih tleh. Sistem katastrske klasifikacije je do danes doživel kar nekaj sprememb.

Za podatke katastrske klasifikacije, ki so se do nedavnega hranili in vzdrževali v zemljiškem katastru, je pomemben Pravilnik za katastrsko klasifikacijo zemljišč (1979). Pravilnik je že leta 1979 podrobno opredelil merila, načine in postopke za katastrsko klasifikacijo zemljišč. Poudariti je treba, da se je z nekaj manjšimi spremembami uporabljal vse do sprejetja ZEN (2006), ki je uvedel bonitiranje zemljišč ter bonitetne točke zemljiščem. Pravilnik za katastrsko klasifikacijo zemljišč je natančno opredelil uvrščanje zemljišč v katastrske kulture in v katastrske razrede ter njihovo evidentiranje v zemljiško-katastrskem operatu. Katastrska klasifikacija se izvaja po enotnih osnovah in v enotnem sistemu v okviru katastrskega okraja. Pravilnik za katastrsko klasifikacijo zemljišč (1979) je določal merila za uvrščanje zemljišč v katastrske kulture in osnove za katastrsko klasifikacijo. Znotraj vsakega katastrskega okraja (slika 6) so bile določene:

- katastrske kulture,
- število katastrskih razredov za vsako posamezno katastrsko kulturo in
- vzorčne parcele za vsak razred vsake katastrske kulture.

Katastrski okraj je pri tem bil temeljna teritorialna enota za katastrsko klasifikacijo in je sestavljen iz katastrskih občin, ki so med seboj geografsko povezane ter imajo podobne naravne in gospodarske pogoje za kmetijsko in gozdarsko pridelavo. V Sloveniji je bilo 42 katastrskih okrajev (Pravilnik za katastrsko klasifikacijo zemljišč, 1979).

Slika 6: Katastrski okraji v Sloveniji (Košir in Šmajdek, 2013, 9).

Figure 6: Cadastral districts in Slovenia (Košir in Šmajdek, 2013, 9).

Katastrska kultura je določena kmetijsko ali gozdarsko proizvodno sposobnim zemljiščem. Vrste katastrskih kultur so določene, glede na njihovo zastopanost v posameznem katastrskem okraju. Proizvodna sposobnost se je ugotavljala glede na naravne in gospodarske pogoje za kmetijsko oziroma

gozdno proizvodnjo. Naravni in gospodarski pogoji so: rodovitnost tal, klima, nagib, razgibanost zemljišča, vodne razmere, dostopnost zemljišča, oddaljenost zemljišč od gospodarskih središč in možnosti za uporabo mehanizacije pri obdelavi (Pravilnik za katastrsko klasifikacijo zemljišč, 1979).

Merila za uvrščanje zemljišč v katastrske kulture so bila opisana na enostaven in razumljiv način. Določen je bil splošni opis ali pa je bila kot merilo določena najmanjša (minimalna) površina zemljišča za posamezno katastrsko kulturo. Pravilnik za katastrsko klasifikacijo zemljišč (1979) je zemljišča uvrščal v katastrske kulture na osnovi naslednjih meril:

- **njive** – zemljišča, na katerih se gojijo poljščine, jagodičje, sadike sadnega, okrasnega in gozdnega drevja ter grmičevja in vrtnine;
- **vrtovi** – zemljišča, na katerih se gojijo vrtnine in cvetje za prodajo in na katerih je urejeno redno namakanje;
- **plantažni sadovnjaki** – zemljišča, ki so strnjeno posajena s sadnim drevjem in merijo vsaj 1000 m²;
- **ekstenzivni sadovnjaki** – zemljišča s sadnim drevjem, ki po kriterijih ne spadajo v plantažne sadovnjake;
- **vinogradi** – zemljišča, posajena s plemenito in samorodno trto;
- **hmeljišča** – zemljišča, na katerih se goji hmelj;
- **travniki** – zemljišča, porasla s travo, ki jo je mogoče kositi vsaj enkrat letno;
- **barjanski travniki** – s travo in močvirsko preslico porasla zemljišča z visokim nivojem talne vode;
- **pašniki** – zemljišča, porasla s travo, katerih ni mogoče ekonomično kositi, so pa primerna za pašo;
- **trstičja** – močvirnata zemljišča, porasla s trstiko in drugimi močvirnatimi rastlinami;
- **gozdne plantaže** – zemljišča, ki so posajena s hitro rastočimi listavci;
- **gozd** – zemljišče, ki je strnjeno poraščeno z gozdnim drevjem.

Pravilnik je določal, da se zemljišče, ki ga sestavlja več različnih delov zemljišča z različnimi kulturami, uvrsti se vsak tak del v ustrezno katastrsko kulturo glede na dejansko stanje, le če obsega več kot 200 m² površine. V nasprotnem primeru se uvrsti v katastrsko kulturo sosednjega dela zemljišča, ki presega 200 m². Zemljišče, na katerem stoji stanovanjska stavba in njena površina ne presega 400 m², se uvrsti med dvorišča in ne v katastrsko kulturo. Zaraščenim zemljiščem se je dodelila katastrska kultura, katero so imela zemljišča pred opustitvijo obdelave (Pravilnik za katastrsko klasifikacijo zemljišč, 1979).

Katastrski razred je ocena proizvodne sposobnosti posamezne katastrske kulture in je odvisna od naravnih in gospodarskih pogojev za proizvodnjo. Zemljišča, ki so imela najboljše naravne in gospodarske pogoje za proizvodnjo, so se uvrščala v prvi razred, neposredno slabša v drugi razred in tako naprej do najslabšega. Katastrskih razredov za posamezno katastrsko kulturo je lahko največ osem. Za vsak razred posamezne katastrske kulture se določi po najmanj ena **vzorčna parcela** v katastrskem okraju. Število vzorčnih parcel je odvisno od velikosti katastrskega okraja in od raznolikosti njegovih naravnih in gospodarskih pogojev za proizvodnjo. Vzorčna parcela je povprečne velikosti, povprečne proizvodne sposobnosti v okviru svojega razreda, se nahaja na območju parcel iste katastrske kulture in razreda ter je po vsej svoji površini enako proizvodno sposobna (Pravilnik za katastrsko klasifikacijo zemljišč, 1979).

Katastrska klasifikacija se je izvajala na območjih, ni bila več v skladu z dejanskim stanjem naravnih in gospodarskih pogojev za kmetijsko in gozdno proizvodnjo ter po izvršenih zemljiško-katastrskih izmerah. Vzdrževanje katastrske klasifikacije je opravljal občinski geodetski organ na prijavo lastnika oziroma uporabnika zemljišča. Pri vzdrževanju katastrske klasifikacije se je ugotavljala sprememba na parceli v katastrski kulturi in razredu (Pravilnik za katastrsko klasifikacijo zemljišč, 1979).

4.2 Zakon o evidentiranju nepremičnin, državne meje in prostorskih enot

Leta 2000 je bil sprejet Zakon o evidentiranju nepremičnin, državne meje in prostorskih enot – ZENDMPE (2000), ki je urejal evidentiranje nepremičnin, državne meje in prostorskih enot ter urejanje in spreminjanje mej zemljiških parcel. ZENDMPE je poleg že obstoječe evidence zemljiškega katastra uvedel novo evidenco katastra stavb. Tako se z evidentiranjem nepremičnin vzpostavita in vzdržujeta zemljiški kataster in kataster stavb. Evidenci zemljiškega katastra in katastra stavb sta povezani z zemljiško knjigo. Vse ostale evidence o zemljiščih, za katere so pristojni drugi organi, pa se povezujejo z zemljiškim katastrom in katastrom stavb, če tako določa zakon. ZENDMPE (2000) določa, da se v zemljiškem katastru shranjujejo in vzdržujejo naslednji podatki o parcelah:

- parcelna številka,
- meje, površina,
- lastnik, upravljavec in
- dejanska raba.

V zemljiškem katastru se po ZENDMPE (2000) shranjujejo in posodablajo tudi podatki o povezavi parcele z registrom prostorskih enot, katastrom stavb in zemljiško knjigo. Med novosti zakona spada podatek o dejanski rabi zemljišč, ki ga prejšnji zakon ni poznal. Tako se za vsako zemljišče določi ena od naslednjih dejanskih rab: kmetijska zemljišča, gozdna zemljišča, vodna zemljišča, neplodna zemljišča ali pozidana zemljišča.

V evidenci katastra stavb se shranjujejo in posodablajo podatki o identifikacijski številki stavbe oziroma dela stavbe, lastniku stavbe, upravljavcu stavbe, če je lastnik država, legi, površini, obliki in dejanski rabi stavbe. Zakon še posebej podrobno določa postopke ureditve mej, spreminjanja mej in komasacije, evidence državne meje ter register prostorskih enot. V prehodnih določbah določa, da se bo podatek o vrsti rabe, kulturi in razredu vodil še sedem let po sprejetju ZENDMPE (2000) in tako posredno napovedal sprejetje novega zakona na tem področju.

4.3 Zakon o evidentiranju nepremičnin

Sprejetju novega Zakona o evidentiranju nepremičnin – ZEN (2006) je botrovalo kar nekaj potrebnih sprememb v zemljiškem katastru in katastru stavb. Uvedla se je tudi nova evidenca Register nepremičnin (REN), ki je večnamenska zbirka podatkov o nepremičninah na območju Republike Slovenije. Njen namen je zagotavljanje podatkov, ki odražajo dejansko stanje nepremičnin v naravi. V registru nepremičnin se zbirajo naslednji podatki o nepremičninah (ZEN, 2006):

- identifikacijska številka nepremičnine;
- lastnik nepremičnine;
- uporabnik nepremičnine;
- najemnik nepremičnine;
- upravljavec nepremičnine;
- lega in oblika nepremičnine;
- površina nepremičnine;
- dejanska raba nepremičnine;
- boniteta zemljišča;
- številka stanovanja ali poslovnega prostora.

Namen sprejetja ZEN-a je bila tudi postopna uvedba novega državnega koordinatnega sistema v zemljiški kataster, ki bi temeljil na evropskem referenčnem sistemu ETRS. ZEN določa, da se do

1. 1. 2008 koordinate zemljiško katastrskih točk shranjujejo v starem državnem referenčnem koordinatnem sistemu (D48/GK) in novem državnem referenčnem koordinatnem sistemu (D96/TM). Po tem datumu je bil v zemljiškem katastru in katastru stavb predviden prehod na nov koordinatni sistem, ki pa še konec leta 2015 ni bil povsem zaključen.

ZEN (2006) je prinesel tudi spremembe v evidenci zemljiškega katastra, kjer sta se poleg že obstoječih podatkov začela vzpostavljati in shranjevati podatka o boniteti zemljišča in zemljišču pod stavbo. Njuna uvedba je bila posledica postopne ukinitve podatka o vrstah katastrske rabe, kulturah in razredih zemljišč. Zemljišče pod stavbo (ZPS) predstavlja navpično projekcijo preseka stavbe z zemljiščem na ravnino in ima določeno površino in identifikacijsko oznako stavbe, s katero je ta povezana s katastrom stavb. Tako se v zemljiškem katastru več ne shranjuje podatek o vrsti objekta, temveč je to podatek dejanske rabe v evidenci katastra stavb. Za zemljišča, ki po dejanski rabi spadajo med kmetijska in gozdna zemljišča, se v evidenci zemljiškega katastra hrani novi podatek o boniteti zemljišča.

4.3.1 Boniteta zemljišč

Boniteta zemljišča določa pridelovalno oz. proizvodno sposobnost zemljišč v obliki bonitetnih točk. Bonitiranje je metoda določevanja pridelovalnega potenciala kmetijskih zemljišč. Ocenjevanje tal po proizvodni sposobnosti se je v Sloveniji prvič uporabljalo že leta 1984 na osnovi slovenskim razmeram prilagojenega avstrijsko-nemškega sistema (Lisec, 2004). Takrat objavljen pravilnik za ocenjevanje tal pri ugotavljanju proizvodne sposobnosti vzorčnih parcel (1984) je določal le način ocenjevanja tal, ostalih dejavnikov pa ni upošteval (Košir, 2008).

Boniteto zemljišč je kot novo evidenco skupaj z dejansko rabo uvedel ZEN (2006). Novi evidenci tako nadomeščata vrste rabe zemljišč, katastrske kulture in katastrske razrede iz starih zakonov ZZKat (1974) in ZENDMPE (2000). Kot opisuje Košir (2005), je bila v okviru geodetske službe v letu 1996 imenovana delovna skupina, ki je bila zadolžena za posodabljanje katastrske klasifikacije zemljišč in izvedbo revizije vzorčnih parcel. Na terenu in preko DOF-a je bilo preverjenih in pedološko sondiranih po katastrskih kulturah in razredih skoraj 30.000 parcel, od tega je bilo na novo vzorčenih in opisanih 1700 novih vzorčnih parcel. V skladu z zakonodajo je bilo izdelanih 43 elaboratov katastrske klasifikacije zemljišč za vso Slovenijo. V sodelovanju z Zavodom za gozdove Slovenije in Gozdarskim inštitutom so bili izdelani tudi trije elaborati katastrske klasifikacije gozdnih zemljišč. Ob reviziji so bili vključeni in upoštevani tudi prej manjkajoči podatki o podnebjju, reliefu in posebnih vplivih.

Na temelju ugotovitev je bil pripravljen Pravilnik o določanju in vodenju bonitete zemljišč (2008), ki določa postopek vzpostavitve bonitete zemljišč v zemljiškem katastru. Boniteta zemljišč po Pravilniku o določanju in vodenju bonitete zemljišč (2008) izraža proizvodno sposobnost zemljišča, ki se določi v obliki bonitetnih točk. Vzpostavitev bonitete zemljišč se je izvedla na podlagi posodobljenih podatkov vzorčnih parcel in je potekala preko tako imenovanih prevedbenih preglednic, ki so sestavni del Pravilnika o določanju in vodenju bonitete zemljišč (2008).

Za vsako katastrsko kulturo in katastrski razred se je znotraj katastrskega okraja na podlagi pedoloških analiz tal vzorčnih parcel na terenu ugotovila boniteta zemljišča, za gozdna zemljišča pa boniteta gozdnega rastišča. Prevedba podatkov je potekala tako, da so se atributnim podatkom zemljiškega katastra (katastrska kultura, katastrski razred in ustrezní katastrski okraj) določile ustrezne bonitete na podlagi prevedbenih tabel, kot to prikazuje preglednica 8 (Košir, 2008).

Preglednica 8: Prevedbena tabela za katastrski okraj Murska Sobota (GURS MS, 2015).

Table 8: Translation table for cadastral district Murska Sobota (GURS MS, 2015).

Šif. kat. okraja	Ime katastrskega okraja	Šif. kat. kulture	Ime katastrske kulture	Kat. razred	Boniteta zemljišča
22	M. Sobota	101	njiva	1	89
22	M. Sobota	101	njiva	2	70
22	M. Sobota	101	njiva	3	64
22	M. Sobota	101	njiva	4	49
22	M. Sobota	101	njiva	5	42
22	M. Sobota	101	njiva	6	32
22	M. Sobota	101	njiva	7	17
22	M. Sobota	101	njiva	8	14
22	M. Sobota	104	eks. sadovnjak	1	75
22	M. Sobota	104	eks. sadovnjak	2	71
22	M. Sobota	104	eks. sadovnjak	3	60
22	M. Sobota	104	eks. sadovnjak	4	55
22	M. Sobota	104	eks. sadovnjak	5	46
22	M. Sobota	104	eks. sadovnjak	6	34
22	M. Sobota	104	eks. sadovnjak	7	24
22	M. Sobota	105	vinograd	1	84
22	M. Sobota	105	vinograd	2	75
22	M. Sobota	105	vinograd	3	66
22	M. Sobota	105	vinograd	4	56
22	M. Sobota	105	vinograd	5	49
22	M. Sobota	105	vinograd	6	40
22	M. Sobota	105	vinograd	7	23
22	M. Sobota	107	travnik	1	86
22	M. Sobota	107	travnik	2	70
22	M. Sobota	107	travnik	3	67
22	M. Sobota	107	travnik	4	40
22	M. Sobota	107	travnik	5	34
22	M. Sobota	107	travnik	6	30
22	M. Sobota	107	travnik	7	17
22	M. Sobota	107	travnik	8	14
22	M. Sobota	109	pašnik	1	76
22	M. Sobota	109	pašnik	2	70
22	M. Sobota	109	pašnik	3	64
22	M. Sobota	109	pašnik	4	55
22	M. Sobota	109	pašnik	5	39
22	M. Sobota	109	pašnik	6	26
22	M. Sobota	109	pašnik	7	17
22	M. Sobota	109	pašnik	8	7

Izvorni podatki katastrske klasifikacije naj bi se zaradi zagotavljanja podatkov drugim uporabnikom ohranili do leta 2007, a se je zaradi vpetosti podatkov na različnih področjih podatke katastrske klasifikacije posodabljal do 30. 6. 2012. S 1. 1. 2014 pa Geodetska uprava več ne shranjuje podatkov katastrske klasifikacije in jih ob posameznih spremembah celo briše iz evidence, kar je nedopustno!

4.3.2 Merila za bonitiranje zemljišč

Bonitetne točke se izračunajo na podlagi lastnosti tal, podnebja, reliefa in posebnih vplivov ter se ugotavljajo po merilih za bonitiranje zemljišč. Merila za bonitiranje (2008) podrobneje opisujejo način ocenjevanja točk lastnosti tal (TT), lastnosti podnebja oz. klime (TK), lastnosti reliefa (TR) in posebnih vplivov, ki so potrebni za izračun bonitete zemljišč po spodnji enačbi (2).

$$B = \sqrt{T_X \times K_X \times R_X} \times \left(1 - \frac{\sum \% \text{posebni vplivi}_x}{100}\right), \quad (2)$$

kjer je:

B – bonitetne točke

T – točke lastnosti tal

K – točke lastnosti klime

R – točke lastnosti reliefa

$\sum \% \text{posebni vplivi}$ – vsota deležev posebnih vplivov

1. Lastnosti tal

Kot določajo merila za bonitiranje iz leta 2008, se lastnosti tal ocenjujejo z upoštevanjem geološke podlage, razvojne stopnje tal in teksture. Osnovna ocena lastnosti tal je tako korigirana glede na zastopanost skeleta v A_p oziroma A_1 horizontu.

Geološka podlaga se razvrsti v šest skupin, označenih s črkami od A do E, prikazanih v preglednici 9.

Preglednica 9: Geološke podlage (Merila za bonitiranje, 2008).

Table 9: Geological substratum (Merila za bonitiranje, 2008).

A	aluvialni sedimenti in koluviji humuzne prsti
B	karbonatni fluvio-glacialni prod in karbonatne morene
C	karbonatni pobočni grušč, lapornati sedimenti, flišni sedimenti, sivica, mehki apnenci, karbonatne ilovice, peski in peščenjaki
Č	nekarbonatni fluvio-glacialni prod, nekarbonatne pleistocenske in terciarne gline in ilovice, nekarbonatni pliocenski peski in prodi ý in nekarbonatne gline
D	glinasti skrilavci in peščenjaki, kremenovi konglomerati, magmatske in metamorfne kamenine D ter apnenci in dolomiti
E	šota

Razvojna stopnja tal se določa po globinah in tipih tal, ki so razvrščeni v posamezne sistematske enote. Tla, ki vsebujejo več kot 70 % skeleta, se upoštevajo kot geološka podlaga in se jim ne določa razvojne stopnje. Pri tleh, ki vsebujejo manj kot 70 % skeleta, se pri določanju globine tal pri uvrstitvi v razvojne stopnje upoštevajo poleg osnovnih horizontov (A, B, C ...) tudi horizonti A/C, B/C, C/A, C/B in C/(B). Glede na tip tal poznamo 14 razvojnih stopenj (Merila za bonitiranje, 2008).

Tekstura tal se določa glede na delež mineralnih delcev različnih velikostnih skupin (pesek, melj, glina) po ameriški teksturni klasifikaciji (Merila za bonitiranje, 2008).

Ocena lastnosti tal se določi glede na skupino geološke podlage in teksturo tal, ki pripada določeni geološki podlagi na osnovi posebne preglednice (preglednica 10).

Preglednica 10: Osnovno točkovanje lastnosti tal (TT) (Merilo za bonitiranje, 2008).

Table 10: Basic scoring of the soil properties (TT) (Merilo za bonitiranje, 2008).

Tekstura tal Skupina geološke podlage		Razvojne stopnje						
		1	2	3	4	5	6	7
		Število bonitetnih točk						
peščena	A	58–51	50–42	41–34	33–28	27–22	21–17	16–11
	B	58–51	50–42	41–34	33–28	27–22	21–17	16–11
	C	52–46	45–39	38–31	30–25	24–19	18–15	14–9
	Č	52–46	45–39	38–31	30–25	24–19	18–15	14–9
	D	52–46	45–39	38–31	30–25	24–18	17–14	13–8
ilovnato peščena	A	71–63	62–54	53–46	45–39	38–32	31–25	24–18
	B	71–63	62–54	53–46	45–39	38–32	31–25	24–18
	C	69–62	61–53	52–45	44–38	37–31	30–24	23–17
	Č	67–60	59–51	50–44	43–37	36–30	29–23	22–16
	D	67–60	59–51	50–44	43–37	36–30	29–23	22–16
meljasta	A	80–72	71–63	62–55	54–47	46–40	39–33	32–25
	B	81–73	72–64	63–55	54–47	46–40	39–33	32–25
	C	78–70	69–62	61–54	53–46	45–39	38–32	31–24
	Č	75–68	67–60	59–52	51–45	44–38	37–31	30–23
	D	75–68	67–60	59–52	51–44	43–37	36–30	29–22
peščeno ilovnata, meljasto ilovnata	A	90–81	80–72	71–64	64–56	55–48	47–41	40–32
	B	92–83	82–74	73–65	64–56	55–48	47–41	40–32
	C	88–80	79–71	70–62	61–54	53–47	46–40	39–31
	Č	84–76	75–68	67–60	59–53	52–46	45–39	38–30
	D	84–76	75–68	67–59	58–51	50–44	43–36	35–27
ilovnata	A	100–90	89–80	79–71	70–62	61–54	53–45	44–36
	B	100–92	91–83	82–74	73–65	64–56	55–46	45–36
	C	95–87	86–78	77–67	68–60	59–52	51–44	43–35
	Č	90–82	81–74	73–66	65–58	57–50	49–43	42–34
	D	91–83	82–74	73–65	64–56	55–47	46–39	38–30
glinasto ilovnata	A	90–80	77–70	69–61	60–54	53–46	45–38	37–27
	B	86–76	79–73	72–64	63–56	55–48	47–39	38–28
	C	82–74	75–68	67–59	58–52	51–44	43–37	36–27
	Č	82–74	73–66	65–58	57–51	50–43	42–39	38–26
	D	82–74	73–66	65–57	56–49	48–40	39–32	31–23
peščeno glinasto ilovnata, meljasto glinasto ilovnata, peščeno glinasta	A	79–71	70–62	61–55	54–47	46–39	38–29	28–17
	B	79–71	70–62	61–55	54–47	46–39	38–29	28–17
	C	78–70	69–60	59–53	52–45	44–38	37–28	27–17
	Č	76–68	67–60	59–53	52–45	44–38	37–28	27–17
	D	75–68	67–59	58–51	50–42	41–34	33–24	23–13
glinasta, meljasto glinasta	A	71–63	62–54	53–46	45–39	38–32	31–25	24–18
	B	71–63	62–54	53–46	45–39	38–32	31–25	24–18
	C	68–71	60–52	51–45	44–38	37–30	29–23	22–16
	Č	67–60	59–51	50–44	43–37	36–30	29–23	22–16
	D	67–60	59–51	50–43	42–35	34–28	27–20	19–11
šotna	E	47–42	41–37	36–29	28–22	21–16	15–10	9–7

Pri popravkih bonitete na podlagi lastnosti tal se upoštevajo podatki o prisotnosti skeleta v tleh. Večji je delež skeleta v tleh, več je odbitnih točk. Pomembna je tudi debelina skeleta, saj debel skelet precej zmanjšuje kakovost zemljišča z vidika pridelovalnega potenciala. Največkrat imamo opravka s srednje debelim ali drobnim skeletom. Pri drobnem skeletu so odbitne točke manjše, ker se pri njem upošteva le zmanjšana rodovitnost.

2. Lastnosti klime (TK)

Po Merilih za bonitiranje (2008) se lastnosti podnebja oz. klime ugotavljajo na podlagi podatkov merilnih postaj, geografske opredelitve Republike Slovenije, ocene možnosti za pridelavo ter najbolj značilnim naravnim rastiščem. V Sloveniji poznamo štiri podnebne makroregije (alpska, dinarska, panonska in sredozemska). Lastnosti klime se ovrednotijo točkovno od 1 do 10 točk, kot prikazuje preglednica 11, pri tem je 1 skrajno neugodno podnebje, 10 pa je najbolj ugodno podnebje za kmetijsko pridelavo.

Preglednica 11: Točkovanje lastnosti klime (TK) (Merila za bonitiranje, 2008).

Table 11: Scoring of the climate features (TK) (Merila za bonitiranje, 2008).

1–3 točke
dobijo območja, ki ležijo v alpskem in dinarskem svetu. Nadmorska višina se giblje nad 1000 m, območja imajo velike količine letnih padavin in povprečna temperatura se giblje med 5–7° C. Za območja je značilna redka gozdna vegetacija s posameznimi pašniki.
3–6 točke
dobijo območja, ki ležijo v alpskem, dinarskem ali sredozemskem svetu z meteorološkimi postajami Rateče, Nanos, Vojsko in Bovec. Nadmorska višina se giblje med 600 m in 1100 m, območja imajo povprečno med 1600 mm–1800 mm letnih padavin in povprečna temperatura se giblje med 7–9° C. Za območja so značilni srednje ugodni pogoji za kmetijsko pridelavo. Na nižjih nadmorskih višinah se goji že krompir, ozimno žito ter sadno drevje.
6–7 točk
dobijo območja, ki ležijo v alpskem, dinarskem, sredozemskem ali panonskem svetu z meteorološkimi postajami Šmartno, Lendava, Postojna, Tolmin in Ilirska Bistrica. Gre za prehodno območje hribovitega področja z nadmorsko višino med 300 in 600 m, območja imajo povprečno med 800 in 1400 mm letnih padavin, povprečna temperatura pa se giblje med 8–9° C. Kmetijske površine se uporabljajo za njive, travnike, pašnike, sadovnjake in vinograde.
7–8 točk
dobijo območja, ki ležijo v sredozemskem, panonskem in dinarskem svetu z meteorološkimi postajami Murska Sobota, Gornja Radgona, Maribor, Celje, Novo mesto, Ljubljana idr. Gre za zmerno hribovito in nižinsko območje, z nadmorsko višino pod 400 m, območja imajo povprečno med 900 in 1400 mm letnih padavin, povprečna temperatura pa se giblje do 10° C. Zmerno topla klima omogoča vzgojo skoraj vseh njivskih posevkov ter sadovnjakov in vinogradov.
9–10 točk
dobijo območja, ki ležijo v sredozemskem svetu z meteorološkima postajama Bilje in Portorož. Gre za območja, ki ležijo na nizkih nadmorskih višinah, s povprečnimi letnimi padavinami nad 1000 mm in temperaturami nad 10° C. Zmerno topla klima omogoča ugodne pogoje za poljedelsko, zelenjadarsko in sadjarsko – vinogradniško pridelavo.

3. Lastnosti reliefa (TR)

Lastnosti reliefa se ugotavljajo na podlagi odstotka nagiba v razponu od 1 do 10. Ekstremne strmine dosejajo eno točko, ravnine brez depresij pa 10 točk, kot prikazuje preglednica 12 (Merila za bonitiranje, 2008).

Preglednica 12: Točkovanje lastnosti reliefa (TR) (Merila za bonitiranje, 2008).

Table 12: Scoring properties of the relief (TR) (Merila za bonitiranje, 2008).

Nagib (%)	Oznaka reliefa	TR
0–6	Ravnina	10
0–6	Ravnina	9–10
7–11	Valovito z rahlimi nakloni	8–9
12–17	Zmerno blagi nagib	7–8
18–24	Zmerno strmi naklon	6–7
25–34	Strmi nagib	4–5
35–50	Zelo strmi nagib	2–5
51–65	Ekstremno strmi nagib	1–2
Nad 65	Ekstremne strmine in nagibi	1

Izračun bonitete zemljišča se po Merilih za bonitiranje (2008) popravi še z upoštevanjem posebnih vplivov, kot so skalovitost, poplavnost, sušnosti in ekspozicija zemljišč, vpliv odprtosti in zaprtosti zemljišč ter vpliv zasenčenosti zemljišč.

Pri *skalovitosti zemljišč* se upošteva delež skalovitosti zemljišča ob pogoju, da se z melioracijskimi ukrepi ne da odstraniti ovir. Delež skalovitosti do 2 % ne predstavlja ovir za pridelavo kmetijskih kultur. Pri deležu skalovitosti med 1–10 % se pojavijo ovire pri izbiri mehanizacije in je posledično pridelava kultur nekoliko omejena. Večji delež skalovitosti že bistveno onemogoča kmetijsko pridelavo in zemljišča se uporabljajo za slabše travnike, vinograde in sadovnjake ter predvsem pašnike, saj je kmetijska mehanizacija precej omejena. Za zemljišča z velikim deležem skalovja je značilna gozdna vegetacija, obstajajo pa tudi zemljišča, ki so povsem neplodna (Merila za bonitiranje, 2008).

Poplavnost zemljišč se upošteva samo na kmetijskih zemljiščih, in sicer samo za tisti del površine zemljišča, kjer se poplavnost dejansko pojavlja. Poplavnost zemljišč je upoštevana v razponu od 1 do 50 % in se izračuna iz izračunanega odstotka dni, ko je zemljišče v času vegetacije pod vodo (Merila za bonitiranje, 2008).

Sušnost zemljišča se določa na podlagi večletnih opazovanj in meritev strokovnih služb za kmetijstvo ter Agencije RS za okolje. Upošteva se daljše časovno obdobje, v katerem ne pade dovolj padavin za normalni razvoj in dozorevanje kmetijskih rastlin. Ocena sušnosti je določena v razponu od 1 do 50 % in se opravi na kmetijskih zemljiščih glede na vodno bilanco v vegetacijskem obdobju (Merila za bonitiranje, 2008).

Najbolj ugodna *ekspozicija* je južna in boniteta zemljišč se v tem primeru ne popravlja. Severna ekspozicija se ocenjuje kot najmanj ugodna in boniteta zemljišč se prilagodi z 1 do 12 % odbitkom. Vzhodna in zahodna ekspozicija se ocenjujeta s srednjo vrednostjo odstotkov odbitnih točk bonitete. Ekspozicija se upošteva samo pri kmetijskih zemljiščih (Merila za bonitiranje, 2008).

Boniteta zemljišč, ki so izpostavljena močnim vetrovom, je lahko prilagojena še z vplivom odprtosti zemljišč. Boniteta odprtih zemljišč, ki so izpostavljena močnemu vetru, se lahko zmanjša z 1–12 %, boniteta zemljišč, izpostavljena zelo močnemu vetru pa s 13–24 % odbitkom. Zaprta zemljišča ne omogočajo odtoka hladnega zraka, zato pogosto nastajajo pozebe. V dolinah in kotlinah se zaradi slabe zračnosti pojavlja ogroženost razvoja bolezni na kulturnih rastlinah. Zaprtost lege zemljišča se lahko ocenjuje in pri bonitiranju upošteva z odbitkom v razponu od 1–36 % (Merila za bonitiranje, 2008).

Med posebne vplive sodi tudi zasenčenost zemljišča v bližini gozdne meje, zgradb, ozkih dolin, obvodne zarasti, pasov gozdnega drevja ali strmega terena. Ocenjuje se od 1–24 % in je odvisno od velikosti, oblike in lege parcele (Merila za bonitiranje, 2008).

Bonitetne točke se na podlagi Pravilnika o določanju in vodenju bonitete zemljišč (2008) izračunajo za zemljišče, ki ga predstavlja več parcel oziroma parcelnih delov z enakimi lastnostmi tal, klime, reliefa in posebnih vplivov. Bonitetne točke so določene v razponu od 0 (najmanj proizvodno sposobno zemljišče) do 100 točk (najbolj proizvodno sposobno zemljišče) (Pravilnik o določanju in vodenju bonitete zemljišč, 2008).

Ob izračunu in določitvi bonitetnih točk se na podlagi Pravilnika o določanju in vodenju bonitete zemljišč (2008) izdelata predlog spremembe grafičnega prikaza območij enake bonitete zemljišč. Boniteta zemljišča in površine, na katere se evidentirajo podatki o boniteti zemljišča v zemljiškem katastru, se določijo na podlagi grafičnega preseka zemljiškokatastrskega načrta, podatkov o dejanski rabi kmetijskih in gozdnih zemljišč ter predloga spremembe grafičnega prikaza območij enake bonitete zemljišč. Če zemljiškokatastrski načrt ni izdelan, se grafični presek izvede na podlagi zemljiškokatastrskega prikaza za vsako parcelo posebej. Dejanska raba zemljišča določa mejo med kmetijskimi zemljišči, gozdnimi zemljišči ter zemljišči, ki se po dejanski rabi uvrščajo med vodna, pozidana in neplodna zemljišča. Parcelam oziroma delom parcel, ki so po dejanski rabi uvrščena med pozidana, vodna ali neplodna zemljišča, in zemljiščem pod stavbo se določijo bonitetne točke v vrednosti nič. Na parceli, kjer imajo posamezni deli različne bonitetne točke, se izračunajo bonitetne točke za celotno parcelo kot seštevek zmnožka bonitetnih točk s površino posameznega dela, deljeno s celotno površino parcele (Pravilnik o določanju in vodenju bonitete zemljišč, 2008).

Bonitete zemljišč v zemljiškem katastru je po Pravilniku o določanju in vodenju bonitete zemljišč (2008) mogoče spremeniti na zahtevo stranke z elaboratom spremembe bonitete zemljišča. Se pa boniteta zemljišča lahko spremeni tudi ob spremembah meje parcele in evidentiranju zemljišča pod stavbo. Elaborat spremembe bonitete zemljišča vsebuje:

- poročilo o ugotovljenih lastnostih tal, klime, reliefa in posebnih vplivov ter
- nov izračun bonitete zemljišča s površinami zemljišč.

Kadar je grafični prikaz območij enake bonitete že izdelan, elaborat spremembe bonitete zemljišča vsebuje (Pravilnik o določanju in vodenju bonitete zemljišč, 2008):

- pisno soglasje lastnika zemljišča, da se strinja z uporabo podatkov o boniteti zemljišča iz grafičnega prikaza zemljišč enake bonitete,
- potrdilo kmetijskega oziroma gozdarskega strokovnjaka, da je grafični prikaz območij enake bonitete ustrezen za izračun bonitete zemljišča in
- izračun in določitev bonitetnih točk.

Poročilo o ugotovljenih lastnostih tal, klime, reliefa in posebnih vplivov lahko na podlagi Pravilnika o določanju in vodenju bonitete zemljišč (2008) izdelata le kmetijski oziroma gozdarski strokovnjak s pooblastilom za bonitiranje. Geodetska uprava na podlagi elaborata spremembe bonitete zemljišča spremeni grafični prikaz območij enake bonitete zemljišč, če se spremenijo bonitetne točke oz. če se spremenijo meje območij enake bonitete zemljišč.

Ob spreminjanju meje parcele se boniteta zemljišč novih parcel oziroma parcel s spremenjenimi mejami ugotovi na podlagi grafičnega prikaza območij enake bonitete zemljišč s prikazom zemljiškokatastrskega načrta novega stanja parcel. Ob evidentiranju zemljišča pod stavbo geodetska uprava po uradni dolžnosti vpiše na površino zemljišča pod stavbo bonitetne točke v vrednosti 0. Za ostali del parcele pa se vrednost bonitete zemljišča ne spremeni, kljub temu da se več ne uporablja za

kmetijsko rabo. V tem primeru se boniteta dela parcele spremeni ob spremembi zarisa dejanske rabe in njenem preseku z grafičnim presekom območja enake bonitete. Podatek o boniteti zemljišča se vodi v opisnem delu zemljiškega katastra za vse parcele oziroma vse dele parcel. Če deli parcel nimajo enakega števila bonitetnih točk, se ločeno prikažejo bonitetne točke v vrednosti, večji od 0 in bonitetne točke v vrednosti 0, kot to določa Pravilnik o določanju in vodenju bonitete zemljišč (2008).

»Ta stran je namenoma prazna.«

5 METODA RAZISKOVALNEGA DELA IN PODATKI

5.1 Metodologija raziskovalnega dela

Raziskovalno delo smo izvajali s pomočjo programskega orodja ArcGis podjetja ESRI, ki je specializirano za obdelavo prostorskih podatkov, ki omogoča tudi prostorske analize in prostorsko predstavitev vektorskih prostorskih elementov: točk, linij in poligonov, s katerimi so predstavljeni različni prostorski podatki (mejniki, meja, parcela ipd.). Prostorske analize podatkov omogočajo ustvarjanje novih znanj in ugotovitev (Šumrada, 2005).

V nalogi smo na temelju analiz v okoljih geografskih informacijskih sistemov (GIS) izdelali primerjavo območij kmetijskih zemljišč, kot jih je določal ZKZ iz leta 1996 (najboljša kmetijska zemljišča (K1) in druga kmetijska zemljišča (K2)), z območji, ki jih določa sprememba zakona o kmetijskih zemljiščih ZKZ-C iz leta 2011; to so trajno varovana kmetijska zemljišča (TVKZ) in območja ostalih kmetijskih zemljišč (OKZ). Vse prostorske analize so bile izvedene v državnem referenčnem koordinatnem sistemu D48/GK.

S programskimi orodji ArcGIS smo za kmetijska območja v posameznih izbranih občinah izračunali povprečno boniteto na temelju podatkov zemljiškega katastra in analizirali vrednosti bonitete na ravni občin. Postopek je potekal na osnovi prekrivanja podatkovnih slojev zemljiškega katastra (grafični prikaz območja enakih bonitet) s podatkovnim slojem namenske rabe ter po potrebi s podatkovnim slojem dejanske rabe.

Sledila je določitev območij TVKZ in OKZ na osnovi predhodno določene mejne vrednosti bonitete, ki razmejuje kmetijska zemljišča med tema dvema skupinama. V naslednji fazi smo izvedli presek prostorskih podatkovnih slojev območij K1 in območij TVKZ, na podlagi katerega smo določili območja kmetijskih zemljišč, ki spadajo tako v območje K1 in TVKZ in predstavljajo najkakovostnejša kmetijska zemljišča po obeh klasifikacijah (slika 7). Pri primerjalni analizi rezultatov presekov smo vključevali dodatne kazalnike o kakovosti zemljišč, ki so vključevali podatke o boniteti kmetijskih zemljišč, reliefu, trajnih nasadih glede na intenzivnost in območja izvedenih agrarnih operacij.

Slika 7: Zasnova določitve najkakovostnejših kmetijskih zemljišč.

Figure 7: Concept of determination of the highest quality agricultural lands.

Raziskovalno delo je potekalo po naslednjih delovnih korakih:

I. Prevzem podatkov o kmetijskih zemljiščih iz namenske rabe prostora za posamezno občino

Kmetijska namenska raba je bila prevzeta iz podatkov o namenski rabi prostora, določenih v občinskih prostorskih načrtih (OPN). Pri tem smo izvedli izbor tistih zaključenih poligonov namenske rabe, ki so vsebovali atribut »najboljša kmetijska zemljišča (K1)« in atribut »ostala kmetijska zemljišča (K2)«.

Skupno površino kmetijske namenske rabe prostora za posamezno občino smo izračunali kot vsoto grafičnih površin vseh poligonov.

Površino najboljših kmetijskih zemljišč smo dobili kot vsoto grafičnih površin vseh poligonov, ki vsebujejo atribut K1. Za izračun površine ostalih kmetijskih zemljišč pa smo izbrali poligone, ki vsebujejo atribut K2.

II. Analiza bonitete kmetijskih zemljišč glede na njihovo opredelitev v prostorskih aktih občin

Namen analize kmetijske namenske rabe je bil ugotoviti posebnosti kmetijskih zemljišč v posameznih občinah za lažjo kasnejšo interpretacijo rezultatov. Analiza se je nanašala na boniteto kmetijskih zemljišč, saj v nalogi želimo odgovoriti na raziskovalno vprašanje, ali je boniteta zemljišč zadostni kazalnik za določitev območij TVKZ.

Na osnovi preseka podatkovnega sloja kmetijske namenske rabe z grafičnim prikazom območja enakih bonitet zemljišč smo dobili bonitete za posamezna kmetijska zemljišča. Te podatke smo uporabili za:

1. določitev povprečne bonitete kmetijskih zemljišč za posamezno občino,
2. analizo porazdelitve kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede,
3. analizo bonitete kmetijskih zemljišč v povezavi s podatkom o reliefu,
4. analizo bonitete trajnih nasadov,
5. analizo bonitete kmetijskih zemljišč na območjih izvedenih melioracij.

1. Določitev povprečne bonitete kmetijskih zemljišč za posamezno občino

Povprečna boniteta za posamezno občino je bila izračunana na osnovi preseka prostorskega podatkovnega sloja kmetijske namenske rabe z grafičnim prikazom območja enakih bonitet zemljišč. Uporabljeni so bili podatki o boniteti kmetijskih zemljišč, ki imajo boniteto višjo od 0. Izračun povprečne bonitete (3) temelji na vsoti pomnoženih vrednosti posameznih površin z njeno boniteto ter deljeno s skupno vsoto vseh površin (povprečna vrednost, upoštevajoč površino zemljišč).

$$\overline{BON}_k = \frac{\sum_{i=1}^n (P_i \times BON_i)}{\sum_{i=1}^n P_i}, \quad (3)$$

kjer je:

BON_k – povprečna boniteta kmetijskih zemljišč v občini,

n – št. poligonov kmetijskih zemljišč,

P_i – površina i -tega poligona kmetijskega zemljišča,

BON_i – boniteta i -tega poligona kmetijskega zemljišča.

2. Analiza porazdelitve kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede

Po definiciji se bonitetne točke za kmetijska zemljišča izračunajo na podlagi lastnosti tal, podnebja, reliefa in posebnih vplivov ter se ugotavljajo po merilih za bonitiranje zemljišč. Tako izračunane bonitete kmetijskih zemljišč najboljše predstavljajo kakovost kmetijskih zemljišč oz. njihov pridelovalni potencial. Ker pa je večina bonitet kmetijskih zemljišč določena na podlagi prevedbenih tabel iz katastrskih kultur in razredov, vrednost bonitetnih točk ne odraža vedno dejanske ocene pridelovalnega potenciala kmetijskega zemljišča. Na pravilnost določitve bonitete zemljišča tako vplivata katastrska klasifikacija in njena prevedba v bonitete.

Da bi dobili čim boljše sliko o kakovosti kmetijskih zemljišč po posameznih občinah, smo izdelali porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede. Bonitetne točke smo razdelili v šest bonitetnih razredov (1–20, 21–30, 31–40, 41–50, 51–60, 61–80) in za vsak razred izračunali površino kmetijskih zemljišč.

3. Analizo bonitete kmetijskih zemljišč v povezavi s podatkom o reliefu

Relief in nadmorska višina vplivata na omejeno možnost uporabe zemljišč ter zahtevata dražjo in bolj specialno kmetijsko proizvodnjo. Nadmorska višina določa različne podnebne pogoje, ki pa na območju naše raziskovalne naloge, kjer se nadmorska višina giblje med 100 in 500 m nad morjem, nima posebnega vpliva na kmetijsko proizvodnjo. Veliko večji je vpliv reliefa, ki se odraža v naklonu zemljišča. Tako je naklon terena ključen dejavnik za omejene možnosti za kmetijstvo. V programu razvoja podeželja RS za obdobje od leta 2007 do leta 2013 (MKGP, 2013) so bila med območja z omejenimi dejavniki uvrščena zemljišča, ki ležijo na povprečni nadmorski višini najmanj 500 m in imajo hkrati povprečni naklon terena najmanj 15 %.

Podatek o naklonu na izračun bonitete vpliva neposredno. Vendar se lahko zgodi, da ima zemljišče z velikim naklonom zaradi dobre kakovosti tal in klimatskih pogojev kljub temu visoko boniteto. Tako zemljišče bi se uvrstilo med trajno varovana zemljišča, kljub omejevalnemu dejavniku naklona. Zato smo izdelali analizo površine bonitetnih razredov kmetijskih zemljišč po razredih naklon po posameznih občinah.

4. Analizo bonitete trajnih nasadov

Pri analizi bonitete trajnih sadovnjakov smo določili površino vseh vrst trajnih nasadov, tako intenzivnih kot tudi ekstenzivnih, po posameznih občinah. Ekstenzivni trajni nasadi in ostali trajni nasadi večinoma ležijo na slabših kmetijskih zemljiščih. Velikokrat gre za zemljišča na robu naselij, ki zaradi reliefa, nosilnosti tal ali drugih pomanjkljivosti niso primerna za intenzivno kmetijsko dejavnost. Taka zemljišča imajo šifro dejanske rabe 1222 (ekstenzivni oz. travniški sadovnjaki) in 1240 (ostali trajni nasadi) in jih ne moremo uvrščati med najkakovostnejša kmetijska zemljišča, pomembna pa so za krajino.

Nasprotno ležijo vinogradi (šifra dejanske rabe 1211), intenzivni sadovnjaki (šifra dejanske rabe 1221), oljčniki (šifra dejanske rabe 1230) in matičnjaki (šifra dejanske rabe 1211) na zemljiščih, ki zaradi lege, reliefa, podlage, rodovitnosti in tudi različnih agrarnih operacij ter investicij omogočajo intenzivno kmetijsko dejavnost in so pomembni za kmetijsko pridelavo.

Takšna zemljišča je smiselno obravnavati kot vrednejša in bi sodila v kategorijo TVKZ, zato smo analizirali boniteto vinogradov, intenzivnih sadovnjakov in matičnjakov po posameznih občinah.

5. Analiza bonitete kmetijskih zemljišč na območjih melioracij

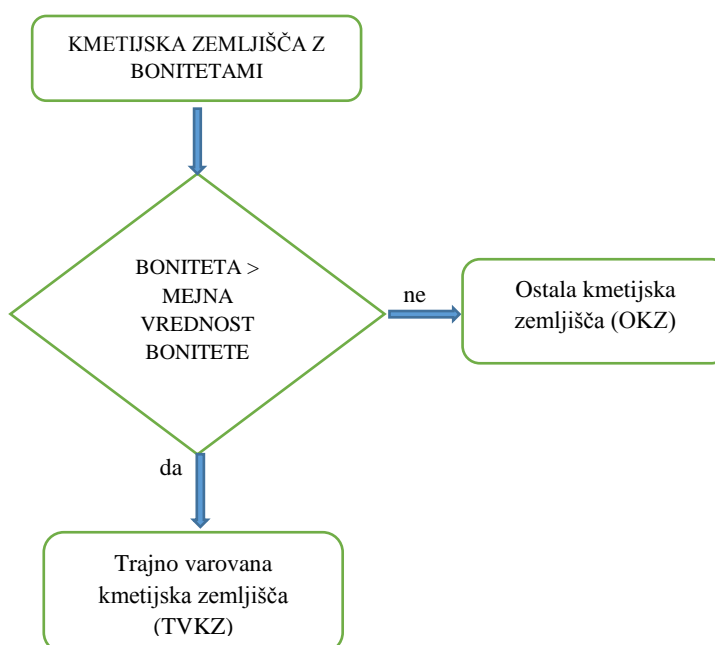
Osnutek uredbe o trajno varovanih kmetijskih zemljiščih (2013) je v TVKZ vključevala tudi območja, na katerih so bile izvedene melioracije. ZKZ (1996 in spremembe) opredeljuje melioracije kot ukrepe za izboljšanje fizikalne, kemijske in biološke lastnosti tal ter izboljšanje dostopa na kmetijsko zemljišče. Takšna kmetijska zemljišča, kjer so bile izvedene melioracije, se obravnavajo kot vrednejša in se tako samodejno uvrščajo v TVKZ. Pri tem se ne upošteva, da so lahko bila izvedena samo enostavna agromelioracijska opravila, kot so ureditev poti in manjša odvodnjavanja, ki nujno ne dvignejo pridelovalnega potenciala zemljišča. Način izvedbe določenih agromelioracij je bil vprašljiv, saj morda niso prinesle bistvenih izboljšav, veliko melioracijskih sistemov (namakalni sistemi, sistemi za odvodnjavanje) pa se tudi slabo vzdržuje.

Da bi ugotovili vpliv melioracij na kakovost in s te na pridelovalni potencial kmetijskih zemljišč po posameznih občinah, smo določili območja izvedenih melioracij in analizirali bonitete na teh območjih.

III. Določitev mejne vrednosti bonitetnih točk za določitev TVKZ po posamezni občini

Osnutek Uredbe o trajno varovanih kmetijskih zemljiščih (2013) določa kot mejno vrednost za TVKZ povprečno boniteto na ravni celotne države, ki znaša 41,53 bonitetne točke. V študiji *Določitev kvote ter predloga območij trajno varovanih kmetijskih zemljišč na primeru občin Novo mesto, Črenšovci in Šenčur* (Simič, Hočevar in Jerin, 2013) je bila meja bonitete zemljišč postavljena pri 40 bonitetnih točkah, in sicer:

- če je povprečna boniteta zemljišč v občini večja od 40, se za določitev območij TVKZ upoštevajo kmetijska zemljišča z boniteto večjo od 40;
- če je povprečna boniteta zemljišč v občini nižja od 40, se v kvoto TVKZ štejejo kmetijska zemljišča z boniteto višjo od povprečne bonitete kmetijskih zemljišč v občini.

Slika 8: Diagram poteka določitve TVKZ.

Figure 8: Flowchart of the determination of TVKZ.

V naši študiji smo določili območja TVKZ za meje bonitete kmetijskih zemljišč, postavljene pri:

1. povprečni vrednosti bonitete kmetijskih zemljišč po posameznih občinah – \overline{BON}_k ,
2. povprečni boniteti v državi (več kot 40),
3. povprečni vrednosti bonitete kmetijskih zemljišč po posameznih krajinskih podenotah.

1. Povprečna vrednost bonitete kmetijskih zemljišč po posameznih občinah – \overline{BON}_k

Bonitete predstavljajo pridelovalni potencial kmetijskih zemljišč, zato njihova povprečna vrednost znotraj občine podaja oceno kakovosti kmetijskih zemljišč. Kadar primerjamo povprečne bonitete med posameznimi občinami, moramo biti previdni, saj so bonitete določene iz prevedbenih tabel nekdanje katastrske klasifikacije. V prevedbenih tabelah pa ima lahko vsak katastrski okraj za isto kulturo in razred različno vrednost bonitete. Tako so podatki o povprečni boniteti najbolj primerljivi med občinami, ki so si lokacijsko in po naravnih danostih blizu (isti katastrski okraj). Ker vse občine zajete v raziskavi ležijo v pomurski statistični regiji, so vrednosti povprečne bonitete kmetijskih zemljišč po

posameznih občinah primerljive. Z določitvijo \overline{BON}_k kot mejne vrednosti za določitev TVKZ smo preverili, ali bi bil takšen kriterij najprimernejši za določitev območij TVKZ.

2. Povprečna boniteta v državi (več kot 40)

Pri tem kriteriju upoštevamo povprečno vrednost bonitete v državi, ki znaša 41,53 točke in jo določa Osnutek uredbe o trajno varovanih kmetijskih zemljiščih iz leta 2013. Ker so bonitetne točke kmetijskih zemljišč podane v celih številkah, brez decimalnih mest, se je povprečna vrednost bonitete 41,53 zaokrožila navzdol, na 41 bonitetnih točk. Mejna vrednost bonitete kmetijskih zemljišč za določitev TVKZ se je določila pri boniteti večji od 40 bonitetnih točk.

3. Povprečna vrednost bonitete kmetijskih zemljišč po posameznih krajinskih podenotah

Povprečna vrednost bonitete krajinske podenote opisuje naravne razmere, morfologijo, podnebje, človekov vpliv na rabo prostora ter kulturni in zgodovinski razvoj znotraj krajinske podenote. Občine, ki jih obravnavamo v nalogi ležijo v subpanonski regiji. Subpanonska regija se deli na Prekmurje, vzhodno Štajersko regijo in južno subpanonsko regijo. Prekmurska regija se nato naprej deli na podenote:

- Goričko, kamor spadajo občine Kuzma, Rogašovci in Šalovci,
- Ravninsko območje Prekmurja, sem spadajo občine Črenšovci, Dobrovnik, Murska Sobota, Tišina, Turnišče in Velika Polana,
- Lendavske gorice.

Vzhodno štajerske regije se delijo na podenote:

- Ravnina ob Muri, kamor spadajo občine Apače, Ljutomer in Verzej;
- Slovenske gorice;
- Dravska ravnina z obrobji;
- Haloze–Kozjansko;

V nalogi smo izračunali povprečne vrednosti bonitete v krajinskih podenotah Goričko, Ravninsko območje Prekmurja in Ravnina ob Muri in jih prevzeli kot mejne vrednosti za določitev TVKZ po občinah.

IV. Določitev območij TVKZ in OKZ po občinah in njihova primerjava

Na osnovi mejnih vrednosti bonitete kmetijskih zemljišč smo določili območja TVKZ. Vsa ostala kmetijska zemljišča, ki so imela boniteto nižjo od mejne vrednosti, so se uvrstila v OKZ. Tako smo za vsako občino določili tri različice TVKZ in OKZ. Vse tri različice TVKZ smo primerjali med seboj in poskušali ugotoviti, katera različica po površini TVKZ varuje kmetijske zemljišča v največjem obsegu.

V. Presek podatkovnih slojev območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2

K1 predstavljajo najboljše kmetijska zemljišča na podlagi ZKZ iz leta 1996. Med TVKZ so na osnovi bonitete uvrščena kmetijska zemljišča z najboljšim pridelovalnim potencialom v občini. Tako lahko na osnovi preseka podatkovnih slojev območij K1 in TVKZ dobimo območja najkakovostnejših kmetijskih zemljišč v posamezni občini po stari in novi kategorizaciji kmetijskih zemljišč za namene prostorskega planiranja. V nalogi smo za vsako območje TVKZ in OKZ določili površine in deleže kmetijskih zemljišč po območjih K1 in K2. Na osnovi rezultatov smo ugotavljali ujemanje med TVKZ in K1.

5.2 Predstavitev uporabljenih podatkov

Podatki o namenski rabi prostora

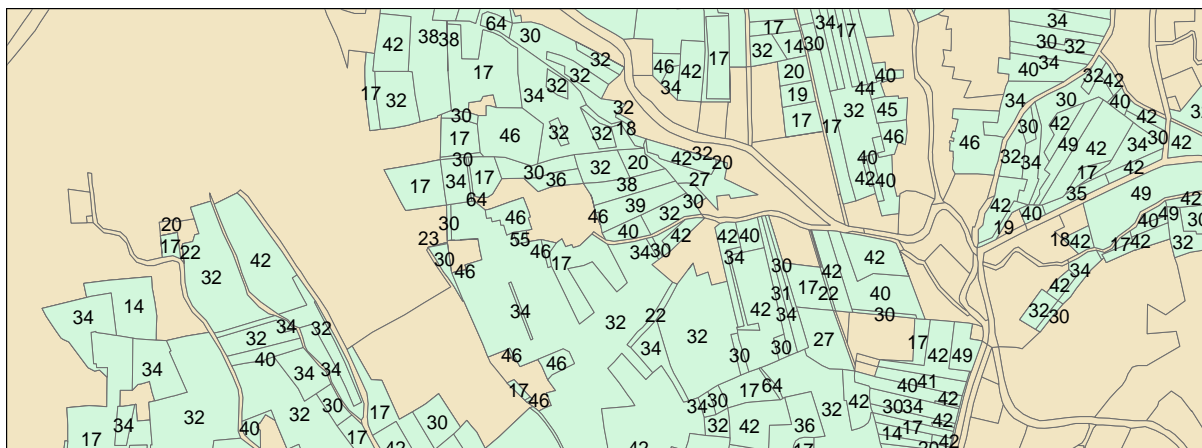
Zakon o prostorskem načrtovanju (ZPNactr, 2007) določa namensko rabo prostora kot osnovno sestavino izvedbenega dela občinskega prostorskega načrta. Pravilnik o vsebini, obliki in načinu priprave prostorskega reda občine ter vrstah njegovih strokovnih podlag (2004) določa vrsto območij osnovne in podrobnejše namenske rabe prostora. Pravilnik tudi določa enotne grafične in pisne oznake za posamezne kategorije namenske rabe prostora. V raziskovalnem delu naloge obravnavamo samo kategorijo kmetijskih zemljišč, ki se deli na najboljša kmetijska zemljišča (K1) in druga kmetijska zemljišča (K2).

V sprejetih občinskih prostorskih načrtih so kmetijska zemljišča praviloma določena za parcele in podatki so dostopni v digitalni obliki »shp« zapisa, ki omogoča lažjo nadaljnjo obdelavo podatkov. Za potrebe naloge smo podatke o namenski rabi prostora v izvedbenih delih OPN občin Apače, Črenšovci, Dobrovnik, Kuzma, Ljutomer, Murska Sobota, Odranci, Rogašovci, Šalovci, Tišina, Turnišče, Veržej in Velika Polana pridobili na Ministrstvu za okolje in prostor, na Oddelku za prostor, graditev in stanovanja (MOP, 2015).

Podatki o bonitetah kmetijskih zemljišč – grafični prikaz območij enake bonitete

ZEN (2006) določa, da se v zemljiškem katastru shranjujejo in vzdržujejo naslednji podatki o zemljiščih oz. zemljiških parcelah: identifikacijska oznaka parcele, meja, površina, lastnik, upravljavec, dejanska raba, zemljišče pod stavbo in boniteta zemljišč. Za raziskovalni del naloge je ključnega pomena boniteta zemljišča, ki izraža proizvodno sposobnost zemljišč in je določena v obliki bonitetnih točk. Bonitetne točke se izračunajo na podlagi lastnosti tal, podnebja, reliefa in posebnih vplivov in se ugotavljajo po Merilih za bonitiranje zemljišč (2008). Bonitetne točke so določene v razponu od 0 (najmanj proizvodno sposobno zemljišče) do 100 točk (najbolj proizvodno sposobno zemljišče), kot to določa Pravilnik o določanju in vodenju bonitete zemljišč (2008).

Ker so podatki zemljiškega katastra preobsežni, hkrati pa za analizo rezultatov ne potrebujemo drugega podatka kot boniteto zemljišča, se je izkazalo, da bi bilo primerneje uporabiti grafični prikaz območij enake bonite (slika 9). Geodetska uprava RS vodi in vzdržuje grafični prikaz območij enake bonitete na osnovi pravilnika o vodenju in določanju bonitete zemljišč (GURS, 2015). Grafični prikaz območij enake bonitete prikazuje posamezne zaključene poligone, znotraj katerih je vrednost bonitete enaka. Tako je več parcel, ki imajo isto boniteto, združenih v istem poligonu, kar bistveno olajša obdelavo podatkov. Grafični prikaz območij enake bonitete smo dobili na Geodetski upravi RS, na oddelku za izdajanje podatkov in smo ga zaradi lažje in hitrejšje obdelave ustrezno lokacijsko zmanjšali glede na potrebe naše naloge (lokacijska omejitev izvajanja prostorskih analiz).

Slika 9: Grafični prikaz območij enake bonitete (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Figure 9: Graftic display of areas with the same soil productivity index (own display, data source: GURS, 2015).

Podatki o trajnih nasadih

V evidenci dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč se shranjujejo ter vzdržujejo tudi podatki o trajnih nasadih. Poleg podrobnega opisa posamezne dejanske rabe in načina prepoznave (tipologije dejanske rabe) pri zajemu na ortofotu navodila za zajem podatkov določajo tudi najmanjše površine zemljišč za uvrščanje v posamezne dejanske rabe. Poznamo naslednje vrste trajnih nasadov (Interpretacijski ključ, 2013):

- 1211 – Vinograd (500 m²): površine, zasajene z vinsko trto, ki se goji za pridelavo grozdja. Vključena so tudi obračališča in poti v vinogradih, namenjene obdelavi vinogradov.
- 1212 – Matičnjak (500 m²): površina, zasajena z matičnimi rastlinami, namenjena pridelavi ključev podlag vinske trte, vključno z obračališči in potmi.
- 1221 – Intenzivni sadovnjak (1000 m²): površina, zasajena s sadnimi vrstami, pri obdelavi katere se uporabljajo sodobne intenzivne tehnologije. Poleg najrazličnejšega plantažnega sadnega drevja (jablane, hruške, breskve ...) sem spadajo tudi nasadi jagodičevja in lupinarjev.
- 1222 – Ekstenzivni oz. travniški sadovnjak (1000 m²): površine, običajno zasajene z več vrstami sadnega drevja, ki ni primerno za intenzivno pridelavo. Običajno so to nasadi visokodebelnih sadnih dreves na bujni podlagi ali iz semena. Ekstenzivni oz. travniški sadovnjaki se zelo pogosto nahajajo v bližini naselij, najdemo pa jih tudi na sredini travnikov.
- 1230 – Oljčniki (500 m²): površine, zasajene z oljkami, ki pa na našem raziskovalnem območju ne uspevajo.
- 1240 – Ostali trajni nasadi (500 m²): površine, zasajene s samorodnico, šipkom, drnuljo jerebiko in bezgom ter se ne obdelujejo redno.

Podatke o trajnih nasadih smo pridobili iz evidence dejanske rabe zemljišč (MKGP, 2015), ki jo vodi ministrstvo pristojno za kmetijstvo in je dostopna na njihovi spletni strani.

Podatki o komasacijskih in melioracijskih območjih

ZKZ (1996) določa naslednje agrarne operacije: arondacije, komasacije, medsebojno menjavo kmetijskih zemljišč in melioracije. V Sloveniji so se v preteklosti največ izvajale melioracije in komasacije.

Komasacija je postopek zlozbe zemljišč in njihova ponovna razdelitev med prejšnje lastnike, tako da vsak dobi čim bolj zaokrožena zemljišča. Predmet komasacije so kmetijska zemljišča, velikokrat pa se za potrebe čim boljše zaokrožitve in ureditve dostopov vključijo tudi gozdove, stavbna in druga zemljišča. V zadnjih 30 letih se komasacije dokaj redno izvajajo in zaključujejo na območju Prekmurja (Triglav, 2008). Drugod v Sloveniji je komasacij zaradi njihovega negativnega slovesa o zapletenih in dolgotrajnih postopkih bistveno manj. Ker MKGP še nima izdelanega enotnega pregleda prostorskih podatkov komasacijskih območij, smo si pomagali s člankom Triglava (2008), v katerem so našteje izvedene komasacije v Prekmurju v obdobju o leta 1978 do leta 2008. Na območju Prekmurja je bilo tako izvedenih čez 50 komasacij. Nekaj od teh se tudi nahaja na območjih občin, ki spadajo v naše raziskovalno območje. Ker tudi Geodetska uprava RS ne hrani grafične evidence izvedenih komasacij, smo podatke o območjih komasacij poskušali pridobiti iz digitalnih arhivov lokalnih geodetskih pisarn. Ker podatkov o območjih komasacij ni bilo možno pridobiti za vse občine in ker se mnoga območja komasacij prekrivajo z območji melioracij, podrobne analize območij komasacij nismo izdelali, smo pa jih nekaj vključili v analize in v grafične prikaze.

Pri melioracijah gre za precej večje posege v prostor, kot pri samih zlozbah zemljišč, zato je treba za melioracije praviloma izvesti presojo vpliva na okolje in pridobiti okoljevarstveno dovoljenje ter druga soglasja pristojnih organov. ZKZ (1996) opredeljuje melioracije kot agromelioracije in hidromelioracije, kjer agromelioracije opredeljuje kot ukrepe, ki izboljšujejo fizikalne, kemijske in biološke lastnosti tal ter izboljšujejo dostop do kmetijskega zemljišča in se delijo na zahtevne in nezahtevne. Hidromelioracije so ukrepi osuševanja in izgradnje namakalnih sistemov. Kataster melioracijskih sistemov in naprav vodi MKGP ter je javno dostopen na njihovi spletni strani v »shp« zapisu, ki omogoča enostavno uporabo (MKGP, 2015). V katastru melioracijskih sistemov in naprav so zajeti pravzaprav podatki o hidromelioracijah, in sicer:

- delujoči namakalni sistemi,
- delno delujoči namakalni sistemi in
- območja osuševanja.

Na območju, ki ga zajema naloga, je bilo izvedenih veliko melioracij za potrebe osuševanja in nekaj posameznih namakalnih sistemov. Večina melioracij je bila izvedenih še v času pred samostojnostjo Slovenije, melioracijska infrastruktura pa je bila slabo vzdrževana. Zato kmetijska zemljišča na območjih melioracij posledično ne dosegajo takšnega pridelovalnega potenciala, kot bi se od njih pričakovalo.

Podatki o reliefu

Za prikaz naklona kmetijskih zemljišč smo uporabili digitalni model višin (DMV), pridobljen na geodetski upravi. Izdelan je bil vzporedno s cikličnim aerosnemanjem in izdelavo ortofota od leta 2011 do 2014 (e-prostor, 2016). DMV najpogosteje uporabljamo za opis zemeljskega površja, saj predstavlja preprostejši način zapisa digitalnega modela reliefa (DMR)-ja. Podobnikar (2002, 348) je opredelil DMR kot »digitalni opis oblikovanosti zemeljskega površja«. Pri tem DMR poleg prikaza površja vsebuje še druge podatke o površju, kot so nakloni, ekspozicije, padnice, točke vrhov ter druge značilne točke in črte.

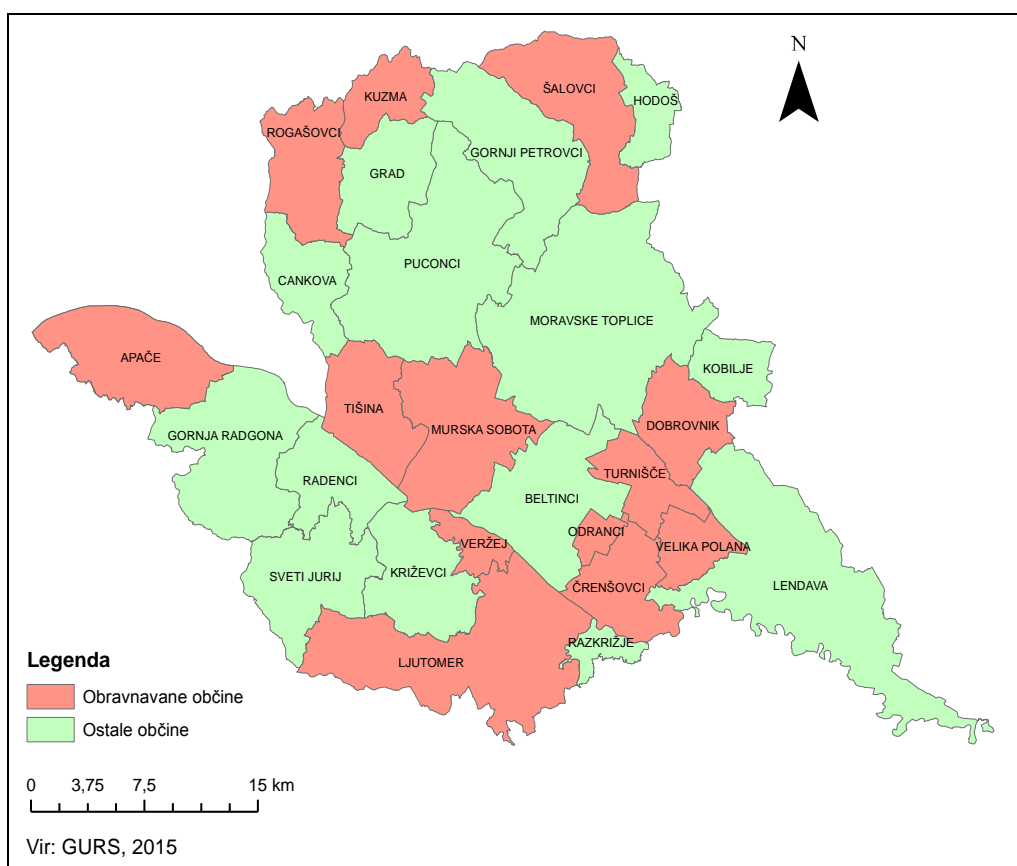
DMV je zapisan z dvorazsežno kvadratno celično mrežo, ki vsebujejo atribut višine in ga pogosto imenujemo tudi rastrski zapis (Podobnikar, 2002). Zelo je primeren za uporabo v GIS-orodjih, ki omogočajo njegovo nadaljnjo obdelavo in analizo. V nalogi smo uporabili DMV 5 x 5 m, katerega glavna značilnost je grid (mreža) ločljivosti 5 m, ki pokriva celotno območje Slovenije. Podatki DMV se izdajajo v zapisu YXZ in so razdeljeni na osnovne enote lista temeljnega topografskega načrta TTN5 (e-prostor, 2016).

5.3 Opis študijskih območij

Na podlagi že opravljene študije, ki jo je za potrebe Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano opravilo podjetje Acer Novo mesto d. o. o. (Simič, Hočevnar in Jerin, 2013), smo ugotovili, da je treba samo študijo razširiti v smeri regij in ugotoviti, kakšen vpliv bo imela določitev TVKZ na varstvo kmetijskih zemljišč v celotni regiji. Zavedati se moramo, da so slovenske občine po velikosti in tudi njihovi funkcionalni vlogi v prostoru precej različne. Razlikujejo se po privlačnosti za poselitev in razvoju storitvenih dejavnosti, primernosti za kmetijstvo in gozdarstvo ipd.

Z namenom, da bi dobili čim boljše rezultate, ki ne bi bili vezani samo na malo lokalno območje, smo raziskovalno območje razširili na območje pomurske statistične regije. Pomursko statistično regijo sestavlja 27 občin na obeh bregovih reke Mure. Ker za analizo potrebujemo podatke o namenski rabi prostora, lahko v analizo vključimo samo tiste občine, ki imajo sprejet OPN. V januarju 2015 je imelo po podatkih MOP (2015) v pomurski statistični regiji sprejete OPN-e naslednjih 13 občin: Apače, Črenšovci, Dobrovnik, Kuzma, Ljutomer, Murska Sobota, Odranci, Rogašovci, Šalovci, Tišina, Turnišče, Velika Polana in Veržej (slika 10).

V preglednici 13 so predstavljeni osnovni statistični podatki o občinah, ki jih obravnavamo v naši nalogi. Zbrani so podatki o velikosti občin, številu prebivalcev, o delovni aktivnosti prebivalcev, deležu večjih kmetij in približni nadmorski višini.

Slika 10: Prikaz občin, ki so vključene v raziskavo v nalogi.

Figure 10: Display of the municipalities included in the research in the thesis.

Preglednica 13: Statistični podatki o občinah, vključenih v raziskavo.**Table 13: Statistical data of municipalities, included in the research.**

OBČINA	Površina občine ¹ (km ²)	Število naselij ²	Število prebivalcev ³	Gostota poselitve (preb/km ²)	Število delovno aktivnih ⁴	Število brezposelnih ⁵	Delež kmet. gosp. nad 10 ha ⁶ (%)	Nadmorska višina (m)
Apače	53,5	21	3.580	66,9	1.048	285	28,4	218
Črenšovci	33,7	6	3.989	118,4	1.314	450	15,1	170
Dobrovnik	31,1	3	1.273	41	396	156	12,1	172
Kuzma	22,9	5	1.603	70	323	138	4,2	260
Ljutomer	107,2	44	11.512	107,4	4.047	863	16,0	172
M. Sobota	64,4	12	19.313	299	6.286	1780	15,4	190
Odranci	6,9	1	1.642	238	586	151	9,7	173
Rogašovci	40,1	11	3.131	78,1	786	292	7,1	240
Šalovci	58,2	6	1.459	25,1	468	128	17,0	250
Tišina	38,8	12	4.073	105	1.377	423	15,4	250
Turnišče	23,8	4	3.274	137,5	1.180	333	15,5	170
Velika Polana	18,7	3	1.448	77,4	532	145	12,8	172
Veržej	12	3	1.290	107,5	464	77	31,3	182

Po površini je največja Občina Ljutomer, s površino 107,2 ha. Sledita ji mestna Občina Murska Sobota s 64,4 ha ter Občina Šalovci z 58,2 ha. Najmanjši občini po površini in številu naselij sta občini Odranci in Veržej. Po številu prebivalcev sta največji Mestna občina Murska Sobota, ki šteje 19.313 prebivalcev in Občina Ljutomer z 11.512 prebivalci. Vse ostale občine imajo manj kot 5000 prebivalcev. Občine Dobrovnik, Kuzma, Odranci, Šalovci in Velika Polana imajo celo manj kot 2000 prebivalcev. Najbolj gosto poseljeni občini (nad 200 preb/km²) sta občini Murska Sobota in Odranci. Občino Odranci sestavlja samo eno istoimensko naselje, ki se razprostira na 6,9 km² in v njem živi 1642 prebivalcev. Število delovno aktivnih prebivalcev se pri vseh občinah vrti okrog 30 %, razen pri občinah Kuzma in Rogašovci, kjer je delež med 20 % in 25 %. Največje število brezposelnih na število prebivalcev (nad 10 %) imajo občine Dobrovnik, Črenšovci, Tišina, Turnišče in Velika Polana. Najmanjši delež okrog 7 % brezposelnih imajo občine Veržej, Ljutomer in Apače. Z deležem kmetijskih gospodarstev nad 10 ha smo želeli preveriti strukturo kmetijskih gospodarstev. Pri tem smo ugotovili, da je ta najslabša v občinah Kuzma in Rogašovci. Največji delež kmetijskih gospodarstev nad 10 ha imata občini Apače in Veržej. V preglednici 13 so prikazane približne nadmorske višine v obravnavanih občinah. Razlike med nadmorskimi višinami so majhne, zato nimajo vpliva na pridelovalni potencial kmetijskih zemljišč.

Kmetijstvo v občini je prostorsko najbolj podrobno opredeljeno v OPN z določitvijo kmetijske namenske rabe. Zato smo iz OPN prevzeli kmetijsko namensko rabo, ki predstavlja kmetijska zemljišča v občini. Iz kmetijske namenske rabe smo nato izračunali površine K1 in K2 ter deleže kmetijske namenske rabe prostora po posameznih občinah, kot je prikazano v preglednici 14.

¹ Vir: SURS, 2015a² Vir: SURS, 2015a³ Vir: SURS, 2015b⁴ Vir: SURS, 2015c⁵ Vir: SURS, 2015c⁶ Vir: SURS, 2010e

Preglednica 14: Kmetijska namenska raba po posameznih občinah (Vir podatkov: MOP, 2015).

Table 14: Agricultural land use by the individual municipality (Vir podatkov: MOP, 2015).

OBČINA	Površina občine (ha)	Kmetijska namenska raba (ha)	Delež kmetijske nam. rabe na površino občine (%)	Površina K1 (ha)	Površina K2 (ha)	Delež K1 na površino kmetijske nam. rabe (%)
Apače	5.343,75	3.492,09	51,15	3.139,08	353,01	89,89
Črenšovci	3.367,64	2.157,80	51,65	1.874,61	283,19	86,88
Dobrovnik	3.113,64	1.778,59	47,05	1.598,56	180,03	89,88
Kuzma	2.285,75	1.054,81	61,32	534,77	520,04	50,7
Ljutomer	10.703,13	6.618,89	65,75	5.281,73	1.337,16	79,8
Murska Sobota	6.436,93	3.855,29	54,68	3.715,66	139,63	96,38
Odranci	693,45	531,07	41,4	519,36	11,71	97,8
Rogašovci	4.160,99	2.590,62	43,81	1.510,95	1.079,67	58,32
Šalovci	5.818,56	3.120,37	37,4	1.243,04	1.877,33	39,84
Tišina	3.879,59	2.770,85	44,09	2.611,91	158,94	94,26
Turnišče	2.385,25	1.763,69	40,66	1.615,73	147,96	91,61
Velika Polana	1.868,04	1.140,95	47,02	933,99	206,96	81,86
Veržej	1.207,64	697,72	57,77	661,16	36,56	94,76

Po površini je največja Občina Ljutomer, ki ima kar 65 % svoje površine namenjene kmetijstvu. Po površini občine ji nato sledi Mestna občina Murska Sobota, katere delež kmetijskih površin je že manjši. Najmanjša občina po površini so Odranci, ki jo sestavlja samo eno istoimensko naselje. Občina Odranci ima nizek delež kmetijske namenske rabe, vendar ima kar 98 % najboljših kmetijskih zemljišč. Pri deležu kmetijske namenske rabe na površino občine smo ugotovili, da imajo po površini manjše občine praviloma tudi manjši delež kmetijske namenske rabe, izjema je le Občina Kuzma.

Velikost deleža najboljših kmetijskih površin na površino vseh kmetijskih površin po posameznih občinah se precej razlikuje. Najslabši delež imajo občine Kuzma, Šalovci in Rogošovci, ki ležijo na Goričkem. Najvišji deleži pa pripadajo občinam, ki ležijo v ravninskem delu Prekmurja.

»Ta stran je namenoma prazna.«

6 REZULTATI

V poglavju so podani rezultati naloge v treh sklopih, ki smo jih zaradi preglednosti ločili na podpoglavja. V prvem so predstavljeni rezultati analize bonitete kmetijskih zemljišč iz zemljiškega katastra po posameznih občinah in rezultati analize bonitete kmetijskih zemljišč v povezavi z drugimi dejavniki, ki vplivajo na kakovost in pridelovalno sposobnost kmetijskih zemljišč (naklon, trajni nasadi in osuševanje).

V drugem podpoglavju so za vsako občino določena območja TVKZ in OKZ za tri različne mejne vrednosti bonitete. Kot mejna vrednost bonitete so vzete povprečne vrednosti bonitet: po posamezni občini, na ravni države in v krajinski enoti.

V tretjem podpoglavju je izdelana primerjava območij dosedanje kmetijske namenske rabe (K1 in K2) v aktualnih prostorskih planih občin z območji TVKZ in OKZ, ki smo jih določili za vse tri primere mejnih vrednosti bonitete po posameznih občinah. V tem delu so zaradi lažje primerjave in interpretacije rezultatov uporabljeni slikovni prikazi rezultatov analiz in posamezni primeri TVKZ ter OKZ po posameznih občinah.

6.1 Analiza bonitete kmetijskih zemljišč

6.1.1 Določitev povprečne bonitete kmetijskih zemljišč za posamezno občino

Glede na definicijo bonitete, ki pravi, da bonitete najboljšo določajo pridelovalni potencial kmetijskih zemljišč, lahko na podlagi izračunanih povprečnih vrednosti bonitet, ki so evidentirane v zemljiškem katastru za kmetijska zemljišča, sklepamo o kakovosti kmetijskih zemljišč po posameznih občinah.

Najvišjo izračunano povprečno vrednost bonitete kmetijskih zemljišč imajo občine Veržej (61,9), Ljutomer (55,0), Tišina (52,3) in Apače (52,1). Sledijo občine Murska Sobota (48,1), Črenšovci (47,8), Dobrovnik (46,7), Odranci (45,0), Turnišče (43,7) in Rogašovci (42,7). Najnižjo povprečno vrednost bonitete imata občini Kuzma (31,6) in Šalovci (35,8) ter Občina Velika Polana (38,2).

6.1.2 Analiza površin kmetijskih zemljišč glede na bonitetne razrede v izbranih občinah

Za lažje delo smo kmetijska zemljišča razporedili v skupine glede na bonitetni razred. Pri tej analizi smo poskušali pokazati tisto, česar povprečna vrednost bonitete ne pokaže, to je raznolikosti območij po kakovosti kmetijskih zemljišč znotraj posameznih občin. Da bi podatke o površini lažje interpretirali, so podatki v preglednici 15 izraženi tudi v deležih.

Preglednica 15: Analiza bonitete kmetijskih zemljišč po bonitetnih razredih (Vir podatkov: GURS in MOP, 2015).**Table 15: Analysis of soil productivity index for soil productivity index classes of agricultural land (Data source: GURS in MOP, 2015).**

BONITETA	1–20		21–30		31–40		41–50		51–60		61–90	
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%
Občina Apače	49,1	1,4	106,9	3,1	354,7	10,2	1029,3	29,5	1332,7	38,2	618,8	17,7
Občina Črenšovci	106,2	4,9	179,8	8,3	435	20,2	778,2	36,1	4,4	0,2	654,2	30,3
Občina Dobrovnik	71,7	4,0	154,5	8,7	543	30,5	374,6	21,1	9	0,5	625,8	35,2
Občina Kuzma	242,1	23,0	163,5	15,5	405,5	38,4	221,4	21,0	7,5	0,7	14,7	1,4
Občina Ljutomer	50,1	0,8	139,2	2,1	639,6	9,7	1129,7	17,1	2586,6	39,1	2073,7	31,3
Občina Murska Sobota	160	4,2	219,8	5,7	748,2	19,4	1385,3	35,9	335	8,7	1007	26,1
Občina Odranci	0,7	0,1	24,1	4,5	104,9	19,8	321,2	60,5	0	0,0	80,1	15,1
Občina Rogašovci	191,4	7,4	143,4	5,5	692	26,7	1069,6	41,3	115,9	4,5	378,3	14,6
Občina Šalovci	265,8	8,5	461,6	14,8	1373,6	44,0	812	26,0	93,8	3,0	113,6	3,6
Občina Tišina	57,8	2,1	106,5	3,8	409,9	14,8	974,2	35,2	49,6	1,8	1172,8	42,3
Občina Turnišče	18,5	1,0	73,8	4,2	599,1	34,0	789,6	44,8	2,4	0,1	280,3	15,9
Občina Velika Polana	95,6	8,4	273,8	24,0	346,1	30,3	313,3	27,5	3,8	0,3	108,4	9,5
Občina Veržej	5	0,7	20,3	2,9	12,3	1,8	48,5	7,0	150,3	21,5	461,3	66,1

Iz rezultatov analize je razvidno, da imajo občine Apače, Ljutomer, Odranci, Tišina, Turnišče in Veržej zelo majhen delež, do 5 %, kmetijskih površin z boniteto manjšo od 30. Občina Kuzma ima kar 38,5 % kmetijskih zemljišč z boniteto manjšo od 30. Sledita občina Velika Polana z 32,4 % in občina Šalovci s 23,3 %. Občina Veržej s 87,6 % in občina Ljutomer s 70,4 % imata največ kmetijskih zemljišč v najvišjih bonitetnih razredih, kjer je boniteta za ta zemljišča med 51 in 90. Pričakovano imata najmanjše deleže površin najvišje bonitete občini Kuzma (2,1 %) in Šalovci (6,6 %). V srednjih dveh razredih (boniteta med 31 in 50) imajo najvišje deleže kmetijskih zemljišč občine Odranci (80,3 %), Rogašovci (68,0 %), Šalovci (70,0 %) in Turnišče (78,8 %). Površina zemljišč glede na vrednost bonitete torej ni normalno porazdeljena, zato je uporaba srednje vrednosti bonitete s tega vidika izredno problematična.

Ker so bonitete kmetijskih zemljišč razdeljene v šest razredov, lahko za vsako občino ugotovimo, v katerem bonitetnem razredu ima določena občina največji delež kmetijskih zemljišč. V bonitetnem razredu od 31 do 40 imajo največji delež kmetijskih površin občine Šalovci (44,0 %), Kuzma (38,4 %) in Velika Polana (30,3 %). V bonitetnem razredu od 31 do 50 imajo največji delež kmetijskih površin občine Odranci (60,5 %), Turnišče (44,8 %), Rogašovci (41,3 %), Črenšovci (36,1 %) in Murska Sobota (35,9 %). Občini Ljutomer (39,1 %) in Apače (38,2 %) pa imata največji delež kmetijskih površin v bonitetnem razredu od 51 do 60. V zadnjem bonitetnem razredu, od 61 do 90, imajo največji delež kmetijskih površin občine Veržej (66,1 %), Tišina (42,3 %) in Dobrovnik (35,2 %).

6.1.3 Analiza bonitete glede na naklon kmetijskih zemljišč v izbranih občinah

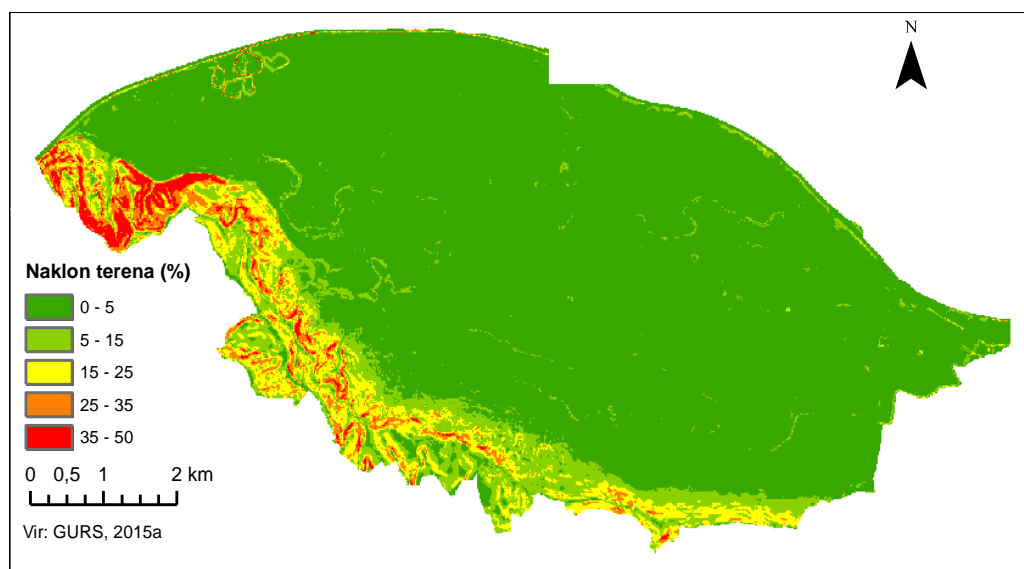
Za določitev povprečnih naklonov po posameznih občinah smo uporabili digitalni model višin (DMV 5). Na osnovi digitalnega modela višin, ki tvori mrežo višinskih točk, smo z ustreznimi GIS-orodji izdelali digitalni model reliefa (DMR 5). DMR smo nato obdelali in izračunali povprečne naklone za vsa kmetijska zemljišča po posameznih občinah.

Kot prikazuje preglednica 16, v občini Apače 92,6 % vseh kmetijskih zemljišč leži v naklonskem razredu do 11 %. Od teh kmetijskih zemljišč ima najboljšo boniteto, nad 51 bonitetnimi točkami, kar 55 % zemljišč. Analiza kaže na to, da je v občini Apače samo slabih 20 ha kmetijskih zemljišč, ki imajo naklon večji od 25 % in da nobeno od teh zemljišč nima nižje bonitete od 30 bonitetnih točk (slika 11).

Preglednica 16: Površine kmetijskih zemljišč po bonitetnih in naklonskih razredih v občini Apače (Vir podatkov: GURS, 2015 in GURS, 2015a).

Table 16: Areas of agricultural land by soil productivity index and slope classes in the municipality of Apače (Data source: GURS, 2015 in GURS, 2015a).

OBČINA APAČE					
Naklon (%)	Boniteta			Skupaj (ha)	Delež (%)
	1–30	31–50	51–90		
0–11	145,6	1.238,1	1.849,2	3.232,9	92,6
11–24	10,4	145,6	83,4	239,4	6,9
25–60	0,0	0,3	18,9	19,2	0,5
Skupaj (ha)	156,0	1.384,0	1.951,5	3.491,5	100,0
Delež (%)	4,5	39,6	55,9	100,0	

Slika 11: Naklon terena v občini Apače (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015a).

Figure 11: The slope of the terrain in the municipality of Apače (own display, data source: GURS, 2015a).

V občini Dobrovnik leži kar 95,1 % vseh kmetijskih zemljišč v naklonskem razredu do 11 %, ostalih 4,9 % kmetijskih zemljišč pa leži v naklonskem razredu 11–24 % (preglednica 17). Več kot 50 % vseh kmetijskih zemljišč je uvrščenih v bonitetni razred od 31 do 50. Tako leži večina zemljišč v občini Dobrovnik v ravninskem svetu z visoko bonitiranimi zemljišči. Izjema je majhen delež kmetijskih zemljišč, ki leži v gričevnatem delu in dosega srednje visoke bonitete zemljišč (boniteta med 31 in 50).

Preglednica 17: Površine kmetijskih zemljišč po bonitetnih in naklonskih razredih v občini Dobrovnik (Vir podatkov: GURS, 2015 in GURS, 2015a).

Table 17: Areas of agricultural land by soil productivity index and slope classes in the municipality of Dobrovnik (Data source: GURS, 2015 in GURS, 2015a).

OBČINA DOBROVNIK					
Naklon (%)	Boniteta			Skupaj (ha)	Delež (%)
	1–30	31–50	51–90		
0–11	216,3	839,8	634,9	1.691,0	95,1
11–24	9,9	76,6	1,0	87,5	4,9
25–60	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Skupaj (ha)	226,2	916,4	635,9	1.778,5	100,0
Delež (%)	12,7	51,5	35,8	100,0	

Občina Kuzma leži na Goričkem in je zato naklon terena kmetijskih zemljišč, kot to prikazuje preglednica 18, precej razgiban. Največji delež (43,7 %) kmetijskih zemljišč leži v dolinskem svetu oz. na zemljiščih, ki ne presegajo 11 % naklona. Ta zemljišča se v večini uvrščajo v srednji bonitetni razred. V občini Kuzma leži 16 % kmetijskih zemljišč v največjem naklonskem razredu (naklon večji od 25 %) in imajo v večini boniteto nižjo od 30. V tej občini leži zgolj 22,2 ha zemljišč v najvišjem bonitetnem razredu (boniteta med 51 in 90), od teh jih ima več kot 12 ha naklon večji od 25 %.

Preglednica 18: Površine kmetijskih zemljišč po bonitetnih in naklonskih razredih v občini Kuzma (Vir podatkov: GURS, 2015 in GURS, 2015a).

Table 18: Areas of agricultural land by soil productivity index and slope classes in the municipality of Kuzma (Data source: GURS, 2015 in GURS, 2015a).

OBČINA KUZMA					
Naklon (%)	Boniteta			Skupaj (ha)	Delež (%)
	1–30	31–50	51–90		
0–11	112,5	345,6	2,9	461,0	43,7
11–24	170,6	240,0	7,0	417,6	39,6
25–60	122,4	41,0	12,3	175,7	16,7
Skupaj (ha)	405,5	626,6	22,2	1.054,3	100,0
Delež (%)	38,5	59,4	2,1	100,0	

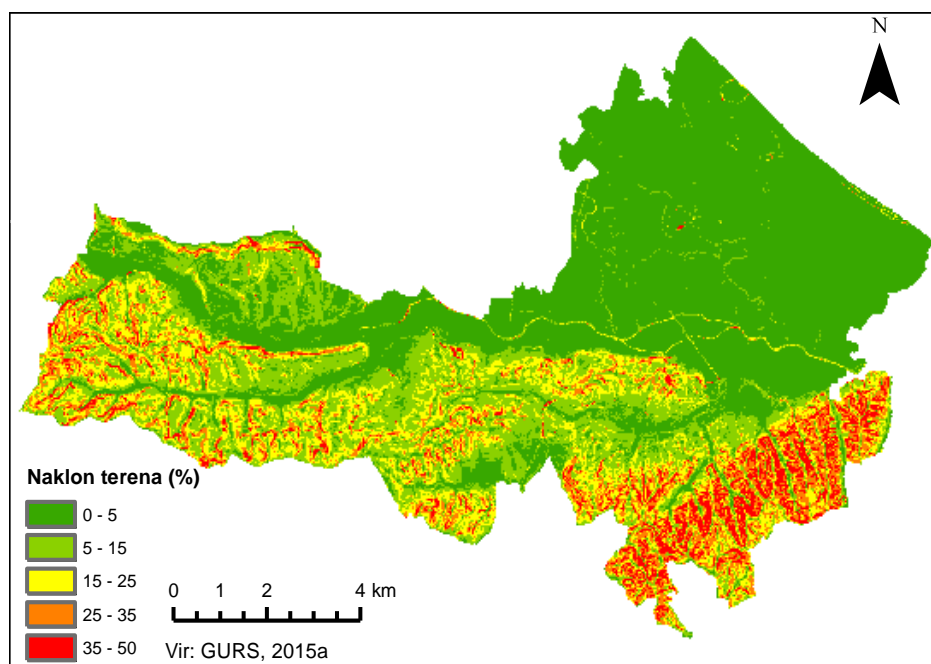
V občini Ljutomer leži 70,7 % vseh kmetijskih zemljišč v ravninskem svetu (naklon manjši od 11 %). Ostali del kmetijskih zemljišč leži v gričevnato-hribovitem delu Slovenskih goric, zato sta relief in s tem tudi naklon zemljišč precej razgibana. V nasprotju s pričakovanji spada večina zemljišč, ki imajo naklon nad 25 %, v najvišji bonitetni razred (boniteta med 51 in 90). Pri zemljiščih z naklonom med 11 % in 24 % je največ zemljišč uvrščenih v srednji bonitetni razred (boniteta med 31 in 50). Kmetijska zemljišča z večjimi nakloni večinoma pokrivajo vinogradi, ki so pri prevedbi iz katastrskih kultur in razredov dobili visoke bonitete (preglednica 19).

Preglednica 19: Površine kmetijskih zemljišč po bonitetnih in naklonskih razredih v občini Ljutomer (Vir podatkov: GURS, 2015 in GURS, 2015a).

Table 19: Areas of agricultural land by soil productivity index and slope classes in the municipality of Ljutomer (Data source: GURS, 2015 in GURS, 2015a).

OBČINA LJUTOMER					
	Boniteta			Skupaj (ha)	Delež (%)
Naklon (%)	1-30	31-50	51-90		
0-11	150,8	841,9	3.686,2	4.678,9	70,7
11-24	31,8	699,8	475,6	1.207,2	18,2
25-60	6,5	227,6	498,2	732,3	11,1
Skupaj (ha)	189,1	1.769,3	4.660,0	6.618,4	100,0
Delež (%)	2,9	26,7	70,4	100,0	

Iz preglednice 20 je razvidno, da ima v občini Rogašovci 52,3 % kmetijskih zemljišč naklon manjši od 11 % in od tega se jih večina uvršča v srednji bonitetni razred (boniteta med 31 in 50) (slika 12). V srednji naklonski razred (naklon med 11 % in 24 %) spada 42,2 % kmetijskih zemljišč, ki se večinoma uvrščajo v srednji bonitetni razred (boniteta med 31 in 50). Samo 5,5 % je kmetijskih zemljišč, ki imajo naklon večji od 25%. Ugotovimo lahko, da se v občini Rogašovci ne glede na naklon kmetijska zemljišča v veliki večini uvršča v srednji bonitetni razred (boniteta med 31 in 50).

Slika 12: Naklon terena v občini Ljutomer (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015a).

Figure 12: The slope of the terrain in the municipality of Ljutomer (own display, data source: GURS, 2015a).

Preglednica 20: Površine kmetijskih zemljišč po bonitetnih in naklonskih razredih v občini Rogašovci (Vir podatkov: GURS, 2015 in GURS, 2015a).

Table 20: Areas of agricultural land by soil productivity index and slope classes in the municipality of Rogašovci (Data source: GURS, 2015 in GURS, 2015a).

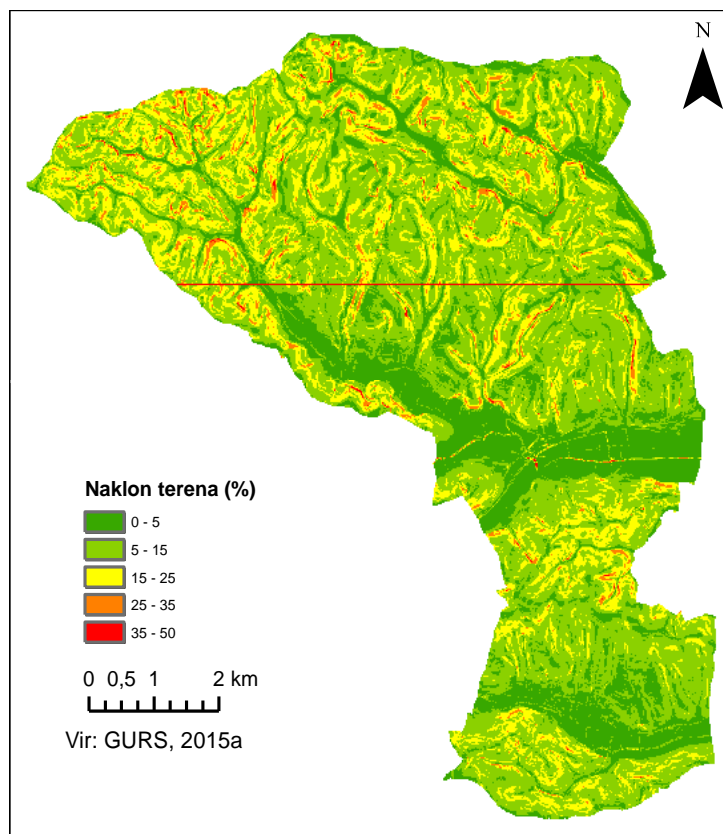
OBČINA ROGAŠOVCI					
Naklon (%)	Boniteta			Skupaj (ha)	Delež (%)
	1–30	31–50	51–90		
0–11	136,5	822,1	395,1	1.353,7	52,3
11–24	150,4	857,1	85,9	1.093,4	42,2
25–60	47,9	80,2	15,4	143,5	5,5
Skupaj (ha)	334,8	1.759,4	496,4	2.590,6	100,0
Delež (%)	12,9	67,9	19,2	100,0	

V občini Šalovci ima 63 % vseh kmetijskih zemljišč naklon manjši od 11 % in več kot 2/3 teh zemljišč spada v srednja dva bonitetna razreda (boniteta med 31 in 50). V srednji naklonski razred (naklon med 11 % in 24 %) spada 34,2 % kmetijskih zemljišč, ostalih 2,7 % kmetijskih zemljišč pa ima naklon večji od 25 % (slika 13). Zemljišča z večjim naklonom se v večini uvrščajo v srednji bonitetni razred. Zemljišč, ki imajo naklon med 11 % in 24 %, je v najvišjem bonitetnem razredu več kot zemljišč z naklonom manjšim od 11% (preglednica 21). Vse to potrjuje dejstvo, da nekoliko dvignjen in odceden teren zemljišč omogoča relativno visok pridelovalni potencial zemljišč.

Preglednica 21: Površine kmetijskih zemljišč po bonitetnih in naklonskih razredih v občini Šalovci (Vir podatkov: GURS, 2015 in GURS, 2015a).

Table 21: Areas of agricultural land by soil productivity index and slope classes in the municipality of Šalovci (Data source: GURS, 2015 in GURS, 2015a).

OBČINA ŠALOVCI					
Naklon (%)	Boniteta			Skupaj (ha)	Delež (%)
	1–30	31–50	51–90		
0–11	450,5	1.426,2	90,3	1.967,0	63,0
11–24	266,8	691,0	109,7	1.067,5	34,2
25–60	9,7	68,4	7,7	85,8	2,7
Skupaj (ha)	727,0	2.185,6	207,7	3.120,3	100,0
Delež (%)	23,3	70,0	6,7	100,0	

Slika 13: Naklon terena v občini Šalovci (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015a).

Figure 13: The slope of the terrain in the municipality of Šalovci (own display, data source: GURS, 2015a).

Kmetijska zemljišča v občinah Črenšovci, Murska Sobota, Tišina, Turnišče, Velika Polana in Veržej v celoti ležijo v ravninskem svetu Pomurja z naklonom manjšim od 11%, zato analiza naklona v teh občinah ni bila izvedena.

6.1.4 Analiza bonitete trajnih nasadov v izbranih občinah

V preglednici 22 so predstavljene površine vrst trajnih nasadov po občinah, določene iz podatkov dejanske rabe ministrstva pristojnega za kmetijstvo. Ker je dejanska raba določena na podlagi fotointerpretacije DOF-ov, je tako zajetih veliko trajnih nasadov, ki sploh ne ležijo na območjih planskih kmetijskih zemljišč. Tako smo pri občinah, ki imajo skupaj nad 2 ha površin trajnih nasadov (vinogradov in intenzivnih sadovnjakov), natančneje določili območja kmetijskih zemljišč s trajnimi nasadi. V ta namen smo izvedli prostorski presek podatkovnega sloja dejanske rabe za območja trajnih nasadov in podatkovnega sloja namenske rabe za območja kmetijskih zemljišč (preglednica 23).

Površine trajnih nasadov dobljene iz preseka podatkovnih slojev v okoljih GIS so posledično manjše, saj so območja takih trajnih nasadov določena po mejah kmetijskih zemljišč namenske rabe prostora in tako so upoštevani samo tisti trajni nasadi, ki ležijo na zemljiščih, ki so namenjena kmetijski namenski rabi (slika 14).

Preglednica 22: Površina trajnih nasadov določena iz podatkov dejanske rabe (lastni izračun; Vir podatkov: MKGP, 2015).

Table 22: Area of permanent crops determined by records on actual land use (own calculation ; Data Source: MKGP, 2015).

OBČINA	1211 (ha)	1212 (ha)	1221 (ha)	1222 (ha)	1230 (ha)	1240 (ha)	Vsi trajni nasadi (ha)	1211+1221 (ha)
Apače	6,1	0,0	0,0	43,9	0,0	0,7	50,8	6,1
Črenšovci	0,9	0,0	0,0	63,0	0,0	0,1	63,9	0,9
Dobrovnik	73,9	0,0	0,0	53,8	0,0	0,4	128,1	73,9
Kuzma	2,4	0,0	3,4	47,5	0,0	1,2	54,6	5,8
Ljutomer	454,7	0,0	71,7	204,4	0,0	9,8	740,6	526,0
Murska Sobota	0,5	0,0	0,6	73,4	0,0	0,4	74,9	1,1
Odranci	0,3	0,0	0,0	6,7	0,0	0	6,7	0,3
Rogašovci	43,8	0,0	7,9	131,2	0,0	3,7	186,6	51,7
Šalovci	15,3	0,0	5,5	75,7	0,0	3,1	99,5	20,7
Tišina	0,8	0,0	0,8	67,2	0,0	0,6	69,3	1,6
Turnišče	0,3	0,0	0,4	36,	0,0	0,0	36,7	0,6
Velika Polana	0,1	0,0	0,0	13,3	0,0	0,0	13,4	0,1
Veržej	0,5	0,0	0,0	7,7	0,0	0,0	8,0	0,5

Preglednica 23: Površina trajnih nasadov določena iz preseka območij dejanske in namenske rabe (Vir podatkov: MKGP in MOP, 2015).

Table 23: Area of permanent crops defined by overlaying data of the actual land use and planned land use (Data source: MKGP in MOP, 2015).

OBČINA	1211 (ha)	1212 (ha)	1221 (ha)	1222 (ha)	1230 (ha)	1240 (ha)	Vsi trajni nasadi(ha)	1211+1221 (ha)
Apače	5,0	0,0	0,0	16,5	0,0	0,5	22,0	5,0
Dobrovnik	68,4	0,0	0,0	22,6	0,0	0,4	91,4	68,4
Kuzma	2,2	0,0	3,2	30,8	0,0	1,1	37,1	5,2
Ljutomer	436,8	0,0	66,2	128,7	0,0	9,2	640,9	503
Rogašovci	41,2	0,0	7,2	73,5	0,0	3,4	125,3	48,4
Šalovci	14,5	0,0	5,4	50,8	0,0	2,9	73,6	19,9

Ugotovili smo, da pri vinogradih in intenzivnih sadovnjakih ne prihaja do velike razlike v površini trajnih nasadov. Razlika je pogosto nenatančen zajem območja trajnega nasada na podlagi DOF-a. Do večjih razlik prihaja pri ekstenzivnih sadovnjakih in ostalih sadovnjakih, saj so zajeta območja trajnih nasadov, ki sploh ne spadajo v kmetijsko namensko rabo, temveč v druge namenske rabe (slika 14).

Slika 14: Prikaz neujemanja intenzivnih in ekstenzivnih trajnih nasadov s kmetijsko namensko rabo (lasten prikaz, vir podatkov: MKGP in MOP, 2015).

Figure 14: Mismatch of intensive and extensive perennial crops in agricultural land use (own display, data source: MKGP in MOP, 2015).

Največje površine trajnih nasadov (503 ha) ima občina Ljutomer, s prevladujočimi vinogradi in intenzivnimi sadovnjaki. Vinogradi spadajo v Ljutomersko-Ormoški vinorodni okoliš, ki velja za enega najboljših v Sloveniji. Območje občine Ljutomer pa je primerno tudi za pridelavo sadja, saj ima 66,2 ha površin intenzivnih in 128,7 ha ekstenzivnih sadovnjakov.

Velik delež trajnih nasadov ima tudi občina Rogašovci, ki spada v Gorički vinorodni podokoliš. V tej občini se nahaja 41,2 ha vinogradov, 7,2 ha intenzivnih sadovnjakov in 73,5 ha ekstenzivnih sadovnjakov. Večje površine vinogradov imata še občini Dobrovnik z 68,4 ha in Šalovci s 14,5 ha vinogradov. Vse ostale občine imajo majhne površine trajnih nasadov, med katerimi prevladujejo ekstenzivni oz. travniški sadovnjaki ter ostali trajni nasadi samorodnic.

Ekstenzivni trajni nasadi in ostali trajni nasadi večinoma ležijo na slabših kmetijskih zemljiščih. Velikokrat gre za zemljišča na robu naselij, ki zaradi reliefa, nosilnosti tal ali drugih pomanjkljivosti niso primerna za intenzivno kmetijsko dejavnost. Pogosto taka zemljišča niso v celoti namenjena kmetijski namenski rabi in so tudi del pozidanih in drugih namenskih rab. Taka zemljišča imajo šifro dejanske rabe 1222 (ekstenzivni oz. travniški sadovnjaki) ali 1240 (ostali trajni nasadi) in jih ne moremo uvrščati med najkakovostnejša kmetijska zemljišča v smislu prednostnega varovanja kmetijskih zemljišč pred pozidavo z vidika zagotavljanja pogojev za kmetijsko pridelavo, pomembna pa so za krajinsko zasnovo.

Nasprotno ležijo vinogradi, intenzivni sadovnjaki, oljčniki in matičnjaki na zemljiščih, ki zaradi lege, reliefa, podlage, rodovitnosti in tudi različni agrooperacij in investicij omogočajo intenzivno kmetijsko dejavnost ter so pomembni za kmetijsko pridelavo. Tako smo analizirali površine vinogradov in intenzivnih trajnih sadovnjakov po bonitetnih razredih (preglednica 24).

Preglednica 24: Analiza bonitete pri trajnih nasadih (1211 in 1221) (Vir podatkov: MKGP in MOP, 2015).

Table 24: Analysis of the soil productivity index of land with permanent crops (1211 and 1221) (Data source: MKGP in MOP, 2015).

Občina	Apače		Dobrovnik		Ljutomer		Rogašovci		Šalovci	
	1211 (ha)	1221 (ha)	1211 (ha)	1221 (ha)	1211 (ha)	1221 (ha)	1211 (ha)	1221 (ha)	1211 (ha)	1221 (ha)
1–30	0,3	0,0	3,7	0,0	5,1	0,9	3,2	2,0	2,6	4,3
31–40	0,1	0,0	33,4	0,0	29,2	2,3	6,7	2,0	5,7	0,9
41–50	3,7	0,0	30,4	0,0	57,7	47,3	27,1	3,0	5,5	0,2
51–60	0,7	0,0	0,8	0,0	125,1	7,5	4,2	0,2	0,4	0,0
61–90	0,2	0,0	0,0	0,0	219,7	9,0	0,1	0,0	0,3	0,0
Skupaj(ha)	5,0	0,0	68,4	0,0	436,8	67,0	41,3	7,2	14,5	5,4

Sklepamo lahko, da imajo kmetijska zemljišča, ki jih pokrivajo vinogradi, višjo boniteto ali vsaj blizu povprečne bonitete posamezne občine. Kmetijske površine, ki jih pokrivajo vinogradi in intenzivnih sadovnjaki, imajo kljub večjim naklonom zemljišč relativno visok pridelovalni potencial.

6.1.5 Analiza bonitete kmetijskih zemljišč na območju izvedenih melioracij

V preglednici 25 so predstavljeni rezultati analize bonitete kmetijskih zemljišč na območjih, kjer so bile v preteklosti izvedene melioracije (osuševanje) po posameznih občinah. Če primerjamo razporeditev osuševanih kmetijskih zemljišč po bonitetnih razredih z razporeditvijo vseh kmetijskih zemljišč po bonitetnih razredih, ugotovimo, da največje deleže površin najdemo v istih bonitetnih razredih oz. pri redkih izjemah v sosednjih razredih. Če vzamemo kot primer občino Velika Polana, največja deleža površin osuševanih zemljišč (33,5 %) in površin vseh kmetijskih zemljišč (32,4 %) najdemo v istem bonitetnem razredu (boniteta od 1 do 30). Ugotovimo lahko, da je boniteta kmetijskih zemljišč na območju osuševanja precej podobna boniteti preostalih kmetijskih zemljišč po posameznih občinah. Podobne ugotovitve so tudi v občinah z visokimi bonitetami, kot sta Ljutomer in Veržej. V občinah Kuzma in Tišina po podatkih kmetijskega ministrstva ni bilo izvedenih hidromelioracij.

Preglednica 25: Površine kmetijskih zemljišč po bonitetnih razredih na območjih melioracij po posameznih občinah (Vir podatkov: MKGP in MOP, 2015).

Table 25: Areas of agricultural land by soil productivity index classes in areas of reclamation in municipalities (Data source: MKGP in MOP, 2015).

BONITETA	1–30		31–40		41–50		51–60		61–90		Skupaj (ha)
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	
OBČINA	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	(ha)
Apače	0,8	0,2	75,8	15,1	152,9	30,5	155,1	30,9	116,6	23,3	501,2
Črenšovci	72,5	6,1	308,5	26,1	524,3	44,4	0,9	0,1	274,4	23,2	1.180,6
Dobrovnik	21,4	3,6	148,2	24,9	152,2	25,6	0,0	0,0	273,3	45,9	595,1
Kuzma	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ljutomer	0,9	0,1	14,8	1,5	37,0	3,7	625,4	62,0	330,2	32,7	1.008,3
M. Sobota	16,8	2,9	84,6	14,6	300,7	52,0	0,8	0,1	175,3	30,3	578,2
Odranci	12,8	2,5	96,3	19,0	317,2	62,6	0,0	0,0	80,1	15,8	506,4
Rogašovci	3,6	0,9	77,0	19,2	305,7	76,3	1,4	0,3	13,0	3,2	400,7
Šalovci	88,2	20,5	118,9	27,7	214,4	49,9	2,2	0,5	5,7	1,3	429,4

se nadaljuje ...

nadaljevanje preglednice 25

BONITETA	1–30		31–40		41–50		51–60		61–90		Skupaj ha
	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	ha	%	
OBČINA											
Tišina	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Turnišče	12,0	1,2	404,8	39,7	418,4	41,0	1,6	0,2	184,1	18,0	1.020,9
V. Polana	300,2	33,5	238,9	26,6	248,0	27,7	3,0	0,3	106,7	11,9	896,8
Veržej	0,1	0,0	0,4	0,1	8,3	2,0	98,2	23,2	316,6	74,7	423,6
Skupaj (ha)	529,3	-	1568,2	-	2.679,1	-	888,6	-	1.876,0	-	7.541,2

6.2 Določitev TVKZ in OKZ po posameznih občinah in primerjava z območjem K1

V nalogi želimo potrditi ali ovreči hipotezo, ali bi se površine območij TVKZ glede na območja K1 iz prostorskih aktov zmanjšale. Da lahko na študijskih območjih hipotezo preverimo, moramo najprej določiti območja TVKZ. V nadaljevanju so predstavljeni rezultati določitve TVKZ na osnovi povprečnih vrednosti bonitet v posamezni občini, na ravni države in znotraj posamezne krajinske enote. Na koncu vsakega podpoglavja so z grafičnimi prikazi predstavljene primerjave med posameznimi območji TVKZ in K1, ki nam bodo pomagale potrditi ali ovreči postavljeno hipotezo.

6.2.1 TVKZ(O) in OKZ(O) – povprečna boniteta v občini

Glede na definicijo bonitete, ki pravi, da bonitete najboljše določajo pridelovalni potencial kmetijskih zemljišč, lahko na podlagi izračunanih povprečnih vrednosti bonitet sklepamo o kakovosti kmetijskih zemljišč po posameznih občinah. V območja TVKZ v posamezni občini smo uvrstili vsa območja, ki imajo boniteto višjo od povprečne bonitete v določeni občini. V kmetijska območja OKZ so bila uvrščena območja, ki imajo boniteto manjšo ali enako povprečni boniteti v določeni občini. Tako smo sešteli površine vseh območij TVKZ in OKZ po posameznih občinah in dobili rezultate, ki so predstavljeni v preglednici 26.

Preglednica 26: Določitev TVKZ in OKZ na podlagi povprečne vrednosti bonitete kmetijskih zemljišč po posamezni občini (Vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Table 26: Determination of TVKZ and OKZ based on the average value of soil productivity index of agricultural land by municipalities (Data source: GURS in MOP, 2015).

OBČINA	Povprečna vrednost bonitete za posamezno občino	TKVZ (ha)	OKZ (ha)	Delež TVKZ (%)	Delež OKZ (%)	Skupaj (ha)
Apače	52,1	1.786,3	1.705,8	51,2	48,8	3.492,1
Črenšovci	47,8	1.114,5	1.043,3	51,6	48,4	2.157,8
Dobrovnik	46,7	836,8	941,8	47,0	53,0	1.778,6
Kuzma	31,6	646,8	408,0	61,3	38,7	1.054,8
Ljutomer	55,0	4.504,6	2.114,3	68,1	31,9	6.618,9
Murska Sobota	48,1	2.111,0	1.744,3	54,8	45,2	3.855,3
Odranci	45,0	219,9	311,2	41,4	58,6	531,1
Rogašovci	42,7	1.134,9	1.455,8	43,8	56,2	2.590,6

se nadaljuje ...

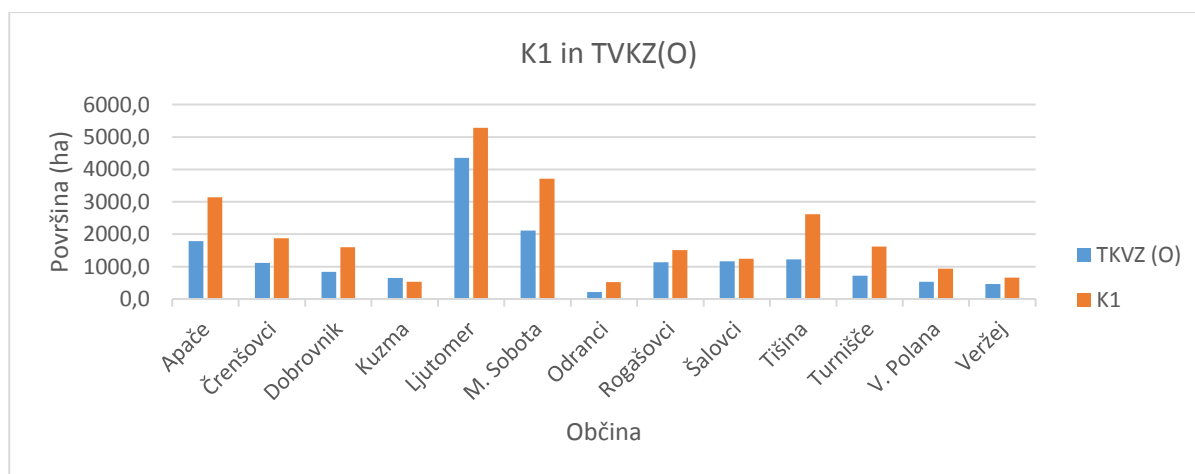
nadaljevanje preglednice 26

OBČINA	Povprečna vrednost bonitete za posamezno občino	TKVZ (ha)	OKZ (ha)	Delež TVKZ (%)	Delež OKZ (%)	Skupaj (ha)
Šalovci	35,8	1.167,2	1.953,2	37,4	62,6	3.120,4
Tišina	52,3	1.222,1	1.548,8	44,1	55,9	2.770,8
Turnišče	43,7	717,2	1.046,5	40,7	59,3	1.763,7
Velika Polana	38,2	538,7	602,2	47,2	52,8	1.140,9
Veržej	61,9	461,3	236,5	66,1	33,9	697,7

Na podlagi izračuna povprečne bonitete ugotovljamo, da imajo najvišjo povprečno vrednost bonitete občine Veržej, Ljutomer, Apače in Tišina. Najnižjo povprečno vrednost imajo občine Kuzma in Šalovci ter Velika Polana. Pri določitvi območij TVKZ na osnovi povprečne vrednosti bonitete po posamezni občini imajo najnižji delež površin območja TVKZ občine Šalovci, Turnišče in Odranci. Največji delež površin TVKZ imajo občine Ljutomer, Veržej in Kuzma. Občina Kuzma ima najnižjo povprečno vrednost bonitete (31,64) med vsemi občinami, vendar ima enega najvišjih izračunanih deležev TVKZ (61,32 %). Občina Šalovci, ki ima drugo najnižjo povprečno vrednost bonitete (35,82), ima tudi najnižji izračunani delež površin TVKZ med vsemi občinami. Nasprotno imajo občine z visokimi povprečnimi vrednostmi bonitete (Ljutomer, Veržej) tudi visoke deleže površin TVKZ (65,75 % in 65,94 %). Občine, ki imajo srednje visoke povprečne bonitete (med 40 in 50 bonitetnimi točkami), imajo deleže površin TVKZ med 40 in 50 %. Iz tega lahko sklepamo, da je povprečna boniteta v povprečju dober pokazatelj deleža TVKZ v posamezni občini, z izjemo občin, ki imajo izredno heterogeno kakovost kmetijskih zemljišč.

Primerjava K1 in TVKZ(O)

Na grafikonu 1 so predstavljeni rezultati primerjave K1 in TVKZ(O) po občinah. TVKZ(O) so bila določena na osnovi povprečne vrednosti bonitete v posamezni občini. Velikosti območij TVKZ(O) in K1 so za lažjo primerjavo med občinami v grafu prikazane v hektarjih.

Grafikon 1: Primerjava površin K1 in TVKZ(O) po občinah (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Chart 1: Comparison of K1 in TVKZ(O) areas in the municipalities (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

Z grafikona 1 je razvidno, da je površina K1 v vseh občinah večja od TVKZ(O), razen v Občini Kuzma, kjer je površina TVKZ(O) za 112 ha večja od K1. Najmanjša razlika, -75,8 ha, med TVKZ(O) in K1 je v občini Šalovci. Občine, v katerih je razlika med TVKZ(O) in K1 največja, so občine Apače, Murska Sobota in Tišina.

6.2.2 TVKZ(D) in OKZ(D) – povprečna boniteta v državi

Vlada Republike Slovenije je marca leta 2013 obravnavala Osnutek uredbe o trajno varovanih kmetijskih zemljiščih, v kateri je izračunala povprečno vrednost bonitete kmetijskih zemljišč v državi, ki znaša 41,5 bonitetne točke. Obseg trajno varovanih kmetijskih zemljišč se za posamezno lokalno skupnost določi na način, da so v kvoto trajno varovanih kmetijskih zemljišč vključena vsa kmetijska zemljišča v občini, ki imajo boniteto večjo od povprečne bonitete vseh kmetijskih zemljišč v državi. Tako smo v tem delu med TVKZ uvrstili vsa kmetijska zemljišča, ki imajo boniteto večjo od 40 bonitetnih točk. Vsa ostala kmetijska zemljišča spadajo v kategorijo ostala kmetijska zemljišča (preglednica 27).

Preglednica 27: Določitev TVKZ in OKZ na podlagi povprečne vrednosti bonitete kmetijskih zemljišč v državi (Vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

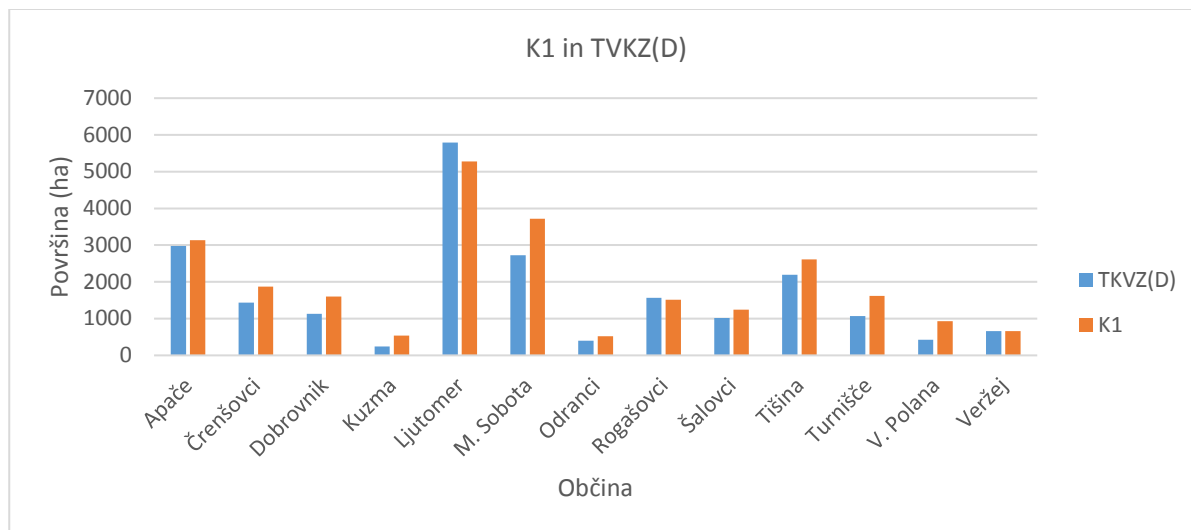
Table 27: Determination of TVKZ and OKZ based on the average value of soil productivity index of agricultural land in country (Data source: GURS in MOP, 2015).

OBČINA	Povprečna vrednost bonitete v državi	TKVZ (ha)	OKZ (ha)	Delež TVKZ (%)	Delež OKZ (%)	Skupaj (ha)
Apače	41,5	2.980,8	511,3	85,4	14,6	3.492,1
Črenšovci	41,5	1.436,8	721,0	66,6	33,4	2.157,8
Dobrovnik	41,5	1.009,4	769,2	63,7	43,2	1.778,6
Kuzma	41,5	243,7	811,1	23,1	76,9	1.054,8
Ljutomer	41,5	5.790,0	828,9	87,5	12,5	6.618,9
Murska Sobota	41,5	2.727,3	1.128,0	70,7	29,3	3.855,3
Odranci	41,5	401,4	129,7	75,6	24,4	531,1
Rogašovci	41,5	1.563,9	1.026,7	60,4	39,6	2.590,6
Šalovci	41,5	1.019,4	2.101,0	32,7	67,3	3.120,4
Tišina	41,5	2.196,6	574,3	79,3	20,7	2.770,8
Turnišče	41,5	1.072,3	691,4	60,8	39,2	1.763,7
Velika Polana	41,5	425,5	715,4	37,3	62,7	1.140,9
Veržej	41,5	660,1	37,6	94,6	5,4	697,7

Največji delež območij TVKZ(D) imajo občine Veržej (94,6 %), Ljutomer (87,5 %) in Apače (85,4 %), ki imajo precej dobre možnosti za kmetijstvo. Pričakovano sledijo občine Tišina, Odranci in Murska Sobota, ki ležijo v najbolj kmetijski krajini v Sloveniji. Najmanjši delež območij TVKZ(D) imata v tem primeru občini Kuzma (23,1 %) in Šalovci (32,7 %), ki ležita na Goričkem. Presenetljivo majhen delež območij TVKZ(D) (samo 37,3 %) glede na ostale sosednje občine ima Občina Velika Polana.

Primerjava K1 in TVKZ(D)

V grafikonu 2 je prikazana primerjava K1 s TVKZ(D). TVKZ(D) so bila določena na osnovi povprečne vrednosti bonitete v državi (41,5 bonitetne točke).

Grafikon 2: Primerjava površin K1 in TVKZ(D) po občinah (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Chart 2: Comparison of K1 and TVKZ(D) areas in the municipalities (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

Najmanjšo razliko med TVKZ (D) in K1 imata občini Rogašovci in Veržej. Pri teh dveh občinah izračun površine TVKZ(D) »enako« močno varuje kmetijska zemljišča kot dosedanji način. V Občini Ljutomer se je površina TVKZ(D) v primerjavi s površino K1 celo povečala za 508 ha. Pri vseh ostalih občinah se je površina TVKZ v primerjavi s K1 zmanjšala. Do največjega zmanjšanja je prišlo v občinah Dobrovnik (za 467 ha), Kuzma (za 291,1 ha) in Velika Polana (za 508,5 ha).

6.2.3 TVKZ(K) in OKZ(K) – povprečna boniteta v krajinski enoti

Krajina najbolje opiše odnos človeka do narave in obratno ter njegovo prisotnost in delovanje v prostoru. Z določitvijo območij TVKZ(K) na podlagi povprečne vrednosti bonitete v krajinski enoti smo se poskušali najbolj približati posameznim lastnostim krajine. Raziskovalno območje pokriva tri krajinske enote: Goričko z občinami Kuzma, Rogašovci in Šalovci, Ravninsko območje Prekmurja (občine Črenšovci, Dobrovnik, Murska Sobota, Odranci, Tišina, Turnišče in Velika Polana) ter Ravnina ob Muri (Občina Veržej, večina območja občin Apače in Ljutomer, zato smo ti dve občini obravnavali v tej krajinski enoti). Za vse tri krajinske enote smo izračunali povprečno vrednost bonitete kmetijskih zemljišč in jo uporabili kot mejno vrednost za določitev območij TVKZ.

Iz preglednice 28 je razvidno, da ima najvišjo povprečno boniteto s 54,5 bonitetnimi točkami krajinska enota Ravnina ob Muri. Rezultati so pričakovani, saj imajo občine Apače, Ljutomer in Veržej najvišje povprečne vrednosti bonitete. Krajinska enota Ravninsko območje Prekmurja ima povprečno 47,2 bonitetne točke. Pričakovano najnižjo povprečno boniteto ima krajinska enota Goričko (37,8).

Preglednica 28: Določitev TVKZ in ostalih zemljišč na podlagi povprečne vrednosti bonitete kmetijskih zemljišč po posameznih krajinskih enotah (Vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Table 28: Determination of TVKZ and OKZ based on the average value of soil productivity index of agricultural land in individual landscape units (Data source: GURS in MOP, 2015).

OBČINA	Krajinska enota	Povprečna vrednost bonitete po krajinskih enotah	TKVZ (ha)	Ostala kmetijska zemljišča (ha)	Delež TVKZ (%)	Delež OKZ (%)	SKUPAJ (ha)
Kuzma	Goričko	37,8	282,9	771,9	26,8	73,2	1.054,8
Rogašovci	Goričko	37,8	1.691,4	899,3	65,3	34,7	2.590,6
Šalovci	Goričko	37,8	1.146,9	1.973,5	36,8	63,2	3.120,4
Črenšovci	Ravn. obm. Prekmurja	47,2	1.114,5	1.043,3	51,6	48,4	2.157,8
Dobrovnik	Ravn. obm. Prekmurja	47,2	836,8	941,8	47,0	53,0	1.778,6
Murska Sobota	Ravn. obm. Prekmurja	47,2	2.139,1	1.716,2	55,5	44,5	3.855,3
Odranci	Ravn. obm. Prekmurja	47,2	217,2	313,9	40,9	59,1	531,1
Tišina	Ravn. obm. Prekmurja	47,2	1.934,1	836,7	69,8	30,2	2.770,9
Turnišče	Ravn. obm. Prekmurja	47,2	686,1	1.077,6	38,9	61,1	1.763,7
Velika Polana	Ravn. obm. Prekmurja	47,2	293,4	847,5	25,7	74,3	1.141,0
Apače	Ravnina ob Muri	54,5	1.701,2	1.790,9	48,7	51,3	3.492,1
Ljutomer	Ravnina ob Muri	54,5	4.504,4	2.114,5	68,1	31,9	6.618,9
Veržej	Ravnina ob Muri	54,5	605,4	92,4	86,8	13,2	697,7

Primerjava K1 in TVKZ(K)

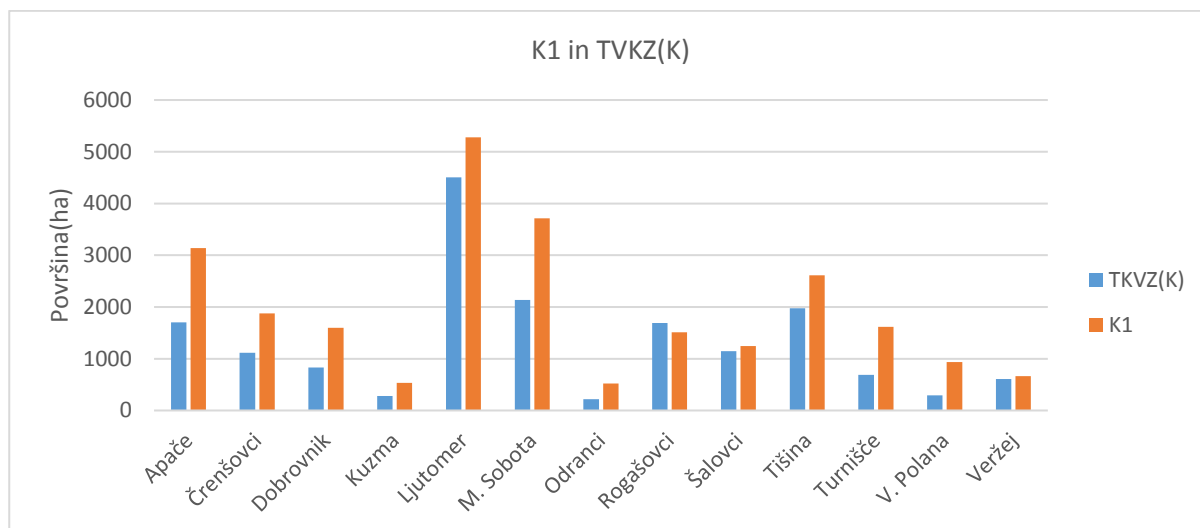
S primerjavo K1 in TVKZ(K) želimo ugotoviti, ali TVKZ(K) vsaj v enakem obsegu varujejo kmetijska zemljišča kot K1 (grafikon 3).

Najprej bomo obravnavali krajinsko enoto Goričko, v katero spadajo občine Kuzma, Rogašovci in Šalovci. Samo v občini Rogašovci je površina TVKZ(K) višja od površine K1, in to za 180 ha. V občini Šalovci sta površina TVKZ(K) in K1 skoraj enaki. Največja razlika med površino TVKZ(K) in K1 je v občini Kuzma (251,8 ha) (preglednica 28).

V krajinski enoti Ravninsko območje Prekmurja je povprečna boniteta 47,2 bonitetne točke. Pri nobeni občini površina TVKZ(K) ne presega K1. Še najbolj sta si TVKZ(K) in K1 blizu v občini Velika Polana. Največja razlika je v občini Turnišče, kjer je površina TVKZ(K) 686,1 ha in površina K1 1615,7 ha. Podobni rezultati so še v občinah Črenšovci, Murska Sobota, Odranci in Tišina (preglednica 28).

V krajinski enoti Ravnina ob Muri je bila izračunana visoka povprečna vrednost bonitete s 54,5 bonitetnimi točkami, zato smo pričakovali nižje površine TVKZ(K) v primerjavi s K1. Kljub temu se je površina TVKZ(K) v občinah Ljutomer in Veržej precej približala površini K1. Razlika v občini

Ljutomer znaša 777,3 ha, v občini Veržej pa zgolj 55,8 ha. V občini Apače je razlika med površino TVKZ(K) in površino K1 največja in znaša 1437,9 ha (preglednica 28).

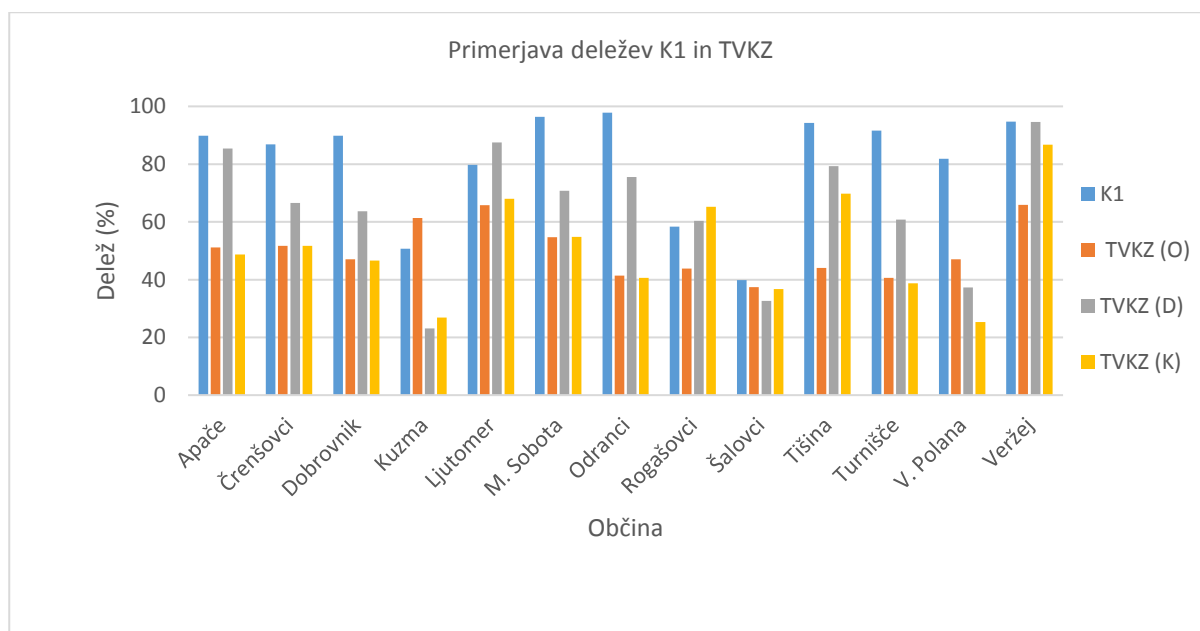

Grafikon 3: Primerjava območij TVKZ(K) in K1 po občinah (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Chart 3: Comparison of TVKZ(K) and K1 areas in the municipalities (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

6.2.4 Primerjava vseh treh območij TVKZ in območij K1

Pri obdelavi podatkov smo za vsako občino določili tri različna območja TVKZ, ki jih primerjamo z območji najboljših kmetijskih površin aktualnih prostorskih planov K1. Namen je ugotoviti, katero območje TVKZ vsaj v enaki meri kot do sedaj K1 opredeljuje varovana kmetijska zemljišča. Površine območij TVKZ in K1 so za lažjo primerjavo izražene v deležu (%) in prikazane v grafikonu 4.

Grafikon 4: Primerjava območij TVKZ in K1 po občinah (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Chart 4: Comparison of TVKZ areas and K1 in the municipalities (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

Ko primerjamo območja za vse tri različice določitve območij TVKZ s K1, lahko ugotovimo, v kateri občini bi bil posamezen način določitve TVKZ najprimernejši oz. vsaj primerljiv z obsegom območij K1. TVKZ(O) se je v smislu primerljivosti z območji K1 izkazal kot najprimernejši v občini Kuzma, kjer je celo presegel površino K1, in občini Šalovci, kjer zaostaja samo za dobra 2 %. Kot najprimernejši se je pokazal tudi v občini Velika Polana. Vendar je razlika med površino TVKZ(O) in K1 več kot 30%.

Na študijskem območju se z vidika obsega varovanih kmetijskih zemljišč pri največ občinah najprimernejši izkaže TVKZ(D), kar je razumljivo, saj je v splošnem povprečna vrednost bonitete v obravnavanih občinah višja od povprečja v državi. V občini Ljutomer je površina območja TVKZ(D) celo večja od površine K1. V občinah Apače in Veržej pa se površina TVKZ(D) skoraj v celoti približa vrednosti površine K1. Kot najustreznejši je TVKZ(D) še v občinah Črenšovci, Dobrovnik, Murska Sobota, Odranci, Tišina in Turnišče. TVKZ(K) je najprimernejši samo v občini Rogašovci, kjer celo preseže površino K1. Kot ustrezen se je izkazal še v občinah Šalovci in Veržej.

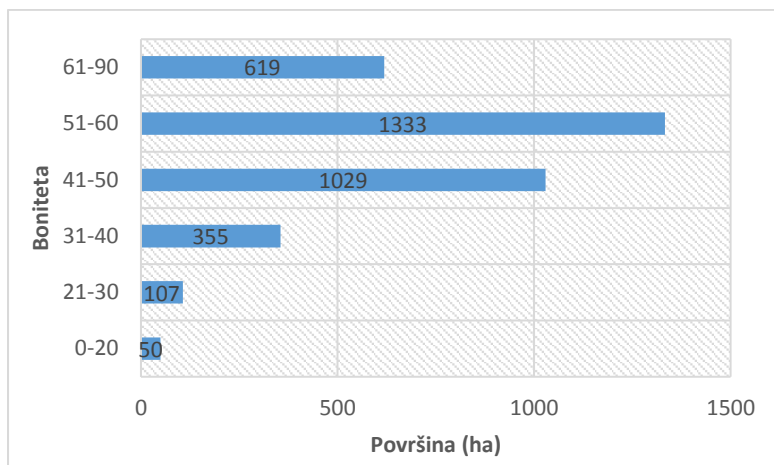
Iz rezultatov je mogoče ugotoviti, da povprečna vrednost bonitete po občinah ni nujno najprimernejša za določitev TVKZ. V občinah z nizko povprečno boniteto kmetijskih zemljišč se je delež območij TVKZ precej povečal in se po velikosti približal deležem K1. Nasprotno se je pri občinah z višjo povprečno boniteto kmetijskih zemljišč delež TVKZ zmanjšal. Iz tega lahko ugotovimo, da je izračun TVKZ na podlagi povprečne vrednosti bonitete kmetijskih zemljišč v občini primernejši za občine z nižjo povprečno vrednostjo bonitete in manj za občine z visoko povprečno vrednostjo.

6.3 Rezultati po posameznih občinah

6.3.1 Občina Apače

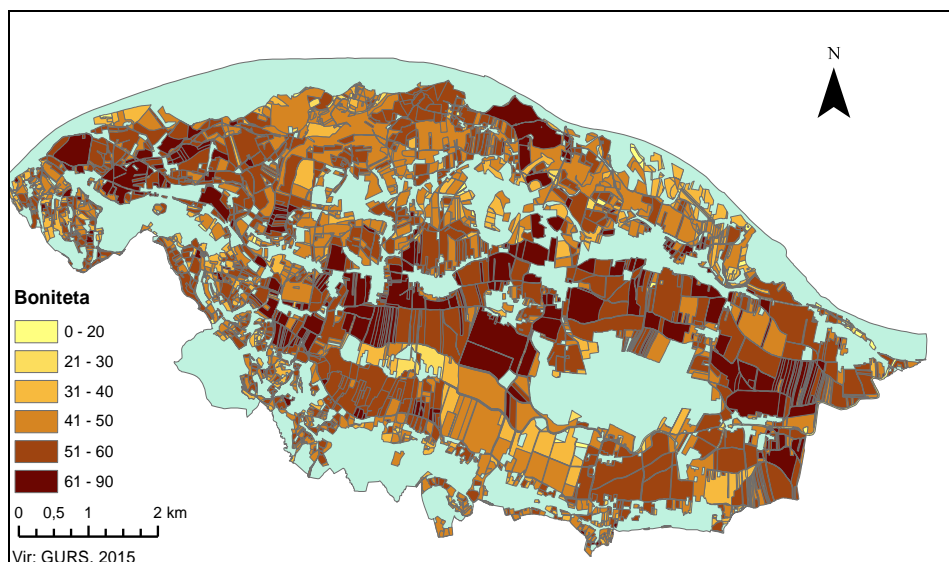
Občina Apače leži med reko Muro na severu in Slovenskimi goricami na jugu ter jo sestavlja 21 naselij. Naselje Apače je opredeljeno kot lokalno središče s funkcijami občinskega središča. Iz namenske rabe (slika 16) je razvidno, da je območje občine pretežno kmetijsko z manjšimi gozdnimi površinami ob reki Muri in v delu Slovenskih goric. Osrednji del občine predstavlja Apaško polje, ki je pomemben vodonosnik pitne vode in je hkrati tudi območje z visokim pridelovalnim potencialom tal za kmetijsko rabo ter z omejitvami zaradi varovanja pitne vode. Reka Mura z območjem ob njen oblikuje edinstveno obvodno krajino, ki se vključuje v dopolnjevanje turistične in rekreacijske ponudbe v občini (Odlok OPN Apače, 2013). Za občino je značilen poselitveni vzorec strnjenih ravninskih naselij in razpršene poselitve v gričevnatem delu občine. Občina se gravitacijsko navezuje na središče regionalnega pomena Gornjo Radgono ter središči nacionalnega pomena Mursko Soboto in Maribor.

Občina Apače je del vzhodno štajerskih regij, za katero je značilna krajina Ravnina ob Muri. Tako ravninski svet ob Muri s kulturno krajino in več kot 500 ha melioriranih zemljišč omogoča intenzivno kmetijstvo in oblikuje Apaško polje (Marušič, 1998). Povprečna boniteta kmetijskih zemljišč (52,11) in porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede (grafikon 5) prikazujeta velik delež srednje kakovostnih kmetijskih zemljišč (boniteta med 40 in 60). Osuševana kmetijska zemljišča imajo v večini primerov boniteto večjo od 40. Tako kljub izvedenim melioracijam tla niso tako kakovostna kot na sosednjem Murskem polju. Za zahodni del občine Apače, ki spada v Slovenske gorice, je značilen razgiban relief z vinogradniškimi krajinskimi vzorci in mešanim gozdom. Zato so bonitete kmetijskih zemljišč v tem delu Občine Apače nižje kot na Apaškem polju (slika 15). V občini je po dejanski rabi 43,9 ha vinogradov, od katerih jih samo 16,5 ha leži na območjih kmetijske namenske rabe.

Grafikon 5: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Apače (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Chart 5: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Apače (own display, data source: GURS, 2015).

Slika 15: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Apače (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Figure 15: Soil productivity index in the municipality of Apače (own display, data source: GURS, 2015).

Na podlagi sprejetega OPN ima občina Apače 3492,1 ha kmetijskih zemljišč, od teh jih kar 89,9 % spada v območje K1. Pri določitvi treh variant območij TVKZ in OKZ smo ugotovili, da je največje območje po površini TVKZ(D). Območje TVKZ(D) obsega 2980,8 ha, kar predstavlja 85,3 % vseh kmetijskih zemljišč v Občini Apače.

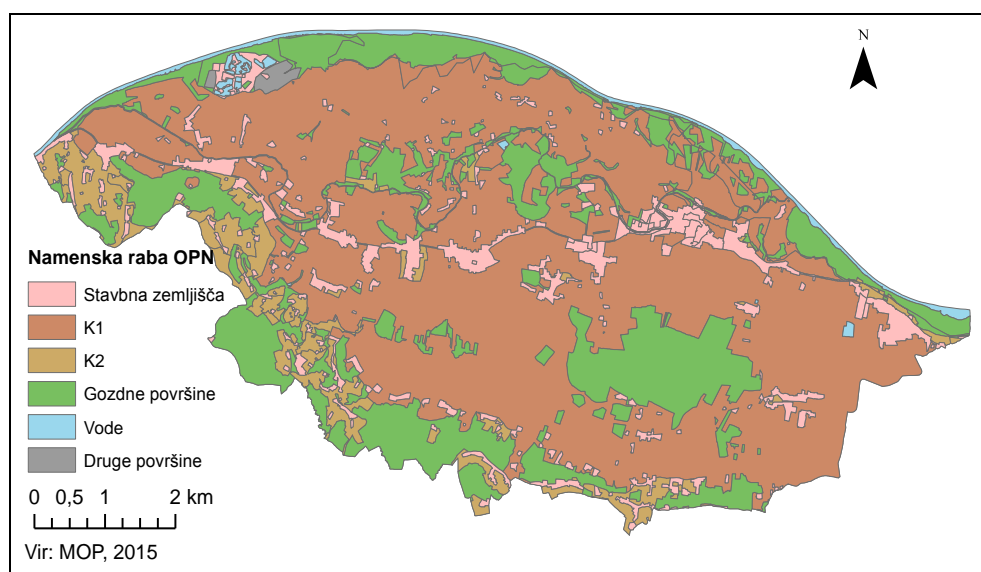
S primerjavo presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 smo ugotovili, da kar 91,1 % TVKZ(D) sovпада z območji K1 (preglednica 29). Pri območjih TVKZ(O) in TVKZ(K) je ta delež K1 bistveno manjši. Iz tega lahko sklepamo, da je v K1 uvrščeno veliko zemljišč z boniteto med 41 in 50.

Preglednica 29: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Apače (Vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Table 29: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Apače (Data source: GURS in MOP, 2015).

	TVKZ(D)	OKZ(D)	TVKZ(O)	OKZ(O)	TVKZ(K)	OKZ(K)
K1 (ha)	2.715,9	423,2	1.812,3	1.326,8	1.584,8	1.554,2
K2 (ha)	264,9	88,1	138,3	214,7	116,3	236,6
Skupaj (ha)	2.980,8	511,3	1.950,5	1.541,5	1.701,2	1.790,9
K1 (%)	91,1	14,2	60,8	44,5	53,2	52,1
K2 (%)	8,9	17,2	7,1	13,9	6,8	13,2
Skupaj (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Tako smo v občini Apače presegli predlagano omejitev kmetijskega ministrstva, ki določa, da je lahko v TVKZ uvrščeno največ 80 % vseh kmetijskih površin v občini. Območja OKZ(D) so razpršena po celotnem območju Občine Apače (slika 17). Nasprotno so območja K2 bolj združena in se nahajajo na zahodnem bolj gričevnatem delu občine (slika 16).

Slika 16: Namenska raba prostora v občini Apače (lasten prikaz, vir podatkov: MOP, 2015).

Figure 16: Land use in the municipality of Apače (own display, data source: MOP, 2015).

Slika 17: Namenska raba prostora v občini Apače z območjema TVKZ(D) in OKZ(D) (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

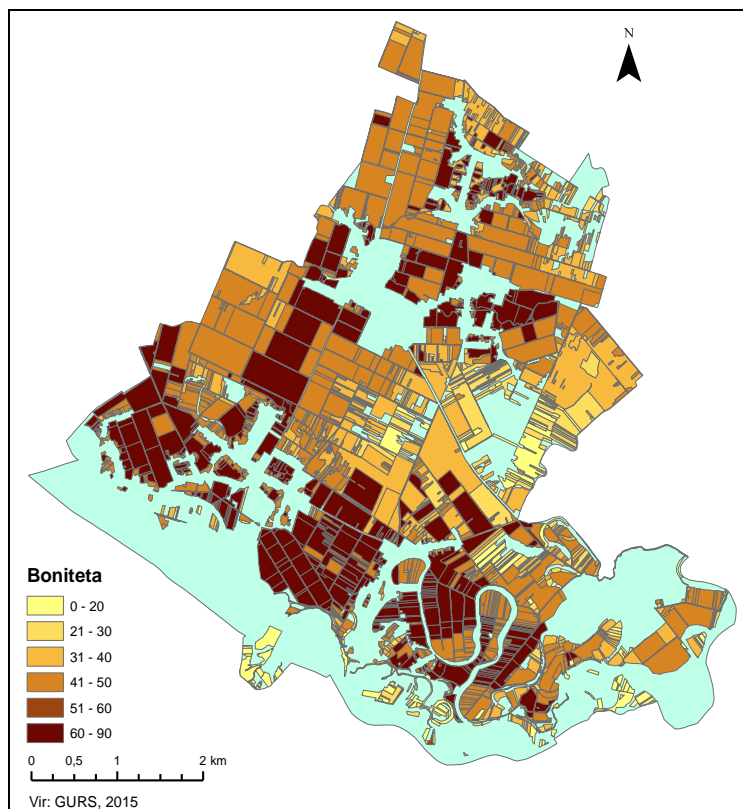
Figure 17: Land use in the municipality of Apače with TVKZ (D) and OKZ (D) areas (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

6.3.2 Občina Črenšovci

Občina Črenšovci leži v dolinskem delu Prekmurja in jo sestavlja pet strnjenih obcestnih naselij. Občinsko središče predstavlja naselje Črenšovci, ki zagotavlja osnovno izobraževanje, osnovno zdravstveno oskrbo in druge potrebe lokalnega središča. Vse ostale potrebe prebivalstva zagotavljata sosednji regionalni središči Lendava in Murska Sobota. Iz namenske rabe občine (slika 20) je razvidno, da gre za izrazito kmetijsko intenzivno območje z velikim deležem kmetijske namenske rabe in manjšim deležem stavbnih in gozdnih zemljišč. Kljub temu se s kmetijstvom intenzivno ukvarja majhen delež prebivalstva, večina ljudi zaradi pomanjkanja delovnih mest dnevno migrira v Mursko Soboto ali Lendavo (Odlok o OPN Občine Črenšovci, 2009).

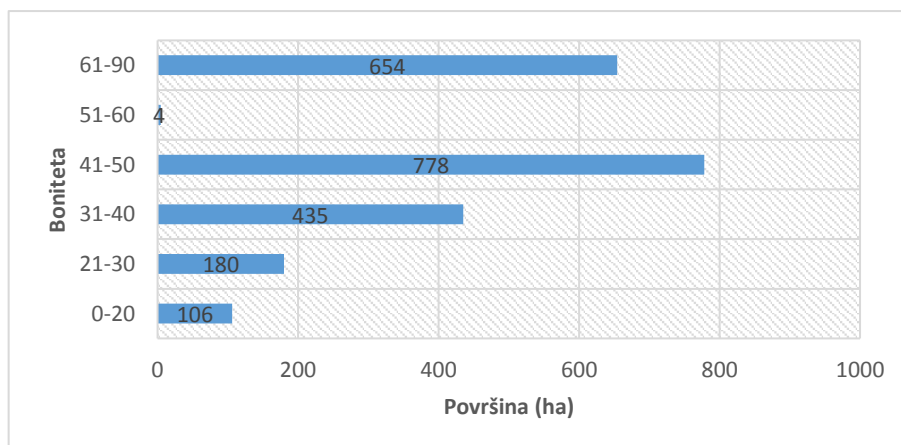
Območje Občine Črenšovci leži v krajinski enoti Ravninsko območje Prekmurja, ki se deli na podenoti Dolinsko in Poplavno območje reke Mure. Za dolinski del občine so značilne kmetijske površine, ki so predvsem na močvirnatem delu členjene s travniki in številnimi živimi mejami in posameznimi drevesi. Za Poplavno območje reke Mure so značilna gozdna zemljišča listnatega gozda z redkimi travniki in njivami. Na velike razlike med kmetijskimi zemljišči kaže tudi njihova porazdelitev po bonitetnih razredih (grafikon 6). Tako imamo veliko najkakovostnejših zemljišč z boniteto nad 61 točk, manjkajo pa kmetijska zemljišča z boniteto med 51–60 točkami. Povprečna boniteta kmetijskih zemljišč v občini Črenšovci znaša 47,8.

Občina Črenšovci leži na ravninskem svetu Dolinskega z majhnim številom trajnih nasadov. S slike 18, ki prikazuje bonitete kmetijskih zemljišč v občini, in slike 19 z območji melioracij, je mogoče razbrati, da so bile na večini kmetijskih zemljišč v občini izvedene melioracije. Tako se je številna močvirnata kmetijska zemljišča s pojavom podzemnih voda blizu površini tal spremenilo v kmetijska zemljišča primerna za intenzivno poljedelstvo.

Slika 18: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Črenšovci (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

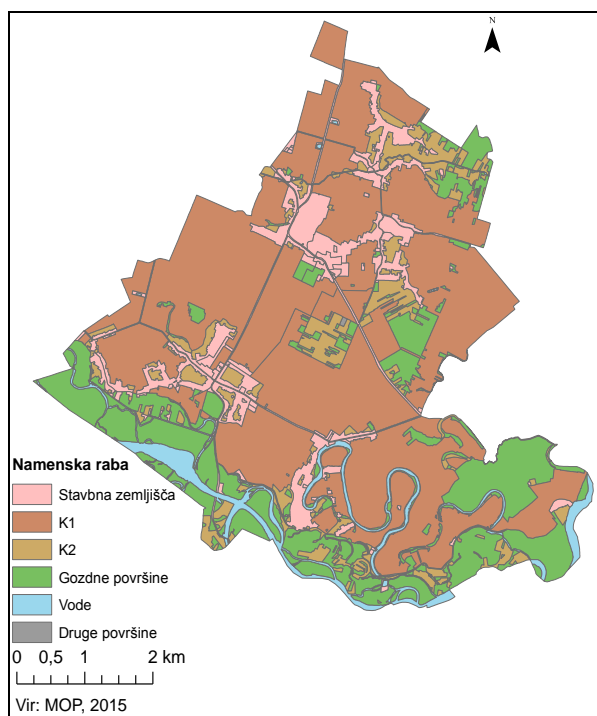
Figure 18: Soil productivity index in the municipality of Črenšovci (own display, data source: GURS, 2015).

Grafikon 6: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Črenšovci (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

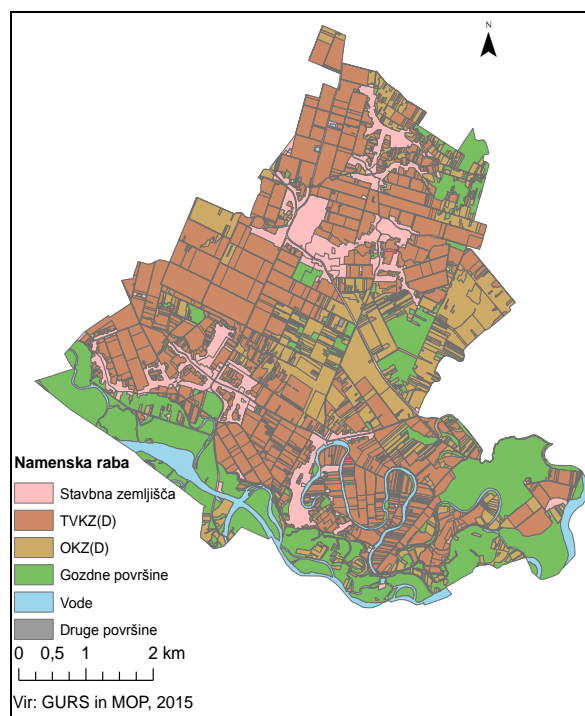
Chart 6: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Črenšovci (own display, data source: GURS, 2015).

Večina območja K1 se nahaja v bližini gozdnih zemljišč (slika 20). Območja OKZ(D) pa so bolj razpršena po celotnem območju občine (slika 21). Območji OKZ(D) in K2 se prekrivata samo na poplavnem območju reke Mure.

Slika 20: Namenska raba prostora v občini Črenšovci (lasten prikaz, vir podatkov: MOP, 2015).

Figure 20: Land use in the municipality of Črenšovci (own display, data source: MOP, 2015).

Slika 21: Namenska raba prostora v občini Črenšovci z območjema TVKZ(O) in OKZ(O) (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Figure 21: Land use in the municipality of Črenšovci with TVKZ (D) and OKZ (D) areas (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

6.3.3 Občina Dobrovnik

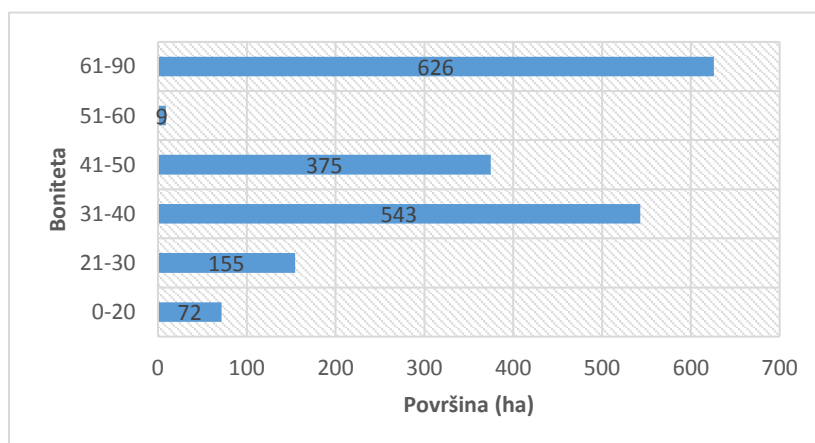
Občina Dobrovnik leži v severovzhodnem delu Prekmurja ob glavni cesti Moravske Toplice–Lendava. Na vzhodni strani meji občina na Madžarsko in spada v dvojezično območje. Vsa tri naselja v občini so nižinska obcestna naselja in imajo glede na tipologijo še kmečki značaj (OPN Dobrovnik, 2013). Za občino so značilni vinogradniški zaselki v gričevnatem delu občine (slika 22), kjer se nekdanje vinogradniške območja spreminjajo v območja stanovanj. Središče predstavlja naselje Dobrovnik, ki zadovoljuje potrebe na lokalni ravni. Dobra prometna povezava s sosednjo Občino Lendava in bližnjim regionalnim središčem Murska Sobota omogoča zaposlitve za prebivalce občine. Večino občine pokriva kmetijska namenska raba, ki v severnem gričevnatem delu preide iz vinogradov v območje gozda (slika 26).

Slika 22: Dobrovniški vinogradi.

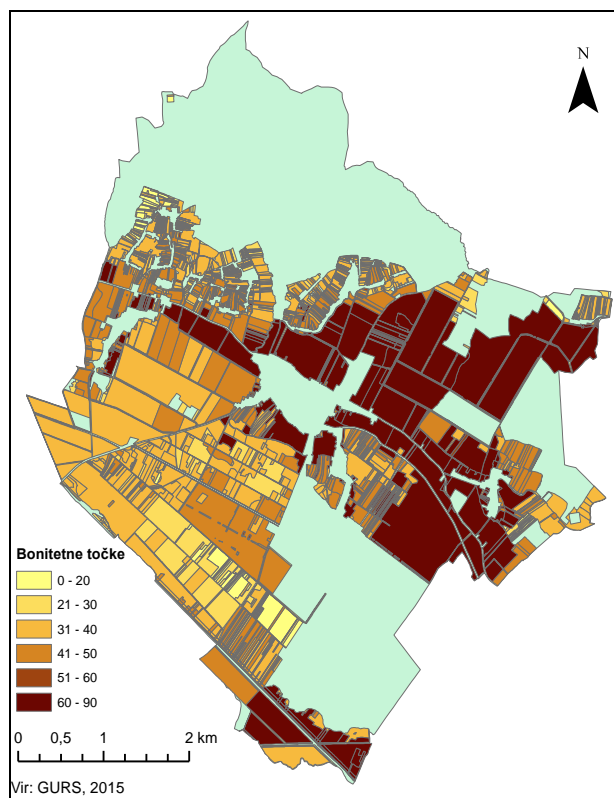
Figure 22: Dobrovnik vineyards.

Večina občine Dobrovnik po krajinski tipologiji spada v Ravninsko območje Prekmurja, gričevnat del na severu pa že v Goričko krajino. Ker večina kmetijskih zemljišč leži v ravninskem delu, ima občina visoko povprečno boniteto in ugodno porazdelitev kmetijskih zemljišč po bonitetnih razredih (grafikon 7). S slike 23, ki prikazuje boniteto kmetijskih zemljišč, in slike 25, ki prikazuje naklon zemljišč, je razvidno, da se zemljišča z najvišjimi bonitetami nahajajo na območju, ki meji na Goričko. Visoke bonitete kmetijskih zemljišč na tem delu so posledica bolj odcednih tal in izvedenih melioracij (slika 24). Na gričevnatem severnem delu občine se nahaja območje 22,6 ha vinogradov.

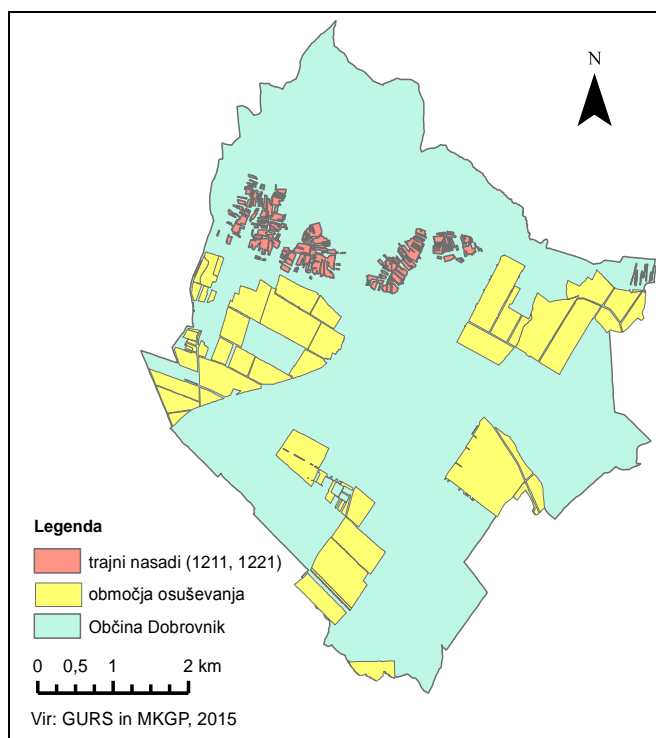
Grafikon 7: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitete razrede v občini Dobrovnik (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Chart 7: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Dobrovnik (own display, data source: GURS, 2015).

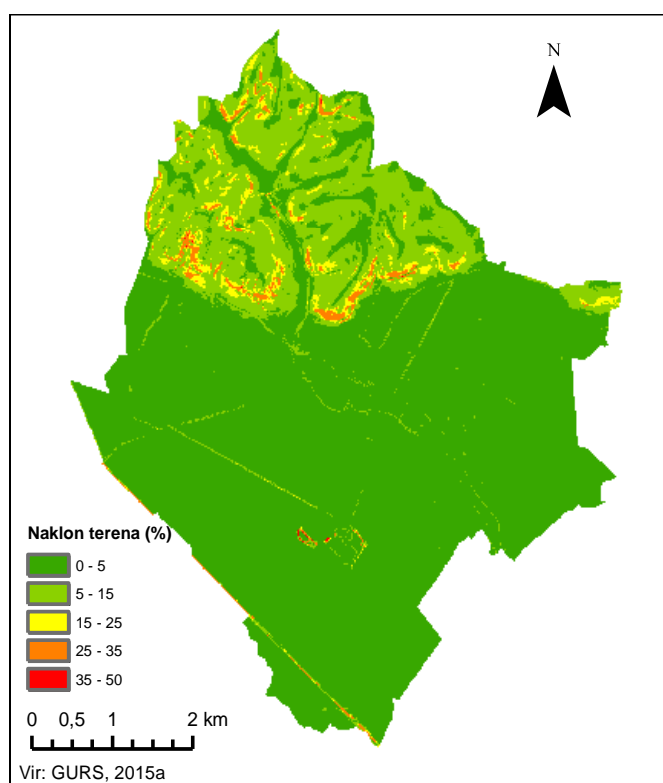
Slika 23: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Dobrovnik (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Figure 23: Soil productivity index in the municipality of Dobrovnik (own display, data source: GURS, 2015).

Slika 24: Območja trajni nasadov in osuševanja v občini Dobrovnik (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MKGP, 2015).

Figure 24: Areas of permanent crops and drainages in the municipality of Dobrovnik (own display, data source: GURS in MKGP, 2015).

Slika 25: Naklon terena v občini Dobrovnik (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015a).

Figure 25: The slope of the terrain in the municipality of Dobrovnik (own display, data source: GURS, 2015a).

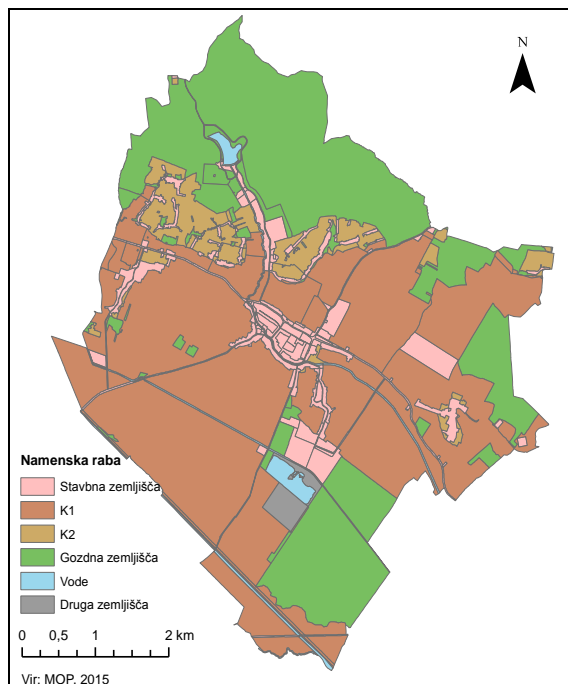
Občina Dobrovnik ima 1778,6 ha kmetijskih zemljišč, od teh jih spada v območje K1 1598,6 ha, kar predstavlja 89,9 % vseh kmetijskih zemljišč. Pri določitvi treh različic območij TVKZ ima največjo površino območje TVKZ(D), ki obsega 1009,4 ha, kar predstavlja 56,7 % kmetijskih površin v občini. V preglednici 31 je prikazana primerjava območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2. Pri tem so območja TVKZ sestavljena iz približno 94 % območja K1 in 6 % območja K2. Območja OKZ sestavlja okrog 85 % območja K1 in 14,5 % območja K2.

Preglednica 31: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Dobrovnik (Vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Table 31: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Dobrovnik (Data source: GURS in MOP, 2015).

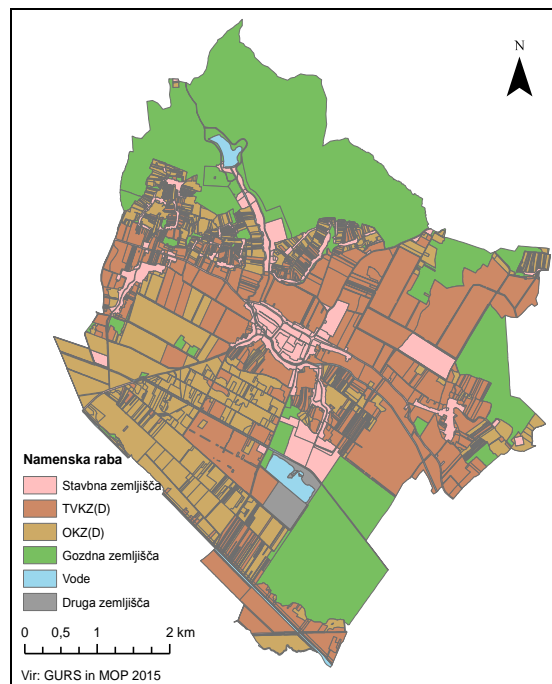
	TVKZ(D)	OKZ(D)	TVKZ(O)	OKZ(O)	TVKZ(K)	OKZ(K)
K1 (ha)	945,6	653,0	789,4	809,2	789,4	809,2
K2 (ha)	63,8	116,2	47,4	132,6	47,4	132,6
Skupaj (ha)	1.009,4	769,2	836,8	941,8	836,8	941,8
K1 (%)	93,7	84,9	94,3	85,9	94,3	85,9
K2 (%)	6,3	15,1	5,7	14,1	5,7	14,1
Skupaj (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Območje K2 se nahaja na severnem bolj gričevnatem delu, ki ga pokrivajo vinogradi. Območja OKZ(D) pa se nahajajo bolj v jugo-zahodnem delu občine, kjer so bile izvedene melioracije (slika 27).

Slika 26: Namenska raba prostora v občini Dobrovnik (lasten prikaz, vir podatkov: MOP, 2015).

Figure 26: Land use in the municipality of Dobrovnik (own display, data source: MOP, 2015).

Slika 27: Namenska raba prostora v občini Dobrovnik z območjema TVKZ(O) in OKZ(O) (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Figure 27: Land use in the municipality of Dobrovnik with TVKZ (D) and OKZ (D) areas (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

6.3.4 Občina Kuzma

Občina Kuzma leži na Goričkem, na skrajnem severovzhodnem delu Slovenije, ob tromeji Slovenije, Avstrije in Madžarske. Sestavlja jo pet manjših vasi, ki imajo skupaj nekaj čez 1600 prebivalcev in spada med demografsko ogrožena območja. Občinsko središče Kuzma je lokalno središče, kjer se nahajajo osnovna šola, zdravstveni dom in dom starejših občanov. Poselitev je v dolinah bolj strnjena, obcestna ali gručasta, po gričevnatem delu pa prevladuje razpršena poselitev (OPN Kuzma, 2012). Večina prebivalstva je zaposlena izven občine, predvsem v sosednji Avstriji. Iz namenske rabe prostora (slika 30) je razvidno, da velik del območja Občine Kuzma pokriva gozd, ostalo pa so kmetijska zemljišča slabše kakovosti. Posledično se s kmetijstvom aktivno ukvarja majhen delež prebivalstva in je zato veliko slabših kmetijskih zemljišč v zaraščanju.

Območje občine Kuzma je v krajinski podenoti Goričko in jo pokriva veliki delež gozdnih površin. Kmetijske površine ležijo na gričevnatem reliefu in v ozki dolini potoka Lukaj ter so zaradi mokrih in kislih tal slabše kakovosti. O slabši kakovosti kmetijskih zemljišč pričata tudi nizka povprečna vrednost bonitete (31,6) in grafikon 8, ki prikazuje porazdelitev kmetijskih zemljišč po bonitetnih razredih v Občini Kuzma. Iz primerjave bonitete kmetijskih zemljišč v Občini Kuzma (slika 29) in naklona terena v občini je razvidno, da se zemljišča z višjimi bonitetami nahajajo v bolj dolinskem svetu.

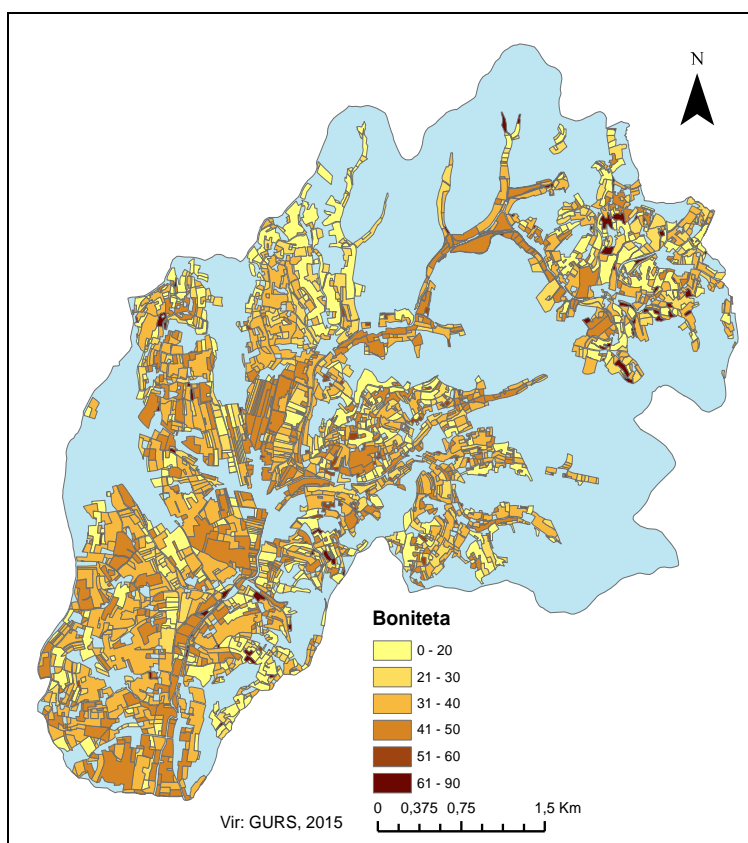
Za tla je značilna pedosekvenca na glinah in ilovicah, z močvirnatim svetom v dolinah. Ker na območju občine Kuzma ni bilo izvedenih melioracij, močvirnata zemljišča velikokrat zaraščajo in imajo nizke bonitete (slika 28).

Slika 28: Močvirnata kmetijska zemljišča v občini Kuzma.

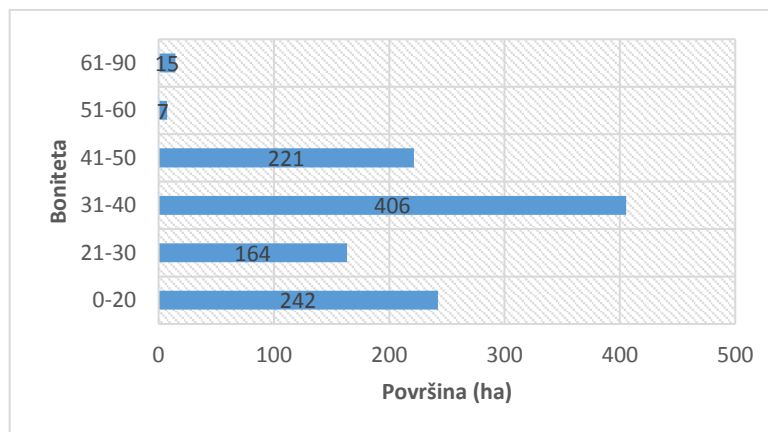
Figure 28: Agricultural wetlands in the municipality of Kuzma.

Večina takih dolinskih in močvirnatih kmetijskih zemljišč je v OPN-ju uvrščenih v najboljše kmetijska zemljišča (K1). Občina Kuzma ima 1054,8 ha kmetijskih zemljišč, od teh je v območje K1 uvrščeno 534,8 ha, kar predstavlja 50,7 % vseh kmetijskih površin.

Slika 29: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Kuzma (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Figure 29: Soil productivity index in the municipality of Kuzma (own display, data source: GURS, 2015).

Grafikon 8: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Kuzma (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Chart 8: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Kuzma (own display, data source: GURS, 2015).

V Občini Kuzma je bila v vasi Trdkova izvedena majhna komasacija, ki je obsegala nekaj čez 50 ha. V občini se nahaja zelo malo vinogradov in intenzivnih sadovnjakov, kar je posledica zelo pogostih zmrzali v spomladanskih mesecih. Kmetijska zemljišča v občini imajo povprečno boniteto 31,6 bonitetne točke, kar je najnižja vrednost med obravnavanimi občinami v nalogi.

Med vsemi tremi različicami območij TVKZ je zaradi nizke povprečne bonitete kmetijskih zemljišč v občini najprimernejše območje TVKZ(O). Tako obsega površina območja TVKZ(O) 646,8 ha in površina OKZ (O) 408,0 ha. Površina območja TVKZ(O) je za 112 ha večja od območja K1 in znese 61,3 % vseh kmetijskih površin v občini Kuzma. Tako se je delež najboljših kmetijskih površin v tej občini povečal.

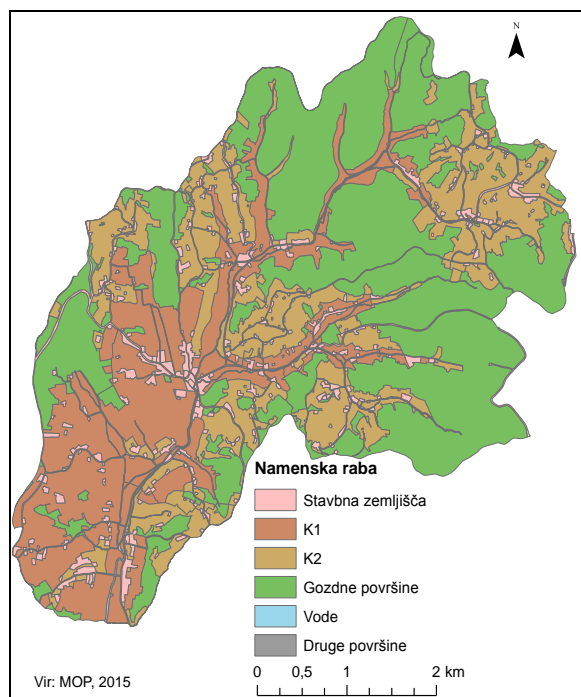
V preglednici 32 je prikazana primerjava TVKZ in OKZ z območjema K1 in K2. Območja TVKZ vsebuje okrog 60 % zemljišč K1 in 40 % zemljišč K2. Območja OKZ sestavlja okrog 40 % območja K1 in 60 % območja K2.

Preglednica 32: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Kuzma (Vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Table 32: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Kuzma (Data source: GURS in MOP, 2015).

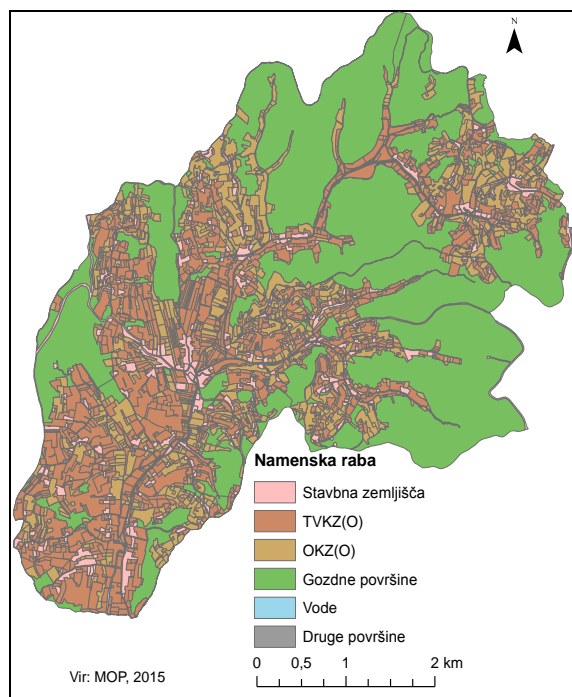
	TVKZ(D)	OKZ(D)	TVKZ(O)	OKZ(O)	TVKZ(K)	OKZ(K)
K1 (ha)	152,1	382,7	384,5	150,2	177,2	357,6
K2 (ha)	91,6	428,4	262,3	257,8	105,8	414,3
Skupaj (ha)	243,7	811,1	646,8	408,0	283,0	771,8
K1 (%)	62,4	47,2	59,5	36,8	62,6	46,3
K2 (%)	37,6	52,8	40,5	63,2	37,4	53,7
Skupaj (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Območja K1 so bolj strnjena in se razprostirajo po ozkih dolinah, območja K2 pa ležijo na gričevnatem delu (slika 30). Nasprotno so območja OKZ(O) bolj razpršena po celotni občini in tako ležijo tudi v dolinskem svetu (slika 31).

Slika 30: Namenska raba prostora v občini Kuzma (lasten prikaz, vir podatkov: MOP, 2015).

Figure 30: Land use in the municipality of Kuzma (own display, data source: MOP, 2015).

Slika 31: Namenska raba prostora v občini Kuzma z območjema TVKZ(O) in OKZ(O) (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

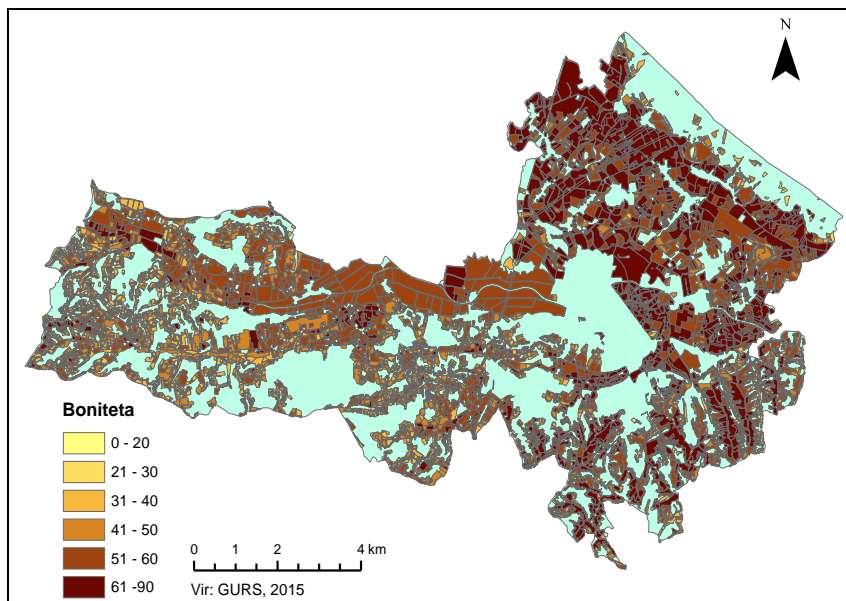
Figure 31: Land use in the municipality of Kuzma with TVKZ (D) and OKZ (D) areas (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

6.3.5 Občina Ljutomer

Občina Ljutomer je po površini ena večjih občin v Pomurju, saj obsega 44 naselij. Mesto Ljutomer je opredeljeno, kot središče regionalnega pomena in opravlja z razvitimi terciarnimi in kvartarnimi dejavnosti vse funkcije občinskega središča (OPN Ljutomer, 2007). Mesto Ljutomer je osrednje zaposlitveno središče Prlekije ter ima razvito trgovino in storitveni sektor, ohranil pa se je tudi del živilsko in lesno-pridelovalne industrije.

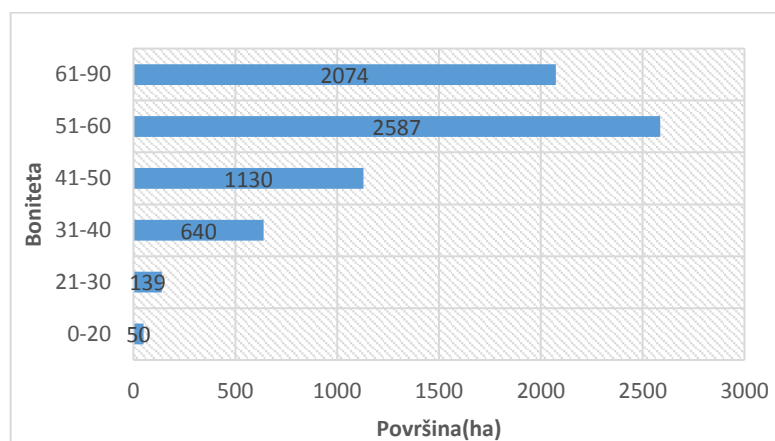
Območje občine Ljutomer obsega severovzhodni del Slovenskih goric ter zahodni del panonske ravnine. Iz namenske rabe (slika 34) je razvidno, da gre za dva povsem različna predela. Ravniški del, ki obsega Mursko polje in Ščavniško dolino, je izrazito ravniški s polji, travniki in gozdovi v manjšini ter večjimi strnjenimi naselji. Na območju se intenzivno kmetijstvo srečuje z omejitvami zaradi varstva pitne vode. Jugoahodni del, ki leži v Slovenskih goricah, je gričevnat, pokrit z vinogradi, gozdovi in raztresenimi naselji ter oblikuje edinstveno krajino.

Za območje občine Ljutomer sta značilni dve krajini: Ravnina ob Muri in Slovenske gorice. V ravnini ob Muri leži Mursko polje, za katero so značilna najboljša kmetijska zemljišča v državi z visoko boniteto. Dolina Ščavnice predstavlja prehod iz ravnine ob Muri v bolj gričevnat svet Slovenskih goric in je z osuševanjem (slika 33) povečala intenzivnost kmetijstva, vendar s tem izgubila ekološko in krajinsko pestrost. Kmetijska zemljišča v Ljutomersko-Ormoških goricah, kljub velikemu naklonu, zaradi svoje ugodne lege, ki omogoča pridelavo kakovostnega grozdja in z njim povezanih vin, dosegajo visoke bonitete (slika 32). Dober pridelovalni potencial kmetijskih zemljišč v občini Ljutomer vpliva na visoko povprečno vrednost bonitete kmetijskih zemljišč (55,0). To potrjuje tudi grafikon 9, ki prikazuje zelo majhen delež kmetijskih zemljišč z nizkimi bonitetami.

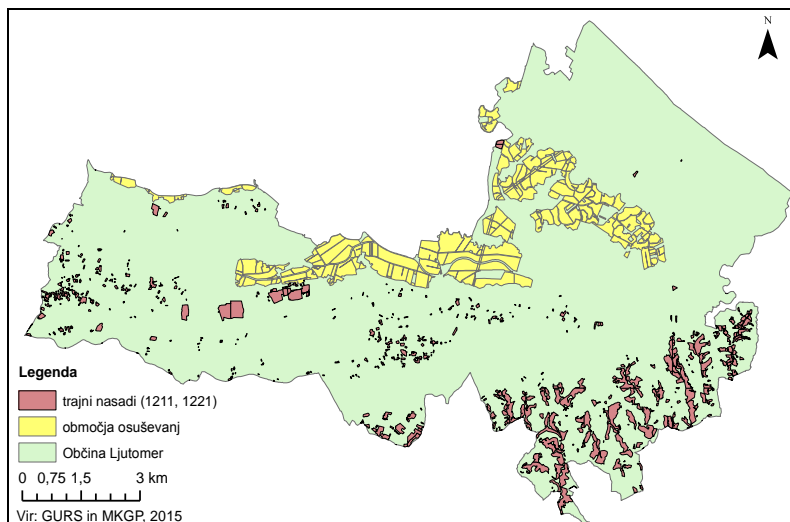
Slika 32: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Ljutomer (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Figure 32: Soil productivity index in the municipality of Ljutomer (own display, data source: GURS, 2015).

Grafikon 9: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Ljutomer (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Chart 9: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Ljutomer (own display, data source: GURS, 2015).

Slika 33: Območja trajnih nasadov in osušenanj v občini Ljutomer (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MKGP, 2015).

Figure 33: Areas of permanent crops and drainages in the municipality of Ljutomer (own display, data source: GURS in MKGP, 2015).

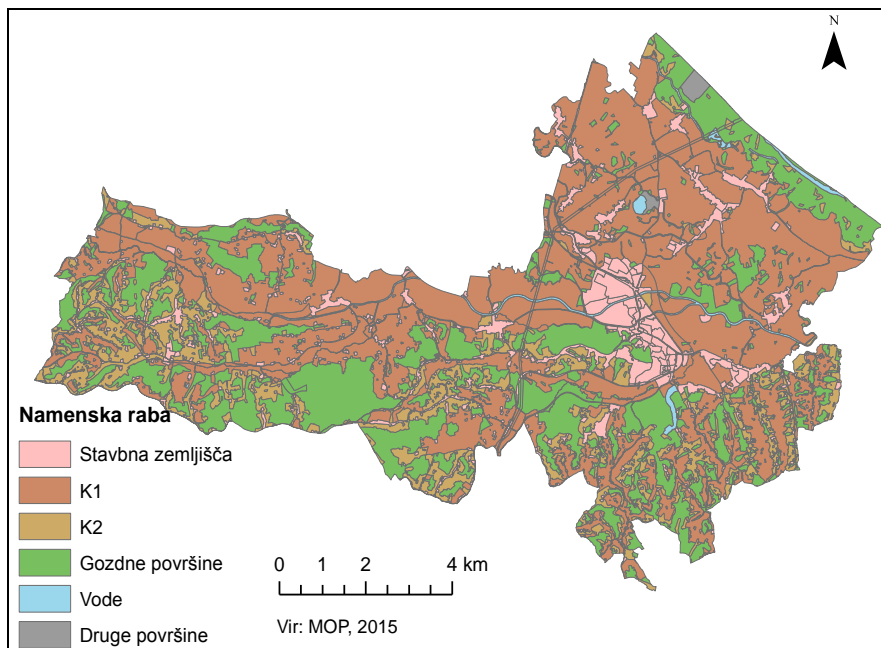
Za občino Ljutomer je značilna visoka povprečna boniteta in zelo ugodna porazdelitev kmetijskih zemljišč po bonitetnih razredih. Posledično smo dobili večja območja TVKZ in OKZ. Najbolje se je odrezal kriterij povprečne bonitete v državi zaradi nizke mejne vrednosti bonitete (41,5). Tako obsega območje TVKZ(D) 5790 ha in območje OKZ(D) 415,3 ha. Območje TVKZ(D) po površini presega območje K1 za 508 ha in pokriva 87,5 % vseh kmetijskih zemljišč v občini Ljutomer. Iz primerjave TVKZ z K1 (preglednica 33) smo ugotovili, da sta območji TVKZ(O) in TVKZ(K) sestavljeni iz 90 % območij K1 in 10 % območij K2.

Preglednica 33: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Ljutomer (Vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Table 33: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Ljutomer (Data source: GURS in MOP, 2015).

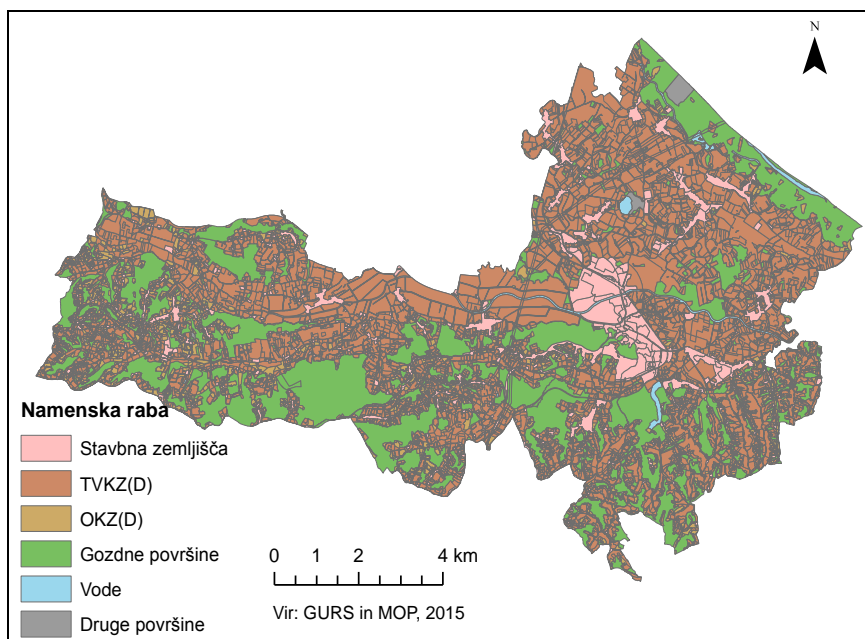
	TVKZ(D)	OKZ(D)	TVKZ(O)	OKZ(O)	TVKZ(K)	OKZ(K)
K1 (ha)	4.868,1	413,6	4.058,5	1.223,3	4.058,5	1.223,3
K2 (ha)	921,9	415,3	446,2	891,0	446,2	891,0
Skupaj (ha)	5.790,0	828,9	4.504,6	2.114,2	4.504,6	2.114,2
K1 (%)	84,1	49,9	90,1	57,9	90,1	57,9
K2 (%)	15,9	50,1	9,9	42,1	9,9	42,1
Skupaj (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Območja K2 se v večini nahajajo v zahodnem delu občine Ljutomer, ki spada v Slovenske gorice (slika 34). Ostala kmetijska zemljišča so uvrščena v območje K1. V občini je samo 415,3 ha območij OKZ(D), ki pa so zelo razpršena po južnem delu občine (slika 35).

Slika 34: Namenska raba prostora v občini Ljutomer (lasten prikaz, vir podatkov: MOP, 2015).

Figure 34: Land use in the municipality of Ljutomer (own display, data source: MOP, 2015).

Slika 35: Namenska raba prostora v občini Ljutomer z območjema TVKZ(D) in OKZ(D) (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Figure 35: Land use in the municipality of Ljutomer with TVKZ (D) and OKZ (D) areas (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

6.3.6 Občina Murska Sobota

Mestna občina Murska Sobota leži na levem bregu Mure, v ravninskem delu Prekmurja, ki je precej gosto poseljen. Sestavlja jo dvanajst naselij, med njimi tudi mesto regionalnega/nacionalnega pomena Murska Sobota. Za večino vasi je značilna obcestna poselitev, ponekod tudi gručasta, ki se zaradi velikega zanimanja za poselitev širijo tudi izven naselij. Tako število prebivalcev v mestu Murska

Sobota upada, narašča pa v okoliških naseljih. Okoliška naselja, ki imajo še kmečki značaj, postajo vse bolj podobna spalnim naseljem (OPN Murska Sobota, 2007). Po namenski rabi je območje mestne občine izrazito kmetijsko, z velikim deležem najboljših kmetijskih zemljišč (slika 38). Kljub temu kmetijstvo ni vodilna panoga in je v kmetijski dejavnosti zaposlenih samo 1,3 % prebivalstva občine. Večina zaposlitev je v kmetijsko-predelovalni industriji, obrti ter storitveni dejavnosti.

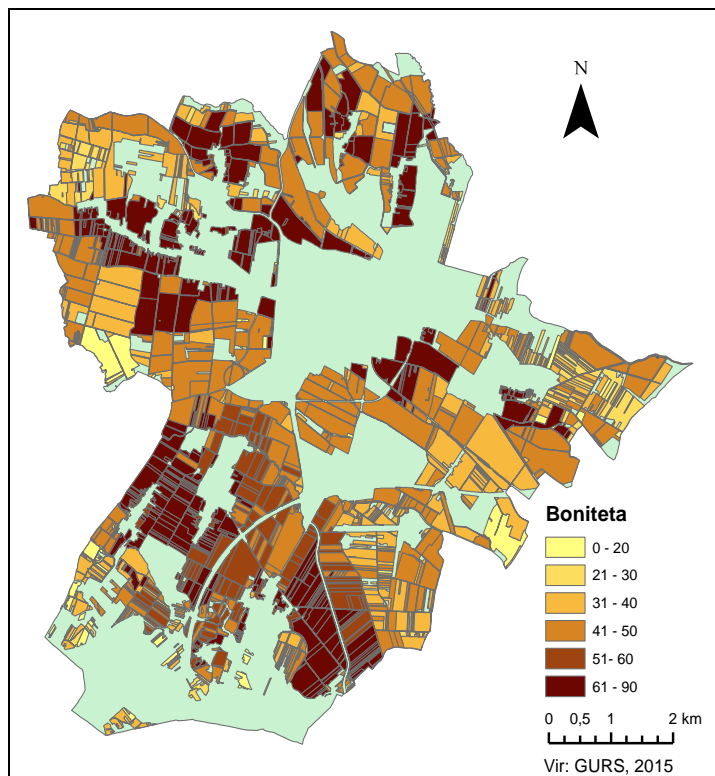
Območje mestne občine Murska Sobota leži na ravninskem območju Prekmurja, za katerega je značilna najintenzivnejša kmetijska krajina v Sloveniji in zajema krajinski podenoti Ravensko in Poplavno območje reke Mure. Na Ravenskem prevladujejo veliki kompleksi njivskih površin, kjer se goji velik spekter različnih kulturnih rastlin. V letu 2014 je bil na območju Mestne občine Murska Sobota in Občine Beltinci izgrajen namakalni sistem, ki pokriva območje večje od 700 ha (slika 36).

Slika 36: Namakalni sistem v okolici mesta Murske Sobote.

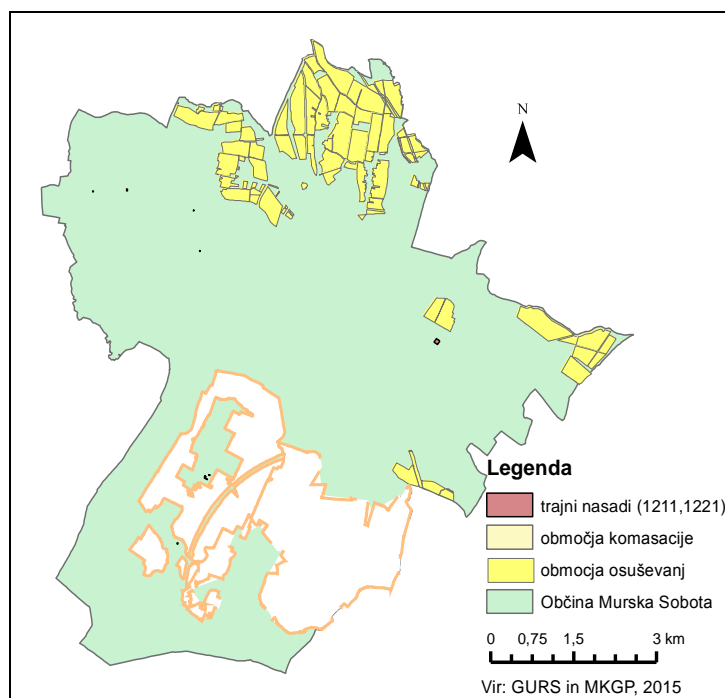
Figure 36: Irrigation system in Murske Sobote surrounding.

Poplavno območje reke Mure pa je pokrito z gozdovi in travniki ter redkeje z njivami. Zaradi regulacije Mure postaja v zadnjem času tudi del Poplavnega območja reke Mure zanimiv za poselitev. S slike 37 je mogoče razbrati, da se kmetijska zemljišča z najvišjimi bonitetami nahajajo na južnem delu občine (območje vasi Bakovci in Krog), kjer je bila v minulih letih izvedena ena večjih komasacij v Prekmurju (slika 38).

Slika 37: Boniteta kmetijskih zemljišč v mestni občini Murska Sobota (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Figure 37: Soil productivity index in the municipality of Murska Sobota (own display, data source: GURS, 2015).

Slika 38: Območje trajni nasadov, osuševanj in komasacij v mestni občini Murska Sobota (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MKGP, 2015).

Figure 38: Areas of permanent crops, drainages and land consolidations in the municipality of Murska Sobota (own display, data source: GURS in MKGP, 2015).

V mestni občini Murska Sobota obsega območje K1 3715,7 ha, s površino 2727,3 ha se mu najbolj približa območje TVKZ(D). Območje TVKZ(D) predstavlja v občini 70,7 % kmetijskih zemljišč. Pričakovali smo višji delež TVKZ(D), vendar ima precej kmetijskih zemljišč boniteto nižjo od 40.

S primerjavo območij TVKZ z območjem K1 (preglednica 34) smo ugotovili, da območja TVKZ predstavlja okrog 98 % območja K1 in samo 2 % območja K2. Iz tega lahko sklepamo, da se območja TVKZ zelo ujemajo z območji K1.

Preglednica 34: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v mestni občini Murska Sobota (Vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Table 34: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Murska Sobota (Data source: GURS in MOP, 2015).

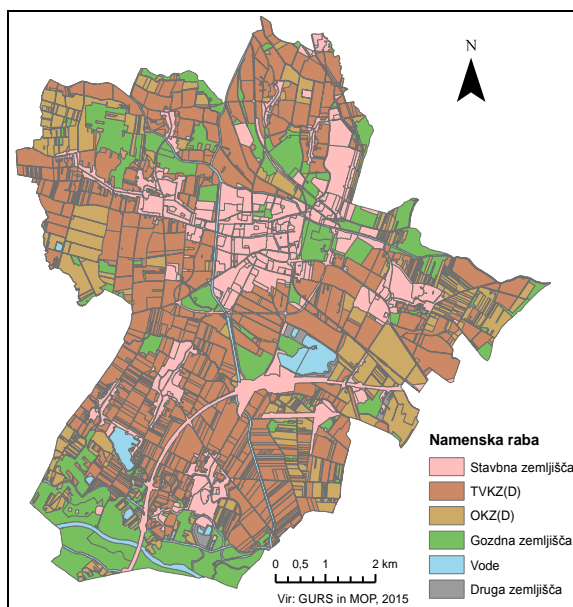
	TVKZ(D)	OKZ(D)	TVKZ(O)	OKZ(O)	TVKZ(K)	OKZ(K)
K1 (ha)	2.677,2	1.038,5	2.070,0	1.645,6	2.096,9	1.618,8
K2 (ha)	50,1	89,5	40,9	98,7	42,2	97,4
Skupaj (ha)	2.727,3	1.127,9	2.110,9	1.744,3	2.139,1	1.716,2
K1 (%)	98,2	92,1	98,1	94,3	98,0	94,3
K2 (%)	1,8	7,9	1,9	5,7	2,0	5,7
Skupaj (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

V občini Murska Sobota se območja K2 nahajajo med gozdnimi površinami na južnem delu občine ob reki Muri. Eno večje območje pa se nahaja tudi na severnem delu občine med naseljem in gozdom (slika 39). Območja OKZ(D) so razpršeno razporejena po vsej občini (slika 40). Podobno kot K2 so tudi OKZ(D) pogosta na južnem delu občine ob reki Muri.

Slika 39: Namenska raba prostora v mestni občini Murska Sobota (lasten prikaz, vir podatkov: MOP, 2015).

Figure 39: Land use in the municipality of Murska Sobota (own display, data source: MOP, 2015).

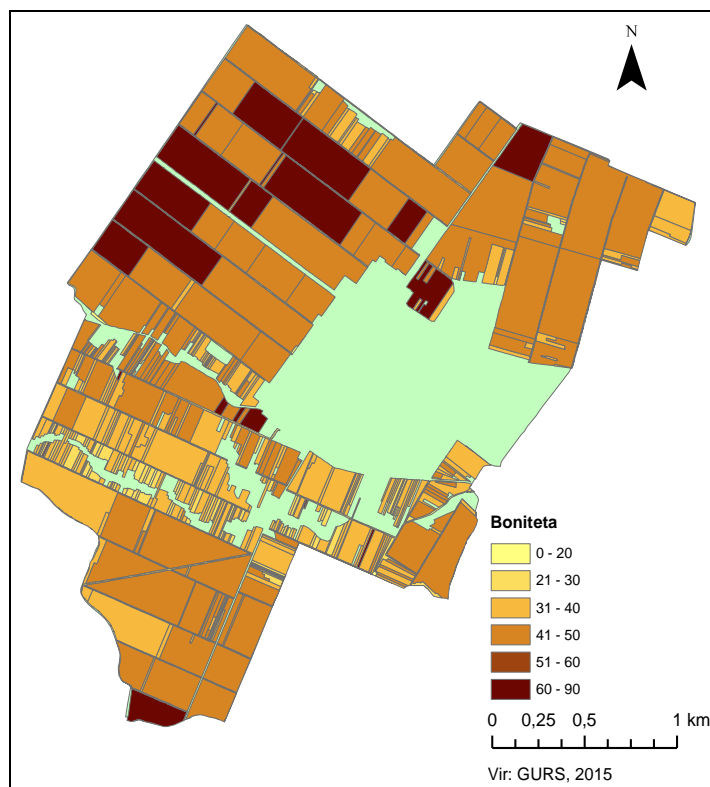
Slika 40: Namenska raba prostora v mestni občini Murska Sobota z območjema TVKZ(D) in OKZ(D) (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Figure 40: Land use in the municipality of Murska Sobota with TVKZ (D) and OKZ (D) areas (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

6.3.7 Občina Odranci

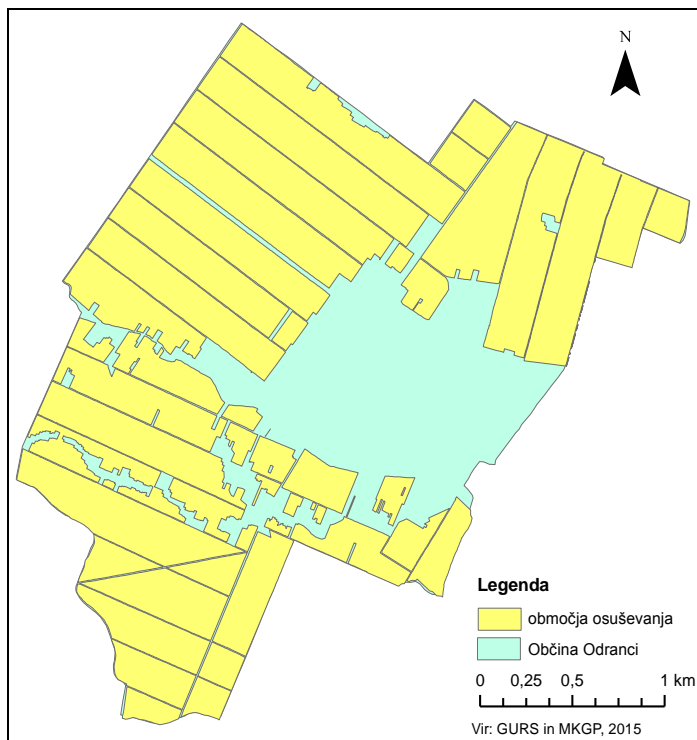
Občina Odranci je med obravnavanimi najmanjša občina po površini, saj obsega le 6,9 km². Sestavlja jo le eno istoimensko strnjeno gručasto naselje Odranci, razporejeno na obeh straneh glavne ceste Maribor–Lendava. Iz namenske rabe prostora (slika 43) je razvidno, da je naselje v celoti obdano z najboljšimi kmetijskimi zemljišči, kar je narekovalo razvoj in zgostitev naselja znotraj obstoječih meja (Odlok o OPN Občine Odranci, 2007). V preteklosti je v občini prevladovala kmetijska dejavnost, ki pa jo je z uveljavitvijo poslovne cone v zadnjem desetletju zamenjala gospodarska dejavnost.

Občina Odranci leži v krajinski podenoti Dolinsko, ki je del ravninskega območja Prekmurja. Po izgledu krajina v občini nima veliko členitev s travinjem, živimi mejami in posameznimi drevesi in je precej kmetijsko intenzivna. Večina kmetijskih zemljišč v občini je bila vključenih v osuševanja (slika 42) in so se kmetijska zemljišča toliko izboljšala, da omogočajo intenzivno kmetijstvo. Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede (grafikon 10) in tudi slika 41 kažeta na velik delež bonitete v bonitetnem razredu od 40 do 50 ter majhen delež kmetijskih zemljišč v najvišjem razredu. Območje občine leži v ravninskem svetu in nima območij intenzivnih trajnih nasadov.

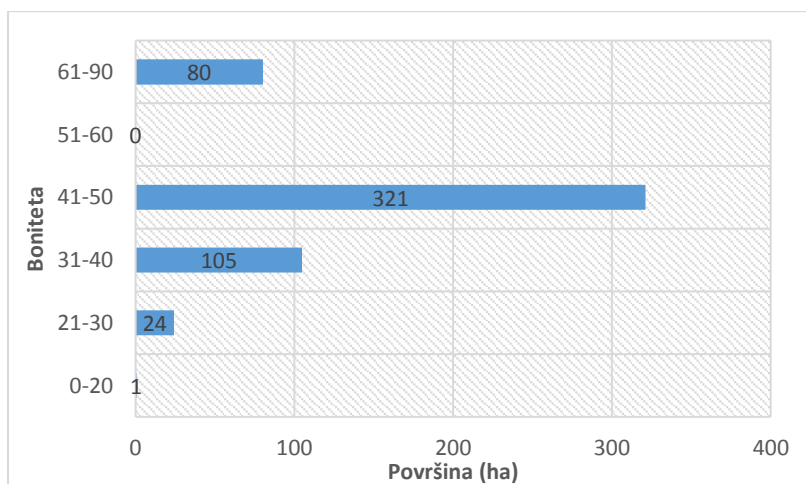
Slika 41: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Odranci (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Figure 41: Soil productivity index in the municipality of Odranci (own display, data source: GURS, 2015).

Slika 42: Območje osuševanj v občini Odranci (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MKGP, 2015).

Figure 42: Areas of permanent crops and drainages in the municipality of Odranci (own display, data source: GURS in MKGP, 2015).

Grafikon 10: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Odranci (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Chart 10: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Odranci (own display, data source: GURS, 2015).

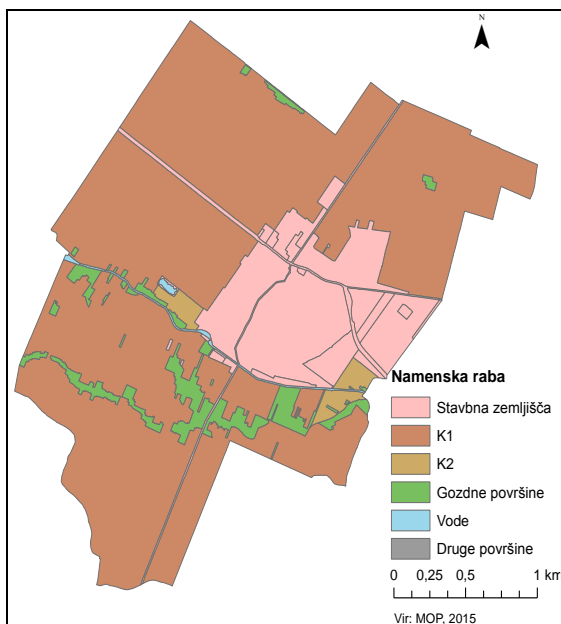
Površini K1 v občini Odranci obsega 519,4 ha, kar predstavlja 97,8 % vse kmetijske namenske rabe. Pri določevanju TVKZ se ji po površini najbolj približa površina območja TVKZ(D), ki obsega 401,3 ha. V območju TVKZ(D) je tako zajetih 75,6 % vseh kmetijskih zemljišč v občini. Ostali območji TVKZV(O) in TVKZ(K) obsegata 219,9 ha in 217,2 ha. Ker je v območja K1 uvrščenih kar 97,8 % vseh kmetijskih zemljišč, je razumljivo, da območja TVKZ predstavlja kar 99 % območja K1 (preglednica 35).

Preglednica 35: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Odranci (Vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Table 35: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Odranci (Data source: GURS in MOP, 2015).

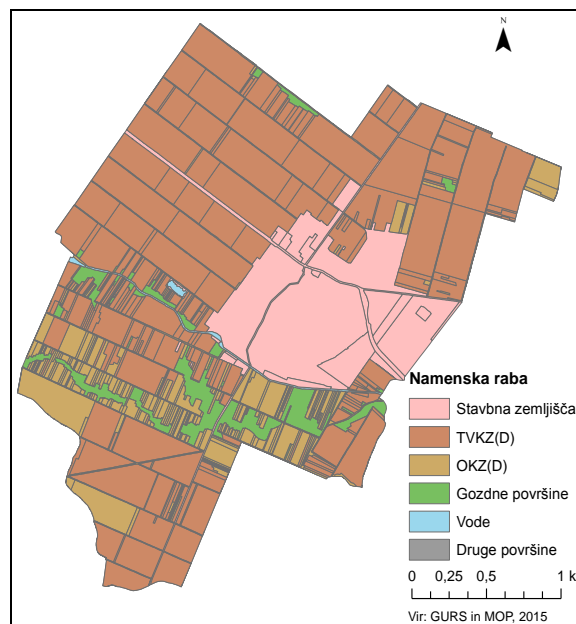
	TVKZ(D)	OKZ(D)	TVKZ(O)	OKZ(O)	TVKZ(K)	OKZ(K)
K1 (ha)	398,6	120,8	219,6	299,7	216,9	302,4
K2 (ha)	2,8	8,9	0,2	11,5	0,2	11,5
Skupaj (ha)	401,3	129,7	219,9	311,2	217,2	313,9
K1 (%)	99,3	93,1	99,9	96,3	99,9	96,3
K2 (%)	0,7	6,9	0,1	3,7	0,1	3,7
Skupaj (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Občina Odranci ima samo 11,7 ha območij K2, ki ležijo med naseljem in gozdnimi zemljišči (slika 43). Območja OKZ(D) so razpršena po južnem delu občine. Njivske površine na tem delu delijo majhni gozdovi in travniki (slika 44). Travniki imajo nižjo boniteto in so tako uvrščeni med OKZ(D).

Slika 43: Namenska raba prostora v občini Odranci (lasten prikaz, vir podatkov: MOP, 2015).

Figure 43: Land use in the municipality of Odranci (own display, data source: MOP, 2015).

Slika 44: Namenska raba prostora v občini Odranci z območjema TVKZ(D) in OKZ(D) (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

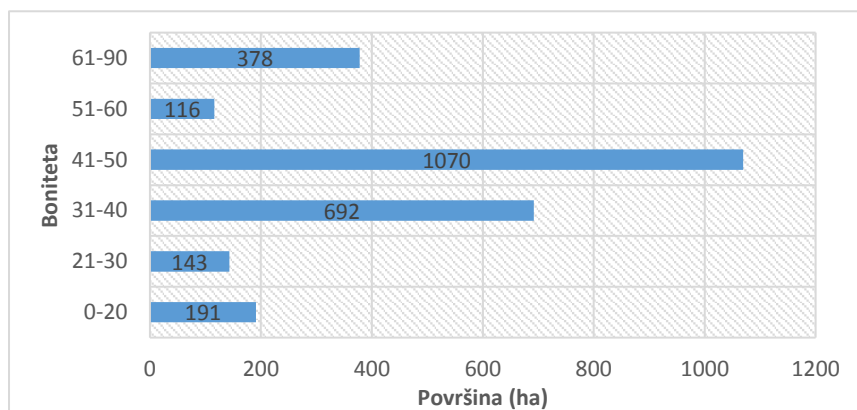
Figure 44: Land use in the municipality of Odranci with TVKZ (D) and OKZ (D) areas (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

6.3.8 Občina Rogašovci

Občina Rogašovci leži na Goričkem in na zahodu meji na sosednjo Avstrijo. Sestavlja jo enajst razloženih vasi, ki ležijo med Ledavskim jezerom na jugu in Sotinskim bregom na severu. Sotinski breg s 418 m nadmorske višine predstavlja najvišji vrh Prekmurja. V nižinskem delu so naselja strnjena, obcestna ali gručasta, razporejena ob lokalnih cestah, v gričevnatem delu pa prevladuje razpršena poselitev (Odlok o OPN Občine Rogašovci, 2012). Za občino je značilno večje število obrtnikov in

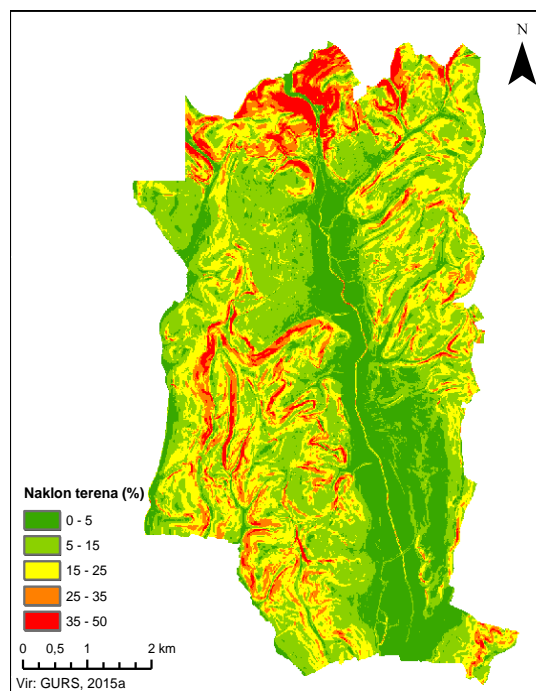
kmečkega prebivalstva, ki se ukvarjajo z poljedelstvom, sadjarstvom, vinogradništvom ter živinorejo. V občini je veliko kmetijskih zemljišč, katera na zahodnem delu občine večinoma pokrivajo trajni nasadi. Občina Rogašovci leži v krajini Goričko. Ugodna reliefna in klimatska lega občine omogoča razvoj intenzivnega sadjarstva in vinogradništva ter spada v Goričko vinorodno območje. Obdelane kmetijske površine kažejo tudi na ugodne pogoje za poljedelstvo, kar je razvidno iz porazdelitve kmetijskih zemljišč po bonitetnih razredih (grafikon 11) in povprečne bonitete 42,7 kmetijskih zemljišč v občini.

Iz naklona terena (slika 45) in bonitete kmetijskih zemljišč v občini Rogašovci (slika 46) je razvidno, da se kmetijska zemljišča z najvišjimi bonitetami nahajajo v dolinah na nekoliko dvignjenih odcednih tleh z naklon okrog 5 %. Na območju občine sta bili izvedeni tudi dve večji melioraciji (slika 47).

Grafikon 11: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Rogašovci (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

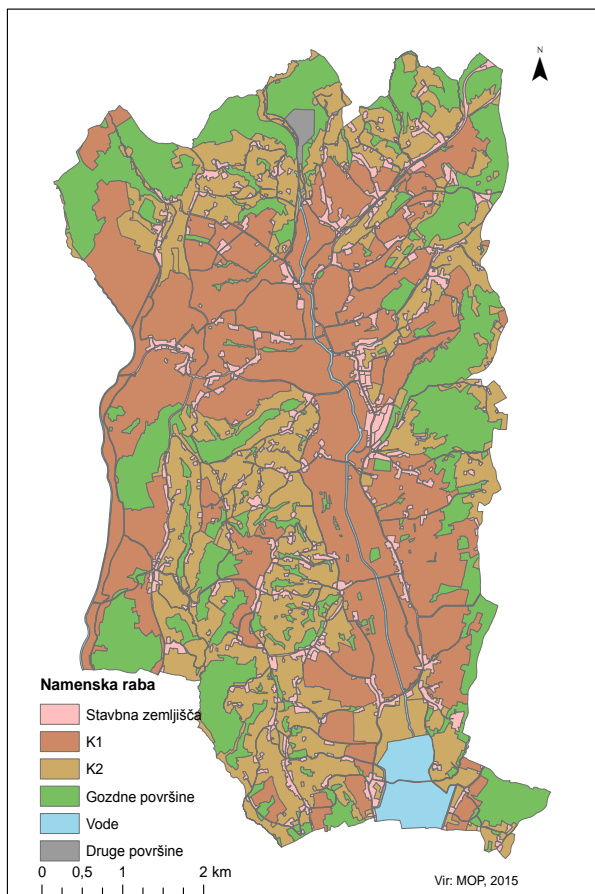
Chart 11: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Rogašovci (own display, data source: GURS, 2015).

Slika 45: Naklon terena v občini Rogašovci (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015a).

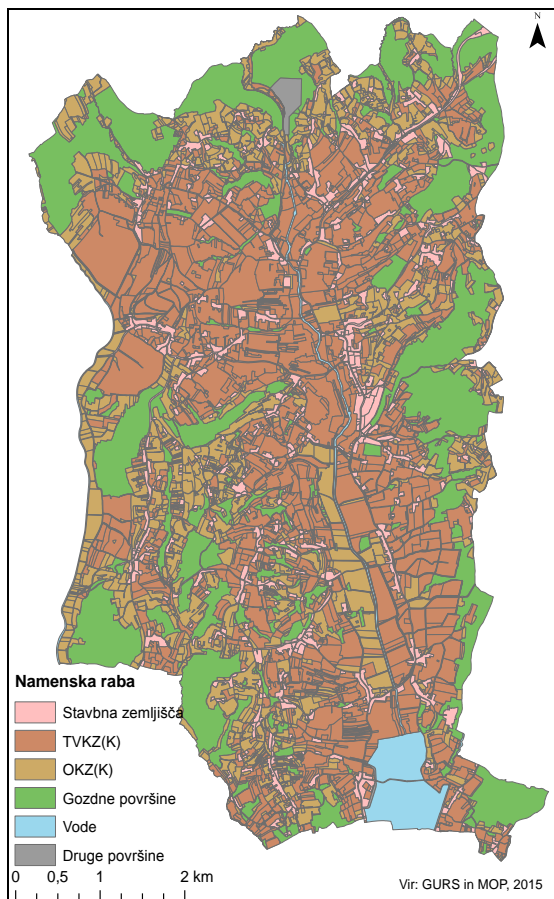
Figure 45: The slope of the terrain in the municipality of Rogašovci (own display, data source: GURS, 2015a).

Območja K2 se v občini Rogašovci nahajajo na bolj gričevnatem delu z večjimi nakloni in okrog Ledavskega jezera (slika 48). Območja OKZ(K) so bolj razpršena po vsej občini in se nahajajo tudi v dolinskem svetu ob potoku Ledava (slika 49).

Slika 48: Namenska raba prostora v občini Rogašovci (lasten prikaz, vir podatkov: MOP, 2015).

Figure 48: Land use in the municipality of Rogašovci (own display, data source: MOP, 2015).

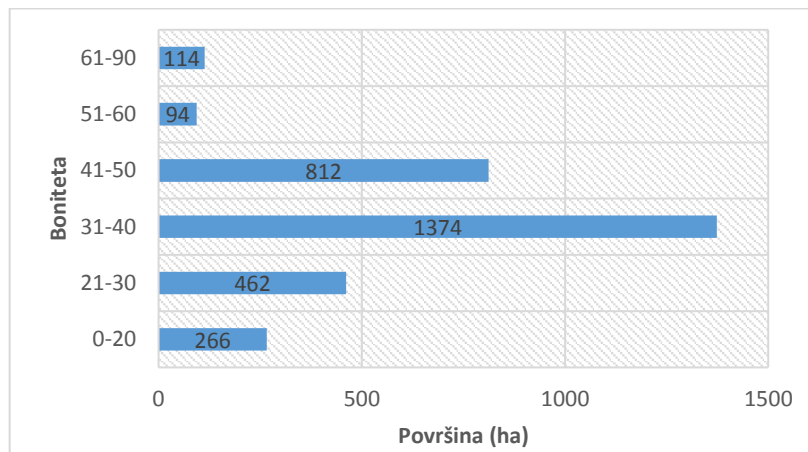
Slika 49: Namenska raba prostora v občini Rogašovci z območjema TVKZ(K) in OKZ(K) (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Figure 49: Land use in the municipality of Rogašovci with TVKZ (D) and OKZ (D) areas (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

6.3.9 Občina Šalovci

Območje občine Šalovci leži na severovzhodnem delu Goriškega in na severu meji na sosednjo državo Madžarsko. Občino sestavlja šest vasi, ki se razpršeno razprostirajo po celotnem območju občine, ki spada med demografsko ogrožena območja. Velik delež prebivalstva se ukvarja s kmetijstvom in z njim povezanimi dejavnostmi, ostali del delovno aktivnega prebivalstva pa dnevno migrira v Mursko Soboto in sosednjo državo Avstrijo. Kmetijska zemljišča se razprostirajo po gričevnatem reliefu in se izmenjujejo z gozdom. V dolinah prevladujejo travniki, njive pa ležijo na nekoliko dvignjenih ocednih pobočjih. Na južnih pobočjih se nahajajo sadovnjaki in vinogradi, osojne lege večinoma pokrivajo mešani gozdovi.

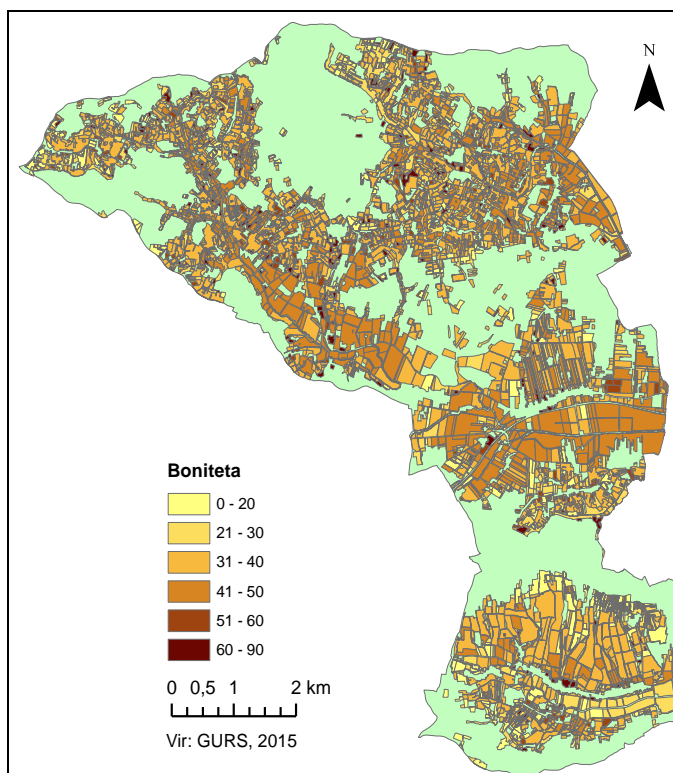
Občina Šalovci spada v krajinsko podenoto Goričko in jo pokriva velik delež gozda. Slabšo kakovost kmetijskih zemljišč in težje pogoje za kmetovanje potrjujejo tudi nizka povprečna vrednost bonitete 35,82 in porazdelitev kmetijskih zemljišč po bonitetnih razredih v grafikonu 12.

Grafikon 12: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Šalovci (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Chart 12: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Šalovci (own display, data source: GURS, 2015).

Kmetijska zemljišča z najvišjimi bonitetami v občini Šalovci (slika 50) se nahajajo v dolinskem svetu in na nekoliko dvignjenem terenu z naklonom do 15 %. Strmejša območja večinoma pokriva gozd. Občina ima 3120,4 ha kmetijskih površin. V območje K1 spada 1243 ha, kar predstavlja 39,8 %.

Slika 50: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Šalovci (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Figure 50: Soil productivity index in the municipality of Šalovci (own display, data source: GURS, 2015).

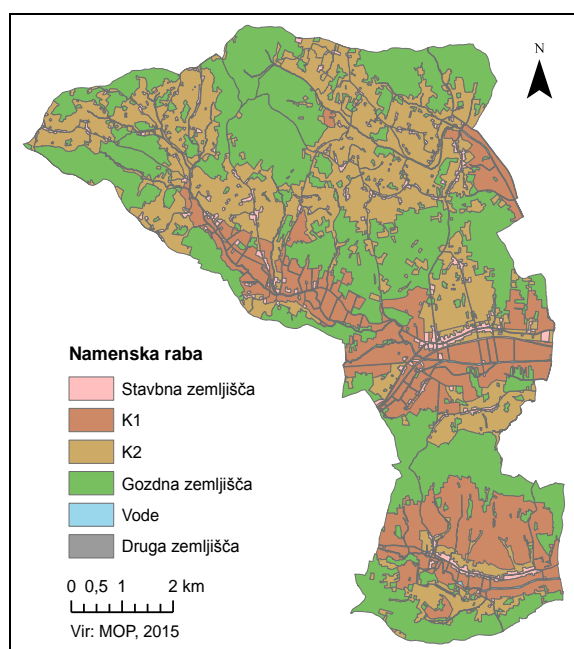
Povprečna boniteta kmetijskih zemljišč v občini znaša 35,8. Največ kmetijskih zemljišč je v srednjih dveh bonitetnih razredih (boniteta od 30 do 50). Pri določitvi TVKZ ima največjo površino 1167,2 ha območje TVKZ(O), kar znaša 37,4 % vseh kmetijskih površin v občini. Iz preglednice 37 smo ugotovili, da se K1 bolj ujema z OKZ kot s TVKZ. Vzrok je v majhni površini K1 (1243 ha) in večji površini K2 (1877,3 ha).

Preglednica 37: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Šalovci (Vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Table 37: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Šalovci (Data source: GURS in MOP, 2015).

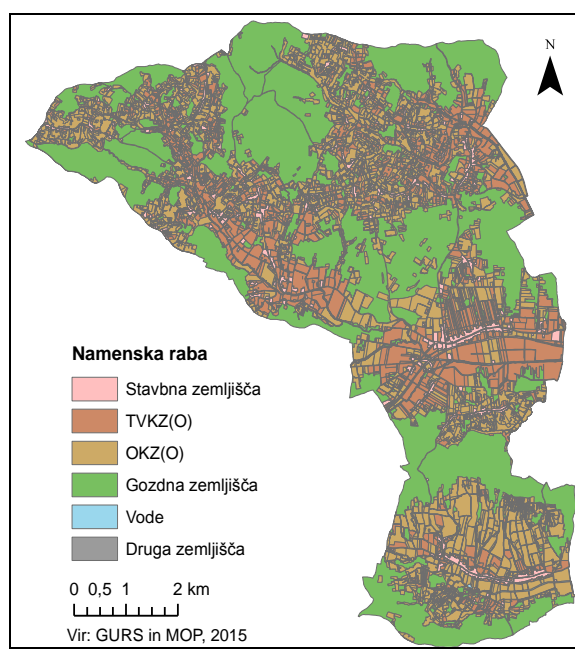
	TVKZ(D)	OKZ(D)	TVKZ(O)	OKZ(O)	TVKZ(K)	OKZ(K)
K1 (ha)	511,2	731,8	536,0	707,0	534,7	708,3
K2 (ha)	508,2	1.369,2	631,1	1.246,2	612,2	1.265,2
Skupaj (ha)	1.019,4	2.101,0	1.167,2	1.953,2	1.146,9	1.973,5
K1 (%)	16,4	23,5	17,2	22,7	17,1	22,7
K2 (%)	16,3	43,9	20,2	39,9	19,6	40,5
Skupaj (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Območja K2 se nahajajo na strmejših terenih in so najpogostejša v severnem delu občine Šalovci (slika 51). Območja OKZ(D) so bolj razpršena in se z razliko od K2 nahajajo v večji meri tudi na jugu občine (slika 52).

Slika 51: Namenska raba prostora v občini Šalovci (lasten prikaz, vir podatkov: MOP, 2015).

Figure 51: Land use in the municipality of Šalovci (own display, data source: MOP, 2015).

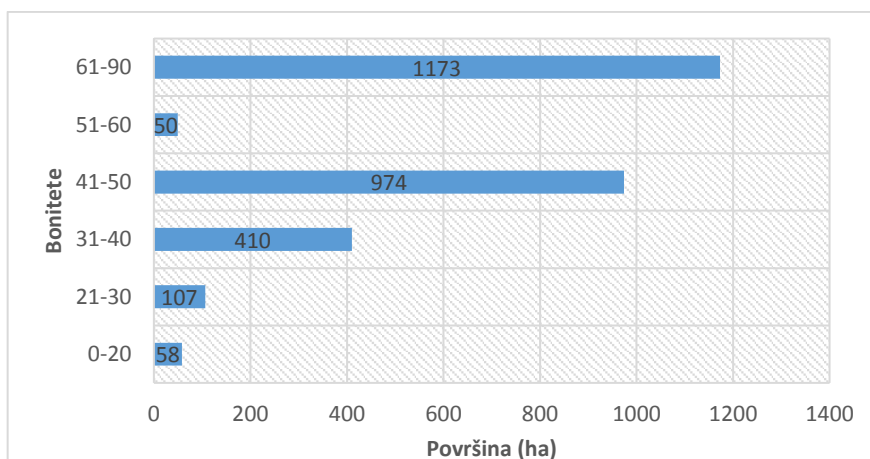
Slika 52: Namenska raba prostora v občini Šalovci z območjema TVKZ(O) in OKZ(O) (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Figure 52: Land use in the municipality of Šalovci with TVKZ (D) and OKZ (D) areas (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

6.3.10 Občina Tišina

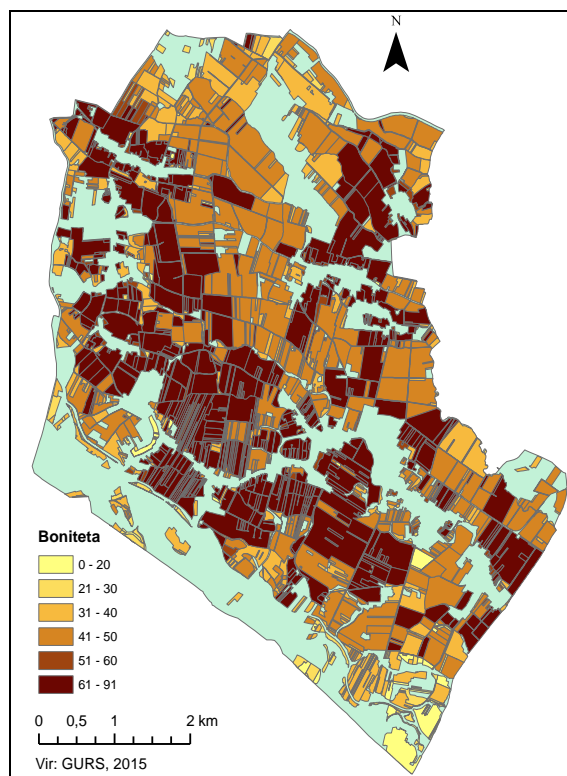
Občina Tišina leži na ravnskem delu Prekmurja in jo sestavlja dvanajst naselij. Na severu občina sega vse do začetka Goriškega, na jugu pa do reke Mure. Na zahodu meji na sosednjo državo Avstrijo, ki omogoča zaposlitev številnim občanom. Ostali prebivalci se ukvarjajo s kmetijstvom ali so zaposleni v bližnjem mestu Murska Sobota. Za poselitev so značilna nižinska obcestna naselja s pretežnim kmečkim značajem. Sedež občine se nahaja v vasi Tišina, ki skupaj z delom naselja Tropovci zadovoljuje potrebe prebivalcev na lokalni ravni (Odlok o OPN Občine Tišina, 2010). Na območju občine Tišina se nahajajo poplavna območja in območja varstva narave, ki omejujejo prostorski razvoj v občini. Iz namenske rabe prostora (slika 54) je razvidno, da v občini prevladuje kmetijska namenska raba z nekaj območji gozdov, ki se nahajajo predvsem ob reki Muri.

Po krajinski tipologiji spada občina Tišina v Ravninski del Prekmurja, del leži tudi v Poplavnem območju reke Mure. Visoka povprečna vrednost bonitete 52,3, porazdelitve kmetijskih zemljišč po bonitetnih razredih (grafikon 13) ter velik delež K1 potrjujejo visoko kakovost kmetijskih zemljišč v tej občini. V Poplavnem območju reke Mure prevladuje listnati gozd z nekaj travniki in redkimi njivami. Občina Tišina leži v povsem ravninskem svetu in zato relief nima vpliva na kakovost kmetijskih zemljišč. Iz grafikona 13 je razvidno, da se večina kmetijskih zemljišč uvršča v najvišji bonitetni razred (boniteta od 61 do 90) in srednji bonitetni razred (boniteta od 41 do 50). Slika 53 kaže, da imajo kmetijska zemljišča, ki ležijo bolj južno in so bližje reki Muri, nekoliko višjo boniteto. Ker v občini prevladuje intenzivno poljedelstvo, razen nekaj izjem, ni vinogradov in intenzivnih sadovnjakov.

Grafikon 13: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Tišina (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Chart 13: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Tišina (own display, data source: GURS, 2015).

Slika 53: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Tišina (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Figure 53: Soil productivity index in the municipality of Tišina (own display, data source: GURS, 2015).

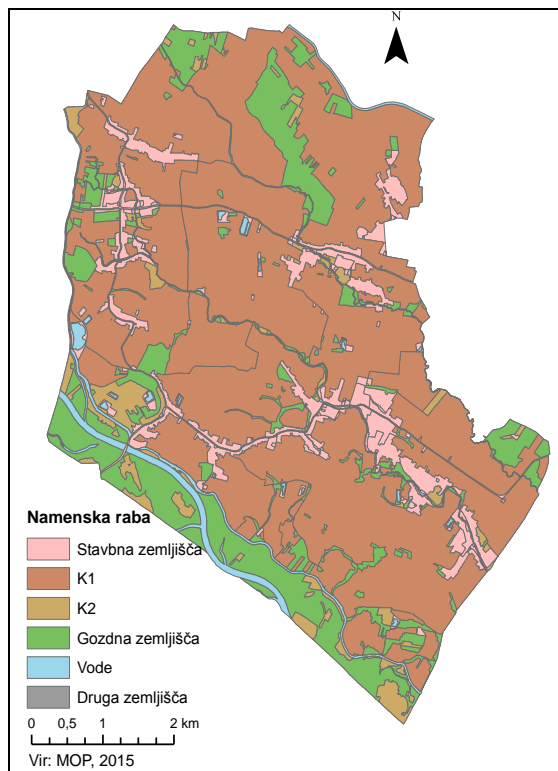
V občini Tišina obsega območje K1 2611,9 ha in območje K2 158,9 ha. Pri določitvi TVKZ in OKZ smo ugotovili, da ima največjo površino TVKZ(D), ki obsega 2196,6 ha in pokriva 79,3 % vseh kmetijskih zemljišč v občini. Delež TVKZ(D) se zdi zelo primeren, saj je blizu 80 %, kot je bilo določeno v osnutku uredbe kot zgornja meja za TVKZ. Območje TVKZ(D) sestavlja 98 % območja K1 in samo 2 % K2 (preglednica 38). Tudi pri ostalih dveh primerih TVKZ(O) in TVKZ(K) so deleži podobni. Rezultati so pričakovani, saj ima občina Tišina majhno površino območja K2.

Preglednica 38: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Tišina (Vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Table 38: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Tišina (Data source: GURS in MOP, 2015).

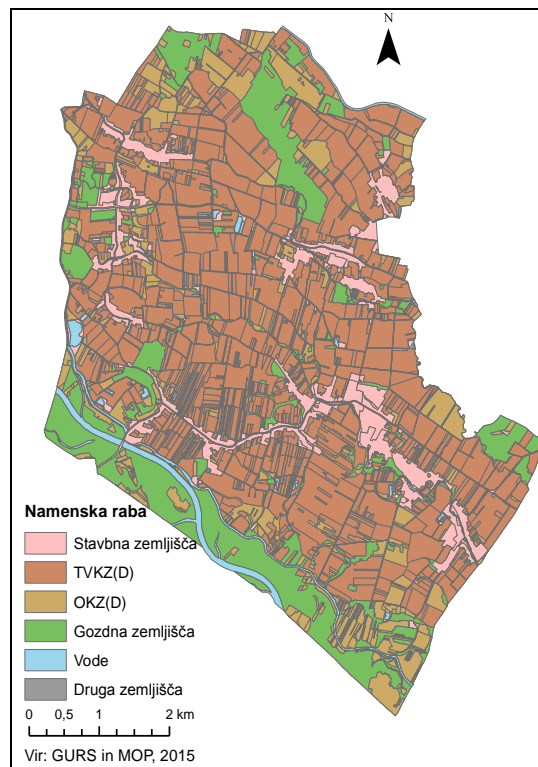
	TVKZ(D)	OKZ(D) ()	TVKZ(O)	OKZ(O) ()	TVKZ(K)	OKZ(K) ()
K1 (ha)	2.152,8	459,1	1.206,2	1.405,7	1.906,4	705,5
K2 (ha)	43,7	115,2	15,9	143,1	27,7	131,2
Skupaj (ha)	2.196,5	574,3	1.222,1	1.548,7	1.934,1	836,7
K1 (%)	98,0	79,9	98,7	90,8	98,6	84,3
K2 (%)	2,0	20,1	1,3	9,2	1,4	15,7
Skupaj (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

V občini Tišina je 158,9 ha območij K1, ki se pretežno nahajajo na Poplavnem območju reke Mure kot posamezni otoki sredi gozdnih površin (slika 54). Ostala območja prekrivajo najboljša kmetijska zemljišča. Območja OKZ(D) so razpršena po celotni občini in so najpogostejša v južnem delu občine ob reki Muri (slika 55).

Slika 54: Namenska raba prostora v občini Tišina (lasten prikaz, vir podatkov: MOP, 2015).

Figure 54: Land use in the municipality of Tišina (own display, data source: MOP, 2015).

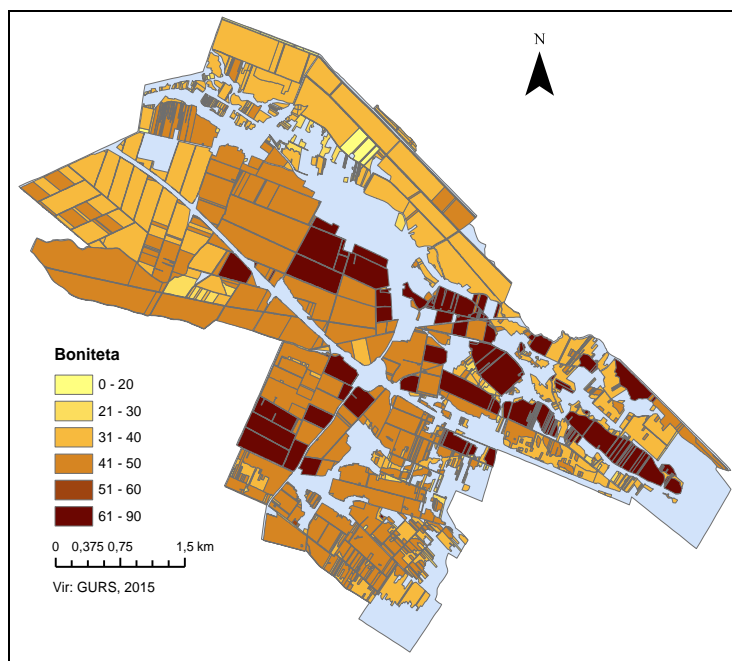
Slika 55: Namenska raba prostora v občini Tišina z območjema TVKZ(D) in OKZ(D) (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Figure 55: Land use in the municipality of Tišina with TVKZ (D) and OKZ (D) areas (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

6.3.11 Občina Turnišče

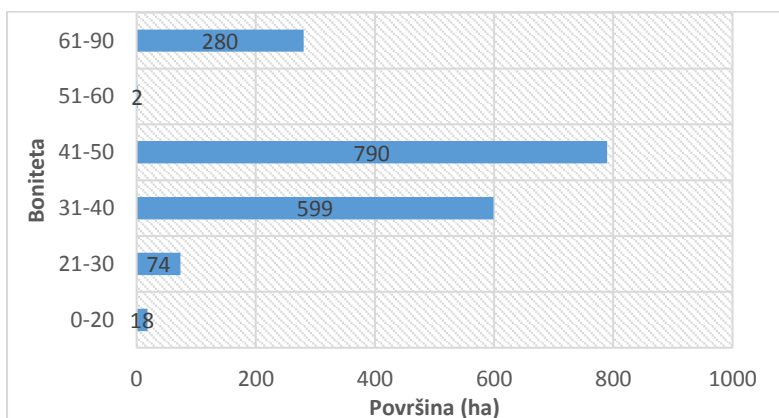
Občina Turnišče leži v delu Prekmurja, ki se imenuje Dolinsko. Gre za izrazito kmetijsko območje (slika 58), vendar kmetijstvo ni več vodilna panoga v občini, saj se z njim ukvarja samo 119 prebivalcev. Poselitev je nižinska obcestna še z ohranjenim kmetijskim značajem (Odlok o OPN Občine Turnišče, 2009). Središče občine predstavlja vas Turnišče, ki zagotavlja potrebe prebivalcev na lokalni ravni. Občina Tišina je dobro povezana z ostalimi regijskimi centri, predvsem Mursko Soboto, kjer je zaposlenih veliko njenih prebivalcev.

Občina leži v krajinski enoti Ravninsko območje Prekmurja. Večina kmetijskih zemljišč v občini se po boniteti uvršča v srednja bonitetna razreda (boniteta od 30 do 50) (grafikon 14). Nižja povprečna vrednost bonitete (43,7) je posledica manj nosilnih in mokrih tal, značilnih za Dolinsko (slika 56). Posledica tega so številne melioracije na območju občine Turnišče (slika 57), s katerimi so omogočili intenzivno kmetijsko proizvodnjo.

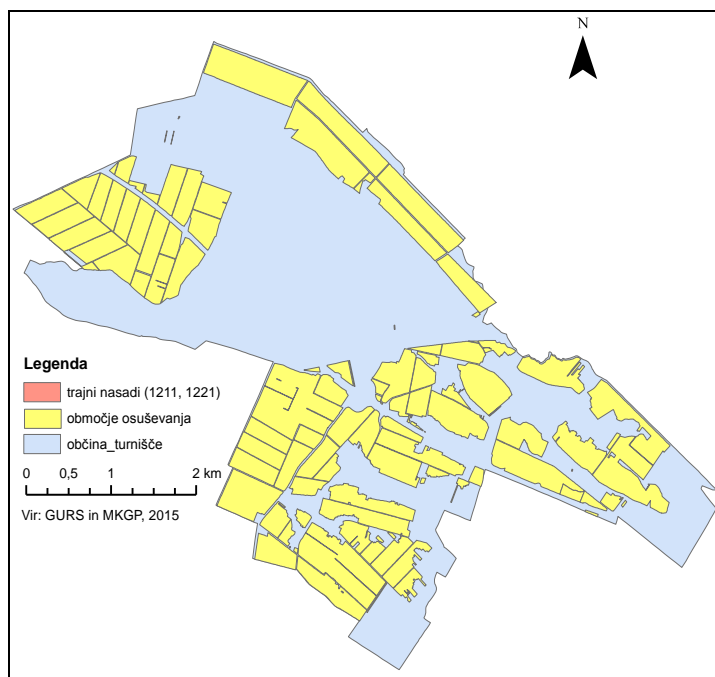
Slika 56: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Turnišče (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Figure 56: Soil productivity index in the municipality of Turnišče (own display, data source: GURS, 2015).

Grafikon 14: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Turnišče (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Chart 14: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Turnišče (own display, data source: GURS, 2015).

Slika 57: Območja trajni nasadov in osuševanj v občini Turnišče (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MKGP, 2015).

Figure 57: Areas of permanent crops and drainages in the municipality of Turnišče (own display, data source: GURS in MKGP, 2015).

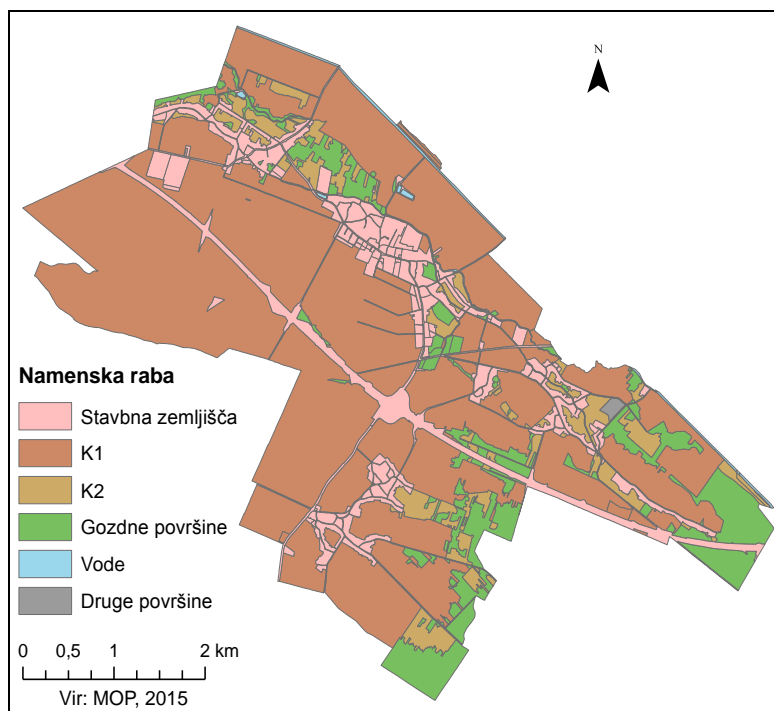
Občina Turnišče ima 1615,7 ha območij K1 in 147,9 ha območij K2. Glede na velik delež K1 smo pričakovali povprečno boniteto kmetijskih zemljišč, višjo od 43,7. Pri določitvi TVKZ in OKZ smo kot največje območje določili TVKZ(D), ki obsega 1072,3 ha, kar predstavlja 60,8 % vseh kmetijskih površin v občini. Vsa tri območja TVKZ so sestavljena iz okrog 96 % območja K1 in 4 % območja K2 (preglednica 39).

Preglednica 39: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Turnišče (Vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Table 39: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Turnišče (Data source: GURS in MOP, 2015).

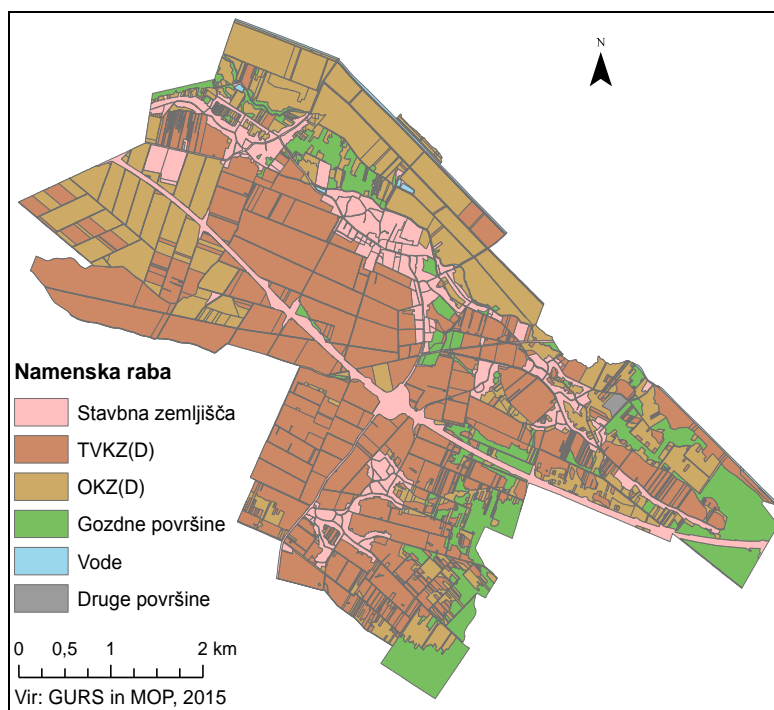
	TVKZ(D)	OKZ(D)	TVKZ(O)	OKZ(O)	TVKZ(K)	OKZ(K)
K1 (ha)	1.032,0	583,7	691,8	923,9	663,8	951,9
K2 (ha)	40,3	107,7	25,3	122,6	22,3	125,7
Skupaj (ha)	1.072,3	691,4	717,2	1.046,5	686,0	1.077,6
K1 (%)	96,2	84,4	96,5	88,3	96,8	88,3
K2 (%)	3,8	15,6	3,5	11,7	3,2	11,7
Skupaj (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Območje K1 obsega 147,9 ha in se nahaja razpršeno med naselji in gozdnimi površinami. Območje OKZ(D) obsega 691,4 ha in se pretežno nahaja na severnem delu občine (slika 59).

Slika 58: Namenska raba prostora v občini Turnišče (lasten prikaz, vir podatkov: MOP, 2015).

Figure 58: Land use in the municipality of Turnišče (own display, data source: MOP, 2015).

Slika 59: Namenska raba prostora v občini Turnišče z območjema TVKZ(D) in OKZ(D) (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Figure 59: Land use in the municipality of Turnišče with TVKZ (D) and OKZ (D) areas (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

6.3.12 Občina Velika Polana

Občina Velika Polana leži v delu Prekmurja, imenovanem Dolinsko, med Mursko Soboto in Lendavo ter jo sestavljajo tri naselja. Za naselja je značilna strnjena obcestna pozidava, s hišami v prvi vrsti in vrtovi ter sadovnjaki za njimi (Odlok o OPN Občine Velika Polana, 2014). Občinsko središče predstavlja naselje Velika Polana, ki zagotavlja lokalno oskrbo prebivalcem. Za vse ostale storitve skrbijo večja bližnja središča, Lendava in Murska Sobota. Kljub velikemu deležu kmetijske namenske rabe (slika 63) se z intenzivnim kmetovanjem ukvarja malo prebivalcev. Na območju občine se nahajata še ekološki območji Mura–Radmožanci in Natura 2000.

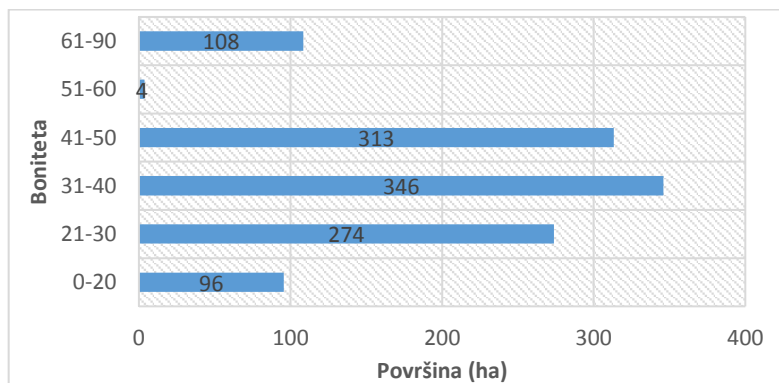
Tudi območje Velike Polane spada v krajino Ravninskega območja Prekmurja in podenoto Dolinsko. Nizka povprečna vrednost bonitete (38,2) priča o velikem deležu kmetijskih zemljišč na močvirnatih tleh z visoko podtalnico. Takšna slabša kmetijska zemljišča so pokrita s travinjem, živimi mejami in drevjem. Iz porazdelitev kmetijskih zemljišč po bonitetnih razredih je razvidno, da je v občini Velika Polana zelo malo zemljišč z boniteto višjo od 50 (grafikon 15). Nižja proizvodna sposobnost kmetijskih zemljišč je posledica številnih bolj močvirnatih predelov, kjer se ob malo večjih padavinah pogosto pojavljajo stoječe vode (slika 60).

Slika 60: Kmetijska zemljišča na območju občine Velika Polana.

Figure 60: Agricultural land in the municipality of Velika Polana.

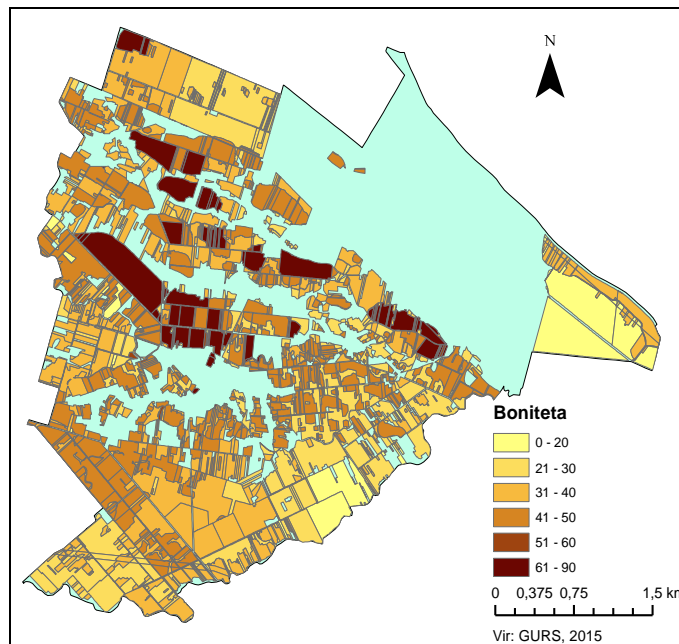
Na območju občine so bile izvedene številne melioracije (slika 62). Z osuševanjem kmetijskih zemljišč se je omogočilo intenzivno kmetovanje tudi na prej slabših močvirnatih tleh.

Grafikon 15: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Velika Polana (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

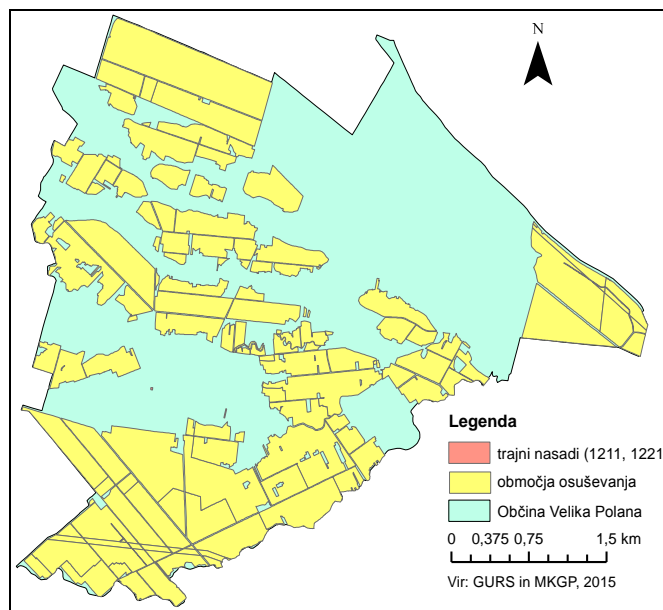
Chart 15: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Velika Polana (own display, data source: GURS, 2015).

V OPN Občine Velika Polana obsega območje K1 933,9 ha in območje K2 206,9 ha. Pri določitvi TVKZ in OKZ je največje območje po površini TVKZ(O), ki obsega 538,7 ha. Območje TVKZ(O) predstavlja 47 % vseh kmetijskih zemljišč v občini. Območje TVKZ(O) je sestavljeno iz 84,3 % območja K1 in 15,7 % območja K2 (preglednica 40). Če primerjamo boniteto kmetijskih zemljišč (slika 61) in območja osuševanj (slika 62), ugotovimo, da melioracije niso dvignile kakovosti kmetijskih zemljišč v smislu pridelovalnega potenciala, ki ga upošteva boniteta, temveč je bilo samo omogočeno lažje in intenzivnejše kmetovanje.

Slika 61: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Velika Polana (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Figure 61: Soil productivity index in the municipality of Velika Polana (own display, data source: GURS, 2015).

Slika 62: Območje trajnih nasadov in osuševanj v občini Velika Polana (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MKGP, 2015).

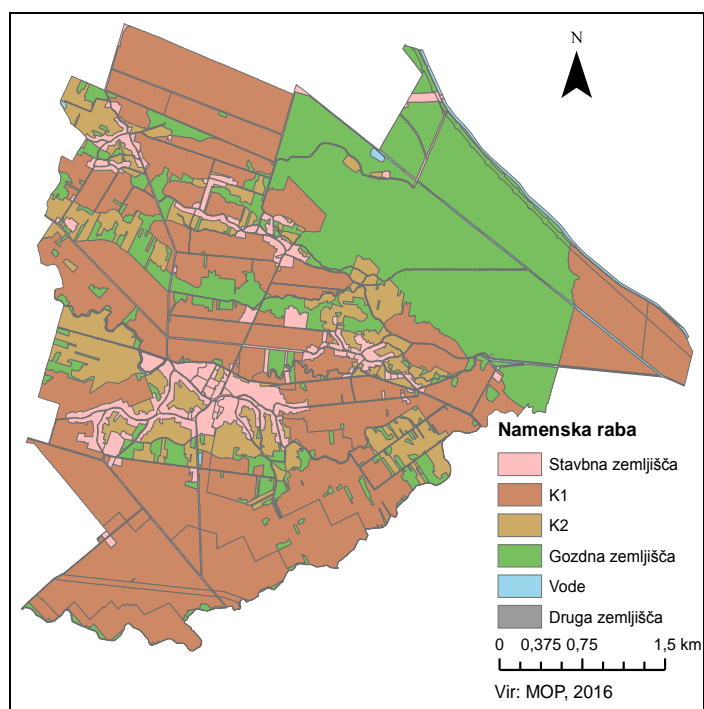
Figure 62: Areas of permanent crops and drainages in the municipality of Velika Polana (own display, data source: GURS in MKGP, 2015).

Preglednica 40: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Velika Polana (Vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Table 40: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Velika Polana (Data source: GURS in MOP, 2015).

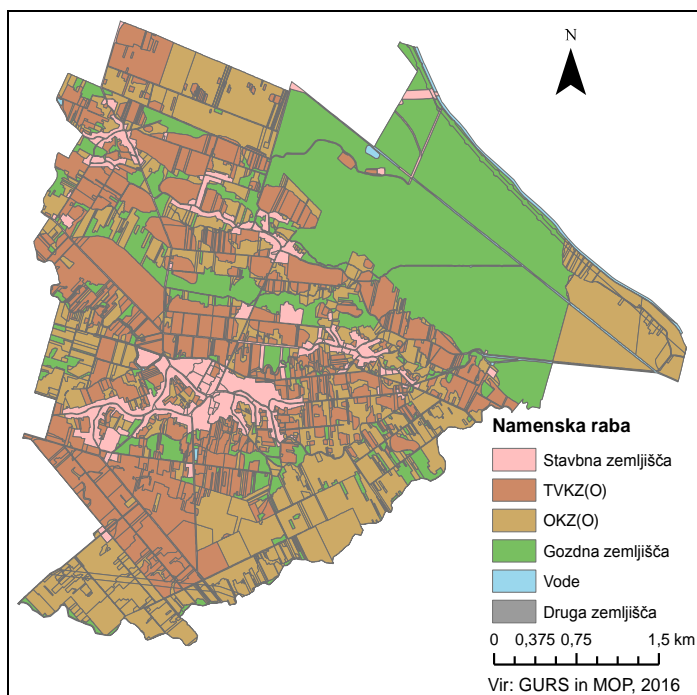
	TVKZ(D)	OKZ(D)	TVKZ(O)	OKZ(O)	TVKZ(K)	OKZ(K)
K1 (ha)	370,9	563,1	454,2	479,8	273,2	660,8
K2 (ha)	54,6	152,4	84,6	122,4	20,2	186,7
Skupaj (ha)	425,5	715,4	538,7	602,2	293,4	847,5
K1 (%)	87,2	78,7	84,3	79,7	93,1	78,0
K2 (%)	12,8	21,3	15,7	20,3	6,9	22,0
Skupaj (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Območja K2 so zgoščena na območjih, na katerih gre za prepletanje kmetijskih, gozdnih in stavbnih zemljišč (slika 63). Območja OKZ(O) so razpršena po celotni občini, najbolj pogosta pa so v južnem delu občine (slika 64).

Slika 63: Namenska raba prostora v občini Velika Polana (lasten prikaz, vir podatkov: MOP, 2015).

Figure 63: Land use in the municipality of Velika Polana (own display, data source: MOP, 2015).

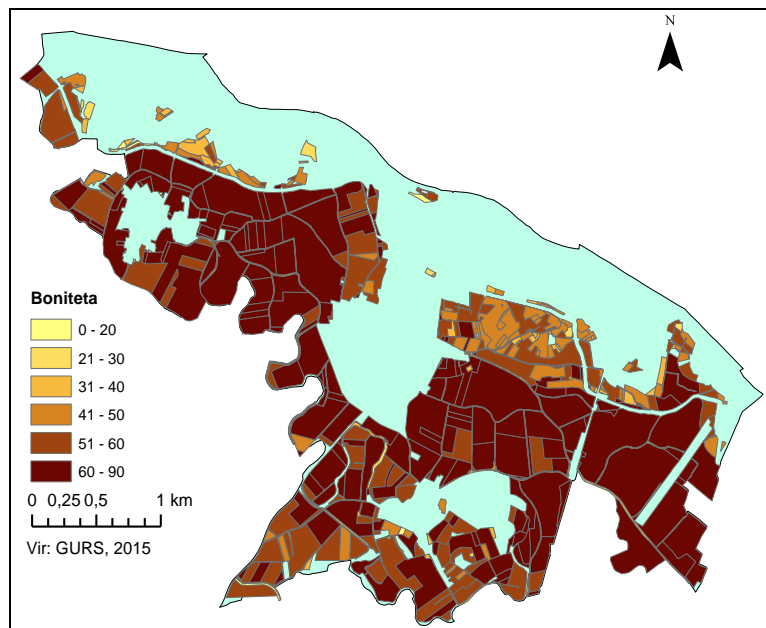
Slika 64: Namenska raba prostora v občini Velika Polana z območjema TVKZ(O) in OKZ(O) (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Figure 64: Land use in the municipality of Velika Polana with TVKZ (D) and OKZ (D) areas (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

6.3.13 Občina Veržej

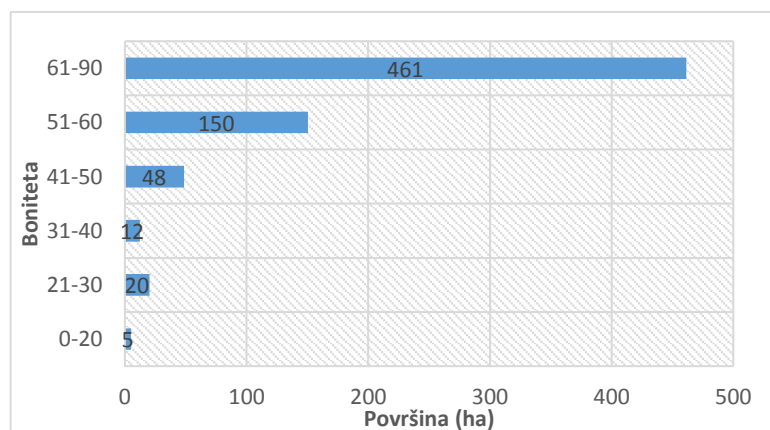
Občina Veržej leži v osrednjem delu Murskega polja in jo sestavljajo tri obcestno-gručasta naselja. Je v celoti ravninska občina s kakovostnimi njivskimi površinami in gozdom ob reki Muri (slika 67). Njena severna meja poteka v celoti po reki Muri. Občina Veržej spada s površino 12 km² in 1287 prebivalci med najmanjše slovenske občine. Naselje Veržej ima poleg primarnih razvite tudi terciarne in kvartarne dejavnosti za opravljanje funkcij občinskega središča (OPN Veržej, 2012). Ostale potrebe prebivalcev zagotavljata bližnji regionalni središči Ljutomer in Murska Sobota.

Občina Veržej spada v Vzhodno štajersko regijo, in sicer v krajinsko enoto Ravnina ob Muri. Za območje občine so značilne velike njivske površine z nekaj ostanki ravninskih gozdov. Kmetijska zemljišča imajo visoko povprečno vrednostjo bonitete (61,94). Tudi porazdelitev kmetijskih zemljišč po bonitetnih razredih (grafikon 16) prikazuje velik delež najkakovostnejših zemljišč in zelo malo kmetijskih zemljišč nizke bonitete. S slike 65, ki prikazuje boniteto kmetijskih zemljišč v občini Veržej, je razvidno, da te sovpadajo z izvedenimi osuševanji kmetijskih zemljišč (slika 66).

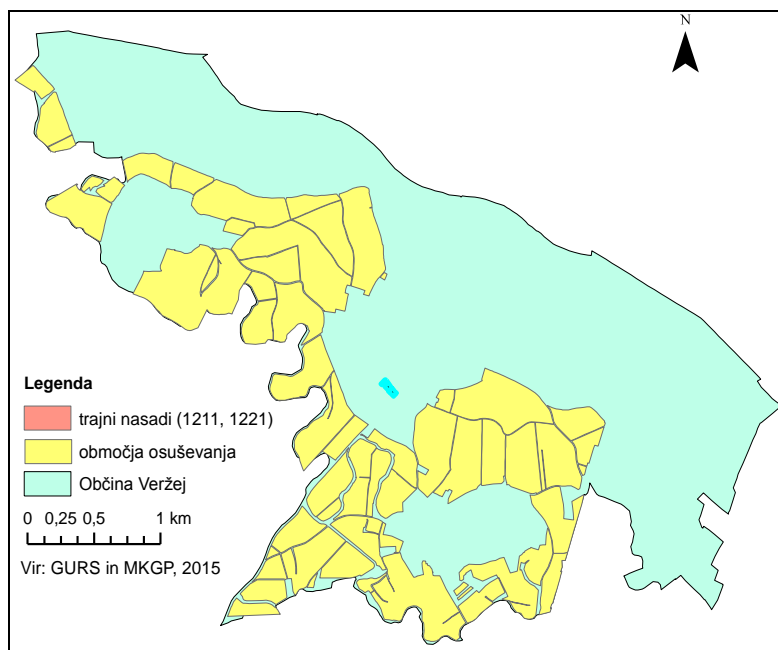
Slika 65: Boniteta kmetijskih zemljišč v občini Veržej (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Figure 65: Soil productivity index in the municipality of Veržej (own display, data source: GURS, 2015).

Grafikon 16: Porazdelitev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede v občini Veržej (lasten prikaz, vir podatkov: GURS, 2015).

Chart 16: Distribution of agricultural land to soil productivity index classes in the municipality of Veržej (own display, data source: GURS, 2015).

Slika 66: Območja trajnih nasadov in osuševanj v občini Veržej (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MKGP, 2015).

Figure 66: Areas of permanent crops and drainages in the municipality of Veržej (own display, data source: GURS in MKGP, 2015).

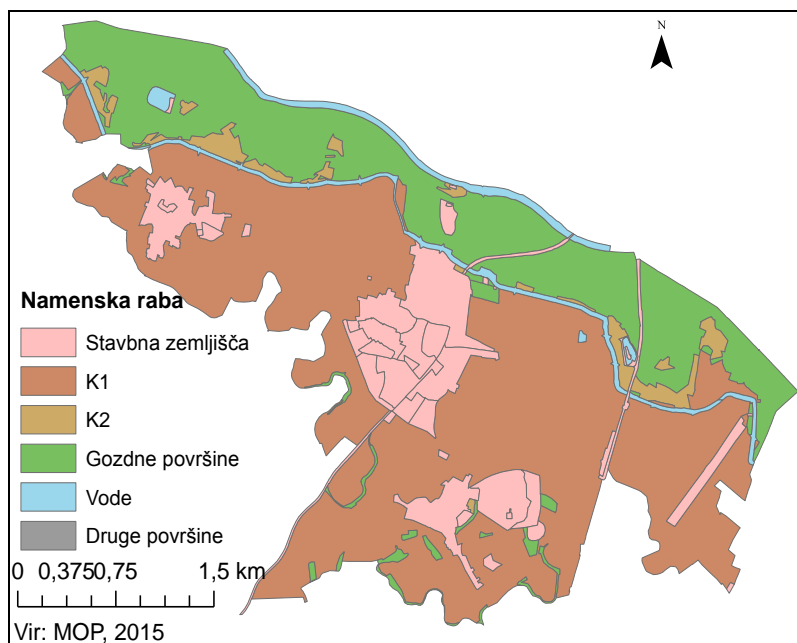
Občina Veržej ima 661,16 ha območij K1 in samo 36,5 ha območij K2. Povprečna boniteta kmetijskih zemljišč je v občini Veržej najvišja med vsemi trinajstimi obravnavanimi občinami in znaša 61,9. Pri določitvi TVKZ in OKZ ima največje območje po površini TVKZ(D), ki obsega 660,1 ha, kar predstavlja 94,6 % vseh kmetijskih površin v občini Veržej. Območje TVKZ(D) sestavlja 96,3 % zemljišč K1 in 3,7 % zemljišč K2 (preglednica 41).

Preglednica 41: Primerjava presekov območij TVKZ in OKZ z območji K1 in K2 v občini Veržej (Vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Table 41: Comparison of intersections of TVKZ and OKZ areas with K1 and K2 areas in the municipality of Veržej (Data source: GURS in MOP, 2015).

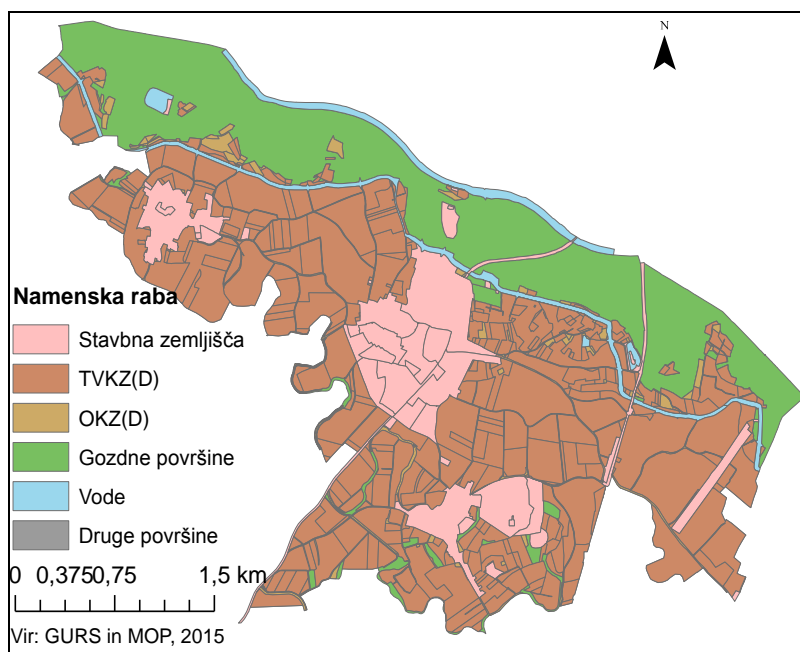
	TVKZ(D)	OKZ(D)	TVKZ(O)	OKZ(O)	TVKZ(K)	OKZ(K)
K1 (ha)	635,9	25,2	460,7	200,5	595,8	65,4
K2 (ha)	24,2	12,4	0,6	36,0	9,6	27,0
Skupaj (ha)	660,1	37,6	461,3	236,4	605,4	92,3
K1 (%)	96,3	67,1	99,9	84,8	98,4	70,8
K2 (%)	3,7	32,9	0,1	15,2	1,6	29,2
Skupaj (%)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

V občini Veržej prevladuje območje K1 in je zato območij K2 samo dobrih 5 %. Območja K2 se nahajajo v pasu ob reki Muri, ki ga v večini prekrivajo gozdna zemljišča in redka kmetijska zemljišča, ki so uvrščena v območje K2 (slika 67). Tudi območij OKZ(D) je okrog 5 % in se povečini nahajajo na istem območju kot K2 (slika 68).

Slika 67: Namenska raba prostora v občini Veržej (lasten prikaz, vir podatkov: MOP, 2015).

Figure 67: Land use in the municipality of Veržej (own display, data source: MOP, 2015).

Slika 68: Namenska raba prostora v občini Veržej z območjema TVKZ(D) in OKZ(D) (lasten prikaz, vir podatkov: GURS in MOP, 2015).

Figure 68: Land use in the municipality of Veržej with TVKZ (D) and OKZ (D) areas (own display, data source: GURS in MOP, 2015).

»Ta stran je namenoma prazna.«

7 ZAKLJUČEK IN RAZPRAVA

Naloga temelji na predpostavki, da boniteta kmetijskih zemljišč ni zadosten kriterij za določitev območij trajno varovanih kmetijskih zemljišč (v nadaljevanju TVKZ) in ostalih kmetijskih zemljišč (v nadaljevanju OKZ) ter kot taka ne bodo določena v dovolj velikem obsegu, da bi bila lahko temelj za ustrezno varovanje kmetijskih zemljišč v prihodnosti. Pri tem ustreznost novo določenih območij opredeljujemo na način, da bi morala varovana zemljišča biti najmanj v obsegu najkakovostnejših kmetijskih zemljišč v aktualnih prostorskih planih (območja K1). Cilj naloge je bil s pregledom zakonodaje in praktičnim analiziranjem trinajstih občin v pomurski statistični regiji ugotoviti morebitne pomanjkljivosti bonitete kmetijskih zemljišč, kot enega temeljnih kazalnikov kakovosti kmetijskih zemljišč, in predlagati dodatne kriterije za določitev TVKZ v občinah. Pri tem smo se zavedali, da z nalogo ne bomo rešili vseh dilem glede primernosti bonitete zemljišč zemljiškega katastra ter oblikovanja enotne metodologije, ki bi se lahko uporabljala za določitev TVKZ in OKZ. Pri iskanju odgovorov na raziskovalno vprašanje, bi lahko v analizo vključili več občin, vendar menimo, da smo zajeli ključne vsebine in zadosten vzorec za kakovostno analiziranje bonitete kmetijskih zemljišč kot osnovnega kriterija za določitev TVKZ na območju Pomurja. Pri tem je treba poudariti, da je bil v času nastanjanja magistrske naloge v sprejemanju tudi Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kmetijskih zemljiščih ZKZ-E, ki prinaša določene spremembe pri določanju TVKZ. Novosti, ki jih prinaša, bodo na kratko predstavljene v nadaljevanju pri predstavitvi glavnih ugotovitev.

Z namenom ugotoviti, ali **je boniteta zemljišč izključen (edini) in zadosten kazalnik za določitev trajno varovanih kmetijskih zemljišč**, smo v nalogi dali poudarek na testiranju bonitete kmetijskih zemljišč po izbranih občinah. Najprej smo določili povprečne vrednosti bonitet kmetijskih zemljišč po posameznih občinah in analizirali razporeditve kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede ter boniteto kmetijskih zemljišč v povezavi z drugimi dejavniki, ki vplivajo na kakovost kmetijskih zemljišč. Pri tem smo ugotovili, da imajo med obravnavanimi trinajstimi občinami najvišje povprečne bonitete kmetijskih zemljišč občine Veržej, Ljutomer, Apače in Tišina, najnižje povprečne bonitete pa občine Kuzma Šalovci in Velika Polana. Pri razporeditvi kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede smo ugotovili, da imajo največje deleže kmetijskih zemljišč v najvišjih bonitetnih razredih občine Apače, Dobrovnik, Ljutomer, Tišina in Veržej, v najnižjih bonitetnih razredih pa imajo najvišje deleže kmetijskih zemljišč občine Kuzma, Šalovci in Velika Polana. Rezultati so na prvi pogled pričakovani, saj imajo najvišje bonitete občine, ki ležijo v ravninskem svetu Pomurja in najnižji občini, ki ležita na Goričkem. Pri tem je izjema občina Velika Polana, ki ima glede na sosednji občini, Črenšovci in Turnišče, precej nižjo proizvodno sposobnost kmetijskih zemljišč. Nižja proizvodna sposobnost kmetijskih zemljišč je posledica številnih bolj močvirnatih predelov, kjer pogosto zastaja voda.

Goričko je opredeljeno kot območje z omejenimi dejavniki za kmetijstvo, vendar kljub temu analiza bonitete v občini Rogašovci dokazuje, da v tem delu Pomurja vsa kmetijska zemljišča nimajo najnižje proizvodne sposobnosti. Vse te izjeme potrjujejo dejstvo, da je treba obseg (kvoto) TVKZ prilagajati kakovosti kmetijskih zemljišč v občini.

V ta namen smo v nalogi določili tri različne mejne vrednosti za določitev območij TVKZ in OKZ v vseh trinajstih obravnavanih občinah. Najprej smo določili območja trajno varovanih kmetijskih zemljišč na osnovi mejne vrednosti bonitete postavljene pri povprečni vrednosti bonitete kmetijskih zemljišč v posamezni občini (TVKZ(O)) in območja ostalih kmetijskih zemljišč, ki imajo boniteto nižjo od povprečne bonitete kmetijskih zemljišč v občini (OKZ(O)). Izkazalo se je, da povprečna boniteta na ravni občine poda samo grobo informacijo o kakovosti kmetijskih zemljišč v posamezni občini. Zato se kvota za določitev TVKZ(O), postavljena pri povprečni vrednosti bonitete po posameznih občinah, ni izkazala kot najprimernejša. Pri razporeditvi kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede smo ugotovili, da

se ta razporeditev po občinah precej razlikuje. Obstajajo občine, ki imajo veliko zemljišč s srednje velikimi bonitetami med 30 in 50, manjkajo pa jim zemljišča z najvišjimi in najnižjimi bonitetami ter obratno. Teh razlik povprečna boniteta ne zazna. Zato je pri določitvi mejne vrednosti bonitete vsekakor treba upoštevati razporeditev kmetijskih zemljišč v bonitetne razrede (razpršenost in heterogenost bonitete v občini). Območja TVKZ(O) so se z vidika primerljivosti obsega varovanih območjih s K1 izkazala kot najprimernejša v občinah Kuzma, Šalovci in Velika Polana, ki imajo povprečno boniteto nižjo od državnega povprečja 41,5.

Kot najprimernejša za določitev kvote trajno varovanih kmetijskih zemljišč (TVKZ(D)) se je na študijskem območju izkazala mejna vrednost, postavljena pri povprečni državni boniteti (boniteta večja od 40). Površina območja TVKZ(D) se je kar pri devetih občinah najbolj približala površini najboljših kmetijskih zemljišč (K1). TVKZ(D) se je izkazala kot najprimernejša pri občinah, ki imajo visoke povprečne vrednosti bonitet, nad državnim povprečjem. Pri občinah Apače, Ljutomer in Veržej je delež TVKZ(D) presegel mejo 80 % vseh kmetijskih površin. V občini Ljutomer je celo presegel površino območja K1. Rezultat je pričakovan, saj so na območju obravnave v povprečju bonitete kmetijskih zemljišč po občinah višje od državnega povprečja, zato z nižjo mejno vrednostjo (državnim povprečjem) dobimo večja območja predvidenega varovanja kmetijskih zemljišč. Tak pristop se bo izkazal za neustreznega na območjih, kjer so povprečne bonitete kmetijskih zemljišč v občinah pod državnim povprečjem.

Čeprav je, kot rečeno, kriterij povprečne bonitete v državi po velikosti območij TVKZ(D) dal najboljše rezultate, pa se je že pri naših študijskih območjih izkazalo, da je ta kriterij pri občinah z nižjo povprečno boniteto neprimeren. Ugotovili smo, da enotni kriterij mejne vrednosti bonitete, kot je na primer povprečna boniteta na ravni celotne države, najverjetneje ne bo primeren za določitev TVKZ za celotno državo. Pri tem smo ugotovili, da vzrok ni v slabo določenih vrednostih bonitete, temveč v raznolikosti slovenske krajine, ki jo je treba upoštevati pri členitvi kmetijske namenske rabe prostora. Tako smo območja trajno varovanih kmetijskih zemljišč (TVKZ(K)) določili tudi na osnovi povprečne vrednosti bonitete znotraj krajinskih enot. Občine so bile razdeljene v tri krajinske enote in znotraj vsake smo izračunali povprečno vrednost bonitete kmetijskih zemljišč. Velikosti območij TVKZ(K) niso izstopale, v večini primerov so bile nižje od TVKZ(D) in v bližini TVKZ(O). Območje TVKZ(K) je po površini presegllo območje K1 samo v občini Rogašovci. Območja TVKZ(K) so se izkazala primernejša pri občinah, ki imajo povprečne bonitete višje od povprečne bonitete krajinske enote.

Pravilnost domnev

Na začetku naloge smo postavili dve *hipotezi*.

Prvo hipotezo, s katero smo predpostavili, *da se bo površina območij TVKZ v primerjavi s površino območij K1 zmanjšala*, smo potrdili.

V večini obravnavanih občin je bilo ugotovljeno, da so območja TVKZ manjša od območij K1. Samo v primeru občin Ljutomer, Kuzma in Rogašovci je eno od variantnih območij TVKZ presegllo površino območja K1. Občina Ljutomer ima v primerjavi z ostalimi občinami zelo visoko povprečno boniteto kmetijskih zemljišč (55) in manjši delež območij K1 (79,8 %), zato je pri določitvi TVKZ na osnovi povprečne bonitete v državi območje TVKZ(D) po površini presegllo površino območja K1. Občina Kuzma ima med vsemi trinajstimi analiziranimi občinami najnižjo povprečno boniteto (31,6) in samo 50,7 % delež območij K1, zato je na osnovi kriterija povprečne bonitete v tej občini površina območja TVKZ(O) preseglala površino območja K1. Ker imajo kmetijska zemljišča v občini Rogašovci visoko povprečno boniteto 43,8 in je

delež območij K1 samo 58,3 %, sta območji TVKZ(D) in TVKZ(K) v tej občini po površini presegle površino območja K1.

Tako smo z analizo območij TVKZ po posameznih občinah prišli do zaključka, podobnega kot ga je prinesla študija Določitev kvote ter predloga območij trajno varovanih kmetijskih zemljišč na primeru občin Novo mesto, Črenšovci in Šenčur, ki je pri občinah s povprečno boniteto nižjo od 40 upoštevala v kvoto vsa kmetijska zemljišča z boniteto višjo od povprečne bonitete kmetijskih zemljišč v občini. Pri občinah, ki imajo povprečno boniteto kmetijskih zemljišč višjo od 40, so v kvoto šteli vsa kmetijska zemljišča z boniteto nad 40 (Simič, Hočevar in Jerin, 2013). Enake novosti prinaša tudi že omenjeni Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih – ZKZ-E, ki je v fazi sprejemanja.

Na temelju rezultatov empiričnega dela naloge smo potrdili tudi drugo hipotezo, kjer smo domnevali, da je treba za namen varovanja kmetijskih zemljišč upoštevati dodatne kriterije (poleg bonitete), da bi varovali kmetijska zemljišča v primerljivem obsegu kot po stari zakonodaji.

Pri primerjavi območij TVKZ z območji K1, smo ugotovili, da so območja K1 bolj strnjena in ležijo v pretežno ravninskem svetu, lahko tudi močvirnatem s slabim pridelovalnim potencialom tal. Nasprotno so območja TVKZ bolj razpršena in pogosto ne ležijo samo v ravninskem svetu, običajno so na nekoliko dvignjenih in odcednih tleh. V območje K1 so pogosto uvrščena tudi kmetijska zemljišča s slabim katastrskim razredom (večjim od 5) in so bila prevedena v bonitete nižje od 40 ter se tako niso uvrstila v TVKZ. *Zagotovo je eden izmed pomembnih dodatnih kriterijev pri določevanju območij varovanih kmetijskih zemljišč geografska zaokroženost (večja območja kmetijskih zemljišč).*

Podobno so tudi območja OKZ precej bolj razpršena od območij K2. Tako so se območja OKZ zelo slabo ujemala z območji K2, saj so slednja bolj zaključena in pogosto vključujejo tudi kmetijska zemljišča z višjimi bonitetami. Vinogradniška območja so precej pogosto uvrščena v območja K2, predvsem zaradi naklona. Ker pa so vinogradi pri prevedbi iz katastrskih kultur in razredov dobili visoke bonitete, se v večini uvrščajo med TVKZ. Tako ima v katastrskem okraju Murska Sobota samo vinograd, ki je v 7. kulturnem razredu, boniteto nižjo od 40. Vseh ostalih šest razredov kulture vinograd ima boniteto 40 in več ter bi se kot taka po večini kriterijev uvrščala v TVKZ.

Pri prevedbi katastrskih kultur in razredov v bonitete nismo zaznali večjih težav. Izjema so le pašniki, ki so pri prevedbi dobili visoke bonitete. Med pašnike so bili uvrščeni slabši travniki, ki jih je bilo težje strojno obdelovati in so bili večinoma namenjeni paši živali. Tako imajo vsi pašniki v katastrskem okraju Murska Sobota od razreda 1 do 4 boniteto višjo od 40 in bi se uvrstili v TVKZ.

Iz analize bonitete *po naklonu kmetijskih zemljišč* smo ugotovili, da imajo bolj vinogradniške občine (Ljutomer, Rogašovci in Apače) večje deleže strmih kmetijskih zemljišč v najvišjih bonitetnih razredih. Tudi analiza bonitete trajnih nasadov je pokazala, da se te vrste kmetijskih zemljišč uvrščajo v višje bonitetne razrede. Trajni nasadi so določeni v evidenci dejanske rabe, ki ni zajeta na katastrsko mejo natančno in so pri zajemu upoštevani tudi tisti trajni nasadi, ki ležijo na zemljiščih, ki niso namenjeni kmetijski namenski rabi. Tako smo pri analizi trajnih nasadov ugotovili, da so površine trajnih nasadov, določenih po dejanski rabi višje od tistih, ki so določena po mejah kmetijskih zemljišč namenske rabe prostora in hkrati ob upoštevanju samo tistih trajnih nasadov, ki ležijo na zemljiščih, namenjenih kmetijski namenski rabi. Pri trajnih nasadih je treba ločiti intenzivne in ekstenzivne trajne nasade. Sadovnjaki so v dejanski rabi

ločeni na ti dve kategoriji, problem pa predstavljajo vinogradi, kjer te delitve ne poznamo. Zato nima smisla vseh vinogradov uvrstiti med TVKZ, saj je veliko območij, kjer se z vinogradništvom ukvarjajo ljubiteljsko in so te površine vinogradov tako majhne, da ne predstavljajo intenzivne rabe. Osnutek ZKZ-E trajne nasade uvršča med TVKZ ne glede na višino bonitete, način njihovega zajema in intenzivnosti rabe.

Analiza bonitete kmetijskih zemljišč na *območjih osuševanj* je pokazala, da je boniteta kmetijskih zemljišč na območju osuševanja precej podobna boniteti preostalih kmetijskih zemljišč po posameznih občinah (ti ukrepi se torej ne odražajo v boniteti, ki je evidentirana v zemljiškem katastru). Osuševana kmetijska zemljišča se najpogosteje uvrščajo v srednji bonitetni razred (od 40 do 50). Okrog 20 % osuševanih kmetijskih zemljišč ima boniteto nižjo od 40 in se ne bi uvrstila med TVKZ. ZKZ-C poleg izvedenih osuševanj med pogoje za uvrščanje kmetijskih zemljišč med TVKZ šteje tudi izvedene komasacije. Osnutek ZKZ-E je celo predvideval, da bi se upoštevale vse s pravnomočno odločbo uvedene komasacije oz. melioracije. Kljub temu da v nalogi zaradi slabe evidence komasacijskih območij nismo podrobneje analizirali kmetijskih zemljišč na območjih izvedenih komasacij, lahko iz lastnih izkušenj in literature sklepamo, da v območje komasacije niso vključena samo najboljša kmetijska zemljišča. Razlog je v zagotavljanju ustreznega deleža, ki je potreben za izvedbo komasacije in zaokroževanju komasacijskih območij, kjer so pogosto vključena tudi slabša kmetijska zemljišča. Pogosto komasacijam sledijo bolj enostavni agromelioracijski ukrepi, kot so izgradnja cest in jarkov, ki bistveno ne pripomorejo k izboljšavi pridelovalnega potenciala teh zemljišč. Zato menimo, da komasacija ne bi smela biti strogi kriterij za določitev TVKZ, temveč le kot eden dodatnih kriterijev za zagotavljanje večje zaokroženosti TVKZ. Če bi celotna komasacijska območja uvrstili nekompromisno v TVKZ, bi se lahko zgodilo, da ljudje ne bi bili več za komasacije, predvsem pa bi se najverjetneje zemljišča blizu naselij izločala iz komasacijskega območja, kar bi bilo nedopustno.

V zadnjem letu je bilo na območju Pomurja zgrajenih nekaj večjih namakalnih sistemov, vendar še niso evidentirani v katastru melioracijskih sistemov in naprav. Izgradnja namakalnih sistemov je velika investicija na področju kmetijstva, ki omogoča dvig pridelovalnega potenciala kmetijskih zemljišč. Zato so kmetijska zemljišča, ki ležijo na območju delujočih namakalnih sistemov, primerna za uvrstitev med TVKZ, čeravno je njihova boniteta lahko nizka.

Pri analizi *reliefa* smo ugotovili, da ima okrog 1 % kmetijskih zemljišč naklon večji od 25 %. V občini Ljutomer je takih zemljišč 7,5 %. Pri tem ne izključujemo napak pri analizah reliefa, je pa nagib terena primeren dodaten kriterij za izločanje anomalij pri določitvi TVKZ. Naklon terena, ki bi lahko bil še dopusten za TVKZ, mora določiti ustrezna kmetijska stroka.

V nalogi smo ugotovili, da so bonitete kmetijskih zemljišč primerne za določitev območij TVKZ, a da je pri določevanju območij varovanja treba upoštevati dodatne kriterije. Težava je že v razpršenosti območij TVKZ, določenih na osnovi bonitet, zato je treba določiti dodatne kriterije, ki bi zagotavljali večjo homogenost in zaokroženost območij TVKZ.

Omejitev naloge ter možnosti nadaljnih raziskav

Ker naloga obravnava samo območje Pomurja, ki velja za eno najboljših kmetijskih območij v Sloveniji, je težko trditi, da bi bili isti kriteriji in mejne vrednosti bonitet za določevanje območij trajno varovanih kmetijskih zemljišč primerni za vso Slovenijo. Zato z nalogo ne moremo podati končne mejne vrednosti bonitete, ki bi bila primerna za določitev območij TVKZ. Še več, menimo, da enotna vrednost ni

primerna in da je treba upoštevati heterogenost kakovosti kmetijskih zemljišč na lokalni oz. regionalni ravni ob upoštevanju usmeritev o obsegu varovanja kmetijskih zemljišč na regionalni oz. državni ravni. V nalogi smo ugotovili, da ena sama vrednost bonitete ni primerna za določitev predloga območij TVKZ za vse obravnavane občine v Pomurju. Zato menimo, da enotna boniteta (višja od 35), kot jo določa ZKZ-C ni primerna za raznolik slovenski prostor. Pri tako nizko postavljeni mejni vrednosti se pri občinah s kakovostnimi kmetijskimi zemljišči pojavi težava, da so skoraj vsa kmetijska zemljišča uvrščena med TVKZ. Ker zakon poskuša omejiti posege na območja TVKZ, bi z določitvijo vseh kmetijskih zemljišč med trajno varovane, določenim občinam precej zmanjšal možnosti načrtovanja drugih, razvojno ali varovalno pomembnih posegov v prostor.

Zato poleg glavnih kriterijev za določitev območij TVKZ želimo v nadaljevanju predlagati še dodatne kriterije, ki so se pri pregledu gradiv in praktičnih analizah na trinajstih občinah izkazali kot najbolj primerni. Glavni kriteriji so:

- boniteta kmetijskih zemljišč,
- območja delujočih namakalnih sistemov,
- območja intenzivnih sadovnjakov.

Dodatni kriteriji, ki služijo zagotavljanju večje homogenosti in zaokroženosti območij TVKZ so:

- območja vinogradov,
- območja osuševanja in komasacij,
- naklon terena ter
- geografska zaokroženost.

Izdelava povsem enotne metodologije za določitev predloga območij TVKZ za vso Slovenijo je precej zahteven postopek, ki zahteva veliko različnih in dodatnih analiz. Rezultate analiz je treba ustrezno interpretirati, za kar je potrebno interdisciplinarno sodelovanje različnih strok. V nalogi smo ugotovili, da je za kakovostno določitev predloga območij TVKZ treba izdelati dodatne analize na večjem in bolj razpršenem vzorcu občin v Sloveniji. Vse izvedene analize je nato treba med seboj primerjati in dopolnjevati, da se določi takšen nabor kriterijev, ki bo omogočal optimalno določitev TVKZ na območju vse Slovenije. Za dokončno določitev območij TVKZ znotraj posameznih OPN bo zaradi krajinskih posebnosti kljub številnim prostorskim podatkom potreben tudi terenski ogled posameznih območij.

»Ta stran je namenoma prazna.«

8 POVZETEK

Namen magistrskega dela je bil ugotoviti vpliv pridelovalnega potenciala zemljišč, izraženega v boniteti zemljišč za določitev kmetijske namenske rabe. Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kmetijskih zemljiščih – ZKZ-C (Uradni list RS, št. 43/2011) je uvedel dve novi kategoriji kmetijskih zemljišč: trajno varovana kmetijska zemljišča (TVKZ) in območja ostalih kmetijskih zemljišč (OKZ). Pri tem je določil boniteto kmetijskih zemljišč kot osnovni kriterij za njuno določitev, zato smo v nalogi ugotavljali, ali je boniteta primeren in zadosten kriterij za določitev trajno varovanih kmetijskih zemljišč.

V teoretičnem delu naloge smo predstavili zakonodajo s področja varstva kmetijskih zemljišč, prostorskega načrtovanja (kmetijska namenska raba) ter področja zemljiškega katastra. Pri tem smo podrobneje obravnavali boniteto zemljišč, ki jo je kot novo evidenco v zemljiškem katastru uvedel Zakon o evidentiranju nepremičnin – ZEN (Uradni list RS št. 47/2006 in 65/2007 – odločba US).

V nalogi smo obravnavali boniteto kmetijskih zemljišč v trinajstih občinah, ki ležijo v pomurski statistični regiji, to so občine Apače, Črenšovci, Dobrovnik, Kuzma, Ljutomer, Murska Sobota, Odranci, Rogašovci, Šalovci, Tišina, Turnišče, Velika Polana in Veržej. Izbrali smo tiste občine, ki so imele sprejete občinske prostorske načrte in so bili njihovi podatki dostopni na strežniku Ministrstva za okolje in prostor. Za posamezno občino smo določili povprečne bonitete kmetijskih zemljišč po podatkih zemljiškega katastra, analizirali površino kmetijskih zemljišč glede na izbrane bonitetne razrede, analizirali bonitete glede na naklon kmetijskih zemljišč ter analizirali boniteto trajnih nasadov in boniteto kmetijskih zemljišč z izvedenimi melioracijami (osuševanji). Pri tem smo ugotovili, da imajo najvišje povprečne bonitete kmetijskih zemljišč in najvišje deleže kmetijskih zemljišč v najvišjih bonitetnih razredih občine, ki ležijo v ravninskem delu Pomurja (Apače, Ljutomer, Veržej in Tišina). Najslabše rezultate pa sta imeli gorički občini Kuzma in Šalovci ter Občina Velika Polana. Pri analizi bonitete trajnih nasadov smo ugotovili, da se kmetijska zemljišča trajnih nasadov kljub večjemu naklonu uvrščajo v višje bonitetne razrede. Pri analizi bonitete kmetijskih zemljišč na območju osuševanj smo ugotovili, da ta ne odstopajo bistveno od povprečne bonitete vseh kmetijskih zemljišč v občini.

Nadalje smo določili tri različice območij TVKZ in OKZ za vseh trinajst občin za meje bonitete kmetijskih zemljišč, postavljene pri:

1. povprečni vrednosti bonitete kmetijskih zemljišč po posameznih občinah – TVKZ(O) in OKZ(O),
2. povprečni boniteti v državi (več kot 40) – TVKZ(D) in OKZ(D),
3. povprečni vrednosti bonitete kmetijskih zemljišč po posameznih krajinskih podenotah – TVKZ(K) in OKZ(K).

Območja TVKZ(O) so se izkazala kot najprimernejša v občinah Kuzma, Šalovci in Velika Polana, ki imajo povprečno boniteto nižjo od državnega povprečja. Območja TVKZ(D) so se izkazala kot najprimernejše v občinah, ki imajo visoko povprečno vrednost bonitete. Območja TVKZ(K) so bila najprimernejša v občinah, ki imajo povprečne bonitete višje od povprečne bonitete krajinske enote. Pri tem smo ugotovili, da je v večini občin površina območij TVKZ manjša od območij najboljših kmetijskih zemljišč (K1). Pri primerjavi območij TVKZ in K1 se je izkazalo, da se območja K1 nahajajo tudi na proizvodno slabših kmetijskih zemljiščih.

Tako lahko sklepamo, da je boniteta kmetijskih zemljišč primerna za določitev TVKZ in OKZ, vendar je ista mejna vrednost bonitete neprimerna za vse občine v nalogi. Na osnovi rezultatov analiz bonitete

kmetijskih zemljišč in določitve TVKZ in OKZ smo ugotovili, da so najprimernejši glavni kriteriji za določitev TVKZ:

- boniteta kmetijskih zemljišč,
- območja delujočih namakalnih sistemov in
- območja intenzivnih sadovnjakov.

Ker so bila območja TVKZ in OKZ glede na območja najboljših kmetijskih zemljišč (K1) in drugih kmetijskih zemljišč (K2) bolj razpršena, smo za potrebe večje zaokroženosti in homogenosti območij TVKZ in OKZ predlagali dodatne kriterije: območja vinogradov, območja osuševanj in komasacij, kriterij naklona terena ter geografska zaokroženost območij. Ker območja vinogradov, osuševanj in komasacij pogosto vključujejo tudi slabša kmetijska zemljišča, teh kriterijev ni mogoče uporabiti kot glavne kriterije.

9 SUMMARY

The purpose of the master thesis was to determine the impact of the production potential of land, expressed in the soil productivity index to determine the agricultural land use allocation. Act Amending the Agricultural Land Act (ZKZ-C; Official Gazette of the Republic of Slovenia No. 43/2011) has introduced two new categories of agricultural land: prime agricultural land conservation areas (TVKZ) and other agricultural areas (OKZ). Furthermore, the law determined the soil productivity index of agricultural land as the basic criterion for determining TVKZ and OKZ. Therefore, the main research question in the thesis was: if the soil productivity index is a sufficient criterion for determining TVKZ.

In the theoretical part of the thesis legislation of protection of agricultural land, spatial planning (agricultural land use) and land cadastre are presented. The research focuses on soil productivity index, which is defined by the Recording of Real Estate, State Border and Spatial Units Act (ZEN; Official Gazette of the Republic of Slovenia No. 47/2006 and 65/2007 – Constitutional Court's decision).

The research of the soil productivity index of agricultural land is undertaken in thirteen municipalities located in the Pomurje region: Apače, Črenšovci, Dobrovnik, Kuzma, Ljutomer, Murska Sobota, Odranci, Rogašovci, Šalovci, Tišina, Turnišče, Velika Polana and Veržej. Municipalities were selected if they have adopted municipal spatial plans and if they have their data is available on the server of the Ministry of Environment and Spatial Planning. For each municipality the average value of the soil productivity index, recorded in the land cadastre, and distribution of agricultural land in soil productivity index classes were determined. Furthermore, the soil productivity index of agricultural land in drainage areas and in areas of permanent crops was analyzed, and the soil productivity index was analyzed in relation to slope of the terrain. The research pointed out that the highest average values of the soil productivity index and distribution of agricultural land in soil productivity index classes in Pomurje are found in municipalities with flat land. The lowest values were obtained for municipalities Kuzma and Šalovci located in the Goričko region and municipality Velika Polana. By analyzing the soil productivity index of permanent crops it was determined that agricultural land under permanent crops has soil productivity index in higher classes of the soil productivity index. Furthermore, it was discovered that the soil productivity index of agricultural land in drainage areas does not deviate significantly from the average soil productivity index in the municipality.

Three versions of TVKZ and OKZ areas for all thirteen municipalities were determined, with borders of the soil productivity index set by:

1. The average value of the soil productivity index of agricultural land in the municipalities – TVKZ(O) in OKZ(O)
2. The average value of the soil productivity index of agricultural land in the country (more than 40) - TVKZ (D) and OKZ (D)
3. The average value of the soil productivity index of agricultural land in the landscape subunits - TVKZ(K) in OKZ(K)

TVKZ (O) areas have proven to be the most appropriate in the municipalities Kuzma, Šalovci and Velika Polana, with the average of the soil productivity index lower than the national average. TVKZ (D) areas have proven to be the most appropriate in the municipalities that have a high average of the soil productivity index. TVKZ (K) areas have proven to be the most appropriate in the municipalities with the average of the soil productivity index higher than the average of the soil productivity index in landscape units. The research shows that the TVKZ surface areas are lower in the most municipalities than in best agricultural land (K1) surface areas. By comparing TVKZ and K1 areas it was demonstrated that K1 areas also contain agricultural land with lower soil productivity. The analysis proved that the

soil productivity index is suitable for determining TVKZ and OKZ areas. But the same border of soil productivity index is inappropriate to determine areas of TVKZ in all municipalities that were part of the research. The analysis of the soil productivity index and determination TVKZ and OKZ areas show that the best main criteria for determining areas TVKZ are:

- soil productivity index,
- areas of functioning irrigation systems and
- area of intensive plantations.

The comparison of areas shows that TVKZ and OKZ areas are much more dispersed than best agricultural land (K1) and other agricultural land (K2) areas. To ensure homogeneity of TVKZ and OKZ areas it is necessary to consider additional criteria: vineyard areas, drainage areas, land consolidation areas, the slope of the terrain, and geographical compact areas. Vineyard areas, drainage areas and land consolidation areas cannot be used as the main criteria due to the fact that they usually contain agricultural lands with lower soil productivity.

VIRI

Bratina Jurkovič, N. 2008. Evropska konvencija o krajini: izvajanje v Sloveniji. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor: str. 4.

Cimprič, T., Zavodnik Lamovšek, A., Lisec, A. 2013. Analiza višine plačila za spremembo namembnosti kmetijskih zemljišč v Sloveniji po letu 1979. *Geodetski vestnik* 57, 3: 561–577.

e-prostor. 2016.

[http://www.e-](http://www.e-prostor.gov.si/si/zbirke_prostorskih_podatkov/topografski_in_kartografski_podatki/digitalni_model_visin/digitalni_model_visin_z_locljivostjo_dmv_125_dmv_25_dmv_100/)

[prostor.gov.si/si/zbirke_prostorskih_podatkov/topografski_in_kartografski_podatki/digitalni_model_visin/digitalni_model_visin_z_locljivostjo_dmv_125_dmv_25_dmv_100/](http://www.e-prostor.gov.si/si/zbirke_prostorskih_podatkov/topografski_in_kartografski_podatki/digitalni_model_visin/digitalni_model_visin_z_locljivostjo_dmv_125_dmv_25_dmv_100/) (Pridobljeno 10. 1. 2016.)

Fairclough, G. 2006. Razumevanje in uporaba raznovrstnosti krajine: angleške izkušnje. Ljubljana. Evropska konvencija o krajini: str. 64.

FIG 2004. Marrakech Declaration: Urban-Rural Interrelationship for Sustainable Development.

<http://www.fig.net/pub/figpub/pub33/figpub33.htm> (Pridobljeno 15. 9. 2013.)

Fink, T. 2013. Analiza spremembe namenske rabe prostora glede na izbrane kazalnike na primeru občin Črenšovci, Turnišče in Tišina v izbranem časovnem obdobju. Diplomsko naloga. Ljubljana, UL FGG, Odd. za geodezijo, Prostorska informatika (samozaložba T. Fink): 7 f.

Flogie, E. 2003. Nova prostorska zakonodaja. *Geodetski vestnik* 47, 1: 141.

Germek, V., Rednak, M., Cunder, T., Lukačič, M., Kocjančič, D. 1987. Tehnična navodila za izdelavo agrokarte. Ljubljana, Republiški komite za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano in Zveza kmetijskih zemljiških skupnosti Slovenije: str. 1–3.

GURS. 2015. Grafični prikaz območij enake bonitete. Ljubljana, Geodetska uprava Republike Slovenije, Oddelek za izdajanje podatkov.

GURS. 2015a. Digitalni model višin. Ljubljana, Geodetska uprava Republike Slovenije, Oddelek za izdajanje podatkov.

GURS MS. 2015. Prevedbena tabela za katastrski okraj Murska Sobota. Murska Sobota, Geodetska uprava RS, Območna geodetska uprava Murska Sobota.

Interpretacijski ključ. 2013.

http://rkg.gov.si/GERK/documents/RABA_IntKljuc_20131009.pdf (Pridobljeno 17. 10. 2015.)

Klaus, M. 2003. Nachhaltigkeit durch Landentwicklung – Stand und Perspektiven für eine nachhaltige Entwicklung, dissertation. München, Technische Universität München.

Kmetijstvo na Slovenskem. 2014. Ljubljana, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije.

<http://www.kgzs.si/gv/kmetijstvo.aspx> (Pridobljeno 16. 10. 2014.)

Košir, J. 2005. Vzpostavitev evidence bonitete v zemljiškem katastru. *Geodetski vestnik* 49, 2: 243.

Košir, J. 2008. Boniteta zemljišč – nova evidenca v zemljiškem katastru. *Geodetski vestnik* 52, 2: 374.

Košir, J., Šmajdek, A. 2013. Bonitiranje zemljišč. Ljubljana. Geodetska uprava Republike Slovenije: str. 9.

http://www.bf.uni-lj.si/fileadmin/groups/2708/PPT_iz_delavnice/Bonitiranje_zemljisc1.pdf (Pridobljeno 20. 10. 2015.)

Kučan, A. 2006. Krajina kot nacionalni simbol. Ljubljana, Evropska konvencija o krajini: str. 44.

- Lisec, A. 2004. Obdavčevanje in vrednotenje kmetijskih zemljišč. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Biotehnična fakulteta: str. 21.
- Lisec, A., Lobnik, F. 2007. Spreminjanje rabe kmetijskih zemljišč kot posledica urbanizacije v Sloveniji. V: Knapič, M. (ur.). Strategija varovanja tal v Sloveniji: zbornik referatov Konferenca ob svetovnem dnevu tal 5. decembra 2007. Ljubljana: Pedološko društvo Slovenije: str. 307-318.
- Lisec, A., Prosen, A. 2008. Celostni pristop k upravljanju zemljišč na podeželju. *Geodetski vestnik* 52, 4: 758–772.
- Lisec, A., Pišek, J., Drobne, S. 2013. Analiza primernosti evidence rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč za določanje sprememb rabe zemljišč na primeru Pomurske statistične regije. *Acta geographica Slovenica* 53, 1: 72–90. DOI: [dx.doi.org/10.3986/AGS53104](https://doi.org/10.3986/AGS53104).
- Lisec, A., Primožič, T., Pintar, M., Bovha, D., Ferlan, M., Prosen, A., Šumrada, R., Čeh, M., Drobne, S. (2013). Analiza stanja in izzivi na področju komasacij kmetijskih zemljišč v Sloveniji. *Geodetski* 57, 4: 673–690. DOI: [dx.doi.org/10.15292/geodetski-vestnik.2013.04.673-690](https://doi.org/10.15292/geodetski-vestnik.2013.04.673-690)
- Marušič, I., Ogrin, D., Jančič, M., et al. 1998. Krajine subpanonske regije. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor RS, Urad RS za prostorsko planiranje: str. 23–53.
- Marušič, J. 2006. Krajinska tipologija in spreminjanje krajine; kaj smo se naučili iz prizadevanj za uresničevanje. Ljubljana, Evropska konvencija o krajini: str. 32, 33, 36, 39.
- Marušič, J., Ogrin, D., Jančič, M., et al. 1998. Metodološke osnove. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor RS, Urad RS za prostorsko planiranje: str. 39, 47, 52.
- Merila za bonitiranje. Uradni list RS št. 47/2008: 5181–5204.
- MKGP. 2011. Obnova evidence dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč. Ljubljana. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS.
<http://rkg.gov.si/GERK/documents/ObnovaRABAobvestilo.pdf> (Pridobljeno 17. 10. 2015.)
- MKGP. 2016. Javno dostopni podatki. Grafični podatki RABA za celo Slovenijo. Ljubljana. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS.
<http://rkg.gov.si/GERK/> (Pridobljeno 5. 1. 2016.)
- Mlakar, A. 2009. Pomen analize ranljivosti prostora in okoljskih izhodišč za celovito prostorsko načrtovanje. *Geodetski vestnik* 53, 3: 510.
- MOP. 2015. Podatki občinskih prostorskih aktov. Ljubljana.
<http://arhiv.mm.gov.si/mop/interno/> (Pridobljeno 10. 1. 2015.)
- Navodilo o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije. Uradni list SRS št. 45–30. XII. 1982: 2471–2473.
- Odlok o OPN Občine Črenšovci. Uradni list RS št. 92/2009: 12237.
- Odlok o OPN občine Odranci. Uradni list RS št. 124/2007: 18544.
- Odlok o OPN Občine Rogašovci. Uradni list RS št. 100/2012: 10338.
- Odlok o OPN občine Tišina. Uradni list RS št. 5/2010: 521.
- Odlok o OPN občine Turnišče. Uradni list RS št. 1/2009: 107.
- Odlok o OPN Občine Velika Polana. Uradni list RS št. 82/2014: 8777.
- Odlok o OPN občine Veržej. 2012. Občina Veržej, Občinski prostorski načrt. Veržej: str. 8.
http://www.verzej.si/images/stories/obcina/OPN/188_11_odlok_dop_o_avgust_2012.pdf (Pridobljeno 21. 2. 2016.)

- OPN Apače. 2013. Apače. Odlok o občinskem prostorskem načrtu občine Apače. Apače: str. 7.
<http://www.obcina-pace.si/files/other/mixed/219/11347OPPN.pdf> (Pridobljeno 21. 1. 2016.)
- OPN Dobrovnik. 2013. Odlok o občinskem prostorskem načrtu Občine Dobrovnik. Dobrovnik: str. 2.
http://www.rpls.si/files/20140211_103_994_49_05_2013_02.pdf (Pridobljeno 2. 2. 2016.)
- OPN Kuzma. 2012. Odlok o občinskem prostorskem načrtu Občine Kuzma. Kuzma, Uradne objave občine Kuzma 001/2012: str. 2.
http://www.google.si/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&ved=0ahUKEwi9m9O13O_MAhXMVxoKHUh6DSkQFggmMAI&url=http%3A%2F%2Fobcina-kuzma.si%2Findex.php%2Fdokumenti%2Fcategory%2F9-uradne-objave-obcine-kuzma%3Fdownload%3D112%3Auradne-objave-obcine-kuzma-001-2012&usq=AFQjCNG_H3c7xc3zYU41qW1H52GpUZyAFA&sig2=oaLemMfQ8BQB5amRY46i7w
(Pridobljeno 3. 2. 2016.)
- OPN Ljutomer. 2007. Odlok Občinskem prostorskem načrtu Občine Ljutomer. Ljutomer, Urbis Maribor: str. 6.
[http://www.obcinaljutomer.si/sites/default/files/datoteke/seje/Priloga%20k%204.%20to%20C4%8Dki%20\(1\).pdf](http://www.obcinaljutomer.si/sites/default/files/datoteke/seje/Priloga%20k%204.%20to%20C4%8Dki%20(1).pdf)
(Pridobljeno 30. 1. 2016.)
- OPN Murska Sobota. 2007. Odlok o občinskem prostorskem načrtu Mestne občine Murska Sobota. Murska Sobota, ZEU Murska Sobota: str. 6–7.
<http://www.murska-sobota.si/sites/default/files/dokumenti/mestni-svet/6-13/Odlok%20o%20OPN%20MOMS%20-II.%20obravnava.pdf> (Pridobljeno 21. 1. 2016.)
- Osnutek Uredbe o območjih za kmetijstvo in pridelavo hrane, ki so strateškega pomena za Republiko Slovenijo. 2016. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS.
http://www.mkgp.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/8492/0952f910e0e5d5f6a536d10eb9f3290f
(Pridobljeno 20. 2. 2016.)
- Osnutek uredbe o trajno varovanih kmetijskih zemljiščih. 2013. Ljubljana, Vlada Republike Slovenije.
http://www.skupnostobcin.si/fileadmin/sos/datoteke/pdf/Barbara/PREDLOGI_PREDPISOV/Kmetijstvo/2013/osnutek_Uredbe_TVKZ.pdf (Pridobljeno 15. 6. 2014.)
- Osnutek zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih (ZKZ-E). 2016. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS.
<https://e-uprava.gov.si/.download/edemokracija/datotekaVsebina/143502?disposition=inline>
(Pridobljeno 15. 3. 2016.)
- P.B. (1987). Pripravlja se agrokarta občine. Ljubljana, Naša skupnost 28, 6.
<http://www.dlib.si> (Pridobljeno 24. 2. 2016.)
- Perpar, A., Udovč, A. 2010. Realni potencial za lokalno oskrbo s hrano v Sloveniji. Ljubljana, Oddelek za agronomijo, Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani. Dela 34: 187–199.
- Pintar, M., Mlakar, A., Grčman, H., Glavan, M., Zupan, M. 2015. Strokovna podlaga za pripravo uredbe, ki bo določala območja za kmetijstvo in pridelavo hrane, ki so strateškega pomena za Republiko Slovenijo. Naročnik: Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo: str. 83.
- PISO. 2015.
http://www.geoprostor.net/PisoPortal/vsebine_dejanska.aspx (Pridobljeno 16. 10. 2015.)
- Pišek, J. 2012. Analiza spremembe rabe kmetijskih zemljišč v Pomurski statistični regiji v obdobju 2000–2011. Diplomsko naloga. Ljubljana, UL FGG, Odd. za geodezijo, Prostorska informatika (samozaložba J. Pišek): 17 f.
- Podobnikar, T. 2002. Model zemeljskega površja – DMR ali DMV? Geodetski vestnik 46, 4: 348, 350.

- Politika urejanja prostora v RS. 2002. Ljubljana, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Urad RS za prostorsko planiranje: str. 3,5.
<http://www.mop.gov.si/fileadmin/mop.gov.si/pageuploads/publikacije/politika-upro.pdf> (Pridobljeno 12. 3. 2016.)
- Pravilnik o določanju in vodenju bonitete zemljišč. Uradni list RS št. 47/2008: 5181–5183.
- Pravilnik o izdelavi agrokarte. Uradni list SRS 7/1986: 569–571.
- Pravilnik o vodenju vrst rabe zemljišč v zemljiškem katastru. Uradni list SRS št. 41/1982.: 2291–2295.
- Pravilnik o vsebini, obliki in načinu priprave prostorskega reda občine ter vrstah njegovih strokovnih podlag. Uradni list RS, št. 127/2004: 13398–13415.
- Pravilnik za katastrsko klasifikacijo zemljišč (Uradni list SRS, 28/79): 1528–1533.
- Pravilnik za ocenjevanje tal pri ugotavljanju proizvodne sposobnosti vzorčnih parcel. Uradni list SRS, št. 36/1984: 1949
- Program razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007–2013. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo gozdarstvo in prehrano: str. 17.
http://www.program-podezelja.si/images/SPLETNA_STRAN_PRP_NOVA/2_PRP_2007-2013/2_1_Dokumenti/Arhiv_PRP_2007-2013/prp_2007_2013_6_sprememba.pdf (Pridobljeno 16. 10. 2014.)
- Prosen, A. 1993. Sonaravno urejanje podeželskega prostora. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Katedra za prostorsko planiranje na Fakulteti za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo: str. 23.
- Rudel, T.K., Meyfroidt, P. 2014. Organizing anarchy: The food security–biodiversity–climate crisis and the genesis of rural land use planning in the developing world. *Land Use Policy* 36: 239, 241, 242. DOI: [dx.doi.org/10.1016/j.landusepol.2013.07.008](https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2013.07.008)
- Simič, S., Hočevar, I., Jerin, T. 2013. Določitev kvote ter predloga območij trajno varovanih kmetijskih zemljišč na primeru občin Novo mesto, Črenšovci in Šenčur. Novo mesto, Acer Novo mesto d.o.o., Ministrstvo za kmetijstvo in okolje: str. 6.
- Strategija prostorskega razvoja Slovenije (SPRS). 2003. Obrazložitev strategije prostorskega razvoja Slovenije. Ljubljana, Ministrstvo za okolje in prostor, Urad za prostorsko planiranje: str. 3, 5.
- Stritar, A. 1990. Krajina, krajinski sistemi; Raba in varstvo tal v Sloveniji. Ljubljana, Partizanska knjiga: str 16–30, 54–65, 76–77, 127–132, 154.
- Struktura kmetijskih gospodarstev. 2013. Ljubljana, Statistični urad RS.
http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=6352 (Pridobljeno 16. 10. 2014.)
- SURS. 2015. Ljubljana, Statistični urad Republike Slovenije.
<http://pxweb.stat.si/> (Pridobljeno 12. 3. 2016.)
- SURS. 2010. Kmetijska gospodarstva po rabi vseh in kmetijskih zemljišč v uporabi, po občinah, Slovenija 2000 in 2010. Ljubljana.
http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=15P9201S&ti=&path=../Database/Kmetijstvo_2010/00_kazalniki/05_15P92_obcine/&lang=2 (Pridobljeno 12. 3. 2016.)
- SURS. Ljubljana. 2015a. Teritorialne enote in hišne številke po občinah, Slovenija, letno. Ljubljana.
http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0214811S&ti=&path=../Database/Splosno/02_upravna_razdelitev/02148_terit_enote/&lang=2 (Pridobljeno 12. 3. 2016.)
- SURS. Ljubljana. 2015b. Prebivalstvo po starosti in spolu, občine, Slovenija, polletno. Ljubljana.
http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=05C4002S&ti=&path=../Database/Dem_soc/05_prebivalstvo/10_stevilo_preb/20_05C40_prebivalstvo_obcine/&lang=2 (Pridobljeno 12. 3. 2016.)

- SURS. Ljubljana. 2015c. Delovno aktivno prebivalstvo, registrirane brezposelne osebe po občinah prebivališča in spolu, Slovenija, mesečno. Ljubljana.
http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/varval.asp?ma=0700960S&ti=&path=../Database/Dem_soc/07_trg_dela/05_akt_preb_po_regis_virih/01_07009_aktivno_preb_mesecno/&lang=2 (Pridobljeno 12. 3. 2016.)
- Šumrada, R. 2005. Strukture prostorskih podatkov in prostorske analize. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo: 284 str.
- Thematic Strategy for Soil Protection (COM(2006)231). Commission of the European Communities: ec.europa.eu/environment/soil/pdf/com_2006_0231_en.pdf (Pridobljeno 15. 6. 2014.)
- Thomson, J. 2006. Varstvo in upravljanje krajine: izkušnje in prizadevanja na Škotskem. Ljubljana, Evropska konvencija o krajini: str. 217.
- Triglav, J. 2008. Komasačije zemljišč ob gradnji infrastrukturnih objektov v Prekmurju. Geodetski vestnik 52, 4: 795, 808, 809.
- Uredba o območjih za kmetijstvo in pridelavo hrane, ki so strateškega pomena za Republiko Slovenijo. 2016. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano RS: str. 1–11
http://www.mkgp.gov.si/si/medijsko_sredisce/novica/article/8492/ (Pridobljeno 25. 3. 2016.)
- Vrščaj, B. 2008. KM10: Sprememba rabe zemljišč in kmetijstvo. Kazalci okolja v Sloveniji. Ljubljana, Agencija RS za okolje.
http://kazalci.arso.gov.si/?data=indicator&ind_id=87 (Pridobljeno 17. 10. 2015.)
- Wilson, G. A. 2001. From productivism to post-productivism. . . and back again? Exploring the (un)changed natural and mental landscapes of European agriculture. London, Department of Geography, King's College London: str. 96, 97.
<http://is.muni.cz/el/1423/jaro2012/HEN437/um/WilsonPostproduc.pdf> (Pridobljeno 12. 3. 2016.)
- Zakon o evidentiranju nepremičnin (ZEN). Uradni list RS št. 47/2006: 5029, 5032, 5033, 5038–5041, 5044–5046, 5050, 5051.
- Zakona o evidentiranju nepremičnin, državne meje in prostorskih enot (ZENDMPE). Uradni list RS št. 52/2000: 6921, 6922, 6930, 6931, 6934.
- Zakon o gozdovih. Uradni list RS št. 30/1993: 1677–1691.
- Zakon o kmetijskih zemljiščih (ZKZ). Uradni list RS št. 59/1996: 5132–5149.
- Zakon o kmetijskih zemljiščih. Uradni list SRS št. 26/1973: 1067.
- Zakon o kmetijstvu (ZKme). Uradni list št. 54/2000: 7110–7114.
- Zakon o kmetijstvu (ZKme-1). Uradni list št. 45/2008: 4965–4993.
- Zakon o planiranju in urejanju prostora v prehodnem obdobju (ZPUP). Uradni list RS št. 48/1990: 2230.
- Zakon o prostorskem načrtovanju (ZPNačrt). Uradni list RS, št. 33/2007: 4585–4602.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kmetijskih zemljiščih (ZKZ-A). Uradni list RS št. 58/02: 7582–7584.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih (ZKC-C). Uradni list RS št. 43/2011: 5681–5689.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kmetijskih zemljiščih (ZKZ-B). Uradni list RS št. 36/2003: 4274–4275.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o kmetijskih zemljiščih (ZKZ-D). Uradni list RS št. 58/2012: 6066–6067.

Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o kmetijskih zemljiščih (ZKZ-E). Uradni list RS št. 27/2016: 3738–3753.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih. Uradni list SRS št. 1/1979: 65.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih. Uradni list SRS št. 1/1986: 38–39.

Zakon o urejanju prostora (ZUreP-1). Uradni list RS št. 110/2002: 13057–13070.

Zakon o urejanju prostora (ZUreP). Uradni list SRS št. 18/1984: 1127–1128.

Zakon o varstvu kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti. Uradni list SRS št. 44/1982: 2406–2407.

Zakona o zemljiškem katastru (ZZKat). Uradni list SRS št. 16/1974: 845.

Zakon o stavbnih zemljiščih (ZSZ). Uradni list RS št. 18/1984: 1143.

Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor (ZUN). Uradni list SRS, št. 18-931/1984): 1133–1134.

Zasnova uporabe prostora SR Slovenije. 1975. Ljubljana, Zavod SR Slovenije za regionalno prostorsko planiranje: str. 13, 58, 35–60.